

ISSN 2415-3729 (Print)
ISSN 2415-3737 (Online)

Pereiaslav-Khmelnytskyi
Hryhorii Skovoroda State
Pedagogical University
(Pereiaslav-Khmelnytskyi,
Ukraine)

Volume 9 – 2019

PROFESSIONAL EDUCATION:

- *methodology,*
- *theory*
and technologies

The collection of scientific papers

Pereiaslav-Khmelnytskyi
2019

Founder: Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda
State Pedagogical University

Certificate of state registration of printed mass media:
Series KB №21232-11032P dated 13.02. 2015.

Founded in 2015

Frequency: semiannual

The collection of scientific papers is included in the List of the scientific
professional publications of Ukraine on the field of «Pedagogical Sciences»
(Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 09.03.2016, № 241)

Recommended by the Academic Council of the Pereiaslav-Khmelnytskyi
Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University
(Record № 6 dated 28.02.2019).

INTERNATIONAL SCIENTIFIC COUNCIL AND EDITORIAL BOARD:

Dr. Hab., Prof. **O. Zhernovnykova** (Chief Editor) (Ukraine); Corresponding Member of the NAES of Ukraine, Dr. Hab., Prof. **I. Dobrocock** (Managing Editor, Science Editor) (Ukraine); Full Member of the NAES of Ukraine, Dr. Hab., Prof. **M. Yevtukh** (Science Editor) (Ukraine); Full Member of the NAES of Ukraine, Dr. Hab., Prof. **V. Kotsur** (Science Editor) (Ukraine); Corresponding Member of the NAES of Ukraine, Dr. Hab., Prof. **O. Topuzov** (Science Editor) (Ukraine); Dr. Assoc. Prof. Cr. Barna (Romania); Dr. Assoc. Prof. **Z. Breda** (Portugal); Dr. Prof. **J. Vveinhardt** (Lithuania); Dr. Hab., Prof. **V. Lamanuskas** (Lithuania); Dr. Hab., Prof. **J. Lackowski** (Poland); Dr. Hab., Prof. **Cz. Lewicki** (Poland); Dr. Hab., Prof. **J. Paško** (Poland); Dr. Hab., Assoc. Prof. **M. Skura** (Poland); Dr. Hab., Prof. **K. Szmyd** (Poland); Dr. Hab., Prof. **N. Sedziuviene** (Lithuania); Dr. Hab., Assoc. Prof. **N. Aristova** (Ukraine); Dr. **L. Basiuk** (Executive Secretary) (Ukraine); Dr. Hab., Prof. **L. Biriuk** (Ukraine); Dr. Hab., Prof. **I. Bohdanova** (Ukraine); Dr. Hab., Prof. **M. Vaintraub** (Ukraine); Dr. Hab., Prof. **H. Vasianovych** (Ukraine); Dr. Hab., Prof. **R. Horbatyuk** (Ukraine); Dr. Hab., Prof. **R. Hryshkova** (Ukraine); Dr. Hab., Prof. (Ukraine); Technical Secretary **S. Dobrocock** (Ukraine); Dr. Hab., Prof. **I. Drozdova** (Ukraine); Dr. Hab., Prof. **O. Kobernyk** (Ukraine); Dr. Hab., Assoc. Prof. **V. Kruhlyk** (Ukraine); Dr. Assoc. Prof. **N. Kushnir** (Ukraine); Dr. Assoc. Prof. **I. Makarchuk** (Ukraine); Dr. Assoc. Prof. **O. Melnykova**, (Ukraine); Dr. Hab., Prof. **O. Naboka** (Ukraine); Dr. Hab., Assoc. Prof. **L. Ovsienko** (Ukraine); Doctor, Assoc. Prof. **K. Osadcha** (Ukraine); Dr. Hab., Prof. **N. Paziura** (Ukraine); Dr. N. Rzhavska (Executive Secretary) (Ukraine); Dr. Hab., Assoc. Prof. **L. Savchenko** (Ukraine); Dr. Assoc. Prof. **N. Serdiuk** (Responsible Editor) (Ukraine); Dr. Hab., Prof. **V. Stepashko** (Ukraine); Dr. Assoc. Prof. **L. Tkachuk** (Ukraine); Dr. Assoc. Prof. **N. Kharchenko** (Ukraine); Dr. Hab., Prof. **O. Shapran** (Ukraine); Dr. Hab., Prof. **Yu. Shapran** (Ukraine); Dr. Hab., Prof. **L. Shtefan** (Ukraine).

P 84 **Professional Education: Methodology, Theory and Technologies.**

Професійна освіта: методологія, теорія та технології (2019). Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University. Volume 9. 260 p.

The collection includes the scientific works with the results of theoretical and experimental research on the current problems of professional education in Ukraine and the world.

It is addressed to scholars, young researchers, teachers, and everyone who is interested in national practice and world tendencies and innovations in the field of education.

The authors are responsible for a verity of the information given in the articles, an accuracy of titles, numbers, names and citations.

ISSN 2415-3729 (Print)
ISSN 2415-3737 (Online)

Державний вищий
навчальний заклад
«Переяслав-
Хмельницький державний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»
Міністерства освіти і
науки України

Випуск 9 – 2019

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА:

- *методологія,*
- *теорія*
та технології

Збірник наукових праць

Переяслав-Хмельницький
2019

Засновник – Державний вищий навчальний заклад
«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
КВ №21232-11032Р від 13.02.2015 р.

Видання засновано у 2015 році

Виходить двічі на рік

Збірник наукових праць включено до
Переліку наукових фахових видань України у галузі «Педагогічні науки»
(Наказ МОН України № 241 від 09.03.2016 р.)

Рекомендовано до друку вченою радою
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
(протокол № 6 від 28 лютого 2019 року)

МІЖНАРОДНА НАУКОВА РАДА ТА РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Жерновникова О.А., доктор пед. наук, професор (головний редактор) (Україна); **Доброскок І.І.**, член-кореспондент НАПН України, доктор пед. наук, професор, (заступник головного редактора, науковий редактор) (Україна); **Свтух М.Б.**, дійсний член НАПН України, доктор пед. наук, професор (науковий редактор) (Україна); **Конур В.П.**, дійсний член НАПН України, доктор іст. наук, професор (науковий редактор) (Україна); **Топузов О.М.**, член-кореспондент НАПН України, доктор пед. наук, професор (науковий редактор) (Україна); **Барна К.**, PhD, доцент (Румунія); **Бреда З.**, PhD, доцент (Португалія); **Ввайнхардт Й.**, доктор наук, професор (Литва); **Ламанаскас В.**, доктор наук, професор (Литва); **Ляцковскі Є.**, PhD, професор (Польща); **Левницький Ч.**, доктор наук, професор (Польща); **Пашько Я.**, доктор наук, професор (Польща); **Скура М.**, доктор наук, доцент (Польща); **Шмид К.**, доктор наук, професор (Польща); **Шяджювене Н.**, доктор наук, професор (Литва); **Арістова Н.О.**, доктор пед. наук, доцент (Україна); **Басюк Л.В.**, кандидат пед. наук (відповідальний секретар) (Україна); **Бірюк Л.Я.**, доктор пед. наук, професор (Україна); **Богданова І.М.**, доктор пед. наук, професор (Україна); **Вайнтрауб М.А.**, доктор пед. наук, професор (Україна); **Васянович Г.П.**, доктор пед. наук, професор (Україна); **Горбатьюк Р.М.**, доктор пед. наук, професор (Україна); **Гришкова Р.О.**, доктор пед. наук, професор (Україна); **Доброскок С.С.**, технічний секретар (Україна); **Дроздова І.П.**, доктор пед. наук, професор (Україна); **Коберник О.М.**, доктор пед. наук, професор (Україна); **Круглик В.С.**, доктор пед. наук, доцент (Україна); **Кушнір Н.О.**, кандидат пед. наук, доцент (Україна); **Макарчук І.**, кандидат екон. наук, доцент (Україна); **Мельникова О.М.**, кандидат пед. наук, доцент (Україна); **Набока О.Г.**, доктор пед. наук, професор (Україна); **Овсієнко Л.М.**, доктор пед. наук, доцент (Україна); **Осадча К.П.**, кандидат пед. наук, доцент (Україна); **Пазюра Н.В.**, доктор пед. наук, професор (Україна); **Ржевська Н.В.**, кандидат наук (відповідальний секретар) (Україна); **Савченко Л.О.**, доктор наук, доцент (Україна); **Сердюк Н.Ю.**, кандидат пед. наук, доцент (відповідальний редактор) (Україна); **Степашко В.О.**, доктор пед. наук, професор (Україна); **Ткачук Л.В.**, кандидат пед. наук, доцент (Україна); **Харченко Н.В.**, кандидат наук, доцент (Україна); **Шапран О.І.**, доктор пед. наук, професор (Україна); **Шапран Ю.П.**, доктор пед. наук, професор (Україна); **Штефан Л.А.**, доктор пед. наук, професор (Україна).

П 84

Professional Education: Methodology, Theory and Technologies.

Професійна освіта: методологія, теорія та технології : зб. наук. праць / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний вищий навчальний заклад імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький : Домбровська Я. М., 2019. – Вип. 9. – 260 с.

Збірник містить наукові статті з викладом результатів теоретичних і експериментальних досліджень актуальних проблем професійної освіти в Україні та світі.

Видання адресовано науковцям, молодим дослідникам, педагогам, усім, хто цікавиться національного практикою та світовими тенденціями і новаціями в освітній галузі.

Автори несуть відповідальність за достовірність представленої у статтях інформації, точність назв, цифр, прізвищ та цитат.

E-mail: phdpu.nfv@gmail.com

ISBN 978-617-7747-12-2

<https://doi.org/10.31470/2415-3729-2019-9-1>

© ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
ДПУ імені Григорія Сковороди», 2019
© Автори статей, 2019

CONTENT

Eduard Coropceanu

Impact of Training Through Research on the
Evolution of Contemporary Teaching Technology.....9

Olha Novak

Shaping Information and Communication Competence of
Future Lecturers of Professional Education
(Occupational Safety and Health) through the Course
«Pedagogy of Higher Education».....23

Yuliia Bahno

Professional Training of Future Masters of Education in the
Conditions of Dual Teaching (*in Ukrainian*).....42

Zhanna Vyhrestenko

The Using of Partnership Technology in the
Group Educational Activities of Future Primary
Classes Teachers (*in Ukrainian*).....56

Iryna Zhorova

The Development of the School's Economical Education in
Ukraine (the End of the 20th- the Beginning of
the 21th Centuries) (*in Ukrainian*).....70

Sabina Kotsur

Content, Components and European Tendencies of
the Future Foreign Languages Teachers'
Professional Training (*in Ukrainian*).....87

Oleksandr Lozovskyi,

Dariia Ivanchuk

Psychological Factors in the Formation of the
Manager's Positive Image (*in Ukrainian*).....103

Tetiana Nosachenko

Methodological Basis of the Ornamental Study in the
Process of Professional Training of
Art Teachers (*in Ukrainian*).....115

Yuliia Panimash

Problem of the Readiness of Cadets of
Specialized Higher Educational Establishments of the
State Emergency Service of Ukraine for a managerial
activity (*in Ukrainian*).....128

Hanna Polishchuk

Educational Environment of Higher Educational
Establishments as the Factor of Forming the
Future Foreign Languages Teachers' Conflict Competence
(*in Ukrainian*).....142

**Oksana Pluzhnyk,
Olha Shapran**

Czech Experience of Future Teachers Training to Work in the
Conditions of Inclusive Education (*in Ukrainian*).....157

Olena Serhiichuk

Higher Professional Education in the Conditions of
Integration in European Educational
Environment (*in Ukrainian*).....178

**Iryna Fastovets,
Nadiia Ovcharova**

Psychological and Pedagogical Conditions for the
Future Physical Education Teachers Training in the
Educational Process of the New Ukrainian School
(*in Ukrainian*).....195

Olena Khmelnytska

Professional Training of a Teacher to the Practical
Realization of the Idea of the New Ukrainian School
(*in Ukrainian*).....211

**Olha Shapran,
Oleksii Shapran**

Features of Using «Flipped Learning» Technology in Higher
Education Institutions (*in Ukrainian*).....226

Yurii Shapran

Using of Imitational Teaching Technologies in the Process of
Future Labour Specialists
Professional Training (*in Ukrainian*).....244

ЗМІСТ

Едуард Коропчану

Вплив навчання через дослідження на еволюцію порівняльних педагогічних технологій (англ. мовою).....9

Ольга Новак

Формування інформаційно-комунікаційної компетенції майбутніх викладачів професійної освіти (охорона праці) у процесі вивчення дисципліни «Педагогіка вищої школи» (англ. мовою).....23

Юлія Багно

Професійна підготовка майбутніх магістрів освіти в умовах дуального навчання.....42

Жанна Вихрестенко

Використання технології партнерства в груповій навчальній діяльності майбутніх учителів початкових класів.....56

Ірина Жорова

Розвиток шкільної економічної освіти в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ століття).....70

Сабіна Коцур

Сутність, складові та європейські тенденції професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов.....87

Олександр Лозовський,

Дар'я Іванчук

Психологічні фактори у формуванні позитивного іміджу керівника.....103

Тетяна Носаченко

Методологічні основи вивчення орнаменту у процесі професійної підготовки вчителів мистецтва.....115

Юлія Панімаш

Проблема готовності курсантів профільних закладів вищої освіти дснс україни до управлінської діяльності.....128

Ганна Поліщук Освітнє середовище вищої школи як фактор формування конфліктологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов.....	142
Оксана Плужник, Ольга Шапран Чеський досвід підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах інклюзивної освіти.....	157
Олена Сергійчук Вища професійна освіта в контексті євроінтеграційних освітніх реформ.....	178
Ірина Фастовець, Надія Овчарова Психолого-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичного виховання Нової української школи....	195
Олена Хмельницька Професійна підготовка педагога до практичної реалізації ідеї Нової української школи.....	211
Ольга Шапран, Олексій Шапран Особливості застосування технології «перевернутого навчання» у закладах вищої освіти.....	226
Юрій Шапран Використання імітаційних технологій навчання у процесі підготовки майбутніх фахівців із охорони праці...	244

UDC 37:001.895

DOI: 10.31470/2415-3729-2019-9-09-22

Impact of Training Through Research on the Evolution of Contemporary Teaching Technology

Eduard Coropceanu

Doctor, Professor,

Rector Tiraspol State University, Republic of Moldova,

✉ Strada Drumul Viilor 26A, Chisinau, 2069

E-mail: ecoropceanu@yahoo.com

Date of receipt of the article: December 03, 2018

Article accepted for publication: February 21, 2019

Вплив навчання через дослідження на еволюцію порівняльних педагогічних технологій

Едуард Коропчану

Доктор, професор,

Ректор Тираспольського державного університету,

Молдова,

✉ Strada Drumul Viilor 26A, Кишинев, 2069

E-mail: ecoropceanu@yahoo.com

Дата надходження статті: 03 грудня 2018 р.

Стаття прийнята до друку: 21 лютого 2019 р.

Abstract

The orientation of the education system towards technologies based on training through research presents an objective not only educational, but also socio-economic, because the challenges of the future society are largely related to the elaboration of new materials, more efficient ones than the existing analogies. The educational system has the task of developing competencies from the first steps to the university level: research, education, and entrepreneurship. In order to achieve this goal, it is necessary to develop evolutionary strategies from traditional

to innovative education, with the application of developed products in different fields, in order to generate performant and ergonomic technologies.

It is important for the scientific study to have relevant goals by applying the obtained results in order to solve real problems in everyday life, agriculture, material science, etc. As a model, it is proposed to study the synthesis process of coordinating compounds, analysis of composition, structure and determination of the practical application domains based on the manifested biological and physical properties.

For the university level, as an exercise in the research competence, it is proposed to obtain and analyze some coordinating compounds based on transition metals. In order to achieve multi-level interdisciplinary studies, the starting point is the interaction of simple salts and organic ligands that lead to highly complex chemical compounds, composition study, molecular structure, and practical implementation based on useful properties.

An important role in the manifestation of the properties of metallo-complexes is also played by the ligands in their composition which, due to the large set of donor atoms, create stable complexes different in composition, structure and properties with transition metal ions. Biologically active substances included in the complexes of metals as ligands substantially increase their effectiveness.

After developing the research competence which results in the students synthesizing to assemble new coordinating compounds, it is necessary to move from the oriented, guided synthesis stage to that of creating new molecular models based on their own ideas. At this level it becomes obvious the manifestation of creativity and the spirit of initiative which can end with the development of innovation competence – the supreme product of the educational process, which offers the future specialists the freedom of creation, the independence and the confidence in their own orientation skills in the issues regarding the professional field.

Key words: training through research, interdisciplinary study, innovation, entrepreneurship.

References

1. Staver, N., Budeci, A. & Chicu, D., Coropceanu, E. (2016). Rolul tehnologiilor informaționale în îmbunătățirea motivației elevilor de a studia chimia. *Univers pedagogic*. 3(51), pp. 50-54.
2. Nicolescu, B. (1999). *Transdisciplinaritatea(manifest)*. Iai: Polirom.
3. Bejenari, T., Frumusachi, S., Calmuchi, L. & Coropceanu, E., (2015). *Dezvoltarea elementelor de transdisciplinaritate în cadrul predării-învăării chimiei i biologiei*. Chișinău: UST. 238 pag.
4. Codreanu, S., Arsene, I. & Coropceanu, E. (2017). Utilizarea unor modalități moderne de calcule cuantochimice a stării energiei sistemelor moleculare în cursul de chimie. *Acta et commentationes*. Nr. 1, pp. 147-156.
5. Coropceanu, E., Bologa, O., Arsene, I., Vitiu, A., Bulhac, I., Gorinchioy, N. & Bourosh, P. (2016). Synthesis and Characterization of Inner-Sphere Substitution Products in Azide-Containing Cobalt (III) Dioximates. *Russ. Journ. Coord. Chem.* V. 42. N. 8, pp. 516-538.
6. Coropceanu, E. & Chicu, D. (2015). Cercetarea – factor de integrare a științei și motivare pentru instruire. *Univers pedagogic*. N3 (47), pp. 27-33.
7. Calalb, M. (2017). Pedagogia învățării prin investigație și impactul ei asupra deprinderilor de cercetare științifică și învățare pe tot parcursul vieții. *Studia universitatis moldaviae. Seria tiine ale Educaiei*. N. 5(105), pp. 32-39.
8. Croitor, L., Coropceanu, E., Masunov, A., Rivera-Jacquez, H.J., Siminel, A., Zelentsov, V., Datsko, T. & Fonari, M., (2014). Polymeric Luminescent Zn (II) and Cd (II) Dicarboxylates Decorated by Oxime Ligands: Tuning the Dimensionality and Adsorption Capacity. *Crystal Growth & Design*. V. 14, pp. 3935-3948.
9. Coropceanu, E., Croitor, L., Siminel, A., Chumakov, Yu., & Fonari, M., (2016). The Luminescence Attenuation in the Solid State by Fluoride Anion Entrapped in the One-Dimensional Zn (II) Dioximate and Mononuclear Cd (II) Dioxime. *Polyhedron*. V. 109, pp. 107-114.

10. Coropceanu, E., Rija, A., Lozan, V., Bulhac, I., Duca, Gh., Kravtsov, V. & Bourosh, P., 2016. Discrete Binuclear Cobalt (III) Bis-dioximates with Wheel-and-Axle Topology as Building Blocks To Afford Porous Supramolecular Metal–Organic Frameworks. *Crystal Growth & Design*. V. 16, pp. 814-820.
11. Bourosh, P.N., Coropceanu, E.B., Ciloci, A.A., Clapco, S.F., Bologa, O.A., Bivol, C.M., Tiurina, J.P. & Bulhac, I. (2013). New Co (III) Dioximates with Hexafluorophosphate Ion as Stimulators of the Proteolytic Activity of the Micromycete *Fusarium gibbosum* CNMN FD 12. *Russ. Journ. Coord. Chem.* V. 39. N. 11, pp. 777-786.
12. Coropceanu, E.B., Bulhac, I., Shtefyrtse, A.A., Botnar', V.F., Melenchuk, M., Kuligin, E. & Bourosh, P.N. (2017). Synthesis, Crystal Structure, and Biological Properties of the Complex $[\text{Co}(\text{DmgH})_2(\text{Seu})_{1.4}(\text{Se-Seu})_{0.5}(\text{Se}_2)_{0.1}][\text{BF}_4]$. *Russ. Journ. Coord. Chem.* V. 43. N. 3, pp. 164-171.
13. Codreanu, S., Arsene, I., & Coropceanu, E. (2018). The development of research competence based on quantum calculation of molecular systems. *Social Sciences and Education Research Review*. V. 5. N. 1, pp. 95-109.
14. Coropceanu, E., Rija, A., Arsene, I., & Putină, M. (2014). Dezvoltarea abilităților de autoformare la chimie în baza unor tehnologii informaionale. *Studia universitatis moldaviae. Seria tiine ale Educaiei*. N. 9(79), pp. 92-98.
15. Placinta, D. & Coropceanu, E. (2018). Valorificarea instrumentelor TIC în dezvoltarea competenței de investigare a proceselor biologice la liceeni. *Studia universitatis moldaviae. Seria tiine ale Educaiei*. N. 5 (115), pp. 98-106.

Introduction

In the context of the depletion of natural resources in contemporary society, there is an increasing need to determine solutions that would ensure sustainable development grounded on new ergonomic technologies based on more efficient

materials. Elaboration of new creative materials and advanced technologies requires creative and innovative thinking, so the contemporary educational system has the task of cultivating the research competence and the development of new original ideas from the earliest age. One of the most effective methods of developing and practicing the innovative capacity is training through research. The fundamental problem is the lack of a clear methodology of training through research. In addition, each domain has its own specificity and requires an individual approach. Training through research usually has an interdisciplinary character. A positive effect on promoting these ideas at pre-university level are held by a number of contemporary methods such as training through discovery, training based on research projects, etc.

It is necessary that the educational policies to guide the curriculum and the contents in the direction of application, practical use of acquired knowledge to practice experimental skills and then proceed to the next stage – the creative development of new ideas based on known models.

The transition from informative education to the formative one is difficult for several reasons: lack of teaching methodology for teacher training in the key to training through research; lack of methodological support; the modest material conditions of institutions, etc., which often do not allow some activities to be carried out at the necessary level. However, the teaching community is looking for ways to connect the training process to the current needs. These solutions may be different, depending on the subject/domain specificity (Staver, Budeci, Chicuş, Coropceanu, 2016: 50-54)

It is very important for the training process through research to be captivating, inter- and trans-disciplinary. Involvement of different study methods to highlight different aspects of the problem emphasizes the individuality and importance of each research method. They help not only to explore the different aspects of the problem, but also allow a deep study and conclusions to be drawn from the studied phenomenon/body (Nicolescu, 1999; Bejenari, Frumusachi, Calmuţchi, Coropceanu, 2015; Codreanu, Arsene, Coropceanu, 2017; Coropceanu,

Bologa, Arsene, Vitu, Bulhac, Gorinchioy, Bourosh, 2016.: 516-538).

Chemistry, being a discipline at the boundary between Biology and Physics, has different tangencies with the two domains, in the overlapping regions generating new inter-disciplinary sciences: Bio-Chemistry, Agro-Chemistry, Physical Chemistry, Quantum Chemistry, Crystalo-Chemistry, etc. In the last decades there is an interpenetration between the branches of Chemistry (Inorganic Chemistry and Organic Chemistry, etc.), which allows the emergence of new domains (Metallo-Organic, Bio-Organic Chemistry, etc.) that meet classes of new compounds with special structure and properties. This inter-disciplinary «hybridization» allows the development of new materials, which exhibit non-trivial properties, which will generate new high performance technologies.

It is important for the scientific study to have relevant goals by applying the obtained results in order to solve real problems in everyday life, agriculture, material science, etc. As a model, it is proposed to study the synthesis process of coordinating compounds, analysis of composition, structure and determination of the practical application domains based on the manifested biological and physical properties. As a result of the exercise and development of the research competence, the aim is the formation of innovative and entrepreneurial competence which would allow the development of new original solutions and their practical implementation in order to increase the efficiency of some economic processes based on the new materials (Coropceanu, 2015: 27-33; Calalb, 2017: 32-39).

Results and discussions

To rationally implement training through research there are a number of questions that arise: At what level of education is necessary to develop the research competence? How can research be carried out at different stages of personality development? What methods are welcomed at different levels of the education system? What mechanisms can be used to stimulate active involvement in training through research?

A rational solution for motivating training is inter-disciplinary study, which has a decisive importance in the

development of research competence, as it allows the integrated approach of some processes. The dual programs of initial training of young specialists at the university (Biology and Chemistry, Geography and History, Mathematics and Computer Science, etc.) ensure the development in an inter-disciplinary context which offers the graduates a number of advantages in the field of complex studies, employment in the field work, analysis of complicated phenomena, etc. The involvement of students in scientific research and/or institutional, national and international projects presents genuine experience in the inter-disciplinary professional development.

An inter-disciplinary study has to involve different aspects: from the initial stages, problem formulation, identifying the need for research, formulation of goals, to practical activities, implementation of results in various fields of the economy, and formulation of conclusions on future development directions of research. As an example we can study the identification of problems related to the needs of some branches such as Micro-Biology, Agriculture etc. in chemical compounds with stimulating activity for physiological processes. The composition and molecular structure of chemical compounds may have a different influence on living organisms.

For Chemistry there can be proposed several models that would allow the fulfillment of complex studies of molecular characteristics, chemical processes and allow the pupil/student to go from simple substances → the synthesis of complex systems – analysis of composition and structure based on physical and chemical methods → calculation of molecular energy, determination of substitution or condensation possibilities in some functional groups → determination of useful properties and practical application domains.

In the study of the Chemistry discipline, the investigation contributes to the knowledge of the phenomena and processes arising in the analyzed systems, the direction of the occurrence of one or another reaction, the composition of the substances and others through laboratory work, different experiences and other interactive methods. Investigational competence of pupils begins to be formed from the moment they first make observations about

processes, phenomena that flow into the surrounding world. The further development of competence continues through the use of various strategies and didactic activities is planned and conducted by the teacher. Investigation can be complemented by new digital applications that can be used in laboratory work in chemistry, which would lead to student motivation and a better understanding of the processes and phenomena arising in the investigated chemical systems. In this case, digital sets of sensors of the digital lab can be applied as digital didactic tools (Placinta, Coropceanu, 2018: 98-106). With their help, investigative competence in Chemistry can be placed on a new stage of development motivating both pupils and teachers. The sensors allow the development of a series of experimental activities with the direct involvement of pupils, such as: electricity generation, ions in solution, endothermic and exothermic reactions, combustion, acid rain, flame temperature determination, gas solubility, strong acid titration with a strong base, colour absorption, etc.

For the university level, as an exercise in the research competence, it is proposed to obtain and analyze some coordinating compounds based on transition metals. In order to achieve multi-level interdisciplinary studies, the starting point is the interaction of simple salts and organic ligands that lead to highly complex chemical compounds, composition study, molecular structure, and practical implementation based on useful properties.

The algorithm of these investigations should evolve from the initial stages of synthesis of organic ligands (in the case of new coordinating agents) obtaining coordinating compounds up to studying useful properties and identifying practical application areas. The set of methods used in the research in the fields of Chemistry, Physics and Biology allows the researcher to integrate the knowledge from these areas and to get a clear picture of the processes being carried out. It is important to emphasize the need to realize the importance of the composition-structure-property correlation in order to ensure the positive evolution of the creative process while respecting the ergonomic aspect of the idea.

As a result of the synthesis and the study of the properties of a series of coordinating compounds it was established that, depending on composition and structure, the analyzed compounds exhibit luminescent properties (Croitor, Coropceanu, Masunov, Rivera-Jacquez, Siminel, Zelentsov, Datsko, Fonari, 2014: 3935-3948; Coropceanu, Croitor, Siminel, Chumakov, Fonari, 2016: 107-114) or properties of porous materials with adsorbent properties (Coropceanu, Rija, Lozan, Bulhac, Duca, Kravtsov, Bouroush, 2016: 814-820), stimulation of physiological processes in microorganisms and higher crop plants (Bouroush, Coropceanu, Ciloci, Clapco, Bologna, Bivol, Tiurina, Bulhac, 2013: 777-786; Coropceanu, Bulhac, Shtefyrtse, Botnar', Melenchuk, Kuligin, Bouroush, 2017: 164-171), inhibiting corrosion processes of steels in water in the aqueduct, etc. The application of contemporary study methods allows a profound analysis and the achievement of scientific results that can be patented and published in international impact journals, which has a positive influence on the career development of young researchers.

The biological properties of metalo-complexes in large part can be attributed to the presence of the metals Fe, Cu, Mo, Co, Zn, Mn, Ni, etc., which present microelements directly related to atoms and groups of atoms in the molecules of organic substances. These elements, coming in very small amounts in the cells, play an important role in their vital activity. The multilateral influence of microelements is important by their participation in the fine reactions of cellular exchange of substances, especially in fermentative processes. Copper, zinc, cobalt, manganese, molybdenum, calcium, iron participate in oxidative reduction processes that occur in vegetal and animal organisms, are part of a series of important oxidative ferments, participate in carbohydrate and protein metabolism in organisms. Microelements, especially the bio-metals such as cobalt, copper, zinc, manganese, participate in the formation or activation of ferments, vitamins, hormones, regulate the exchange of substances, causing growth, development, multiplication, productivity and quality of production. The ability of the metal ion to form the active center of the ferment depends on the metal ion coordination capacity, the geometry and the stability of the formed complex.

An important role in the manifestation of the properties of metallo-complexes is also played by the ligands in their composition which, due to the large set of donor atoms, create stable complexes different in composition, structure and properties with transition metal ions. Biologically active substances included in the complexes of metals as ligands substantially increase their effectiveness.

The use of coordinating compounds to stimulate physiological processes in fungi is justified by several causes: due to their structure the metallo-complexes are similar to natural biological complexes that are regulators of the vital functions of organisms (nature itself has evaluated the value of bio-macromolecules to perform vital functions for organisms); in most complex generating metallo-complexes we find biometals – irreplaceable biological catalysts, the action of which is related to proteins and specific ferments; the ligands in the coordinating compounds may present molecules with biological properties, etc.

After developing the research competence which results in the students synthesizing to assemble new coordinating compounds, it is necessary to move from the oriented, guided synthesis stage to that of creating new molecular models based on their own ideas. At this level it becomes obvious the manifestation of creativity and the spirit of initiative which can end with the development of innovation competence – the supreme product of the educational process, which offers the future specialists the freedom of creation, the independence and the confidence in their own orientation skills in the issues regarding the professional field.

However, in order for the creative work to be useful, to bring benefits to the researcher and society, it is necessary to develop an entrepreneurial competence in parallel so that the new materials and technologies are oriented to solving real problems – a trend that becomes more and more obvious at the global level.

In order for the results of training through research altogether with the development of innovation and entrepreneurial competences to bring about economic effects, it is necessary a State policy of co-interesting the real sector of the

economy to cooperate with the field of research and innovation for the implementation of the best elaboration in different fields. This is a process that may contribute to both parties benefit and building a prosperous society.

The interdisciplinary teaching-learning process in Chemistry is an important and determinant factor for the achievement of a modern and formative education. Interdisciplinary study of content from different educational disciplines will contribute substantially to the formation and development of Chemistry-specific skills, logical and flexible thinking, to a better fixation and systematization of the theoretical knowledge and the ability to apply in practice in different fields. Developing different motivation mechanisms for training is an important objective of contemporary didactics in the field of exact sciences and of nature. In order to increase pupils/students' motivation for the study of Chemistry, effective models of integration of the Education-Research-Practical Application areas are required. For this purpose, it is proposed to use integrated ICT with various Chemistry-specific programs, applications and software that would allow the calculation of molecular energy, chemical processes in the analyzed systems, visualization of the structure, determination of some environmental factors and others which require an interdisciplinary approach of knowledge, skills and abilities in the field of Chemistry in particular, as well as in Mathematics, Informatics, Physics (Codreanu, Arsene, Coropceanu, 2018: 95-109; Coropceanu, Rija, Arsene, Putină, 2014: 92-98).

To increase the inter- and trans-disciplinary character of the studies with the connection between research and training, a series of actions are necessary to be carried out:

- Providing the material basis to comply with the needs of inter- and trans-disciplinary studies;
- Creating training opportunities for teaching staff in general education in order to prepare them for the organization and conduct of research activities;
- Elaboration of the methodology for transition from disciplinary tasks to inter- and trans-disciplinary;
- Identification of the elaboration possibilities of the tasks for knowledge integration;

- Promoting multi-dimensional research and encouraging the diversification of scientific research;
- Involving students and teachers in solving real or artificial problems of an inter- or trans-disciplinary nature;
- Establishing stronger links between general education, higher education and research;
- Creation of joint research teams made up of PhD students, master students, undergraduates and pupils for joint studies;
- Stimulating the cultivation of innovative qualities in pupils and participation in various competitions for presenting innovations (Best Innovative Pupil, etc.);
- Creating opportunities for training young people in the field of initiating and administering a research or business to facilitate the process of integration into the labour market.

Conclusions

Training through research calls for a fundamental review of the educational paradigm transferring the focus from the informative education onto the formative one developing the individual creative potential. Based on the research competence it is necessary to form the innovative and entrepreneurial skills for the educational system to provide the society with personalities able to integrate organically into the labor market.

Коропчану Е.

Вплив навчання через дослідження на еволюцію сучасних педагогічних технологій

Анотація

Орієнтація системи освіти на технології, що ґрунтуються на навчанні через дослідження, є метою не тільки освітньої, але й соціально-економічної, оскільки виклики майбутнього суспільства значною мірою пов'язані з розробкою нових матеріалів, більш ефективними, ніж існуючі аналоги. Завдання системи освіти – розвиток компетенцій від перших кроків до університетського рівня: дослідження, освіта та підприємництво. Для досягнення цієї

мети необхідно розробити еволюційні стратегії від традиційної до інноваційної освіти, із застосуванням розроблених продуктів у різних галузях з метою створення ефективних та ергономічних технологій.

Важливо, щоб наукові дослідження мали відповідні цілі шляхом застосування отриманих результатів для вирішення реальних проблем у повсякденному житті, сільському господарстві, матеріалознавстві тощо. В якості моделі пропонується вивчити процес синтезу координаційних сполук, аналіз складу, структури та визначення доменів практичного застосування на основі виявлених біологічних та фізичних властивостей.

Для університетського рівня, як завдання в науковій компетенції, пропонується отримати і проаналізувати деякі координаційні сполуки на основі перехідних металів. Для досягнення багаторівневих міждисциплінарних досліджень відправною точкою є взаємодія простих солей і органічних лігандів, які призводять до складних хімічних сполук, вивчення складу, молекулярної структури та практичної реалізації на основі корисних властивостей.

Важливу роль у прояві властивостей металокомплексів відіграють також ліганди в їх складі, які завдяки великому набору донорних атомів створюють стійкі комплекси, різні за складом, структурою та властивостями з іонами перехідних металів. Біологічно активні речовини, що входять до складу комплексів металів як ліганди, істотно підвищують їх ефективність.

Після розробки дослідницької компетенції, результатом якої є узагальнення студентів для збирання нових координаційних сполук, необхідно перейти від орієнтованого, керованого етапу синтезу до створення нових молекулярних моделей на основі власних ідей. На цьому рівні стає очевидним прояв творчості і дух ініціативи, який може закінчитися розвитком інноваційної компетентності – вищим продуктом навчального процесу, який пропонує майбутнім фахівцям свободу створення, незалежності і впевненості в своїх власні орієнтаційні навички з питань професійної сфери.

Ключові слова: навчання через дослідження, міждисциплінарне дослідження, інновації, підприємництво.

Коропчану Э.

Влияние обучения через исследование на эволюцию современных педагогических технологий

Аннотация

Ориентация системы образования на технологии, основанные на обучении посредством исследований, представляет собой не только образовательную, но и социально-экономическую цель, поскольку проблемы будущего общества в значительной степени связаны с разработкой новых материалов, более эффективных, чем существующие аналоги. Задачей образовательной системы является развитие компетенций от первых шагов до университетского уровня: исследования, образование и предпринимательство. Для достижения этой цели необходимо разработать эволюционные стратегии от традиционного до инновационного образования с применением разработанных продуктов в различных областях, с тем чтобы создавать эффективные и эргономичные технологии.

Ключевые слова: обучение через исследование, междисциплинарное исследование, инновации, предпринимательство.

UDC 378.011.3-057:331.45

DOI: 10.31470/2415-3729-2019-9-23-41

Shaping Information and Communication Competence of Future Lecturers of Professional Education (Occupational Safety and Health) through the Course «Pedagogy of Higher Education»

Olha Novak

Doctor of Philosophy in Pedagogy (Ph.D),

Senior Lecturer of the Department of Pedagogy

Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State

Pedagogical University,

✉ 30, Sukhomlynskyi Str., Pereiaslav-Khmelnyskyi, Kyiv

Region, Ukraine, 08401

E-mail: novakolyia@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3187-1872

Date of receipt of the article: November 30, 2018

Article accepted for publication: February 22, 2019

Формування інформаційно-комунікаційної компетенції майбутніх викладачів професійної освіти (охорона праці) у процесі вивчення дисципліни «Педагогіка вищої школи»

Ольга Михайлівна Новак

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри педагогіки

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний

університет імені Григорія Сковороди»,

✉ вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький,

Київська обл., Україна, 08401

Дата надходження статті: 30 листопада 2018 р.

Стаття прийнята до друку: 22 лютого 2019 р.

Abstract

The article deals with theoretical approaches to shaping information and communication competence of future lecturers of professional education (occupational safety and health) during professional training in higher education institutions, in particular through the course on pedagogy of higher education. The concept of the information and communication competence is defined as a special quality, which requires future specialists to have relevant knowledge, abilities and skills to navigate in information space with the aim to obtain and apply information sources and information and communication technologies in future professional activities. It is found that vocational training of future lecturers of professional education (occupational safety and health) should be aimed at shaping information and communication competence. Therefore, it is important that innovative information and communication technologies should be incorporated in the educational process. It is clarified that the process of shaping information and communication competence of future lecturers of professional education (occupational safety and health) should be understood as a professional ability to navigate in information space in order to obtain (search, select and analyze) information sources and effectively apply information and communication technologies in future professional activities. It is specified that there are some effective ways to shape information and communication competence of future lecturers of professional education (occupational safety and health) through the course on pedagogy of higher education during professional training in higher education institutions. Thus, master students in professional education (015 Occupational safety and health) from Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University were involved in the research. It is proved that the effective method of shaping information and communication competence of future lecturers of professional education (occupational safety and health) is the project method, which combines theoretical knowledge and their practical application when solving professional problems. It contributes to developing cognitive skills, shaping the ability to independently construct their knowledge, navigate information space, etc.

Key words: higher education, competency-based approach, education informatization, information and communication competency, the course on pedagogy of higher education, future lecturers of professional education (occupational safety and health).

References

1. Bepalov P.V. Komp'yuternaya kompetentnost' v kontekste lychnostno oryentyrovannogo obucheny'ya Pedagogy'ka. 2003. № 4. S. 41–49. (in Russian)
2. Bibik N.M. , Vashheneko L.S. , Lokshy'na O.I. Kompetentnisny'j pidxid u suchasnij osviti: svitovy'j dosvid ta ukrayins'ki perspekty'vy': biblioteka z osviti'oyi polity'ky' : monogr. pid zag. red. O. V. Ovcharuk. K. : K.I.S., 2004. 112 s. (in Ukrainian).
3. Karbovanecz' O, Kurucz N, Golub N., Majorosh A. Metod proektiv – suchasna pedagogichna texnologiya navchannya osvitnix zakladiv rizny'x rivniv Visn. Uzhgorod. nacz. ped. un-tu. Ser. Pedagogika. Social'na robota. Uzhgorod, Vy'p. 15. 2008. S. 80-83. (in Ukrainian).
4. Lebedeva M.B. Chto takoe Y'KT-kompetentnost' studentov pedagogy'cheskogo uny'versy'teta y' kak ee sformy'rovat'. Y'nformaty'ka y' obrazovany'e. 2004. №3. S.27-99. (in Russian)
5. Ly'tvy'nova S.G. Shlyaxy' formuvannya informacijno-komunikacijnoi kompetentnosti vchy'teliv-predmetny'kiv. Komp'yuter u shkoli ta sim'yi. 2008. № 2. S. 8. (in Ukrainian).
6. Novak O. Osobly'vosti vy'kory'stannya metodu proektiv u procesi profesijnoi pidgotovky' majbutnix vy'kladachiv profesijnoi osvity (oxorona praci) pid chas vy'vchennya dy'scy'pliny' «Pedagogika vy'shhoyi shkoly'» Society. Document. Comunication. Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University. 2019.6/2. S. 151-170.
7. Pyexota O.M., Kiktenko A.Z., Lyubars'ka O.M. Osvitni texnologiyi: navch.-metod. posib. za red. O. M. Pyexoty'. K. : A.S.K., 2004. 256 s. (in Ukrainian).

8. Sy`soyeva S.O., Sokolova I.V. Problemy` neperervnoyi profesijnoyi osvity` : tezaurus naukovogo doslidzhennya. In-t ped. osvity` i osvity` dorosly`x ; Mariupol. derzh. gumanitar. un-t. K.: Vy`d. Dim «EKMO», 2010. 362 s. (in Ukrainian).
9. Xutorskoj A.V. Klyuchevye kompetency`y` kak komponent ly`chnostno-ory`enty`rovannoj parady`gmy obrazovany`ya. Narodnoe obrazovany`e. 2003. № 2. S. 58-64. (in Russian)

Introduction

Problem statement. Such aspects as globalization and democratization processes, a growing role of knowledge and practical experience for its development and informatization of many areas of human life greatly increase the requirements for lecturers' qualifications, competencies and competitiveness in the global labour market, their ability to adapt to modern fast-changing socioeconomic conditions and scientific and technological advances, innovation skills, creative and system thinking. This, in turn, causes the need for new educational approaches to professional training of future lecturers (occupational safety and health).

The main global directions of education modernization include competency-based approach and education informatization as a powerful means of not only informational, professional, but also specialist training.

In the context of Ukraine's integration into the European Higher Education Area, an important component of professional training of future lecturers (occupational safety and health) consists in shaping their information and communication competence aimed at ensuring their ability to apply the latest information technologies in everyday life and in future professional activities.

Analysis of recent researches and publications. The content analysis of scientific sources shows that Ukrainian and foreign scholars have paid considerable attention to theory and practice of implementing competency-based approach into teacher training (V. Baidenko, N. Bibyk, L. Horuzha, A. Khutorskyi,

A. Markova, A. Ovcharuk, A. Pometun, A. Savchenko, Y. Tatur, L. Vashchenko, A. Verbytskyi, E. Zeer, I. Zimniaia et al.).

The process of reforming education in the context of information society development was studied by N. Bibyk, S. Honcharenko, A. Hurzhii, V. Kremen, V. Madzihon, Ye. Mashbyts, L. Vashchenko, M. Zhaldak, I. Ziazun etc. The various aspects of information technology use related to enhancing the quality of the education process were disclosed by V. Bykov, R. Hurevych, V. Klochko, A. Kolomiiets, T. Koval, V. Rudenko, V. Serhienko, M. Zhaldak, I. Zhuravlova et al.

Many foreign scholars (K. Ahmad, T. Bender, G. Corbett, M. Connel, U. Dayzard, R. Earle, Dzh. Helbrayt, M. Kompf, M. Makklyuen, M. Porat, M. Rodgers, S. Rychen, L. Salganik, R. Sheppard, F. Stoller, J. Spector, E. Toffler, N. Wendworth, K. Whitehouse et al.) have explored this problem, too. One should pay specific attention to the research by J. Spector (competencies for online teaching) and M. Kompf (the seduction of knowledge and learning: information and communications technology).

Unknown aspects of research problem. However, the existing studies on the process of shaping information and communication competence of future lecturers (occupational safety and health) cover only certain aspects of this research problem. Indeed, one should further study the content, forms and methods of shaping information and communication competence of future lecturers (occupational safety and health) during professional training and attempt to incorporate modern information and communication technologies and the project method into the course on higher education.

Research aim. The research aims to determine the ways of shaping information and communication competence of future lecturers of professional education (occupational safety and health) through the course on pedagogy of higher education during professional training in higher education institutions.

Material and research methods

The research involved master students in professional education (015 Occupational safety and health) and was conducted at Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University. The following research methods were

used: theoretical methods (content analysis of scientific sources on the research problem; clarification of the concept of information and communication competence; synthesis, comparison, specification, systematization and generalization with the aim of selecting forms and methods to shape information and communication competence of future lecturers (occupational safety and health); identification of ways to shape information and communication competence of future lecturers (occupational safety and health) through the course on pedagogy of higher education during professional training in higher education institutions); empirical methods (observation, interviews). These methods prove the effectiveness of the project method in relation to the education process in higher education institutions, which makes it possible to supplement an educational material with a visual demonstration of various theoretical information, combine texts, tables, illustrations, create PowerPoint presentations, etc.

Results and discussion

As a result of the increasing role of knowledge and technologies in the life of society and the intensifying economic and cultural globalization, education is most commonly viewed as an effective tool for training specialists, who are able to live under rapidly changing conditions. The paramount social and economic transformations in Ukraine, which take place on the path to European Higher Education Area, greatly increase the requirements for the education system since it plays a leading role in shaping information and communication competence, revealing scientific and intellectual potential of the country. Consequently, the requirements for professional training of future lecturers of professional education (occupational safety and health) are growing more complicated in accordance with the needs of society and scientific and technological progress. Therefore, one of the relevant conditions for professional training of competitive lecturers of professional education (occupational safety and health) lies in shaping their information and communication competence with the aim of enhancing their professional performance.

Today, the modernization of higher education around the world includes competency-based approach and education

informatization. The latter is a pedagogical process rather than a technological one since it generates significant changes in goals, content, methods and forms of professional training of higher education graduates. One should pay particular attention to the ability and readiness of future lecturers of professional education (occupational safety and health) to realize the acquired knowledge, skills and abilities in professional activity, be mobile and creative. Thus, vital competencies allow the individual to navigate in modern society, information space, be competitive in a rapidly changing labour market, etc. A competent specialist possesses not only certain knowledge and skills but also is able and willing to apply them in professional activities, go beyond the scope of his/her profession and strive for self-development and self-improvement.

Competency-based education (CBE) originated in the late 1960s and the early 1970s in the USA. Since the 1980s, it has been used in Ukraine due to changes in the world's labour market. Nowadays, competency-based approach in education is recognized as the driving force behind the modernizing of the education process, which shapes and develops core and subject competencies. This process is primarily aimed at shaping overall competency being a set of core competencies and an integrated personality trait, which should be shaped during the education process and include knowledge, skills, attitudes, experience and behavioural patterns (Bibik, Vashchenko, Lokshyna, Ovcharuk, 2004).

Thus, the incorporation of competency-based approach in the education process is now conditioned by social and economic factors and the modernization of higher education in order to fully integrate it into European Higher Education Area, as well as the increasing requirements of society for professional competency of graduates, the need of every graduate to be competitive, mobile and competent. The transition of Ukrainian higher education to the principles of competency-based approach implies the shift in focus from the process to learning outcomes in the practical context.

The main concepts of competency-based approach are «competency» and «competence». The author of the article agrees

with S. Sysoieva and I. Sokolova that competency is a set of shaped competences. Therefore, competence is subject-oriented, namely, it includes certain powers and implies certain knowledge, abilities, skills, attitudes, which are necessary for effective professional activity in a particular field. Competency, however, is a concept more closely related to personality that is a range of certain powers and a more profound comprehension of professional activity (Sysoieva, 2010).

According to the Council of Europe experts, modern higher education graduates should acquire the following core competencies: social competencies – to participate in making joint decisions, functioning and improving democratic institutions and resolving conflicts by non-violent means; communicative competencies – tolerance, communication skills; intercultural competencies – understanding of differences, understanding of each other, the ability to live with people of different cultures, languages, religions; information competencies – computer literacy, the ability to master new technologies in the professional field; learning competencies – the ability to learn throughout life, which is the basis of continuing professional education (Khutorskyi, 2003).

Consequently, many scholars and researchers view competency as those indicators, which determine the readiness of higher education graduates for life, further personal development and active participation in the life of society since nowadays one should be able not only to apply one's knowledge and skills but also be prepared to change and adapt to the new needs of the labour market, operate and manage information, be active, make quick decisions, learn throughout life. Competency is manifested through competences since their level determine the level of important professional skills, such as communication skills (the ability to interact with others and work in a team) and informational skills (the ability use the latest information technologies, search, analyze and transfer the necessary information).

The active development of information society has increased the role of information and communication

technologies in all spheres of life, especially in science and education. Therefore, the most acute issue affecting the modern information society, where the main values are knowledge and information, implies shaping information and communication competence, which is very important for future lecturers of professional education (occupational safety and health) since any activity involves working with information. Information and communication competency is manifested in the ability to think technologically and covers analytical, project, prediction skills in acquiring and applying information. Future lecturers of professional education (occupational safety and health) who need to operate within information society should be able to obtain, store, process and transmit information, use information and information according to their own needs and requirements of modern education,. Thus, they should be able to create text documents, tables, drawings, diagrams, presentations and use Internet technologies, local area networks, databases and develop their own electronic products (workshops, visual aids) and use and combine ready-made electronic products (electronic textbooks, encyclopedias, curriculums) and learn how to apply information and communication technologies in their professional work rationally.

In the scientific context, the concept of information and communication competency has many interpretations. P. Bepalov defines it as an integral characteristic of the individual, which implies motivation to master relevant knowledge and the ability to solve problems in educational and professional activities with the help of computer equipment and computer intelligence techniques. It is being shaped both at the stages of acquiring computer skills and using them as a means of further training and professional activity and is regarded as one of the aspects of personal maturity (Bepalov, 2003). S. Litvinova believes that information and communication competency is the subject teacher's ability to navigate information space, obtain information and operate it in accordance with his/her own needs and requirements of modern high-tech society (Litvinova, 2008). M. Lebedeva and O. Shylova interpret it as the ability to solve educational, professional and life problems using information and communication technologies (Lebedeva, 2004).

Thus, information and communication competence is a personal quality, which requires future specialists to have relevant knowledge, abilities and skills to navigate in information space with the aim to obtain and apply information sources and information and communication technologies in future professional activities.

Therefore, the process of shaping information and communication competence of future lecturers of professional education (occupational safety and health) should be understood as a professional ability to navigate in information space in order to obtain (search, select and analyze) information sources and effectively apply information and communication technologies in future professional activities.

In this regard, there appears to be an urgent need to prepare highly qualified specialists, future lecturers of professional education (occupational safety and health), who are able to apply information and communication technologies while working with various types of information: to edit information; to store, copy and transfer information to electronic multimedia and over the Internet; to present information using different presentation technologies; to process electronic documents; to use computers while solving practical tasks; to work in global and local networks and with computer programmes; to use modern sources and methods of information processing (electronic textbooks, translators, library databases, videoconferences, e-mail, search engines, and, as a result, the selection of a required field of knowledge); to find necessary documents, send e-mails, to use library catalogues, reference information, to work with pedagogical journals, to upload research findings on the Internet; to provide higher education institutions with computer equipment; pedagogical software (MS Office), information services (World Wide Web) etc. Therefore, professional training of future lecturers of professional education (occupational safety and health) should be aimed at shaping information and communication competency. The use of innovative information and communication technologies in the education process is one of the ways to ensure the efficiency of such training.

The process of shaping information and communication competency is realized through the organization of the education process, education content and conditions, which contribute to shaping certain psychological qualities of the individual. This process is integrated into study in higher education institutions. The introduction of information and communication technologies into the system of education can positively influence the quality of education and intellectual development of students, preparation of students for professional activity and their ability to use information and communication technologies when researching and solving practical tasks.

The ways to shape information and communication competency of future lecturers of professional education (occupational safety and health) through the course on higher education pedagogy are described below.

The course on higher education pedagogy is of particular importance to professional pedagogical training of Master students since it is incorporated into the curriculum and includes mastering educational legacy taking into account Ukrainian pedagogical thought and higher education practice, expands pedagogical reasoning, assists in comprehending the theory of education, modern innovative pedagogical technologies, in particular information and communication technologies, and shapes creative skills to use the acquired knowledge.

As a result of mastering the course on higher education pedagogy, future lecturers of professional education (occupational safety and health) are expected to have the following general and professional competencies: scientific thinking; readiness to adhere to ethical principles of working in the man-man system, express empathy and respect for individual characteristics of other people; the ability to adapt under new, specific conditions and circumstances; awareness of the value of pedagogical knowledge; the ability to select the necessary sources of information and elaborate teaching materials; the ability to implement various types of business communications (general competencies); the ability to use professional terminology, understand the systemic and integral nature of various pedagogical phenomena and processes, complexity of practical

aspects of pedagogy, analyze the modern legal framework for education development, trends in educational policy in Ukraine and globally, apply modern information and communication technologies, analyze modern trends in pedagogy and educational technologies, comparatively analyze pedagogical issues in foreign and domestic contexts, generalize innovative pedagogical experience in one's researches (professional competencies).

Thus, the course on higher education pedagogy implies mastering modern trends in the development of higher pedagogical education in the modern information space. In particular, it motivates future lecturers of professional education (occupational safety and health) to rationally use information and communication technologies while solving professional tasks in order to improve the mechanisms of higher education management.

The process of shaping information and communication competence of future lecturers of professional education (occupational safety and health) is realized within the framework of a diverse, integrated system of educational forms, among which the most important are lectures, seminars, laboratory work, practical classes, conferences, tutorials, individual classes, etc (Novak, 2019).

Within this research, the process of shaping information and communication competence of future lecturers of professional education (occupational safety and health) is also described through such educational forms as lectures and practical classes within the course on higher education pedagogy. In particular, a lecture on the use of modern educational technologies in higher education provides students with knowledge and skills in applying new information and communication technologies (network technologies, wiki technology, cloud technologies, distance learning technologies, technologies for creating and supporting personal web-resources) in professional activities. For one, after students familiarized themselves with network technologies, they described them as a relevant area of information technologies development. They aim not only to ensure the exchange of information between individual users of information and computer systems but also to create conditions to use the distributed information resources of

society cooperatively, obtain reference, documentary and other information from various specialized information funds.

The new information technologies play an important role in higher education, improve teaching and learning, automate monitoring and evaluation of future specialists, organize effective communication between teachers and students and exchange of experience, intensify and optimize management of the education process, etc. Therefore, information and communication competence of future lecturers of professional education (occupational safety and health) can be effectively shaped if lectures are supplemented with visual aids (PowerPoint presentations), software tools (electronic textbooks, encyclopedias, manuals, dictionaries, etc.), MS Office programmes and various Internet resources.

It must be noted that one of the main functions future lecturers of professional education (occupational safety and health) should perform in the context of information and communication competence is modeling (or designing), which consists in designing informational models of the education process and algorithms of pedagogical activity, etc. Therefore, the process of shaping information and communication competence of future lecturers of professional education (occupational safety and health) can be enhanced due to the incorporation of the project method or in practical classes, which was introduced in the 1920s. One of the authors of this method is the American educator D. Dewey and his successor W. Kilpatrick, who developed the «project-based learning» (Piekhota, Kiktenko, Liubarska, 2004). The value of this method consists in the fact that it contributes to developing initiative, autonomy, planning skills, takes into account learners' interests and fosters a conscious attitude towards one's activities (Karbobanets, Kurucs, Holub, Majoros, 2008). The project method suggests that didactic goals should be realized after particular issues have been solved and certain practical results have been achieved. Thus, the project method allows learners to develop their own cognitive interests, the ability to independently construct their knowledge, navigate information space.

Due to the project method, students can solve a number of multi-level didactic, educational and developmental tasks. It

contributes to developing cognitive skills and the ability to independently construct knowledge and navigate information space, etc. The project technology teaches students to independently acquire and apply certain knowledge in order to solve cognitive and practical tasks, helps them to develop communication skills, teamwork skills, research skills, systemic and creative thinking, public speaking skills while defending projects, etc.

The incorporation of the project method in the course on higher education pedagogy involves the following: students are offered to solve a particular problem by means of research; after that they predict the results of the project, which should be of practical, theoretical and cognitive value; the project itself is divided into individual intermediate stages followed by the determination of the results after each stage; students should be also involved in independent (individual, pair or group) work, which is aimed at implementing the project; the project should involve the use of research methods: problem statement, research objectives and research methods; presentation of results; analysis of the obtained data; formulation of conclusions (the use of brainstorming, round table discussions, creative reports, etc.).

The application of the project method in shaping information and communication competence of future lecturers of professional education (occupational safety and health) allows students to use information and communication technologies in the context of their methodological capabilities. For one, project topics of the course on higher education pedagogy are related to information culture and information competence of teachers. They may include information, research and creative projects with the use of search engines, software for working with texts, images, sound and video: for example, searching, processing or creating visual educational material to increase interest at the stage of presenting new material and actualize knowledge (electronic presentations on the topic, slideshows, audio- and video materials); searching, processing or creating reference resources to shape didactic material during the initial application of the acquired knowledge in practice, as well as during independent / creative activities (blogs, websites, electronic

directories, etc.); searching, updating or creating didactic material for preparation and assessment with the help of training programmes to practice skills and monitor the acquisition of established algorithms (didactic material on occupational safety and health in the TEST W2 programme, etc.).

According to a form of project implementation, one should pay particular attention to such pilot telecommunication projects as online surveys and testing. In addition, it is expedient to incorporate role-based projects (modelling and simulation games) into the course on higher education pedagogy. Project-based activities serve as the indicators of shaping information and communication competence of future lecturers of professional education (occupational safety and health) at the creative level.

Thus, applying the project method through the course on higher education pedagogy proves that the project technology encourages future lecturers of professional education (occupational safety and health) to master information and communication technologies and acquire information and communication competence.

Therefore, information society requires that future specialists should be able to obtain, store, process and transmit information, use information and communication technologies rationally to realize and develop their potential and make important decisions based on acquired knowledge. Therefore, the process of shaping information and communication competency of future lecturers of professional education (occupational safety and health) should be one of the priorities of modern education.

Conclusions

The incorporation of competency-based approach in the education process is now conditioned by social and economic factors and the modernization of higher education in order to fully integrate it into European Higher Education Area, as well as the increasing requirements of society for professional competency of graduates and the need of every graduate to be mobile, competent and competitive in the global labour market.

Thus, information and communication competence is a personal quality, which requires future specialists to have relevant knowledge, skills and abilities to navigate in information space

in order to obtain and apply information sources and information and communication technologies in future professional activities

The process of forming information and communication competence of future lecturers of professional education (occupational safety and health) should be understood as an important professional ability to freely navigate in information space in order to obtain (search, select and analyze) information sources and effectively apply information and communication technologies in professional activity.

Effective methods of shaping information and communication competence of future lecturers of professional education (occupational safety and health) through the course on higher education pedagogy include the project method, which combines theoretical knowledge and their practical application when solving professional problems.

Further research should be aimed at generalizing foreign experience in improving professional training of future lecturers of professional education (occupational safety and health) with the aim to enhance their information culture.

Література

1. Беспалов П. В. Компьютерная компетентность в контексте личностно ориентированного обучения Педагогика. 2003. № 4. С. 41–49.
2. Бібік Н. М. , Ващенко Л. С. , Локшина О. І. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики : моногр. під заг. ред. О. В. Овчарук. К. : К.І.С., 2004. 112 с.
3. Карбованець О, Куруц Н, Голуб Н., Майорош А. Метод проектів – сучасна педагогічна технологія навчання освітніх закладів різних рівнів Вісн. Ужгород. нац. пед. ун-ту. Сер. Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород, Вип. 15. 2008. С. 80-83.
4. Лебедева М.Б. Что такое ИКТ-компетентность студентов педагогического университета и как ее сформировать. Информатика и образование. 2004. №3. С.27-99.

5. Литвинова С. Г. Шляхи формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів-предметників. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2008. № 2. С. 8.
6. Новак О. Особливості використання методу проектів у процесі професійної підготовки майбутніх викладачів професійної освіти (охорона праці) під час вивчення дисципліни «Педагогіка вищої школи» Соціум. Документ. Комунікація: зб. наук. праць. Серія: Історичні науки. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М., 2019. Вип. 6/2 (Спецвипуск). С 151-170
7. Пехота О.М., Кіктенко А.З., Любарська О.М. Освітні технології: навч.-метод. посіб. за ред. О. М. Пехоти. К. : А.С.К., 2004. 256 с.
8. Сисоєва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження. Ін-т пед. освіти і освіти дорослих ; Маріупол. держ. гуманітар. ун-т. К.: Вид. Дім «ЕКМО», 2010. 362 с.
9. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. Народное образование. 2003. № 2. С. 58-64.

Новак О.М.

Формування інформаційно-комунікаційної компетенції майбутніх викладачів професійної освіти (охорона праці) у процесі вивчення дисципліни «педагогіка вищої школи»

Анотація

У статті розглянуто теоретичні підходи до проблеми формування інформаційно-комунікаційної компетенції майбутніх викладачів професійної освіти (охорона праці) у процесі професійної підготовки у закладі вищої освіти, зокрема під час вивчення дисципліни «Педагогіка вищої школи». Визначено, що підготовка майбутніх викладачів професійної освіти (охорона праці) до роботи в сучасному

інформаційному просторі має бути спрямована на формування інформаційно-комунікаційної компетентності засобами інформаційно-комунікативних технологій. У статті виявлено шляхів формування інформаційно-комунікаційної компетентії майбутніх викладачів професійної освіти (охорона праці) у процесі професійної підготовки під час вивчення дисципліни «Педагогіка вищої школи» студентами освітнього рівня «магістр» зі спеціальності 015 Професійна освіта (Охорона праці) ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Доведено, що ефективним методом формування інформаційно-комунікаційної компетентії майбутніх викладачів професійної освіти (охорона праці) під час вивчення дисципліни «Педагогіка вищої школи» є метод проектів, який поєднуючи в собі теоретичні знання та їхнє практичне застосування сприяє розвитку пізнавальних навичок, формуванню вміння самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі тощо.

Ключові слова: вища школа, компетентнісний підхід, інформатизація освіти, інформаційно-комунікаційна компетентність, дисципліна «Педагогіка вищої школи», майбутні викладачі професійної освіти (охорона праці), інформаційно-комунікаційні технології, метод проектів, освітній процес.

Новак О.М.

Формирование информационно-коммуникационной компетенции будущих преподавателей профессионального образования (охрана труда) в процессе изучения дисциплины «Педагогика высшей школы»

Аннотация

В статье рассмотрены теоретические подходы к проблеме формирования информационно-коммуникационной компетенции будущих преподавателей профессионального образования (охрана труда) в процессе

професійної підготовки в заведенні вищого освіти, в частині во время изучения дисципліни «Педагогіка вищої школи». Определенно, что подготовка будущих преподавателей профессионального образования (охрана труда) к работе в современном информационном пространстве должна быть направлена на формирование информационно-коммуникационной компетентности с использованием информационно-коммуникационных технологий. В статье описано особенности формирования информационно-коммуникационной компетенции будущих преподавателей профессионального образования (охрана труда) в процессе профессиональной подготовки во время изучения дисциплины «Педагогіка вищої школи» студентами образовательного уровня «магістр» специальности 015 Профессиональное образование (Охрана труда) ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Доказано, что эффективным методом формирования информационно-коммуникационной компетенции будущих преподавателей профессионального образования (охрана труда) во время изучения дисциплины «Педагогіка вищої школи» есть метод проектов, который сочетая в себе теоретические знания и их практическое приложение содействует развитию познавательных навыков, формированию умения самостоятельно конструировать свои знания, ориентироваться в информационном пространстве и тому подобное.

Ключевые слова: высшая школа, компетентносный подход, информатизация образования, информационно-коммуникационная компетентность, дисциплина «Педагогіка вищої школи», будущие преподаватели профессионального образования (охрана труда), информационно-коммуникационные технологии, метод проектов, образовательный процесс.

UDC 378.147:378.22

DOI: 10.31470/2415-3729-2019-9-42-55

Professional Training of Future Masters of Education in the Conditions of Dual Teaching

Yuliia Bahno

Doctor of Philosophy in Pedagogy (Ph.D), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Pedagogy
Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State
Pedagogical University,

✉ 30, Sukhomlynskyi Str., Pereiaslav-Khmelnyskyi, Kyiv
Region, Ukraine, 08401

E-mail: julijabaghno@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3513-6154

Date of receipt of the article: December 03, 2018
Article accepted for publication: February 22, 2019

Професійна підготовка майбутніх магістрів освіти в умовах дуального навчання

Юлія Миколаївна Багно

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»,

✉ вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький,
Київська обл., Україна, 08401

Дата надходження статті: 03 грудня 2018 р.
Стаття прийнята до друку: 22 лютого 2019 р.

Abstract

The current stage of development of higher education in Ukraine is characterized by a special intensity and scale of transformations, which envisage the formation of a holistic educational space based on the unification of national educational

services markets, conditioned by globalization and integration processes.

The training of scientific-pedagogical and pedagogical workers of higher educational institutions is considered in this context as an important prerequisite that ensures the modernization of education. In these conditions, the renewal of the content of the Master of Education training is of particular importance, it will equip a future teacher with the skills to integrate special psychological-pedagogical, methodological and didactic knowledge in the conditions of professional activity. A guideline on this issue is that European standards and recommendations for graduate students are formulated in the Dublin Descriptors and the European Qualification Framework.

These European benchmarks, as well as the expansion of academic freedoms, changing educational paradigms require a fundamentally new content, methods and forms of the Master of Education training, the purpose of which is to shape the personality of a student as a teacher and professional of an institution of higher education who is able to independently and creatively think and act.

The staff of the department of pedagogics of Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University developed the concept of educational activities in the specialty 011 Educational, pedagogical sciences, fields of knowledge 01 Education / Pedagogy.

The concept provides for the formation of masters of education integrated competence, general and professional competencies. The development of these competencies will be facilitated by the introduction of a dual form of higher education. The dual form of getting higher education is a way of getting an education; it provides for a combination of training of applicants of higher education in institutions of higher education with training in workplaces in institutions, organizations and enterprises for obtaining certain qualifications, usually on the basis of a contract, with the performance of official duties.

The high level of the Master of Education professional training in the conditions of the dual form of education is possible due to the mastering of the basics of the professional teaching

activity of the teacher of the institution of higher education in real conditions; application of modern educational technologies of practical activity; the methodological readiness of a master of education to implement the educational process in institutions of higher education.

Key words: master of education, dual education, higher education institutions, modernization of education, methods and forms of education, modern learning technologies, variability, individualization and differentiation of education.

References

1. Dublin Descriptors. Retrieved from http://www.tcd.ie/teaching-learning/academic-development/assets/pdf/dublin_descriptors.pdf
2. The European Qualifications Framework for Lifelong Learning (2008). Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities. Retrieved from <https://ec.europa.eu/ploteus/search/site>
3. Vitvytska, S.S. (2016). Teoretychni i metodychni zasady pedahohichnoi pidhotovky mahistriv v umovakh stupenevoi osvity [Theoretical and methodical principles of pedagogical preparation of masters in conditions of graduate education]. In O.A. Dubaseniuk (Ed.), Akmedosiahnennia naukovtsiv Zhytomyrskoi naukovopedahohichnoi shkoly [Acme of the scientists of Zhytomyr scientific and pedagogical school] (p. 302-347). Zhytomyr: ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
4. Zhyhir, V.I. (2012). Indyvidualizatsiia profesiinoho navchannia menedzheriv osvity u VNZ [Individualization of education managers' professional training in higher educational institutions]. Visnyk Zaporizkoho natsionalnogo universytetu, 2(18), 107-113. Retrieved from <http://web.znu.edu.ua> [in Ukrainian].
5. Mazur, V.A. (2018). Perspektyvy ta problemy vprovadzhennia dualnoi osvity v Ukraini [Prospects and problems of the dual education implementation in Ukraine]. Profesiina pidhotovka fakhivtsia v konteksti potreb suchasnoho rynku pratsi : materialy III Vseukr. nauk.-prakt. internet-konf. (pp.3-7). Vinnysia [in Ukrainian].

6. Myronchuk, N.M. (2015). Osoblyvosti pratsi vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu v konteksti samoorhanizatsii yoho profesiinoi diialnosti [Peculiarities of the work of a higher educational institution teacher in the context of its professional activity self-organization]. Problemy osvity: Nauk-metod. zb., 85, 147-151. Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/19774/1/.pdf> [in Ukrainian].
7. Protsenko, O.B. (2015). Profesiina pidhotovka vykladachiv vyshchoi shkoly v mahistraturi: dosvid yevropeiskykh krain [Professional training of higher education teachers in the magistracy: the experience of European countries]. Osvitlohichnyi dyskurs, 3 (11), 238-247. Retrieved from <http://oaji.net/articles/2016/2923-1456478364.pdf> [in Ukrainian].
8. Sidash, N.S. (2014). Suchasni problemy pidhotovky maibutnikh vykladachiv vyshchych shkil v suchasni vitchyzniani nautsi [Modern problems of preparing future higher schools teachers in modern native science]. Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka, 4 (63), 136-145. Retrieved from <http://oaji.net/articles/2015/690-1437487825.pdf> [in Ukrainian].
9. Iak reformuvatymut vyshchu osvitu Ukrainy: pidsumky zasidannia Kolehii MON. na temu: «Prioritytetni napriamky zmin u vyshchii osviti na 2018-2019 rr.» [How will the higher education of Ukraine be reformed: the results of the meeting of the Collegium of the Ministry of Education and Science. on the theme: «Priority directions of changes in higher education for 2018-2019 years»] (26 sichnia 2018 r). [in Ukrainian].

Вступ

Сучасний етап розвитку вищої освіти в Україні характеризується особливою інтенсивністю та масштабами перетворень, що передбачають формування цілісного освітнього простору на основі об'єднання національних ринків освітніх послуг, зумовлені глобалізаційними та інтеграційними процесами.

Різні аспекти підготовки магістрів у ЗВО є об'єктом досліджень сучасних українських та зарубіжних учених, зокрема Н. Авшенюк, В. Андрущенко, С. Вітвицької, С. Дворецького, Л. Козак, В. Козакова, В. Кременя, Ю. Красильника, В. Лашихіна, В. Лугового, І. Мигович, Н. Ничкало, Л. Пуховської, О. Самойленко, А. Сбруєвої, О. Спіріна, Т. Сущенко, А. Роляк та інші. Праці науковців присвячені аналізу систем педагогічної освіти Європейських країн, розкриттю проблем філософії освіти, обґрунтуванню нових підходів розбудови та вдосконалення системи професійної підготовки магістрів, формування компетентностей, підвищення якості вищої освіти.

Мета статті – визначити особливості підготовки магістрів освіти в умовах дуального навчання. У процесі дослідження були поставлені такі завдання: охарактеризувати сучасні тенденції розвитку вищої освіти відповідно до євроінтеграційних процесів; визначити особливості впровадження у практику роботи закладів вищої освіти дуальної форми здобуття вищої освіти.

Матеріал і методи досліджень

Відповідно до мети та визначених завдань добиралися методи дослідження, зокрема, *теоретичні* (аналіз та узагальнення науково-педагогічної літератури та нормативно-правових матеріалів).

Результати та їх обговорення

З метою підвищення якості вищої освіти в Україні Л. Гриневич виокремила головні завдання для ЗВО на 2018-2019 роки:

- розбудову внутрішніх систем забезпечення якості відповідно до вимог європейських стандартів та рекомендацій;
- модернізацію змісту освіти і структури освітніх програм, приведення їх у відповідність до нових стандартів вищої освіти;
- дебюрократизацію на рівні закладу вищої освіти;
- неухильне дотримання визначених новим Законом України «Про освіту» вимог до академічної доброчесності;

- зрушення у підготовці наукових кадрів, зокрема, у вимогах до дисертацій на здобуття наукових ступенів (Як реформуватимуть вищу освіту України: підсумки засідання Колегії МОН).

Підготовка науково-педагогічних і педагогічних працівників закладів вищої освіти розглядається у цьому контексті як важлива передумова, що забезпечує проведення модернізації освіти. За цих умов особливого значення набуває оновлення змісту підготовки магістра освіти, що озброїть майбутнього викладача вміннями інтегрувати спеціальні, психолого-педагогічні, методичні й дидактичні знання в умовах професійної діяльності. Орієнтиром у цьому питанні виступають Європейські стандарти та рекомендації до випускників магістратури сформульовані у «Дублінських дескрипторах» (Dublin Descriptors) та «Європейській системі кваліфікацій» (European Qualification Framework). Так «Дублінськими дескрипторами» окреслені наступні вимоги:

- застосування знань та вмінь вирішувати нові нестандартні ситуації;
- володіти комунікативними здібностями;
- мати навички, які дозволяють продовжувати освіту (Dublin Descriptors).
- Разом з тим «Європейська система кваліфікацій», зазнає, що випускники повинні вміти:
- використовувати теоретичні та практичні знання для розвитку оригінальних ідей;
- досліджувати стан проблем шляхом інтегрування знань з нових областей та знаходити рішення в умовах неповної та обмеженої інформації;
- демонструвати лідерство та інновації в роботі;
- демонструвати здатність до оперативної взаємодії в складних ситуаціях;
- нести соціальну, наукову та етичну відповідальність, яка виникає у роботі (The European Qualifications Framework for Lifelong Learning, 2008).

Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.) визначено, що магістр це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується вищим

навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Магістерський рівень вищої освіти передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю, загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності (Закон України «Про вищу освіту» 2014 р.).

Н. Мирончук окреслено вектори професійної діяльності викладача вищої школи: 1) навчально-педагогічна діяльність (викладання); 2) методична діяльність; 3) організаційна робота; 4) виховна робота; 5) наукова діяльність; 6) громадсько-педагогічна діяльність (профспілкове членство, участь у громадських об'єднаннях, самоврядуванні, волонтерство, громадські доручення); 7) академічна мобільність (викладання в інших навчальних закладах; читання лекцій для різних категорій педагогічних працівників; викладання в закордонних навчальних закладах); 8) стажування; 9) аналітико-оцінна діяльність (критичне осмислення власної професійної діяльності, аналіз її ефективності; надання звітності щодо різних видів виконуваної діяльності); 10) професійне самоудосконалення (самоосвіта, самовиховання, саморозвиток) (Мирончук, 2015).

На думку С. Вітвицької до основних компетентностей та компетенцій, якими мають оволодіти магістри освіти належать: психологічна (інформаційно-психологічна, комунікативна, перцептивна); педагогічна (інформаційно-педагогічна, операційно-пошукова, креативна, контрольна-оцінна, організаторська, технологічна); фахова (інформаційно-предметна, операційно-діяльнісна, регулятивно-коригуюча, контрольна-спонукальна); методична (дидактична, мовленнєва, процесуальна, дослідницько-пошукова); соціальна (моральна, правова, загальнокультурна, світоглядна, комунікативна); життєва (адаптивна, деонтологічна, життєтворча) (Вітвицька, 2016).

Означені європейські орієнтири, а також розширення академічних свобод, зміна освітніх парадигм потребує принципово нового змісту, методів і форм підготовки

магістра освіти, метою якої є формування особистості студента як педагога-професіонала закладу вищої освіти, здатного самостійно і креативно мислити і діяти.

Колективом кафедри педагогіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» розроблена концепція освітньої діяльності за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Основні засади цієї концепції відповідають основним положенням Конституції України, Національної доктрини розвитку освіти, законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту», Постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій», наказами Міністерства освіти і науки України, іншими нормативно-правовими актами у сфері освіти, документами Болонського процесу, Статутом ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Положенням про організацію освітнього процесу Університету, Правилами внутрішнього розпорядку Університету.

Концепція передбачає формування у магістрів освіти інтегральної компетентності, загальних та професійних компетентностей. Інтегральна компетентність, розглядається як здатність розв'язувати складні професійні завдання, що передбачає викладацьку, дослідницьку, інноваційну діяльність у динамічних умовах закладу вищої освіти.

Загальні компетентності, полягають у здатності застосовувати знання в практичних ситуаціях; знаннях та розумінні предметної галузі та розуміння професії; здатності проведення досліджень на відповідному рівні; здатності до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; здатності до адаптації та дії в новій ситуації; здатності генерувати нові ідеї (креативність); здатності виявляти, ставити та вирішувати проблеми; навичок міжособистісної взаємодії; здатності працювати автономно і в міжнародному контексті, володіння усною й письмовою рідною та іноземною мовами; здатності розробляти та управляти

проектами; здатності до рефлексії в процесі розв'язання професійних завдань; здатності до самоосвіти і професійного самовдосконалення; здатності реалізовувати здоров'язбережувальний підхід в організації освітнього процесу.

Фахові компетентності вбачаємо в здатності розуміти філософські засади освіти, сучасні методологічні підходи до організації освіти; здатності визначати педагогічні цінності та сприяти їх формуванню у вищій школі; здатності застосовувати інформаційно-комунікаційні технології в освітньому процесі; здатності орієнтуватись у сучасній нормативно-правовій базі розвитку освіти, тенденціях освітньої політики в Україні та світі; здатності адекватно застосовувати методи науково-педагогічного дослідження; вміння планувати, організовувати власну науково-педагогічну діяльність; здатності розглядати педагогічні явища, розвиток освіти і науки в їх суспільно-економічній зумовленості та історичній ретроспективі; застосовувати компаративний аналіз щодо вивчення педагогічних проблем у зарубіжному та вітчизняному контекстах; здатності адаптувати та впроваджувати ідеї видатних українських та зарубіжних педагогів у сучасну педагогічну практику; здатності до забезпечення освітнього процесу вищої школи навчально-методичними і програмними матеріалами; здатності проектувати і реалізовувати зміст вищої освіти, визначати індивідуальні освітні проекти, моделювати освітні процеси і системи; здатності володіти знаннями про закономірності філогенезу та онтогенезу людини на різних вікових етапах, про розвиток психічних процесів людини, враховувати ці закономірності в освітньому процесі; здатності застосовувати інноваційні педагогічні технології; прогнозувати розвиток і використання сучасних технологій навчання і виховання; здатності ефективно використовувати сучасні методи, форми, засоби навчання у вищій школі; здатності до самоаналізу своїх вчинків на засадах етичної культури; уникнення порушень норм професійної моралі; розробки алгоритму індивідуальної педагогічної взаємодії на етичній основі; здатності усвідомлювати гендерні

особливості людей, співпрацювати з різними людьми в соціумі.

На думку О. Проценко, щоб отримувати високу результативність навчання студентів, викладачам необхідно використовувати відповідні оптимальні методи та форми навчання, включаючи і новітні технології, розвивати незалежний творчий підхід до викладання між педагогічною теорією, науковими дослідженнями та власним педагогічним досвідом, проводити власні дослідження та втілювати їх у практику (Проценко, 2015).

На нашу думку, у цьому питанні сприятиме впровадження дуальної форми здобуття вищої освіти. Дуальна форма здобуття вищої освіти – це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання здобувачів вищої освіти у закладах вищої освіти з навчанням на робочих місцях в установах, організаціях та підприємствах для набуття певної кваліфікації, як правило на основі договору, з виконанням посадових обов'язків.

Означені вище заходи будуть ефективними завдяки підвищенню якості освіти за рахунок адаптації освітніх програм до вимог роботодавців; розширенню можливостей для прикладних наукових досліджень; розширенню можливостей для підвищення кваліфікації викладацького складу.

Дуальна форма освіти, на переконання В. Вем'ян, В. Тер-Ованес'ян, на ранніх стадіях навчання забезпечує набуття студентами цільової підготовки, певних професійних компетенцій, а також таких особистісних якостей, як уміння працювати в команді, навичок оптимального вибору технологічного рішення, відповідальності за доручену ділянку діяльності.

До переваг дуальної професійної освіти, на думку С. Кирилук, належать:

Практична орієнтація навчального процесу. Завдяки такій спрямованості навчання підготовка майбутніх фахівців більшою мірою сконцентрована на формуванні й розвитку фахових умінь і навичок, ніж традиційна професійна освіта. Крім того, розвиваються так звані «ключові компетенції», зокрема, уміння працювати в команді, організувати

професійну діяльність, співпрацювати з колегами, спілкуватися з клієнтами тощо.

Інтенсифікація професійної освіти. Інтеграція практичної професійної підготовки у навчальний процес пришвидшує отримання бажаного диплома у порівнянні з традиційним шляхом – спочатку практична підготовка, а потім навчання у вищому навчальному закладі освіти (Мазур, 2018: 3-7).

Високий рівень професійної підготовки магістра освіти в умовах дуальної форми навчання є можливим завдяки засвоєнню основ професійної педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти в реальних умовах; застосуванню сучасних освітніх технологій практичної діяльності; методичній готовності магістра освіти до здійснення освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Упровадження дуальної форми навчання у процес підготовки магістрів освіти націлено на вирішення наступних завдань:

- адаптація професійних знань, умінь, навичок випускників до мінливих умов праці;
- поліпшення практичної готовності магістрів до професійної педагогічної діяльності;
- посилення кадрового складу закладів вищої освіти молодими фахівцями;
- створення конкурентного середовища серед студентів, що забезпечує зростання успішності та мотивації;
- підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів за рахунок стажувань.

Основними принципами, що лежать в основі дуальної освіти, є принцип варіативності, індивідуалізації та диференціації.

В. Жигір ззначає, що принцип варіативності вимагає: визначення в навчальній програмі обов'язкових видів, форм роботи та форм перевірки знань магістрів, що передбачає добровільний вибір ними, хто навчається, темпів навчання, оптимальних засобів навчання, урахування умов навчання, їх навчальних можливостей та подальших перспектив; розробки методичних матеріалів завдань та практичних занять і необхідної звітної документації з урахуванням

професійних інтересів, рівня їх індивідуальних здібностей та подальшого професійного зростання магістра; стимулювання творчої активності та дослідницької діяльності магістрів (Жигір, 2012: 111).

Висновки

У системі дуальної форми здобуття вищої освіти магістрами освіти індивідуалізація навчання передбачає можливість обрання індивідуальної траєкторії навчання, вибору рівня і методів оволодіння змістом навчання. За таких умов навчання передбачає диференціацію не лише обсягу, складності або строків виконання завдань, а й міру та характер допомоги викладача в кожному окремому випадку. Перевагою є практична реалізація теоретичних знань, удосконалення знань у процесі практики за допомогою підготовлених допоміжних матеріалів у вигляді планів, конспектів, схем дій, презентацій.

До переваг дуальної форми здобуття вищої освіти можемо віднести формування й розвиток фахових умінь і навичок; формування інтегральної, загальних та фахових компетентностей; варіативність, індивідуалізація та диференціація навчання.

Література

1. Dublin Descriptors [Electronic resource]. Mode of access : URL: http://www.tcd.ie/teaching-learning/academic-development/assets/pdf/dublin_descriptors.pdf.
2. The European Qualifications Framework for Lifelong Learning Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2008. 10 pp. URL: <https://ec.europa.eu/ploteus/search/site>.
3. Вітвицька С. С. Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти. *Акме досягнення науковців Житомирської науковопедагогічної школи: монографія*. За ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. С. 302-347.
4. Жигір В. І. Індивідуалізація професійного навчання менеджерів освіти у ВНЗ. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 2(18). С.107-113. URL: <http://web.znu.edu.ua>.

5. Мазур В. А. Перспективи та проблеми впровадження дуальної освіти в Україні. *Професійна підготовка фахівця в контексті потреб сучасного ринку праці* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 27 лют. 2018 р. м. Вінниця, 2018. С.3-7.
6. Мирончук Н. М. Особливості праці викладача вищого навчального закладу в контексті самоорганізації його професійної діяльності. *Проблеми освіти: наук-метод. зб.* Вип. 85. 2015. С.147-151. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/19774/1/.pdf>.
7. Проценко О. Б. Професійна підготовка викладачів вищої школи в магістратурі: досвід європейських країн. *Освітологічний дискурс.* 2015. № 3(11). с.238-247. URL :<http://oaji.net/articles/2016/2923-1456478364.pdf>.
8. Сідаш Н. С. Сучасні проблеми підготовки майбутніх викладачів вищих шкіл в сучасній вітчизняній науці. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика.* 2014. 4 (63). С. 136-145. URL: <http://oaji.net/articles/2015/690-1437487825.pdf>.
9. Як реформуватимуть вищу освіту України: підсумки засідання Колегії МОН. на тему: «Пріоритетні напрямки змін у вищій освіті на 2018-2019 рр.» (26 січня 2018 р). URL: <https://eenu.edu.ua/uk>.

Багно Ю. М.

Професійна підготовка майбутніх магістрів освіти в умовах дуального навчання

Анотація

Підготовка науково-педагогічних і педагогічних працівників закладів вищої освіти розглядається як важлива передумова, що забезпечує модернізацію освіти. Європейські орієнтири, а також розширення академічних свобод, зміна освітніх парадигм вимагають принципово нового змісту, методів і форм підготовки магістрів освіти, метою яких є формування особистості викладача-професіонала. Високий рівень професійної підготовки магістра можливий завдяки

впровадженню дуальної форми, що сприяє засвоєнню основ професійної педагогічної діяльності в закладах вищої освіти в реальних умовах; застосуванню сучасних навчальних технологій практичної діяльності; формуванню професійної готовності магістра освіти до реалізації навчального процесу в закладах вищої освіти.

Ключові слова. Магістр освіти, дуальна освіта, заклади вищої освіти, модернізація освіти, методи та форми навчання, сучасні технології навчання, варіативність, індивідуалізація та диференціація навчання.

Багно Ю.Н.

Профессиональная подготовка будущих мастеров образования в условиях двойного обучения

Аннотация

Подготовка научно-педагогических и педагогических работников заведений высшего образования рассматривается как важная предпосылка модернизации образования. Европейские ориентиры, а также расширение академических свобод, изменение образовательных парадигм требуют принципиально нового содержания, методов и форм подготовки магистров образования, целью которых является формирование личности преподавателя-профессионала. Высокий уровень профессиональной подготовки магистра возможен благодаря внедрению дуальной формы обучения, что способствует усвоению основ профессиональной педагогической деятельности в учреждениях высшего образования в реальных условиях; применению современных учебных технологий практической деятельности; формированию профессиональной подготовки магистра образования к реализации учебного процесса в учреждениях высшего образования.

Ключевые слова. Магистр образования, дуальное образование, высшие учебные заведения, модернизация образования, методы и формы обучения, современные технологии обучения, варіативність, індивідуалізація та диференціація навчання.

UDC 378.147.091.31-059.2

DOI: 10.31470/2415-3729-2019-9-56-69

The Using of Partnership Technology in the Group Educational Activities of Future Primary Classes Teachers

Zhanna Vyhrestenko

Postgraduate student of the Department of Pedagogy

Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University,

✉ 30, Sukhomlynskyi Str., Pereiaslav-Khmelnytskyi, Kyiv Region, Ukraine, 08401

E-mail: star1302@meta.ua

ORCID: 0000-0003-4737-693X

Date of receipt of the article: December 05, 2018

Article accepted for publication: February 22, 2019

Використання технології партнерства в груповій навчальній діяльності майбутніх учителів початкових класів

Жанна Володимирівна Вихрестенко

аспірант кафедри педагогіки

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,

✉ вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401

Дата надходження статті: 05 грудня 2018 р.

Стаття прийнята до друку: 22 лютого 2019 р.

Abstract

The article clarifies that partnership is a collaboration constructing all activities, communication and behavior on the basis of voluntary responsibility and equality in achieving

common goals and outcomes. It is proved by the author that the technology of cooperation acquired new features in the process of its development, but some of its originally incorporated elements lost their significance. This technology evolved into a technology of partnership, new approaches and methods of achieving results appeared in its structure. The definition of «technology of partnership in education» is specified. It is a system of use in a certain sequence of methods, techniques, strategies and means of subject-subjective interaction of participants in the educational process on the basis of tolerance and creativity. It has been determined that it is important for the partnership technology that it is based on the use of the group work method as the most common form of cooperation. The basic principles of partnership business relationships are the respect for a personality; benevolence, conscious management of the course of interaction, a distributed leadership, a social partnership. The advantages of using partnership technology in students education is to develop their autonomy and reflexivity; to feel freedom in decision making; the opportunity to proceed from own motives, values, ideals, interests and needs in the ways of its activity; for teachers – exemption from continuing care for students, control of each step.

The author believes that the most effective in the formation of partnership relations is the using of methods of intensive learning as a way of cognition, which is carried in the forms of students' common activities, their interaction and information exchange, the common solution of different problems. The intensive teaching of future teachers includes the using of interactive methods, heuristic conversations, and multimedia presentations, discussion of special videos of lessons, using computer-assisted methods, trainings, practical group and individual exercises, modeling of educational processes or situations, group work with author's manuals. The intensive training is carried in the following forms: meetings with well-known teachers, master classes, competitions in creative works with their discussions.

Key words: higher education, group educational activity, content of education, junior schoolchildren, future teacher, educational process, learning technology, technology of partnership, technology of cooperation.

References

1. Basiuk, L., & Dobroskok, I. (2018). Rozvytok tvorchosti yak neobkhidna umova profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv sfery posluh [Development of creativity as a necessary condition for the vocational training of future service sector specialists]. *Humanitarium*, 39(2), 7-16. Retrieved from <http://humanitarium.online/index.php/hum/article/view/137> [in Ukrainian].
2. Barabash, O. (2018). Pedagogika partnerstva – suchasnyi typ vzaemodii mizh uchasnykamy osvितного protsesu [Partnership pedagogy – the modern type of cooperation of participants of the educational process]. *Uchitel pochatkovoyi shkoly*, 8, 3-7 [in Ukrainian].
3. Bril, G. K. & Besarabova, T. V. (2013). Pedagogichna tehnologiya spivrobotnytstva ta yii vprovadzhennia v umovah pochatkovoi silskoi shkoly [Pedagogical technology of cooperation and its implementation in the conditions of primary village school]. *Nauka i osvita*, 1-2, 134-137 [in Ukrainian].
4. Mitina, A. M. & Novozhenina, E. V. (2010). Partnerstvo kak printsip optimizatsii obucheniya v sisteme dopolnitelnogo obrazovaniya vzroslyih [Partnership as a principle of teaching optimizing in the system of additional education for adults]. *Almanah sovremennoy nauki i obrazovaniya*, 7(38), 138-140 . [in Russian].
5. Bibik, N. M. (Ed.) (2017). Nova ukrainska shkola: poradnyk dlya vchytelia [New Ukrainian School: a teacher's guide]. Kyiv: TOV «Vidavnichiy dim «Pleyadi» [in Ukrainian].
6. Pidlasiy, I. P. (2004). Praktychna pedagogika abo try tehnologiyi [Practical pedagogy or three technologies]. Kyiv: Vidavnichiy Dim «Slovo» [in Ukrainian].
7. Polupan, K. L. (2017). Tehnologiya partnYorstva: osobennosti i slozhnosti pri realizatsii obrazovatelnoy programmy v universitete [Technology of a partnership: features and difficulties in the implementation of the educational program at the university]. *Vyisshee obrazovanie v Rossii*, 11 (217), 116-121 [in Russian].

Вступ

Необхідність розв'язання нових соціально-педагогічних завдань вищої школи визначає потребу в удосконаленні процесу професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів, що базується на використанні сучасних технологій навчання молодших школярів на основі їх спільної праці і партнерства. У системі підготовки майбутніх учителів особливе місце має посідати групова навчальна діяльність, що містить значні можливості для формування особистості молодшого школяра та підвищення його інтересу до навчання. У процесі групової навчальної діяльності студенти вчать разом, реалізують природне прагнення до спілкування та здатності до співпраці, взаєморозуміння та взаємодопомоги. Використання групової навчальної діяльності залежить від рівня згуртованості її членів, значущості та корисності для них запропонованих завдань, правильної організації роботи в групі, наявності лідерів тощо. Нові можливості в організації групової навчальної діяльності студентів надає технологія партнерства. За її використання створюються умови для розвитку самостійності, наполегливості, умінь керувати власною поведінкою, враховувати думку інших.

На початку ХХІ століття активізувалися дослідження вчених у напрямку визначення сутності та різновидів педагогічних технологій (А. Алексюк, В. Беспалько, В. Бондар, В. Євдокимов, М. Кларін, Б. Ліхачов, В. Монахов, Т. Назарова, А. Нісімчук, О. Падалка, П. Підкасистий, І. Підласий, С. Сисоєва, Г. Селевко, В. Сластьонін, Д. Чернілевський, О. Шпак та ін.).

У наукових колах визначаються різні напрямки і характеристики цієї дефініції. Група науковців (В. Бухвалов, В. Паламарчук, Б. Ліхачов, Н. Крилов, М. Мейєр, Р. де Киффер, С. Смирнов та ін.), визначають педагогічні технології як процес застосування організаційно-методичного інструментарію (набір форм, методів, способів, прийомів навчання і виховання), апаратури (ТЗН), навчального обладнання); М. Кларін, В. Давидов, Г. Селевко, П. Мітчел, Д. Фінн, К. Силбер, Р. Томас пропонують

розглядати педагогічні (освітні) технології як багатогранний процес.

Розглядаючи сучасну теорію та практику проблеми підготовки до групової навчальної діяльності майбутніх учителів початкових класів можна стверджувати, що недостатньо вивчена і розроблена проблема використання технології партнерства в груповій навчальній діяльності майбутніх учителів початкових класів.

Мета статті – теоретично обґрунтувати застосування технології партнерства в підготовці майбутнього вчителя початкових класів. Проаналізувати сучасний стан застосування технології партнерства в підготовці майбутнього вчителя початкових класів.

Матеріал і методи досліджень

Для досягнення поставленої мети та завдань використовувалися такі методи дослідження: *теоретичні* (аналіз та узагальнення), *емпіричні*.

Результати та їх обговорення

Вища школа сьогодні орієнтована на використання сучасних педагогічних технологій, які перевірені часом і відкривають нові можливості для вдосконалення освітнього процесу. Педагогічна технологія передбачає мистецтво оволодіння педагогічним процесом, у результаті чого вдосконалюються знання, уміння і навички його учасників.

Аналіз різних джерел та сучасної психолого-педагогічної літератури доводить існування різних позицій науковців щодо сутності поняття «педагогічна технологія».

В основі сучасної моделі підготовки майбутніх учителів лежить ідея, що учитель у європейському вимірі має бути творчим, націленим на пошук, ініціативним, активним, відкритим для новацій, має бути партнером в діалозі з учнем. Отже, на одне з перших місць у використанні в практиці роботи вищої школи виходять партнерські технології.

Технології співробітництва є різновидом особистісно орієнтованих педагогічних технологій, розглядають технологію співробітництва як напрям у вітчизняній педагогіці другої половини ХХ ст., як систему методів і прийомів виховання та навчання на принципах гуманізму й

творчого підходу до розвитку особистості (Ш. Амонашвілі, І. Волков, І. Іванов, Є. Ільїн, В. Караковський, С. Лисенкова, Л. і Б. Нікітіні, В. Шаталов, М. Щетинін та ін.). Ці вчені виділяють такі основні положення технологій співробітництва:

- ставлення до навчання як до творчої взаємодії вчителя й учня;
- навчання без примусу;
- ідея важкої мети (перед учнем ставиться якомога складніше завдання і вселяється впевненість у її подоланні);
- ідея великих блоків (об'єднання декількох тем навчального матеріалу, уроків в окремі блоки);
- використання опор (опорні сигнали за системами Шаталова, схеми за Лисенковою, опорні деталі за Ільїним та ін.);
- самоаналіз (індивідуальне й колективне підведення підсумків діяльності учнів);
- вільний вибір (використання вчителем за своїм розсудом навчального часу з метою найкращого засвоєння навчального матеріалу);
- інтелектуальний фон класу (постановка значущих життєвих цілей і одержання учнями більш широких порівняно з навчальною програмою знань);
- колективна творча виховна діяльність (колективна методика);
- творче самоврядування учнів;
- особистісний підхід вчителя до виховання;
- співробітництво в колективі вчителів;
- співробітництво вчительського колективу з батьками (Бриль, 2013: 135-136).

Отже, авторські школи і педагогічні системи педагогіки співробітництва набули поширення у вітчизняній педагогіці другої половини ХХ ст. У описі технологій співробітництва існують багато конкретних ідей удосконалення процесів навчання, виховання і розвитку дітей і молоді. Не всі ці ідеї встояли під натиском суворої критики і нових реалій, не всі вони можуть використовуватися у практиці сучасного

освітнього процесу. Однак, без усяких змін, до сучасної партнерської технології ввійдуть ідеї: перебудови стосунків з учнями (природно, на ринкових засадах); навчання без примусу; застосування опор (опорної наочності, звукової опори, коментованого керування); оцінки учнівських робіт; вільний вибір в усьому розмаїтті палітри застосування; збільшені дидактичні одиниці навчального матеріалу (структуровані знання); розроблені В. Шаталовим листи опорних сигналів та прийоми перевірки знань учнів; особистісний підхід; співробітництво педагогів (Підласий, 2004: 162). К. Полупан стосовно до освітнього процесу в університеті вважає найбільш правильним використання терміна «технологія партнерства» (Полупан, 2017: 116). Підтримуємо цю думку автора, що ця назва є найбільш оптимальною, бо достатньо чітко дає уяву про її сутність.

У процесі розвитку технологія співробітництва (співпраці) набула нових особливостей, деякі, первісно закладені в ній елементи, втратили свою вагу. Натомість, зазначена технологія еволюціонувала в технологію партнерства, у її структурі з'явилися нові підходи, методи досягнення результату.

У сучасних педагогічних дослідженнях немає єдності поглядів на феномен партнерства. Як зауважують А. Мітіна і Є. Новоженіна, воно трактується по-різному: як форма реалізації співробітництва (Г. Селевко), умова оптимального спілкування у педагогічній діяльності (Ю. Кулюткин), вища форма педагогічних взаємодій при вирішенні творчих завдань (В. Ляудіс), принцип педагогічної взаємодії (Д. Белухин), підструктура особистісно розвиваючої ситуації (Є. Крюкова). Деякі дослідники проблем освіти використовують поняття «співпраця» і «партнерство» як синонімічні, взаємозамінні. На погляд цих науковців, їх не можна вважати повністю ідентичними. Еталонним критерієм співробітництва виступає певний рівень внутрішньої самоорганізації особистості. Так як здатність до партнерства є показником вищої форми самоорганізації, то А. Мітіна і Є. Новоженіна роблять висновок, що співпраця породжує партнерство. Таким чином, партнерство – це

співробітництво, що конструює всю спільну діяльність, спілкування і поведінку на основі добровільної відповідальності та рівності в досягненні загальних цілей і результатів діяльності (Мітіна, 2010: 138). О. Барабаш педагогіку партнерства розглядає як напрям педагогіки, який передбачає узагальнення, проектування оптимальних умов, прийомів, методів формування та розвитку особистості школяра на гуманістичних засадах (Барабаш, 2017: 3).

Особливостями партнерства вважається позитивне та гуманістичне ставлення до іншої людини як до рівної, з якою потрібно співпрацювати на основі спільної мети з урахуванням власних прагнень, узгодженні своїх інтересів і намірів з груповими. Взаємна активність учасників освітнього процесу при застосуванні технології партнерства позначається такими сучасними термінами як «педагогічне співробітництво», «педагогічне партнерство», «педагогічна взаємодія». У цьому ракурсі взаємодія виступає як своєрідне втілення певних зв'язків, взаємин між учасниками освітнього процесу, які вирішують спільні завдання і досягають успіху в їх розв'язанні.

Психологічну основу педагогіки співробітництва становлять суб'єкт-суб'єктні стосунки учасників навчально-виховного процесу, їх співпраця побудована на толерантній взаємодії в освітньому середовищі, що функціонує на засадах творчості. Толерантність передбачає визнання різноманіття поглядів, життєвих принципів, цінностей інших людей; терпимість до оточуючих і навколишніх подій. Рівноправність учасників освітнього процесу на суб'єкт-суб'єктній основі в процесі впровадження технології партнерства стосуються узгодженості їх позицій і певних дій.

Основними принципами педагогіки партнерства є: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах, стосунках; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Педагогіка співробітництва і педагогіка партнерства базуються на спільних принципах, однак педагогіка партнерства передбачає більш широке поле актуалізації соціально-педагогічного процесу – соціальне партнерство. Сучасна школа не може існувати ізольовано від оточуючих її соціальних інститутів. Найважливішим завданням сучасної освіти є успішна соціалізація дітей та молоді, яка неможлива без чіткого їх уявлення про навколишнє соціальне середовище. Соціальне партнерство розуміється як специфічний тип суспільних відносин між різними соціальними групами, прошарками й класами, які мають суттєво відмінні інтереси, на засадах рівноправ'я сторін у свободі вибору, взаємодтримки, взаємовідповідальності.

Таким чином, використання педагогіки партнерства (співробітництва) набуває сьогодні нових особливостей і акцентів. Педагогіка співробітництва набуває популярності в сучасній європейській освіті, яка своєю головною метою вважає надання особистості потужної життєвої мотивації, формування її потенціалу як системи творчих здібностей і передумов їх реалізації, виховання її впевненою у своїх правах і свідомою в обов'язках, надання їй автономності як запоруки її самоактуалізації.

Сьогодні у практиці використання технології партнерства існують різні її модифікації. Є очевидним, що наявність вміння співпрацювати стає обов'язковою складовою більшості сучасних педагогічних технологій, які передбачають обговорення проблеми в груповому режимі (проектні, ігрові, інтерактивні, діалогові технології тощо). Найбільш ефективним у формуванні відносин партнерства вважається застосування методів інтенсивного навчання як способу пізнання, який здійснюваний в формах спільної діяльності студентів, їх взаємодії та обміну інформацією, спільного розв'язання різних проблеми. До інтенсивного навчання майбутніх учителів відноситься використання інтерактивних методів, евристичної бесіди, мультимедійних презентацій, обговорення спеціальних відеозаписів уроків, методи з використанням комп'ютерної техніки, тренінги, практичні групові та індивідуальні вправи, моделювання

освітніх процесів або ситуацій, групова робота з авторськими посібниками. Інтенсивне навчання здійснюється у таких формах: зустрічі із відомими вчителями, майстер-класи, конкурси творчих робіт з їх обговоренням тощо.

Різновидами технології партнерства є перехід на навчання за контрактами, взаємонавчання, коопероване навчання, колективний пошук знань, проблемне навчання, проектне навчання, інтенсивне навчання тощо.

При використанні технології партнерства в освітньому процесі важливо усвідомити її позитивні сторони та труднощі в її реалізації. Так, до позитивних наслідків впровадження технології партнерства в освітні програми, що реалізуються в університеті, відносимо наступні:

- пріоритет цілей розвитку індивідуальності, реалізація кожної окремої особистості в партнерській взаємодії;
- формування цінностей, ідеалів, зразків у партнерстві з урахуванням особистих інтересів і потреб;
- комплексне багатоаспектне вирішення професійних завдань, проблем, ситуацій;
- можливість вільного вибору, що відповідає інтересам і бажанням кожного партнера;
- створення умов для самовизначення учасників діяльності (рефлексія своєї ролі, характеру поведінки і форм взаємодії);
- оцінювання результатів спільної діяльності з точки зору розвитку особистості кожного учасника в контексті його відносин з партнерами.

Отже, плюсами партнерства в навчанні для студентів є розвиток їх самостійності та рефлексивності; свобода в прийнятті рішень; можливість виходити з власних мотивів, цінностей, ідеалів, інтересів і потреб у способах своєї діяльності; зменшення поля невизначеності у діяльності, стресових ситуацій.

Позитивні наслідки при використанні технологій партнерства отримують і викладачі. Так, партнерство звільняє викладача від догляду за студентом, контролювання кожного його кроку, «замаху» на його вибір і сферу відповідальності. Викладач почуває себе набагато

комфортніше і отримує більшого визнання як професіонал. Таким чином, необхідність застосування технології партнерства у вищій школі продиктована необхідністю взаємодії учасників освітнього процесу для подолання наслідків індивідуального характеру навчальної діяльності суб'єктів і розвитку їх прагнень узгоджувати власні інтереси з бажаннями інших людей, вміти працювати в команді. Основна мета такої педагогічної технології – сформувати в учасників взаємодії навички спільної роботи в малій групі, домагаючись при цьому якісних освітніх результатів.

Отже, педагогіка партнерства вимагає переосмислення ролі викладача в її організації, що полягає в оновленні його професійного мислення й розвитку відповідних професійних компетентностей: створення інтелектуального поля діяльності з чітко визначеними результатами і видами діяльності; орієнтація на дослідницький характер освітнього процесу; постійний аналіз власної педагогічної діяльності; вдосконалення комунікативних вмінь та навичок; орієнтація на самоосвіту та самовдосконалення; підвищення результативності своєї роботи через систему моніторингу тощо.

Висновки

У процесі ґрунтовного аналізу психолого-педагогічної літератури з'ясовано, що в процесі розвитку технологія співробітництва (співпраці) набула нових особливостей, деякі, первісно закладені в ній елементи, втратили свою вагу. Натомість, зазначена технологія еволюціонувала в технологію партнерства, у її структурі з'явилися нові підходи, методи досягнення результату. Уточнено визначення поняття «технологія партнерства в освіті» – це система використання у певній послідовності методів, прийомів, стратегій та засобів суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу на засадах толерантності та творчості. Визначено, що важливим для технології партнерства є те, що вона будується на використанні методу групової роботи як найбільш поширеної форми кооперації. Основними принципами партнерських ділових взаємин є повага до особистості; доброзичливість, свідоме управління ходом

взаємодії, розподілене лідерство, соціальне партнерство. Плюсами застосування технології партнерства в навчанні студентів є розвиток їх самостійності та рефлексивності; свобода в прийнятті рішень; можливість виходити з власних мотивів, цінностей, ідеалів, інтересів і потреб у способах своєї діяльності; для викладачів – звільнення від постійного догляду за студентами, контролювання кожного їх кроку.

Перспективою подальших розвідок може бути теоретичний аналіз форм та методів формування готовності майбутніх учителів початкових класів до групової навчальної діяльності засобами технології партнерства.

Література

1. Басюк Л.В., Доброскок І.І. Розвиток креативності як необхідна умова професійної підготовки майбутніх фахівців сфери обслуговування. *Humanitarium*. 2017. Том. 39, Вип. 2 : Педагогіка. С. 7–16.
2. Барабаш О. Педагогіка партнерства – сучасний тип взаємодії між учасниками освітнього процесу. *Учитель початкової школи*. 2018. №8. С.3-7.
3. Бриль Г. К., Бесарабова Т. В. Педагогічна технологія співробітництва та її впровадження в умовах початкової сільської школи. *Наука і освіта*. 2013. №1-2. С. 134-137.
4. Митина А. М., Новоженіна Е. В. Партнерство как принцип оптимизации обучения в системе дополнительного образования взрослых. *Альманах современной науки и образования*. 2010. № 7(38). С. 138-140.
5. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
6. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ:Видавничий Дім «Слово», 2004. 616 с.
7. Полупан К. Л. Технология партнёрства: особенности и сложности при реализации образовательной программы в университете. *Высшее образование в России*. 2017. № 11 (217). С. 116-121.

Вихрестенко Ж.В.

Використання технології партнерства в груповій навчальній діяльності майбутніх учителів початкових класів

Анотація

У статті з'ясовано, що партнерство – це співробітництво, що конструє всю спільну діяльність, спілкування і поведінку на основі добровільної відповідальності та рівності в досягненні загальних цілей і результатів діяльності. Доведено, що в процесі розвитку технологія співробітництва набула нових особливостей, деякі, первісно закладені в ній елементи, втратили свою вагу. Натомість, зазначена технологія еволюціонувала в технологію партнерства, у її структурі з'явилися нові підходи, методи досягнення результату. Визначено, що важливим для технології партнерства є те, що вона будується на використанні методу групової роботи як найбільш поширеної форми кооперації. Основними принципами партнерських ділових взаємин є повага до особистості; доброзичливість, свідоме управління ходом взаємодії, розподілене лідерство, соціальне партнерство.

Ключові слова: вища освіта, групова навчальна діяльність, зміст освіти, молодші школярі, майбутній учитель, освітній процес, технологія навчання, технологія партнерства, технологія співробітництва.

Вихрестенко Ж.В.

Использование технологии партнерства в групповой учебной деятельности будущих учителей начальных классов

Аннотация

В статье установлено, что в процессе развития технологии сотрудничества приобрела новые особенности, некоторые, первоначально заложенные в ней элементы,

потеряли свое значение. Указанная технология эволюционировала в технологию партнерства, в ее структуре появлялись новые подходы, методы достижения результата. Определено, что важным для технологии партнерства является то, что она строится на использовании метода групповой работы как наиболее распространенной формы кооперации. Основными принципами партнерских деловых отношений является уважение к личности; доброжелательность, сознательное управление ходом взаимодействия, распределенное лидерство, социальное партнерство.

Ключевые слова: высшее образование, групповая учебная деятельность, содержание образования, младшие школьники, будущий учитель, образовательный процесс, технология обучения, технология партнерства, технология сотрудничества.

UDC 37.014.54

DOI: 10.31470/2415-3729-2019-9-70-86

The Development of the School's Economical Education in Ukraine (the end of the 20th- the beginning of the 21th centuries)

Iryna Zhorova

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
First Pro-Rector, Professor of the Department of Pedagogics
and Management of Education

SHEE «Kherson Academy of Postgraduate Education»

✉ 41 Pokryshev Str., 73034, Kherson, Ukraine,

E-mail: zhorova.ks@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4304-4962

Date of receipt of the article: November 29, 2018
Article accepted for publication: February 21, 2019

Розвиток шкільної економічної освіти в Україні (кінець XX – початок XXI століття)

Ірина Ярославівна Жорова

доктор педагогічних наук, доцент,
перший проректор, професор кафедри педагогіки та
менеджменту освіти

ДВНЗ «Херсонська академія післядипломної освіти»,

✉ вул. Покришова, 41, м. Херсон, Україна, 73034

Дата надходження статті: 29 листопада 2018 р.
Стаття прийнята до друку: 21 лютого 2019 р.

Abstract

The article clarifies the main tendencies of the school economic education development in Ukraine from the end of the 20th to the beginning of the 21st century.

The stages of the economic disciplines' implementation in the educational process of secondary education establishments

are revealed as: the first stage (it was between 1991 – 1993) was a period of the search of content, forms and methods of teaching economics; the second stage (between 1994-2000) was the period of formation and updating of the school economic education content; the third stage (2001-2004) was the period of mass introduction of economy in general educational establishments; the fourth stage (since 2005) was the period of the formation of continuous economic education.

It was revealed that the socio-political and socio-economic changes taken place in the early 1990s with the proclamation of Ukraine's independence actualized the issue of providing the high level of the younger generation economic competence. That is why, since the middle of the 90's, the optional classes in economics are opened in schools, and later – the economics and entrepreneurship classes.

In the process of the research it has been found out that the beginning of the 21st century was marked by the adoption of a number of state acts proclaiming general trends in the development of education in Ukraine and identified the peculiarities of school educational management including economic (the inclusion of economic education in the invariant and variation part of the curriculum, introduction of the economic profile of the social and humanitarian direction, the expansion and differentiation of the content of economic education, the improvement of the quality of personnel and logistics of teaching disciplines and economic direction).

It is emphasized that the quality of secondary education is ensured through the implementation of the invariant and variation parts of the curriculum. The corresponding disciplines are presented as those that form the students' outlook, economic culture and entrepreneurship.

It was indicated that a positive step towards the reforming of secondary education was the introduction of profile education in secondary schools, which included the economic profile of the social and humanitarian direction.

It was stated that at the beginning of the XXI century, in the conditions of permanent changes in society, integration into the world educational space, a school economic education also sustains a constant modernization on the way of upgrading the

content and finding the effective forms of the students' economic competence development.

Key words: school economic education, reformation of education, profile education, economic culture.

References

1. Derzhavna nacionaljna prohrama «Osvita» («Ukrajina XXI stolittja») (1993) [State National Program «Education» («Ukraine of the 21st century»)]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrajiny vid 3 lystopada 1993 r. № 896. Data onovlennja: 29.05.1996. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF> [in Ukrainian].
2. Koncepcija ekonomichnoji osvity (2003) [The Concept of economic education]: koleghija Ministerstva osvity i nauky Ukrajiny vid 04.12.2003 r. № 12/7-4. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v12_7290-03 [in Ukrainian].
3. Lukomsjka, O.I. (2015). Stanovlennja shkyljnoji ekonomichnoji osvity v Ukrajini [The formation of school economic education in Ukraine] Retrieved from <https://www.cuspu.edu.ua/en/2014-rik/3-mizhnarodna-internet-konferentsiia-2015/sektsiia-1/3524-standovlennya-s-hkilnoyi-ekonomichnoyi-osvity-v-ukrayini> [in Ukrainian].
4. Navchaljni plany dennjkh zaghaljnoosvitnikh shkyl Ukrajinsjkoji RSR na 1991/92 navchalnjnj rik (1991) [The curriculum of the day secondary general schools of Ukrainian SSR in 1991/1992 academic year]: zatverdzheni 26.03.1991 r. Informacijnjyj zbirnyk Ministerstva narodnoji osvity Ukrajinsjkoji RSR, 7, 2-21 [in Ukrainian].
5. Nacionaljna doktryna rozvytku osvity (2002) [National Doctrine of Educational Development]: Ukaz Prezydenta Ukrajiny vid 17 kvitnja 2002 r. № 347. Rezhym dostupu: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> [in Ukrainian].
6. Nacionaljna strateghija rozvytku osvity v Ukrajini na period do 2021 roku (2013) [National Strategy for the Development of Education in Ukraine until the 2021]: Ukaz

- prezydenta Ukrainy vid 25 chervnja 2013 r. № 344/2013. Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> [in Ukrainian].
7. Prohrama rozvytku narodnoji osvity Ukrajinskoji RSR na perekhidnyj period (1991–1995 rr.) (1991). [Program of development of national education of the Ukrainian SSR for the transitional period (1991-1995)]: rishennja koleghiji MNO URSR, vid 19.06.1991 r. protokol № 6/37 Informacijnyj zbirnyk Ministerstva narodnoji osvity Ukrajinskoji RSR, 15/16, 3-36 [in Ukrainian].
 8. Filonchuk, Z.V. (2012). Pidghotovka vchyteliv u pisljadyplomnij osviti do formuvannja ekonomichnoji kuljтуры uchniv osnovnoji shkoly [Teachers' training in a postgraduate education before the formation of general school pupils' economic culture]: Candidate's thesis. Chernighiv: Chernigh. nac. ped. un-t im. T.Gh. Shevchenka [in Ukrainian].

Вступ

У різні історичні періоди суспільно-політичні, економічні й культурні чинники ставали підґрунтям реформ в освітній галузі України, тому становлення і розвиток української державності характеризується значними перетвореннями, що відбуваються в усіх сферах життя, зокрема й в освіті.

Основною ланкою національної системи освіти є заклад загальної середньої освіти. Саме в школі формується особистість і її світоглядні орієнтири, громадянська позиція та моральні якості. З огляду на перманентні зміни в соціально-економічному просторі країни актуальною є економічна освіта школярів, що є важливою умовою їх адаптації в умовах ринкової економіки.

Проблеми економічної освіти школярів досліджували З. Ватаманюк, І. Климчук, Г. Ковальчук, Н.Левченко, Ю. Лелюк, С. Панчишин, Н. Пасічник, З. Філончук та ін.

У роботах Н.Бескової, В.Дрижака, В.Кузьменка, О. Надточієвої, Р. Пустовійта, Л. Чеботарьової та інших

вчених розкрито різні аспекти економічної освіти та виховання, в тому числі формування підприємницької та економічної культури школярів, розвиток економічного мислення, виховання грамотної споживчої поведінки.

Водночас слід зазначити, що історико-педагогічні наукові пошуки щоразу збагачують наші знання про розвиток суспільства у різні етапи історії України. У зв'язку з цим сьогодні важливого значення набувають історіографічні дослідження в напрямі вивчення особливостей новітньої історії розвитку шкільної економічної освіти з метою екстраполяції конструктивного досвіду в площину сучасних освітніх реформ в Україні.

Мета статті – аналіз розвитку шкільної економічної освіти в Україні в кінці ХХ – початку ХХІ століття.

Матеріал і методи досліджень

Методи дослідження добиралися відповідно до проблематики статті, зокрема, теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення та порівняння отриманих результатів дослідження).

Результати та їх обговорення

У ретроспективно-педагогічних дослідженнях останніх років простежується тенденція, що полягає в зусиллях дослідників синтезувати загальні закономірності історико-педагогічної реальності та дослідження окремих педагогічних феноменів минулого. Позитивними сторонами цих спроб концептуалізації історико-педагогічного процесу видається те, що вони дають змогу побачити різні виміри (соціокультурний, аксіологічний, антропологічний, етичний, естетичний та ін.) багатогранної педагогічної спадщини минулого.

Використання означеної дослідницької стратегії дає можливість акцентувати увагу на соціокультурних обставинах, детермінантах, умовах, рушійних силах розвитку педагогічного простору, зокрема шкільної освіти. Такий вимір історичного пошуку відкриває можливості системного осмислення сутності педагогічних феноменів минулого з урахуванням загальнокультурних і цивілізаційних обставин, загальних умов і чинників впливу на освіту. В історії

розвитку вітчизняної школи були періоди активізації, зниження уваги та занепаду в різних напрямках освіти, у тому числі і економічній.

Аналіз історико-педагогічних досліджень розвитку шкільної економічної освіти кінця XX – початку XXI століття свідчить, що науковці виокремлюють чотири етапи впровадження економічних дисциплін в освітній процес загальноосвітніх навчальних закладів.

Перший етап (1991–1993 рр.) – пошук змісту, форм і методів викладання економіки. Основними тенденціями цього етапу були: пошуки логіки викладання курсу економіки, відсутність навчальної та методичної літератури, використання пасивних методів навчання.

Другий етап (1994 – 2000 рр.) – період формування та оновлення змісту шкільної економічної освіти, покращення якості кадрового потенціалу, розвитку матеріальної бази, накопичення досвіду викладання економіки.

Третій етап (2001–2004 рр.) – період масового запровадження економіки в загальноосвітніх навчальних закладах.

Четвертий етап (з 2005 р.) – період формування безперервної економічної освіти, що реалізувався шляхом упровадження допрофільного та профільного навчання (Філончук, 2012: 72).

Суспільно-політичні та соціально-економічні зміни, які відбулися на початку 90-х років XX століття з проголошенням незалежності України, спонукали до пошуку нової освітньої парадигми.

Становлення нових соціально-економічних та політичних відносин у суспільстві, прийняття Верховною Радою Української РСР Декларації про державний суверенітет республіки, Закону УРСР «Про освіту» зумовили необхідність перегляду на практиці підходів до організації і змісту освіти, забезпечення в сучасних умовах якісно нового рівня загальноосвітньої, професійної та наукової підготовки громадян. З цією метою була розроблена Програма розвитку народної освіти Української РСР на 1991–1995 роки, якою передбачені заходи щодо захисту системи освіти при

переході на ринкові відносини, забезпечення її подальшого розвитку і створення передумов для успішного функціонування на перспективу (Програма розвитку народної освіти УРСР, 1991).

Слід зазначити, що на початку 90-х років ХХ століття період становлення незалежної України був позначений системними змінами в галузі освіти. У навчальних планах загальноосвітніх шкіл на 1991–1992 навчальний рік було враховано державний вектор розвитку освіти і рекомендувалося вводити курси за вибором з 8 класу, зокрема й з основ наук. Програми цих курсів могли розроблятися як централізовано, так і у педагогічних колективах, наукових установах. Профільне навчання запроваджувалося у 10–11 класах і мало на меті забезпечити допрофесійну підготовку старшокласників у тій галузі, у якій у них проявилися стійкі інтереси і здібності (серед можливих профілів – хіміко-біологічний, екологічний, економічний та інші). Профільюючі предмети також могли викладатися як за програмами масових шкіл, так і розроблятися вчителями спільно з методистами, працівниками базових вузів, наукових та інших установ. Факультативні заняття організовувалися згідно з побажаннями школярів.

Диференціація навчання забезпечувалася максимальним урахуванням індивідуальних особливостей учнів на уроках, раціональним використанням годин, які виділяються на індивідуальні та групові заняття й консультації, на факультативи, курси за вибором і профільне навчання. Усіляко мали заохочуватись варіативні підходи, пошуки вчителів щодо вдосконалення змісту навчально-виховного процесу, творча реалізація ідей концепції національної школи (Навчальні плани денних загальноосвітніх шкіл Української РСР, 1991).

В умовах трансформації економічної системи України та необхідності прискорення соціально-економічного розвитку гостро постає проблема забезпечення високого рівня економічної компетентності молодого покоління. Значну роль на досягнення цієї мети покладено на шкільну економічну освіту, яка потребувала негайної модернізації.

Саме тому з середини 90-х років XX століття у школах починають проводити факультативні заняття з економіки, а згодом – уроки з основ економіки та підприємництва (Лукомська, 2014).

Гуманізація шкільної освіти поставила у центр освіти особистість учня, зробила першочерговим завданням науки й практики організацію навчання відповідно до інтересів, нахилів і здібностей учнів. У зв'язку з цим набували все більшого поширення спеціалізовані школи, класи з поглибленим вивченням циклу предметів, створювалися ліцеї, гімназії, організовувалося профільне навчання старшокласників.

Розбудова України як незалежної, демократичної, правової держави нагально вимагала створення відповідної до вимог часу системи національної освіти як передумови її духовного, соціального, економічного й культурного розвитку. Міністерством було започатковано докорінні зміни в організації, структурі, змісті освіти та виховання, спрямовані на здійснення незалежної державної політики в освіті, забезпечення її випереджувального розвитку і суттєве підвищення її ефективності.

Проблеми у різних сферах суспільного життя, що з'явилися після отримання незалежності, зумовили пошук шляхів щодо побудови національної системи освіти. Поряд із обговоренням питань реформування галузі освіти делегатами Всеукраїнського з'їзду працівників освіти України у грудні 1992 року було розглянуто концепцію «Освіта (Україна XXI століття)», зміст якої згодом став основою Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття») (1993 рік). У програмі визначено стратегію розвитку національної освіти у найближчі роки та на початок XXI століття (Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), 1994).

На початку 90-х років XX століття у період становлення української державності формувалися засади розвитку окремих галузей освіти, у тому числі і економічної як складової гуманітарної освіти. Як було зазначено у Державній національній програмі «Освіта» («Україна

XXI століття»), визначальною складовою реформування освіти в Україні є оновлення змісту освіти і передбачає приведення його у відповідність з сучасними потребами особи і суспільства. А одним із шляхів реформування змісту загальноосвітньої підготовки є формування світоглядної, правової, моральної, політичної, художньо-естетичної, економічної, екологічної культури, підготовка молоді до життя в умовах ринкових відносин (Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), 1994).

У середині 90-х рр. XX століття було зроблено перші кроки щодо запровадження економіки в загальноосвітніх навчальних закладах, розроблено Державний стандарт загальної середньої освіти з економіки, видано перший підручник з економіки для загальноосвітніх навчальних закладів, розпочато роботу щодо підготовки педагогічних працівників до викладання шкільних дисциплін економічного спрямування. В 1998 році проведено першу учнівську олімпіаду з економіки (Філончук, 2012: 72).

З огляду на пріоритети державної політики та пізнавальні інтереси учнів, з 2001–2002 навчального року предмет «Основи економіки» включено до інваріантної частини типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів на 2001/2002 – 2004/2005 навчального року (наказ МОН України від 25.04.2001 р. №342). Його вивчали у 10-х класах протягом 35 годин. Диференційований підхід до формування змісту шкільної економічної освіти було реалізовано у декількох варіантах програм, підручників, навчально-методичних посібників. З огляду на це загальноосвітній навчальний заклад здійснював вибір варіанту упровадження економічних знань відповідно до профілю закладу та з урахуванням потреб та інтересів учнів (Філончук, 2012: 70).

Початок XXI століття ознаменувався прийняттям низки державних актів, що проголошували загальні тенденції розвитку освіти в Україні та визначали особливості організації шкільної освіти, в тому числі і економічної: Національна доктрина розвитку освіти (2002 рік), Концепція економічної освіти (2003), Концепція споживчої освіти для

загальноосвітніх навчальних закладів (2007), Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011), Концепція профільного навчання у старшій школі (2013), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.) та ін.

Новий етап розвитку шкільної економічної освіти в Україні також позначений ухваленням Національної доктрини розвитку освіти (2002 рік), у якій проголошується, що «Держава повинна забезпечувати виховання особистості, яка усвідомлює свою належність до Українського народу, сучасної європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя і праці у світі, що змінюється» (Національна доктрина розвитку освіти, 2002).

Враховуючи труднощі й суперечності розвитку України, нагальним було питання розроблення Концепцій економічної освіти (2003). Основними завданнями шкільної економічної освіти було визначено здобуття базових економічних знань, оволодіння елементами економіки, формування цілісного економічно-предметно-просторового середовища, що сприяє розвитку економічної культури та формуванню економічного мислення. А шкільна економічна освіта має стати базою для її подальшого розвитку і поглиблення (Концепція економічної освіти, 2003).

Слід зазначити, що якість загальної середньої освіти забезпечується через реалізацію інваріантної та варіативної частин навчального плану. Оскільки варіативна складова навчального плану забезпечує індивідуальну спрямованість змісту освіти.

Шкільна економічна освіта включала три блоки дисциплін, які формують світогляд учнів: загальноосвітній, інноваційно-практичний, блок дисциплін спеціальної підготовки. Їх вивчення має рівневу структуру: початковий (початкова економічна освіта – 1-4 класи); перший (основна економічна освіта – 5-7 класи); другий (допрофільна економічна освіта – 8-9 класи); третій (профільна економічна освіта – 10-11 класи). Перелік та зміст курсів за вибором економічного спрямування залежав як від рівня, на якому

починається їх вивчення, так і від моделі, яку обрав заклад освіти.

Програми шкільної економічної освіти можна умовно розподілити на три групи:

1) програми загальнокультурного характеру, завдання яких – загальна економічна освіта, що передбачає ознайомлення учнями з основами господарського і суспільного життя;

2) програми, метою яких є підготовка до подальшого вдосконалення та поглиблення одержаних знань у галузі економіки (це курси академічного характеру);

3) курси прагматичного, професіонального характеру (основи підприємництва, податкового законодавства, банківської справи тощо) (Філончук, 2012: 76).

Позитивним кроком щодо реформування загальної середньої освіти стало запровадження профільного навчання у старшій школі, що включало і економічний профіль суспільно-гуманітарного напрямку. Зокрема, в 2003 році предмет «Основи економіки» включено до інваріантної частини навчальних планів для профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Варіативна складова забезпечувалася вивченням таких курсів:

- «Основи економіки» (8-11 класи);
- «Основи споживчих знань» (8-11 класи);
- «Основи сімейного господарювання» (8-9 класи);
- «Ділова активність» (8-9 класи);
- «Подорож у світ економіки» (5-6 класи) (Лукомська, 2014).

Подальший розвиток шкільної економічної освіти характеризується поглибленням та диференціацією змісту курсів за вибором. Зокрема, з 2006/2007 н. р. рекомендовано до вивчення курси за вибором: «Подорож у світ економіки» (5-6 класах), «Підприємництво у дії», «Міжнародний ринок», «Ділова активність» (7-му клас). Під час допрофільної підготовки – курс «Моя економіка» (8-9 класи). Однак, упровадження цих курсів відбувається активно лише в тих регіонах нашої країни, де було прийнято Програми розвитку безперервної економічної освіти.

Регіональна державна підтримка та відповідне навчально-методичне забезпечення дає змогу спрямувати зусилля на подальший розвиток економічної освіти як основну складову формування економічної культури учнів основної школи. А нові програми курсів за вибором та факультативів сприяють розвитку професійної спрямованості особистості, формуванню у неї економічного мислення, розвитку практичних умінь та навичок у фінансовій сфері (Філончук, 2012: 77).

Запровадження профільного навчання зумовило зміни в економічній освіті. У старшій школі економіка як базова дисципліна з 2011-2012 навчального року викладається в 11-х класах усіх профілів (1 год. щотижня). Профільне навчання забезпечується вивченням курсу «Економіка» (3 год. щотижня в 10-11 класах), введенням курсів за вибором і факультативів, а також близьких до економіки предметів (математики на академічному рівні та географії на профільному). Під час організації допрофільного вивчення економіки в 8-9-х класах за рахунок годин варіативної складової навчального плану рекомендовано вивчати курс «Моя економіка».

Однак, результати дослідження З. Філончук свідчать, що варіативні курси економічного спрямування було впроваджено не в усіх школах. Наприклад, у 2009-2010 навчального року у Херсонській області такі курси в основній школі викладались лише в 1,9 % загальноосвітніх навчальних закладів (не враховуючи курс «Основи споживчих знань»). У наступні роки ситуація залишилася без суттєвих змін оскільки варіативна складова є обмеженою (Філончук, 2012: 78).

Розширення змісту шкільної економічної освіти з 2007-2008 навчального року було здійснено шляхом введення споживчої освіти в межах міжнародного проекту «Спільнота споживачів та громадські об'єднання (ПРООН, ЄС)». Метою курсу «Основи споживчих знань» є формування знань щодо закономірностей економічної і правової організації суспільства, розвиток економічного мислення, виховання грамотної споживчої поведінки.

Аналіз методичних листів МОН України щодо викладання у школах економіки в 2001-2012 роках засвідчив, що державна політика щодо економічної освіти і виховання учнів серед основних завдань визначала: формування у них економічної культури, готовності до практичного застосування отриманих знань, оскільки саме в школі формується і розвивається економічне мислення учнів, яке забезпечує адаптацію в умовах ринкової економіки. Отже, відповідно до державних вимог, вивчення економіки в школі має забезпечувати розвиток економічної культури, економічного мислення учнів, спрямованих на критичний аналіз процесів і результативність діяльності; формування умінь самостійно набувати, засвоювати і застосовувати економічні знання, пояснювати сучасні економічні процеси; розширення уявлень про професійну діяльність у сфері економіки, отримання і закріплення навичок обраного профілю (Філончук, 2012: 74).

Про актуальність подальшого розвитку шкільної економічної освіти свідчить ухвалення Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.), де основними завданнями визначено підвищення якісного рівня освіти, що має бути спрямовано на забезпечення економічного зростання держави та розв'язання соціальних проблем суспільства, подальше навчання і розвиток особистості та наголошується на посиленні економічної підготовки учнів (Національна стратегія розвитку освіти в Україні, 2013).

Таким чином, на початку XXI століття в умовах перманентних змін у суспільстві, інтеграції у світовий освітній простір шкільна економічна освіта також зазнавала постійної модернізації на шляху оновлення змісту та пошуку ефективних форм розвитку економічної компетентності учнів.

В той самий час, варто зазначити, що з 2019-2020 навчального року дисципліну «Економіка» виключено з інваріантної складової навчальних планів закладів загальної середньої освіти (крім профільних класів). Натомість, відповідно до сучасного вектору розвитку освіти щодо компетентнісного підходу у навчанні, передбачено

реалізацію наскрізної змістовної лінії «Підприємливість та фінансова грамотність» при викладанні шкільних навчальних дисциплін.

Висновки

Виявлено, що суспільно-політичні та соціально-економічні зміни, які відбулися на початку 90-х років XXI століття з проголошенням незалежності України, актуалізували питання забезпечення високого рівня економічної компетентності молодого покоління. Саме тому з середини 90-х років у школах починають проводити факультативні заняття з економіки, а згодом – уроки з основ економіки та підприємництва.

Початок XXI століття ознаменувався прийняттям низки державних актів, що проголошували загальні тенденції розвитку освіти в Україні та визначали особливості організації шкільної освіти, в тому числі і економічної (включення економічної освіти до інваріантної та варіативної частини навчального плану, запровадження економічного профілю суспільно-гуманітарного напрямку, розширення та диференціація змісту економічної освіти, покращення якості кадрового та матеріально-технічного забезпечення викладання дисциплін економічного спрямування).

Перспективи подальших наукових розвідок. Здійснений аналіз не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми і засвідчує необхідність історико-педагогічних досліджень розвитку змісту, форм і методів шкільної економічної освіти з метою екстраполяції конструктивного досвіду в площину сучасних освітніх реформ в Україні.

Література

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [Електронний ресурс]: постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896. Дата оновлення: 29.05.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.
2. Концепція економічної освіти [Електронний ресурс]: колегія Міністерства освіти і науки України від 04.12.2003 р. № 12/7-4. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v12_7290-03.

3. Лукомська О.І. Становлення шкільної економічної освіти в Україні [Електронний ресурс] URL: <https://www.cuspu.edu.ua/en/2014-rik/3-mizhnarodna-internet-konferentsiia-2015/sektsiia-1/3524-stanovlennya-s-hkilnoyi-ekonomichnoyi-osvity-v-ukrayini>.
4. Навчальні плани денних загальноосвітніх шкіл Української РСР на 1991/92 навчальний рік: затверджені 26.03.1991 р. *Інформаційний збірник Міністерства народної освіти Української РСР*. 1991. № 7. С. 2–21.
5. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]: Указ президента України від 25 червня 2013 р. № 344/2013. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
7. Програма розвитку народної освіти Української РСР на перехідний період (1991–1995 рр.) : рішення колегії МНО УРСР, від 19.06.1991 р. протокол № 6/37 *Інформаційний збірник Міністерства народної освіти Української РСР*. 1991. № 15/16. С. 3–36.
8. Філончук З.В. Підготовка вчителів у післядипломній освіті до формування економічної культури учнів основної школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Чернігів, 2012. 255 с.

Жорова І.Я.

**Розвиток шкільної економічної освіти в Україні
(кінець ХХ – початок ХХІ століття)**

Анотація

У статті висвітлено основні тенденції розвитку шкільної економічної освіти в Україні кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Виявлено, що суспільно-політичні та соціально-економічні зміни, які відбулися у кінці ХХ століття з проголошенням незалежності України, актуалізували питання забезпечення високого рівня економічної компетентності молодого покоління та були позначені пошуком змісту, форм і методів викладання економіки, формуванням та оновленням змісту шкільної економічної освіти.

У процесі дослідження з'ясовано, що початок ХХІ століття ознаменувався прийняттям низки державних актів, що проголошували загальні тенденції розвитку освіти в Україні та визначали особливості організації шкільної освіти, зокрема й економічної (масове запровадження економіки в загальноосвітніх навчальних закладах, організація безперервної економічної освіти тощо).

Ключові слова: шкільна економічна освіти, реформування освіти, профільне навчання, економічна культура.

Жорова И.Я.

Развитие школьного экономического образования в Украине (конец ХХ – начало ХХІ столетия)

Аннотация

В статье отражены основные тенденции развития школьного экономического образования в Украине конца ХХ – начала ХХІ века.

Выявлено, что общественно-политические и социально-экономические изменения, которые произошли в конце ХХ века с провозглашением независимости Украины, актуализировали вопрос обеспечения высокого уровня экономической компетентности молодого поколения и были обозначены поиском содержания, форм и методов преподавания экономики, формированием и обновлением содержания школьного экономического образования.

В процессе исследования установлено, что начало ХХІ века ознаменовалось принятием ряда государственных актов,

которые обозначали общие тенденции развития образования в Украине и определяли особенности организации школьного образования, в том числе и экономического (массовое внедрение экономики в общеобразовательных учебных заведениях, организация непрерывного экономического образования и тому подобное).

Ключевые слова: школьное экономическое образование, реформирование образования, профильное обучение, экономическая культура.

UDC 378.011.3-051:81'243

DOI: 10.31470/2415-3729-2019-9-87-102

Content, Components and European Tendencies of the Future Foreign Languages Teachers' Professional Training

Sabina Kotsur

Postgraduate student of the Department of Pedagogy
Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State
Pedagogical University,

✉ 30, Sukhomlynskyi Str., Pereiaslav-Khmelnytskyi, Kyiv
Region, Ukraine, 08401

E-mail: Sabinyanohka@gvail.com

ORCID: 0000-0003-1112-2946

Date of receipt of the article: December 06, 2018

Article accepted for publication: February 21, 2019

Сутність, складові та європейські тенденції професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов

Сабіна Григорівна Коцур

аспірант кафедри педагогіки

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»,

✉ вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький,
Київська обл., Україна, 08401

Дата надходження статті: 06 грудня 2018 р.

Стаття прийнята до друку: 21 лютого 2019 р.

Abstract

The article analyzes different approaches to the «professional training of a teacher» definition as a system of organizational-pedagogical measures and vocational training

systems; a critical study, the improvement and experimental use of ideas; the purposeful, systematic and organized process of pedagogical influences; qualifications in the process of studying in the corresponding direction, specialty, educational program; systems of special knowledge, abilities and skills, competences, qualities. The peculiarities of the professional training of future foreign languages teachers are defined by the author as: a possession of units of a foreign language and the ability to use them in specific situations of communication; a consistency of the initial level of foreign languages knowledge received at school with the goals and objectives, methods and technologies of forming the personality of a student as a future specialist in the process of vocational training; the ratio of theoretical and practical training, special and psycho-pedagogical, methodical preparation; a symmetrical study of two foreign languages and bilingual life (Ukrainian and Russian); knowledge and appreciation of the cultural characteristics of a nation, the language of which is studied.

The author also proposes the definition of the concept of «professional training of future foreign language teachers» as a dynamic system of organizational and pedagogical influences, which is characterized by the unity of goals, content, methods and technologies of professional training of students, which study foreign languages on a multi-lingual basis, and foresees the formation of readiness for their professional activity, a professional competence. The article deals with important components of the future foreign languages teachers' training such as: the theoretical and linguistic training; the practical training; the professional-oriented theoretical training; the methodical one.

The article analyzes the tendencies of future teacher training in the European region. Among the modern European approaches to foreign language teacher training, the author highlights the following main trends: the unification of requirements for professional training in the process of higher education integration into European educational space; the updating of goals and content of studying and teaching foreign languages, changing educational programs and state standards

taking into account common European trends; the transition from the knowledge concept to the competence paradigm in higher education; the internationalization of education; the use of new flexible technologies in the study of foreign languages, the strengthening of the practical component of vocational training.

Key words: vocational training, future teachers of foreign languages, trends of foreign language education, multilingualism, competences, institutions of higher education.

References

1. Bezliudna, V. V. (2016). Zmist pidhotovky maibutnykh uchyteliv inozemnykh mov u vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh. Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia [Content of future foreign languages teachers preparation in higher pedagogical educational institutions] *Zb. nauk. prats Umanskooho derzh. ped. un-tu imeni Pavla Tychyny*. Uman : FOP Zhovtyi O.O., 13, 80-87 [in Ukrainian].
2. Bezliudna, V. V. (2017). Suchasna systema profesiinoi pidhotovky maibutnykh uchyteliv inozemnykh mov [Modern system of future foreign languages teachers preparation]. *Vykkladannia mov u vyshchyykh navchalnykh zakladakh osvity*, 30, 7-16 [in Ukrainian].
3. Bezliudna, V. V. (2016). Profesiina pidhotovka maibutnykh uchyteliv inozemnykh mov u systemi vyshchoi osvity [Professional training of future foreign languages teachers in the system of higher education]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 4 (58), 178-185 [in Ukrainian].
4. Bocharnykova, T. F. (2012). Osoblyvosti profesiino-pedahohichnoi spriamovanosti maibutnykh uchyteliv inozemnykh mov [Features of vocational and pedagogical orientation of future foreign languages teachers]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, 36, 21-25 [in Ukrainian].
5. Dubrova, A. S. (2017). Tendentsii profesiinoi pidhotovky vchytelia inozemnoi movy v konteksti yevropeiskykh vymoh [Trends in the professional training of future foreign languages teachers in the context of European

- requirements]. *Naukovi zapysky Rivnenskoho derzh. humanitarnoho un-tu*, 17(60), 275-278 [in Ukrainian].
6. Kovalova, S. M. (2005). Suchasni tendentsii pidhotovky maibutnoho vchytelia u krainakh zakhidnoi Yevropy [Contemporary trends in the training of a future teacher in Western European countries]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzh. un-tu imeni Ivana Franka*, 25, 171-173 [in Ukrainian].
 7. Pukhovska, L. P. (2000). Suchasni doslidzhennia v haluzi pedahohichnoi osvity u krainakh zakhidnoi Yevropy [Modern research in the field of pedagogical education in the countries of Western Europe]. In Ziaziuna I.A. (Ed.), *Neperervna profesiina osvita: problemy, poshuky, perspektyvy: monohrafiia*. Kyiv: Vydavnytstvo «Vipol», 565-589 [in Ukrainian].
 8. Sidun, M. M. (2013). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia inozemnoi movy pochatkovoї shkoly zasobamy navchalnykh sytuatsii [Formation of the professional competence of primary school foreign languages teachers by means of educational situations]. *Candidate's thesis*. Zhytomyr: Zhytomyr Ivan Franko State University [in Ukrainian].
 9. Titova, S.V. (2017). Pidhotovka vchyteliv filolohichnykh spetsialnosti do profesiinoi diialnosti v innovatsiinomu osvitnomu seredovyshchi [Training of teachers of philological specialties for a professional activity in the innovative educational environment]. *Candidate's thesis*. Pereiaslav-Khmelnitskyi: Pereiaslav-Khmelnitskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University [in Ukrainian].
 10. Khomenko, O. V. (2012). Vplyv zahalnoievropeiskykh tendentsii na inshomovnu pidhotovku v Ukraini [European Tendencies Influence on foreign language training in Ukraine]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*, 11. S. 171-175 [in Ukrainian].

Вступ

В умовах євроінтеграції та входження України в єдиний європейський освітній простір підвищуються вимоги до

підготовки майбутніх учителів іноземних мов, які будуть давати учням ґрунтовні знання та навчати вільному володінню різними мовами. Сьогодні основним завданням сучасних закладів вищої освіти є створення умов для вивчення іноземних мов для міжнародного академічного спілкування в рамках багатомовного освітнього середовища, перегляд організаційних, технологічних і методичних засад підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Досягнути цього можливо шляхом модернізації та реформування освітньої галузі на основі вивчення європейського та міжнародного досвіду навчання студентів в умовах мультілінгвізму.

Сьогодні наша країна прямує курсом євроінтеграції, отже, орієнтується на сучасні європейські документи. Європейський Союз у XXI столітті надає важливого значення реалізації освітньої стратегії «Європа 2020», що полягає в оновленні та вдосконаленні системи вищої освіти в країнах-членах ЄС. Сприяння вивченню іноземних мов стало окремим напрямом діяльності Єврокомісії у програмі «Language Learning Policies» («Політика у сфері навчання іноземних мов»), яка актуалізує проблему вдосконалення системи професійної підготовки вчителів іноземних мов.

Однак, у сучасній системі освіти України вивчення іноземних мов пропонуються непропорційно, іншомовна пропозиція обмежується насамперед англійською, німецькою та незначною часткою французької та іспанської мов. Тільки окремі заклади вищої освіти надають можливість вивчати китайську, польську, угорську та інші іноземні мови. Загальноприйняте, що в українських закладах вищої освіти підготовка вчителів іноземних мов здійснюється з двох іноземних мов, де англійська вивчається як перша, так і друга. Розповсюдженими є такі поєднання мов для вивчення у вищій школі: англійська (ІМ1) + німецька (ІМ2); німецька (ІМ1) + англійська (ІМ2); англійська (ІМ1) + французька (ІМ2); французька (ІМ1) + англійська (ІМ2); «мова країни-сусіда» (ІМ1) + англійська (ІМ2). Отже, найбільш розповсюдженими в Україні є європейські мови. Їх вивчення передбачає ґрунтовну професійну підготовку майбутнього вчителя іноземних мов.

Проблема вдосконалення професійної підготовки вчителів іноземних мов розглядається у ряді досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців.

Окремі питання професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в Україні висвітлюються в працях таких науковців як В. Безлюдна, Т. Бочарникова, В. Гаманюк, О. Місечко, І. Соколова, О. Смутченко, О. Шмирко та ін. Організація професійної підготовки вчителів іноземних мов у різних країнах світу висвітлюється такими українськими вченими як О. Антоненко (Чехія), В. Базуріна (Велика Британія), С. Гринюк (Фінляндія), О. Жижко (Мексика), І. Козубовська, М. Леврінц (Угорщина), Є. Процько (Бельгія), І. Сілютіна (Швеція), Л. Черній (США) та ін. Серед сучасних дисертаційних досліджень означеної проблематики виділяються роботи таких науковців як В. Баркасі, О. Биндас, І. Козаченко, С. Тітова, М. Шемуда та ін.

Мета статті – визначити сутність, особливості, складові та європейські тенденції професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Матеріал і методи досліджень

Обумовлюються теоретичним змістом статті, що передбачає використання саме *теоретичних методів дослідження*, а саме: аналізу, синтезу, узагальнення сучасної літератури.

Результати та їх обговорення

У сучасних наукових дослідженнях поняття «професійна підготовка майбутнього вчителя» розглядається авторами з різних позицій. Так, В. Безлюдна цю дефініцію тлумачить як систему організаційно-педагогічних заходів, що зорієнтована на особистісний розвиток студента, метою й кінцевим результатом якої є формування готовності студентів до виконання майбутньої професійної діяльності (Безлюдна, 2016:181-182). Л. Пуховська вважає, що професійна підготовка майбутніх учителів має бути пов'язана з критичним вивченням, удосконаленням та експериментальним використанням ідей, що надходять з різних джерел, включаючи, з одного боку, знання та вміння досвідчених учителів, зразки педагогічної праці, з іншого –

різноманітну теоретичну та науково-дослідну літературу, тобто теоретизування про практику (Пуховська, 2000: 580-581). М. Сідун тлумачить професійну підготовку вчителя у кількох площинах теоретичного розгляду: як системи навчання, що включає вивчення психології, педагогіки та методики в поєднанні з педагогічною практикою (спрямованих на формування особистості вчителя), провідною ланкою якої є педагогічна підготовка; змістово-педагогічних і організаційно-методичних заходів, орієнтованих на забезпечення готовності майбутнього педагога до педагогічної діяльності; певних конкретно-педагогічних компонентів; неперервної освіти, що включає в себе три підсистеми (теоретичну, дослідницьку і практичну) та передбачає поступальність у меті, змісті, методах і формах; єдності загальнопедагогічної (процесу послідовного опанування студентами змісту дисциплін педагогічного циклу) і предметно-методичної підготовки; процесу, що відображає науково й методично обґрунтовані заходи вищих навчальних закладів, спрямовані на формування певного рівня професійної компетентності особистості протягом терміну навчання (Сідун, 2013: 7-8).

Отже, сучасними науковцями професійна підготовка вчителя розглядається як система організаційно-педагогічних заходів або система професійного навчання; критичне вивчення, удосконалення та експериментальне використання ідей; цілеспрямований, планомірний і організований процес педагогічних впливів; кваліфікації в процесі навчання за відповідним напрямом, спеціальністю, освітньої програмою; система спеціальних знань, умінь і навичок, компетенцій, якостей тощо. Вчені констатують прямий зв'язок професійної підготовки з готовністю до професійної діяльності та професійною компетентністю.

Погоджуємося з висновками С. Тітової, «що результатом професійної підготовки (І. Зимня, Ю. Сенько, В. Сластьонін, Н. Кобзар) є готовність випускника вищої педагогічної школи до педагогічної діяльності, а результатом професійної педагогічної освіти є професійна компетентність. Готовність до професійної діяльності як

новоутворення майбутнього педагога є фундаментом його професійної компетентності. Тобто, і готовність, і компетентність – це рівні професійної педагогічної майстерності» (Тітова, 2017: 7). Таким чином, і готовність до професійної діяльності й основи професійної компетентності формуються у сучасних закладах вищої освіти, однак, поняття професійної компетентності є значно ширшим і передбачає довготривалий етап становлення у процесі набуття сучасним вчителем практичного досвіду роботи.

Професійна підготовка вчителів різних спеціальностей має свою конкретну специфіку. Серед особливостей професійної підготовки майбутнього учителя іноземної мови можна виділити наступні:

- володіння одиницями іноземної мови й уміння вживати їх у конкретних ситуаціях спілкування;
- узгодженість вихідного рівня знань іноземних мов, отриманих у школі, з цілями і завданнями, методами і технологіями формування особистості студента як майбутнього фахівця у процесі професійної підготовки;
- співвідношення теоретичної та практичної підготовки, спеціальної і психолого-педагогічної, методичної підготовки;
- симетричне вивчення двох іноземних мов та двомовне середовище існування (українська та російська мова);
- знання та цінування культурних особливостей народів, мова яких вивчається.

З урахуванням цих особливостей подано авторське бачення поняття *«професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов»* як динамічної системи організаційно-педагогічних впливів, що характеризуються єдністю цілей, змісту, методів та технологій професійного навчання студентів іноземної мови на мультилінгвальній основі та передбачають формування у них готовності до професійної діяльності, професійної компетентності.

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури доводить, науковці виділяють різні складові професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Так, В. Безлюдна відмічає, що професійна підготовка вчителя

іноземної мови у вищих педагогічних закладах освіти включає: а) *мовну теоретичну підготовку* (знання теорії та історії іноземної мови); б) *мовну практичну підготовку* (професійно-педагогічне вдосконалення в межах школи); в) *методичну підготовку* (знання теорії та володіння навичками та вміннями працювати з мовним і мовним матеріалом при його введенні, закріпленні і активізація, формування методичного мислення) (Безлюдна, 2016: 85). Цей же науковець визначає такі основні складники системи професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, а саме: *навчально-організаційну роботу, використання інноваційних технологій, організацію педагогічної практики, організацію самостійної та індивідуальної роботи студентів, дистанційну освіту, контроль успішності студентів* (Безлюдна, 2017: 9). Автор робить висновок, що сучасна система професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов характеризується уніфікацією і стандартизацією навчальних планів і програм, збільшенням кількості годин для самостійної роботи, використанням різноманітних інноваційних, інтерактивних, мультимедійних технологій, що створює максимально сприятливі умови для професійного розвитку студентів, забезпечуючи підготовку, що відповідає зростаючим вимогам до сучасного вчителя, його професійно-особистісних якостей (Безлюдна, 2017: 14).

У нашому дослідженні спираємося на різновиди професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, на які вказує Т. Бочарникова. Автор вважає, що професійна підготовка вчителя іноземної мов складається з *теоретико-лінгвістичної підготовки; практичної підготовки; професійно-орієнтованої теоретичної підготовки; методичної підготовки*. Науковець зазначає, що *теоретико-лінгвістична підготовка вчителя іноземної мови* передбачає забезпечення знанням теорії та історії іноземної мови, яка вивчається; розвиток інтелектуального потенціалу студентів, навичок аналітичного мислення; вміння працювати з науковою літературою, визначати суть та характер невирішених наукових проблем, пропонувати свої варіанти вирішення; вміння узагальнювати і класифікувати

емпіричний матеріал. *Практична підготовка* передбачає професійно-трудова діяльність (проведення уроків іноземної мови у школі та позакласної роботи з іноземної мови; професійно-педагогічне удосконалення шляхом самоосвіти і на спеціальних курсах підвищення кваліфікації) та соціально-культурну (діяльність вчителя за межами школи: спілкування з носіями мови, робота перекладачем та ін.). *Професійно орієнтована теоретична підготовка* – забезпечення знань теорії педагогіки; теоретичних основ організації навчально-виховного процесу в різних типах середніх навчальних закладів, зокрема і з іноземної мови; формування вмінь проведення самостійного педагогічного дослідження. *Методична підготовка* сприяє забезпеченню знань з теорії і методики навчання іноземних мов; навчання методичних основ організації навчально-виховного процесу з іноземних мов у різних типах середніх навчальних закладів; формування вмінь самостійного методичного дослідження (Бочарникова, 2012: 21-22).

Усі різновиди професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в Україні здійснюються у відповідності до стандартів вищої освіти. З прийняттям Закону України «Про вищу освіту» заклади вищої освіти отримали академічну автономію, що надає їм можливість розробляти свої освітньо-професійні та освітньо-наукові програми на компетентнісній основі з урахуванням переліку необхідних компетентностей майбутніх фахівців (загальних, професійних). Серед професійних компетенцій передбачається розвиток *комунікативних* (іншомовних) компетенцій, що засвідчують високий рівень володіння іноземною мовою та охоплюють групи *мовленнєвих* (вміння адекватно й доречно, практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях), *лінгвістичних* (знання про системи та структури мов, що вивчаються, правила їх функціонування у процесі комунікації), *соціокультурних* (здатність користуватися елементами соціокультурного контексту, релевантними для породження і сприйняття мовлення з точки зору носіїв мови), *соціолінгвістичних* (здатність відбирати лінгвістичні засоби відповідно до соціальних умов

спілкування), *компенсаторних* (здатність заповнити прогалини у мовній, мовленнєвій та соціокультурній складовій), *країнознавчих* (вміння проводити краєзнавчу науково-дослідну роботу), *навчальних* (спроможність самостійно працювати і навчатися), *стратегічних* (використання різних стратегій в умовах взаємодії з людьми і навколишнім світом), *дискурсивних* (вміння планувати мовну поведінку відповідно до функціональної мети спілкування) та інших компетенцій як здатностей майбутніх учителів ефективно здійснювати процес комунікації у міжособистісній взаємодії, ефективно формулювати власні думки, ідеї у різноманітних ситуаціях. Програмні результати навчання визначаються у певних знаннях, вміннях, навичках комунікації.

В. Безлюдна доводить, що сучасна освіта в галузі іноземних мов орієнтована не лише на здобуття студентами лексичних та граматичних знань, а й розвиток тих професійних умінь, які будуть необхідними в майбутній професійній діяльності студентів. Основу цієї діяльності, на думку автора, складають вісім видів умінь:

- *проектувальні* (уміння спланувати будь-який вид роботи);
- *адаптаційні* (уміння застосувати свій план у конкретних навчальних умовах);
- *організаційні* (уміння організувати будь-який вид роботи);
- *мотиваційні* (уміння мотивувати учнів до навчальної діяльності);
- *комунікативні* (уміння спілкуватися на уроці і поза ним);
- *уміння контролю й самоконтролю*;
- *пізнавальні* (уміння вести дослідницьку діяльність)
- *допоміжні* (уміння співати, грати на інструменті, малювати тощо).

Саме ці вміння, на думку вченої, в сукупності і складають основу, стрижень професійної діяльності (Безлюдна, 2016: 181). Отже, професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої освіти

регулюється освітньо-професійними і освітньо-науковими програмами, сформованими згідно стандартів вищої освіти на компетентнісній основі. Основними вміннями, якими потрібно оволодіти студентам у процесі професійної підготовки є проєктувальні, адаптаційні, організаційні, мотиваційні, комунікативні, уміння контролю й самоконтролю, пізнавальні.

Тепер зупинимось на визначенні тенденцій професійної підготовки майбутніх вчителів у європейському регіоні як важливого моменту системного аналізу та глобального моделювання системи освіти. Знання цих тенденцій відкриває нові шляхи для прогнозування і реального відродження освіти, подолання емпіризму в педагогічній науці і практиці, вдосконалення освітнього процесу. С. Ковальова виокремлює наступні *тенденції підготовки майбутнього вчителя*:

- перехід до вищої багаторівневої педагогічної освіти;
- посилення інноваційності у сфері підготовки вчителів, яка передбачає створення для студентів можливостей займати активну позицію у навчальному процесі, освоювати новий досвід на основі цілеспрямованого формування творчого і критичного мислення, набуття власного досвіду;
- професіоналізація відбору осіб для отримання педагогічної освіти, уточнення критеріїв та підвищенню вимог до її здобувачів як на етапі вступу до вишу, так і в процесі навчання у ньому;
- використання нових гнучких технологій, пошукової орієнтації в освіті і професійній підготовці вчителів, яка передбачає цілісне включення студентів-майбутніх педагогів до системи професійно-значущих відносин, прилучення їх до вирішення педагогічних завдань, забезпечення системотворчих функцій педагогічної практики в її єдності з теоретичною професійною підготовкою (Ковальова, 2005: 171-173).

А. Дуброва окреслює наступні *тенденції професійної підготовки вчителя іноземної мови в контексті європейських вимог*: інтеграція в європейський освітянський простір;

оновлення цілей і змісту навчання та вивчення іноземних мов у середніх і вищих закладах освіти; особистісна і професійна орієнтація системи освіти; пріоритет загальноюльських і національних цінностей; забезпечення якості освіти на основі новітніх досягнень науки і соціальної практики; володіння комунікативними (іншомовними) компетенціями (Дуброва, 2017: 275-278).

О. Хоменко визначає і аналізує основні *тенденції вирішення проблем іншомовної підготовки* та робить висновок про їх глобальний характер, незважаючи на полікультурність, різноманітність світу, у якому живемо, різні освітні системи тощо. До основних загальноєвропейських тенденцій, що впливають на іншомовну підготовку в Україні автор відносить:

- тенденцію до зміни освітніх програм та державних стандартів з урахуванням загальноєвропейських трендів;
- неперервність освіти, освіта протягом життя;
- тенденцію повороту від концепції «знання» до концепції «компетентність»;
- інтернаціоналізацію освіти (Хоменко, 2012: 171-175).

Висновки

Отже, європейська спільнота опікується рівнем іншомовної грамотності українського населення, сприяє утвердженню європейських вимог підготовки майбутніх учителів іноземних мов та студентів інших спеціальностей та учнів. Серед сучасних європейських підходів до іншомовної підготовки вчителів можна виділити *такі основні тенденції*: уніфікація вимог до професійної підготовки у процесі інтеграції вищої школи в європейський освітянський простір; оновлення цілей і змісту навчання та вивчення іноземних мов, зміни освітніх програм та державних стандартів з урахуванням загальноєвропейських трендів; перехід у вищій школі від знанневої концепції до компетентнісної парадигми; інтернаціоналізація освіти; використання нових гнучких технологій у процесі вивчення іноземних мов, посилення практичної складової професійної підготовки.

Література

1. Безлюдна В. В. Зміст підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах. *Проблеми підготовки сучасного вчителя* : зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / [ред. кол. : Безлюдний О. І. (гол. ред.) та ін.]. Умань : ФОРМ Жовтий О. О. 2016. Вип. 13. С. 80-87.
2. Безлюдна В. В. Сучасна система професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти*. 2017. Вип. 30. С. 7-16.
3. Безлюдна В. Професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов у системі вищої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 4 (58). С. 178-185.
4. Бочарникова Т. Ф., Особливості професійно-педагогічної спрямованості майбутніх учителів іноземних мов. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2012. № 36. С. 21-25.
5. Дуброва А. С. Тенденції професійної підготовки вчителя іноземної мови в контексті європейських вимог. *Наукові записки Рівненського держ. гуманітарного ун-ту*. 2017. Вип. 17(60). С. 275-278.
6. Ковальова С. М. Сучасні тенденції підготовки майбутнього вчителя у країнах західної Європи. *Вісник Житомирського держ. ун-ту імені Івана Франка*. 2005. № 25. С. 171-173.
7. Пуховська Л. П. Сучасні дослідження в галузі педагогічної освіти у країнах західної Європи. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи*: монографія / За ред. І.А. Зязюна. Київ: Видавництво «Віпол», 2000. С. 565-589.
8. Сідун М. М. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи засобами навчальних ситуацій: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Житомирський держ. ун-т імені Івана Франка. Житомир, 2013. 22 с.

9. Тітова С. В. Підготовка вчителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / ДВНЗ Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди. Переяслав-Хмельницький, 2017. 22 с.
10. Хоменко О. В. Вплив загальноєвропейських тенденцій на іншомовну підготовку в Україні. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 2012. Вип. 11. С. 171-175.

Коцур С.Г.

Сутність, складові та європейські тенденції професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов

Анотація

У статті аналізуються різні підходи до визначення поняття «професійна підготовка вчителя». Автор визначає особливості професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, пропонує авторське визначення цього поняття як динамічної системи організаційно-педагогічних впливів, що характеризуються єдністю цілей, змісту, методів та технологій професійного навчання студентів іноземної мови на мультилінгвальній основі та передбачають формування у них готовності до професійної діяльності, професійної компетентності. У статті розглядаються такі складові професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов: теоретико-лінгвістична; практична; професійно-орієнтована теоретична; методична. На основі аналізу сучасних європейських підходів до іншомовної підготовки вчителів автор виділяє основні тенденції їх професійної підготовки.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні вчителі іноземних мов, тенденції іншомовної освіти, мультилінгвізм, компетенції, заклади вищої освіти.

Коцур С.Г.

Сущность, составляющие и европейские тенденции профессиональной подготовке будущих учителей иностранных языков

Аннотация

В статье анализируются различные подходы к определению понятия «профессиональная подготовка учителя». Автор определяет особенности профессиональной подготовки будущих учителей иностранных языков, предлагает авторское определение этого понятия как динамической системы организационно-педагогических воздействий, характеризующихся единством целей, содержания, методов и технологий профессионального обучения студентов иностранному языку на мультилингвальной основе и предусматривают формирование у них готовности к профессиональной деятельности, профессиональной компетентности. В статье рассматриваются такие составляющие профессиональной подготовки будущих учителей иностранных языков: теоретико-лингвистическая; практическая; профессионально-ориентированная теоретическая; методическая. На основе анализа современных европейских подходов к иноязычной подготовки учителей автор выделяет основные тенденции их профессиональной подготовки.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущие учителя иностранных языков, тенденции иноязычного образования, мультилингвизм, компетенции, высшие учебные заведения.

UDC 005.5:37.015.3 (045)

DOI: 10.31470/2415-3729-2019-9-103-114

Psychological Factors in the Formation of the Manager's Positive Image

Oleksandr Lozovskyi

Doctor of Philosophy in Economics (Ph.D), Associate Professor
Vinnytsia Institute of Trade and Economics of Kyiv National
University of Trade and Economics

✉ 87, Soborna Str., Vinnytsia, Ukraine, 21000

E-mail: ed_kovtun@vtei.com.ua

ORCID: 0000-0002-0235-3446

Daria Ivanchuk

student Vinnytsia Institute of Trade and Economics of Kyiv
National University of Trade and Economics

✉ 87, Soborna Str., Vinnytsia, Ukraine, 21000

E-mail: dasha.ivanchuk.18@gmail.com

Date of receipt of the article: November 30, 2018
Article accepted for publication: February 22, 2019

Психологічні фактори у формуванні позитивного іміджу керівника

Олександр Миколайович Лозовський

кандидат економічних наук, доцент
Вінницький торгово-економічний інститут КНЕТУ,

✉ вул. Соборна 87, Вінниця, Україна, 21000

Дар'я Олексіївна Іванчук

студентка Вінницького торгово-економічного інституту
КНЕТУ,

✉ вул. Соборна 87, Вінниця, Україна, 21000

Дата надходження статті: 30 листопада 2018 р.
Стаття прийнята до друку: 22 лютого 2019 р.

Abstract

The article is devoted to the psychological factors in the formation of the manager's positive image. The authors consider the image of a manager as a component of the corporate image of the organization and one of the factors of the organization's effective positioning in a competitive environment. The article examines the content and factors of the formation of a positive image of the head of the organization as a modern direction of improving the efficiency of management personnel based on the optimization of professional communication and relationships with people. The emphasis is laid by the authors of the article on the peculiarities of the role of the organization manager as a central figure in a personnel management. It is the benefit of the study that, considering features of the image as a socio-psychological category, the mechanism of its formation is determined on the basis of analysis of the main factors and stages of its formation. It is also proved that all kinds of the image are in one way or another interconnected, so they should be taken into account. The authors believe that the knowledge of these types of the image allows a manager to respond adequately to different situations that arise in the management of the enterprise. Moreover, the emphasis is also onto creating a positive image of a manager, which determines the success of the subordinate. It was in this regard that the quality of a manager was considered. And on this basis, a number of practical recommendations were given by authors of the article to prevent the emergence of problems in shaping the image of a manager and strengthening its position in the management of the company's team. It is proved that the positive image of an organization's manager has a significant influence on the formation of both the internal and external image of the organization and can become one of the competitive advantages. The authors concludes that a positive image leads to emotional reactions of trust and, often, sympathies, which contributes to the formation of common interests within the business entity; and in addition, in all other situational conditions, a positive image creates more guarantees for the implementation of cooperation and motivates others to highly effective and productive work. The perspectives of the research are defined by the authors as: to reveal the content of the image

as a managerial phenomenon, to consider the image of the head as an important factor in optimizing the personnel management system, to identify subjective and objective image-forming factors.

Key words: image, factors of forming a positive image, social and psychological image, business image, psychological superiority, personal PR.

References

1. Kolomynskyi, N.L. (2016). Sotsialno-psykholohichni problemy rozrobky ta pryiniattia upravlinskykh rishen [Social-psychological problems of developing and taking management resolutions] : Sovremennyye metody i tehnologi prinyatiya upravlencheskikh resheniy. «*Personal*», 6(54) [in Ukrainian].
2. Skrypachenko, T. V. (2015). Imidzh kerivnyka: poniattia ta yoho vzhyvannia: Psykholohiia [Image of a leader: the concept and its use]. *Zbirnyk naukovykh prats. NPU im. M.P. Drahomanova*, 3,10 [in Ukrainian].
3. Skrypachenko, T. V. (2016). Suchasni umovy diialnosti vitchyznianoho kerivnyka [Modern conditions of the domestic leader's activity]. *Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii im. H.S. Kostiuka APN Ukrainy.- K., Vyd-vo «Liubit Ukrainu»*, t.1, ch.3 [in Ukrainian].
4. Sheheda, A. V. (2015). Menedzhment [Management]. Kyiv: Znannia, KOO, [in Ukrainian].
5. Bolsun, S. A. (2013). Profesiinyi imidzh kerivnyka navchalnoho zakladu [Professional image of a director of an educational institution]. *Menedzhment*, 7-9. 379-381 [in Ukrainian].
6. Khoruzhenko, K. M. (2017). Kulturolohiya [Culturology]. Rostov-na-Donu : Fenyks [in Ukrainian].
7. Orban-Lembryk, L.E. (2016). Psykholohiia upravlinnia [Psychology of management]. Kyiv : Akademvydav [in Ukrainian].
8. Komarovska, A. V. (2015). Imidzh kerivnyka osvitnoho zakladu [Image of a director of an educational institution]. *Upravlinnia shkoloiu*, 19-21, 94-95 [in Ukrainian].

9. Danylenko, L. (2014). Imidzh uchytelia [Teacher's image]. *Upravlinnia osvitoiu: Ukraina*, 13, 30-31 [in Ukrainian].

10. Kosa, T.H. & Basiuk, L.V. (2015). Vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u protsesi formuvannia profesiinoho imidzhu maibutnikh pedahohiv vyrobnychoho navchannia [The use of Information and Communication Technologies in the Process of Forming the Professional Image of Future Teachers of Production Training]. In I.I. Dobroskok (Ed.), *Profesiina osvita : teoretychni ta prykladni aspekty formuvannia kompetentnosti maibutnikh fakhivtsi* (Vol. 1, pp. 115–132). Pereiaslav-Khmelnyskyi : FOP Dombrovska Ya.M. [in Ukrainian].

Вступ

Останнім часом більшість організацій приділяє пильну увагу формуванню позитивного ставлення до своєї діяльності. З'явилася навіть професія, що носить назву «менеджер з PR» у бізнес-структурах та «інформаційно-пропагандистського забезпечення» у певних структурах України. Це пояснюється тим, що ставлення населення до певної професії впливає на її ефективність та результати діяльності.

Проблема формування позитивного іміджу знайшла досить ґрунтовне відображення у працях Ф. Котлера, У. Аренса, І. Альошиної, О. Феофанова, А. Елвуда, Г. Почепцова, О. Песоцкої, К. Бове, В. Ільїна, Е. Попова, А. Семенова, Е. Маслової, Ж.-Ж. Ламбена, І. Гончарової та ін. Ключові моменти створення позитивного іміджу висвітлюються у наукових публікаціях К. Болдинга, А. Семенова, В. Сизоненко, В. Лозниці, Ю. Тулесвої, В. Зазикіна, Л. Орбан-Лембрика та ін. (Коломінський, 2016: 28).

Нове покоління керівників повинно бути здатним творчо розв'язувати завдання, поставлені ринковими умовами діяльності. Саме такий підхід зумовлює необхідність мати своє «обличчя», запам'ятовуватися людям, а отже мати відповідний привабливий імідж. Вивчення іміджу пов'язано

з пошуком шляхів підвищення ефективності діяльності нового управлінця, з оптимізацією професійного спілкування та взаємовідносин із людьми. Успіх того чи іншого нововведення в організації залежить як від діяльності підлеглих, так і від особистості керівника цієї організації. Керівник в силу своєї соціальної ролі знаходиться в центрі організації, на ньому концентрує увагу оточуючий персонал. Така особливість ролі керівника закономірно приводить до необхідності вивчення психологічних факторів формування його власного іміджу (Скрипаченко, 2016).

Позитивна та негативна складова рівня іміджу, перш за все, знаходиться в безпосередній залежності від загального ставлення до керівника, яка формується внаслідок сприйняття його особистості, системного уявлення та відповідного очікування персоналу.

Метою даної статті є вивчення психологічних факторів сучасного керівника та окреслення основних стадій формування його позитивного іміджу в очах оточуючого персоналу.

Постановка завдання. Полягає розкрити зміст іміджу як управлінського феномену, розглянути імідж керівника як важливий чинник оптимізації системи управління персоналом, визначити суб'єктивні та об'єктивні чинники іміджу.

Матеріал і методи досліджень

Методи дослідження добиралися відповідно до проблематики статті, зокрема, теоретичні (аналіз та узагальнення психолого-педагогічної літератури), емпіричні (систематизація власного емпіричного досвіду роботи).

Результати та їх обговорення

Формування іміджу керівника, усвідомлення його значення та функцій пройшли ряд етапів розвитку, але й на сьогодні процес ще не завершився. Створення відповідного іміджу науковці розглядають з двох сторін – стосовно наукових тверджень про імідж і стосовно побутових, точніше суспільних поглядів на нього. Перший етап формування уявлень про поняття «імідж» охоплює значний період часу від початку 60-х до кінця 80-х років. Головною особливістю

першого етапу була заміна терміну «імідж» на розгляд особистісних якостей керівника, психологічного клімату колективу, питань ідеологічної та професійної підготовки менеджерів. Підготовка управлінських кадрів керівників виступала одним з головних завдань і напрямків діяльності відповідних державних структур.

Другий етап характеризується зростанням інтересу до психологічних проблем формування іміджу керівника. Цей інтерес пов'язаний із соціально-психологічним питанням практики управління в організаціях, фірмах, компаніях. Все більше уваги приділяється психологічним проблемам взаємовідносин в колективі, питанням спілкування між керівником і підлеглими та бар'єрам, які перешкоджають оптимальному взаєморозумінню.

З точки зору створення функціональних особливостей імідж є соціально-психологічною категорією. Поняття «соціально-психологічний імідж» передбачає вивчення соціально-психологічного механізму його формування та розвитку. Імідж керівника об'єднує в собі не тільки соціальний статус та зв'язки, але і його психологічні особливості. На процес формування іміджу впливають багато факторів, одні з яких є первинними, а інші – вторинними. Сукупна дія цих факторів складає загальну функціональну структуру процесу створення іміджу.

Первинні фактори діють при першій зустрічі з керівником та складають первинну стадію утворення іміджу (Скрипаченко, 2016: 5). Вторинні фактори впливають на утворення іміджу при тривалій взаємодії з керівником, і пов'язані з більш глибоким ознайомленням з особливостями його поведінки, складом характеру, звичками, манерою спілкування, тощо.

До складу елементів первинної стадії формування іміджу також відносять: первинну інформацію про особистість керівника, а саме зовнішність, одяг, жести, манери поведінки та перше враження і галоефект, що пов'язані між собою. Елементи первинної інформації в процесі цілеспрямованого формування іміджу комплексно входять в структуру самопрезентації. До ефективної

самопрезентації схильні впевнені в собі люди, які мають адекватно-позитивну самооцінку. Складність феномена самопрезентації полягає в тому рівні зрілості керівника, який дозволяє спираючись на реальну оцінку власних якостей та здібностей, довести свою корисність для організації.

Вторинна стадія утворення іміджу відображає характерні риси управлінської діяльності і включає наступні елементи: професійні та особистісні якості, здібності, знання, уміння, навички керівника, систему та стиль спілкування і поведінки. Елементи первинної стадії активно впливають на вторинні фактори формування іміджу керівника, коли характер першого враження або ефекту ореолу продовжує впливати на загальний характер образу, який формується на стадії взаємодії менеджера з підлеглим.

Зміст поняття «імідж» буде неповним без розуміння двох складових ланок єдиної схеми, а саме: «імідж і мотивація» та «імідж керівника – імідж організації». До першої ланки належать очікування підлеглих щодо керівника та його іміджу, які на відміну від посадових інструкцій і інших регуляторів поведінки в групі носять неформальний характер.

Ланка «імідж керівника – імідж організації» нагадує, що керівник є головним представником своєї установи і саме через його імідж оточуючі оцінюють організацію в цілому. Отже індивідуальна презентація переплітається з організаційною презентацією. Тому цілеспрямоване створення іміджу повинно враховувати представницьку функцію керівника, реалізація якої є необхідною для підвищення результативності організації на ринку.

Позитивний образ керівника в очах оточуючого персоналу є визначальною формою впливу та влади основою його ефективної діяльності.

Розглянемо ті якості управлінця, що цінувалися за всіх часів і які, на наш погляд, повинні бути притаманні сучасному керівникові:

- вірність слову, адже слово дорожче будь-якого договору;
- вміння приймати неординарні рішення, що дозволяють успішно діяти і вирішувати проблеми;

- ерудованість і широта знань у багатьох питаннях;
- привабливий зовнішній вигляд;
- компетентність, адже кожен керівник має знати, як виконувати власну роботу на високому професійному рівні;
- висока відповідальність та особиста гідність;
- вміння йти на розумний ризик, творчо розв'язувати проблеми та сміливість у прийнятті рішень;
- гнучкість, розуміння ситуації, гостре сприйняття нових потреб, відчуття часу, подій;
- висока працездатність, постійне прагнення бути кращим і робити все якнайдосконаліше;
- комунікабельність та здатність встановлювати контакти;
- увага до підлеглих.

В сучасних умовах адміністративного управління господарюючим суб'єктом, досить актуальним і цікавим чинником формування позитивного іміджу керівника повинна виступати статура та зріст адміністратора. Люди високого зросту сприймаються більш амбіційними, вони завжди виділяються, і це сприяє їх швидкому просуванню по службовій драбині. Люди маленького зросту вважають, що їхній зріст – виклик долі, тому вони більш закомплексовані і це заважає їм розкрити весь свій власний потенціал.

Слід пам'ятати, що важливим елементом сучасного ділового спілкування виступає стать опонентів. Якщо чоловік не бачить у співбесідниці жінку, а тільки ділового партнера, це різко погіршує його імідж. Аналогічно і жінка хоче бачити в діловому партнері чоловіка, якщо цього немає – її імідж втрачає.

Отже, основними напрямками зміцнення іміджу керівника у спілкування з підлеглими повинні стати:

- наявність стресостійкості;
- впевненість в думках, щодо шляхів і напрямків вирішення відповідної проблеми;
- «соціальне партнерство» у взаємовідносинах із співробітниками і підлеглими;
- вміння робити компліменти підлеглим;

- зберігати гумор і витримку у складних ситуаціях; ніколи «не опускати руки».

Усе більше керівників, намагаючись втриматися на Олімпі, не шкодують грошей на особистий PR, адже значення позитивного іміджу конкретної особистості у сучасному діловому середовищі невинно зростає. Між тим дехто з вітчизняних управлінців і власників бізнесу переконані: цей вид піару є черговою сучасною забавкою для тих, кому нема чим зайнятися (Болсун, 2013: 379-381).

Діаметрально протилежні погляди на необхідність подібних послуг аж ніяк не вплинули на загальну тенденцію зростання попиту на них. Наразі піар для перших осіб компанії пропонує чи не кожна друга рекламна агенція.

Ще одним аспектом у формуванні позитивного іміджу керівника можуть бути спеціалізовані агентства. Спеціалізовані агентства, як правило, пропонують шаблонні рішення на розміщення піар-матеріалів про діяльність особи та її інтерв'ю з фотографіями у рейтингових виданнях. Інколи агенції, працюючи над іміджем замовника, користуються технологіями піару. PR-технології сприяють встановленню і підтримці спілкування, взаєморозуміння, розташування й співробітництва між організацією і суспільством. Ці технології є специфічними для кожної сфери діяльності,

Висновки

Таким чином, формування позитивного іміджу керівника знаходить своє відображення у спілкуванні, взаємовідносинах між адміністрацією та персоналом. Формування власного іміджу керівника, це створення іміджу всієї організації, це робота по підвищенню особистого статусу та загальної ефективності організації на ринку. Позитивний імідж, веде до емоційних реакцій довіри і, нерідко, симпатій, що сприяє формуванню загальних інтересів в межах господарюючого суб'єкта. Крім того, при всіх інших ситуативних умовах позитивний імідж створює більше гарантій для реалізації співробітництва і мотивує інших до високоефективної та продуктивної праці.

Перспективи подальших розвідок. Для здійснення процесу управління іміджем майбутнім фахівцям, починаючи з перебування у ВНЗ, необхідно мати чіткі уявлення про його структуру й особливості психологічних процесів формування іміджу у свідомості індивідів.

Література

1. Коломінський Н.Л. Соціально-психологічні проблеми розробки та прийняття управлінських рішень : Современные методы и технологии принятия управленческих решений: Приложение №5 к науч. журн. «Персонал», №6(54). 2016.
2. Скрипаченко Т.В. Імідж керівника: поняття та його вживання: Психологія. Збірник наукових праць. НПУ ім. М.П. Драгоманова, Випуск 3 С.10, 2015.
3. Скрипаченко Т.В. Сучасні умови діяльності вітчизняного керівника : Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Київ, Вид-во «Любіть Україну», 2016. т.1, ч.3.
4. Шегеда А.В. Менеджмент : навч. посіб. Київ : Знання, КОО, 2015. 83 с.
5. Болсун С.А. Професійний імідж керівника навчального закладу. *Менеджмент*. 2013. № 7–9. с. 379–381.
6. Хоруженко К.М. Культурологія : енциклопед. слов. Ростов-на-Дону: Феникс, 2017. 640 с.
7. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління: посібник. Київ: Академвидав, 2016. 568 с.
8. Комаровська А.В. Імідж керівника освітнього закладу. Управління школою. 2015. №19-21. С.94-95.
9. Даниленко Л. Імідж учителя. *Управління освітою: Україна*. 2014. №13. С. 30-31.
10. Коса Т.Г., Басюк Л.В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі формування професійного іміджу майбутніх педагогів виробничого навчання: *Професійна освіта : теоретичні та прикладні аспекти формування компетентності майбутніх фахівців* : колективна монографія ; част. 1. / І.І. Доброскок та ін. ; керівник авторського колективу І.І. Доброскок. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М., 2016. Розд. 5. С. 115–132.

Лозовський О. М., Іванчук Д.О.

Психологічні фактори у формуванні позитивного іміджу керівника

Анотація

У статті розглядається сутність та чинники формування позитивного іміджу керівника в організації, як сучасного напрямку підвищення ефективності роботи управлінських кадрів. Акцентовано увагу на особливості ролі керівника, як центральної фігури управління персоналом. Висвітлюються основні напрями оптимізації професійного спілкування та взаємовідносин в колективі. Розглядаючи особливості іміджу як соціально – психологічної категорії управління персоналом, визначається механізм його створення, досліджуються основні фактори та стадії його формування. З метою зміцнення позицій керівника в управлінні трудовим колективом надано ряд практичних рекомендацій, щодо запобігання виникнення проблем у формуванні його власного іміджу.

Ключові слова: імідж, фактори формування позитивного іміджу, соціально-психологічний імідж, діловий імідж, психологічна перевага, особистий піар, первинна стадія, вторинна стадія.

Лозовский А. Н., Иванчук Д. А.

Психологические факторы в формировании позитивного имиджа руководителя

Аннотация

В статье рассматривается сущность и факторы формирования позитивного имиджа руководителя в организации, как современного направления повышения эффективности работы управленческих кадров. Акцентировано внимание на особенности роли руководителя, как центральной фигуры управления персоналом. Освещаются основные направления

оптимизации профессионального общения и взаимоотношений в коллективе. Рассматривая особенности имиджа как социально – психологической категории управления персоналом, определяется механизм его создания, исследуются основные факторы и стадии его формирования. С целью укрепления позиций руководителя в управлении трудовым коллективом предоставлен ряд практических рекомендаций по предотвращению возникновения проблем в формировании его собственного имиджа.

Ключевые слова: имидж, факторы формирования положительного имиджа, социально – психологический имидж, деловой имидж, психологическое преимущество, личный пиар, первичная стадия, вторичная стадия.

UDC 378:011.3-051:7

DOI: 10.31470/2415-3729-2019-9-115-127

Methodological Basis of the Ornamental Study in the Process of Professional Training of Art Teachers

Tetiana Nosachenko

Doctor of Philosophy in Pedagogy (Ph.D),

Associate Professor of the Department of Artistic Disciplines and Teaching Methods

Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State

Pedagogical University,

✉ 30, Sukhomlynskyi Str., Pereiaslav-Khmelnytskyi, Kyiv Region, Ukraine, 08401

E-mail: tanyanosachenko@ukr.net

ORCIDiD: 0000-0003-3625-0055

Date of receipt of the article: December 03, 2018

Article accepted for publication: February 22, 2019

Методологічні основи вивчення орнаменту у процесі професійної підготовки вчителів мистецтва

Тетяна Борисівна Носаченко

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри мистецьких дисциплін та методики

викладання

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,

✉ вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401

Дата надходження статті: 03 грудня 2018 р.

Стаття прийнята до друку: 22 лютого 2019 р.

Abstract

The article reveals the content and significance of decorative and applied arts in the system of art-pedagogical

education, reveals the methodical aspects of studying the ornament, as a means of forming the professional skill of future fine arts teachers.

The decorative-applied art is characterized in the article by the unity of the artistic structure, the presence of various activities and acts as an effective means of aesthetic education of the students' personalities, the formation of their artistic taste. The author of the article defines that involving students in various types of artistic and applied arts, based on a folk art, is one of the main conditions for a full-fledged aesthetic education and the development of their artistic and creative abilities.

It is also noted in the study that one of the main «tools» for creating an image of decorative arts is an ornament. The article shows the urgency and necessity of improving the technique of studying the ornament in the process of professional training of students of the artistic profile. The ornament is considered by the researcher as a means of the development of students' professional skills, spatial thinking, formation of author's style and creative personality.

The author of the article believes that, studying the symbolic content of the ornaments, students become acquainted with their simplest archaic motifs, those are: a line, a circle, a cross, a rhombus, a square, a point, that is essential for forming an understanding of the integrity of an artistic work, aims to form a sense of the compositional laws of shaping and decorating and develop on this basis their artistic and creative abilities. Moreover, the researcher notes that the sense of rhythm, the harmony of color, the balance of form and color, which students receive during the study of ornament, allow them to creatively realize themselves in various types of paintings and decorative compositions, raise the level of artistic and creative abilities in general.

The author of the article gives the conclusion that an assimilation of techniques of the image of the ornament in various techniques, studying the types of ornamental art, laws and rules of ornamentation contribute to raising the level of artistic and creative abilities of students provided the introduction of modern scientifically sound teaching methods.

Key words: teacher of fine arts, student, arts and crafts, folk art, vocational training, professional education, ornament, symbols, professional skills, ornamental composition.

References

1. Antonovych, Ye. & Zakharchuk-Chuhai, R. (2012). *Ukrainske dekoratyvne mystetstvo: navch. posib.* [Ukrainian Decorative Arts: teach. manual]. Kyiv : Znannia [in Ukrainian].
2. Lozko, H.S. (2004). *Etnolohiia Ukrainy: Filsofsko-teoretychnyi ta etnorelihiieznavechyi aspekt* [Ethnology of Ukraine: The philosophical-theoretical and the ethno-religious aspects]. Kyiv : ArtEk [in Ukrainian].
3. Popova, B.V., Ihnatova, V. O. & Stepyko, M. T. (1998). *Fenomen natsii: osnovy zhyttiediialnosti* [The phenomenon of the nation: the basis of life]. Kyiv : Znannia, NAN Ukrainy, Instytut filosofii [in Ukrainian].
4. Driapika, V.I. & Savchenko, N.S. (2002). *Rozkryvaiuchy estetychni tsinnosti ukraïnskoho narodnoho mystetstva: Knyha dlia vchytelia* [Exposing the aesthetic values of the Ukrainian folk art: A book for a teacher]. Kirovohrad : TOV «Imeks LTD» [in Ukrainian].

Вступ

Орієнтуючись на світові й державні стандарти в галузі освіти, враховуючи нагальні потреби сучасної української національної школи, викладач образотворчого мистецтва повинен мати високий рівень професійної підготовки, широку ерудицію і загальну культуру, розвинену національну самосвідомість, чітко визначену громадянську і моральну позицію, здатність до самопізнання та постійного самовдосконалення.

Формування високого рівня професійної компетентності майбутніх педагогів-художників сьогодні розглядається як основний напрямок мистецької освіти. Саме тому освітній процес художньо-педагогічних факультетів спрямовується на формування у студентів авторського

індивідуального стилю, що проявляється в самостійній художньо-педагогічній творчості.

Значне місце в процесі художньо-педагогічної освіти майбутніх фахівців мистецтва займає досконале вивчення декоративно-прикладного мистецтва, що уособлює поєднання художнього стилю, семантики, структури та видових категорій і здійснює ефективний вплив на формування естетичного й морального компоненту професійної компетентності особистості, формування її художньо-естетичних цінностей.

Вивчення народного мистецтва, впровадження в освітні програми декоративно-прикладної творчості, як змістового компоненту, забезпечує реалізацію завдань естетичного розвитку, формування художньо-творчої компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Зміст професійної художньо-педагогічної підготовки майбутніх учителів потребує спрямування освітнього процесу на більш ретельне вивчення культурної спадщини свого народу, що в свою чергу забезпечить розуміння ними значимості інтелектуальності, освіченості й інтелігентності.

На думку науковців, народному мистецтву властива особлива символічно-образна мова, яка допомагає відтворити етнічні традиції культури будь-якого народу, його звичаї, побут, природу, духовну спадщину, розкрити «споконовічні цінності духовного життя народу» (Антонович, 2012: 30).

Декоративно-прикладна творчість допомагає майбутньому вчителю розкрити тенденції етнографії мистецтва регіону, пізнати вітчизняну культурну спадщину, залучити до першоджерел національної культури з метою усвідомлення багатства й глибини історичної пам'яті українського народу.

Відродження й розвиток стародавніх видів і жанрів народного декоративного мистецтва та художніх промислів, які впродовж віків репрезентували національну художню культуру, зокрема, гончарства, ткацтва, килимарства, ковальства, лозоплетіння, малярства, дерев'яної скульптури, декоративного розпису, виготовлення виробів зі шкіри,

кістки, кореня сосни, соломи, народного вбрання, – є актуальною потребою сьогодення.

Виховний аспект мистецтва досліджують у своїх роботах М. Бахтін, Д. Богоявленська, В. Бутенко, Л. Виготський, І. Зазюн, Ю. Летман, М. Каган, Б. Неменський, О. Рудницька, О. Семашко, В. Сухомлинський.

Питання культурологічного підходу до проблем формування особистості майбутнього педагога досліджувалися в наукових працях А. Бойко, В. Ванслова, М. Гончаренко, Л. Кондрашової, П. Крилової, М. Лещенко, Л. Луганської, О. Шевнюк, Г. Шевченко.

Дослідженнями виховного потенціалу народного мистецтва займалися В. Дряпіка, М. Закович, Г. Лозко, Л. Михайлюк, Л. Степико, Н. Савченко.

Народне декоративно-прикладне мистецтво, як компонент культури української нації, характеризується надзвичайною різноманітністю видів та стилів, що є відображенням традицій давніх культур. Символічно-образний зміст творів декоративно-прикладного мистецтва є джерелом формування ціннісного світогляду студентів, сприйняття традицій, норм поведінки й культури свого народу. У процесі вивчення декоративно-прикладного мистецтва студенти усвідомлюють зміст і мову етносу, вчать «вільно володіти й користуватися мовою народного мистецтва» (Лозко, 2004: 59-60).

Під час вивчення основних орнаментальних символів, на основі аналізу декоративних розписів, майбутні вчителі образотворчого мистецтва виокремлюють крапку, лінію, коло, квадрат, ром, хрест й роблять висновок, що вони є основними й найпростішими елементами архаїчних мотивів. На основі найпростіших орнаментальних символів та їх декоративного поєднання створюються орнаментальні композиції практичних завдань, що має важливе значення для формування розуміння у студентів цілісності художнього твору, відчуття композиційних законів побудови форми та декору й розвитку їх художньо-творчого потенціалу, як компоненту професійної компетентності майбутнього вчителя мистецтва.

Велика увага педагогічної науки до формування фахової компетентності майбутніх педагогів мистецького профілю у процесі професійної підготовки доводить актуальність піднятої проблеми й вимагає активного пошуку нових технологій підвищення якості цього процесу засобами орнаментального мистецтва.

У наукових працях А. Бакушинського, В. Воронової, Т. Соколової досліджуються історія розвитку орнаменту. Вчені Є. Антонович, В. Василенко, М. Кириченко, М. Некрасова, М. Селівачов, К. Юнг вивчали семантику й специфіку орнаментального мистецтва. Вивчення природи й особливостей орнаментального мистецтва спрямоване на забезпечення студентів знаннями й уміннями з художнього декору, сприяє оволодінню прийомами створення декоративного оздоблення різних форм з урахуванням сучасних художніх технік, матеріалів і естетичного сприйняття.

Актуальні завдання сучасної мистецької освіти, зокрема вивчення декоративно-прикладного мистецтва, висвітлено у працях Г. Васяновича, І. Зязюна, М. Лещенко, Л. Масол, Н. Миропольської, О. Отич, Г. Падалки, В. Рибалки, О. Рудницької, Г. Сотська, О. Шевнюк, О. Щолокової, В. Шульгіної. Вчені доводять, що у процесі вивчення орнаменту, створення декоративних композицій та виконання розписів, студенти мають змогу творчо реалізовувати себе на основі відчуття гармонії кольору й ритму, розуміння рівноваги кольору і форми, що дозволяє підвищити рівень спеціальних компетенцій та професійної компетентності в цілому.

Аналіз наукової та педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що питання професійного розвитку студентів мистецького профілю засобами орнаменту у системі вищої професійної освіти залишається не достатньо вивченим. У дослідженнях науковців і педагогів-методистів відсутня апробована модель теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування професійної компетентності педагогів мистецтва засобами орнаменту, не достатньо розроблена дана проблема в теорії і практиці професійної художньо-педагогічної освіти.

Метою статті є дослідження методичних аспектів впровадження в процес фахової художньо-педагогічної освіти сучасних технологій вивчення орнаменту, як засобу формування професійної компетентності у майбутніх учителів-художників.

Матеріал і методи досліджень

У статті використано теоретичні (аналіз та узагальнення) та емпіричні (спостереження, порівняння) методи дослідження.

Результати та їх обговорення

Народне мистецтво відображає навколишній світ за допомогою стародавньої, традиційної системи символів (В. Василенко, М. Некрасова, Н. Сакуліна Т. Шпикалова), що століттями набували характерних рис на основі орнаментального мистецтва, його колориту, композиційного ладу, елементів.

Орнамент є одним з основних «інструментів» створення образу в декоративно-прикладному мистецтві. Виникнення та розвиток орнаментального мистецтва відображає інтеграцію пізнавального, соціального та естетичного компоненту життя людини різних епох.

Студенти, у ході дослідження змісту орнаментальних мотивів, з'ясовують, що ромб є одним з основних найдревніших символів. Він вживався для зображення мамонта, що символізував – благо, могутність, багатство. Наші пращури використовували ромб у орнаментальних зображеннях як символ, що приносить добробут та захищає від біди. Використання ромбу в орнаменті застосовувалося ще з часів палеоліту і зустрічається в орнаментальному мистецтві усіх народів світу. Інтерпретований у подальшому, цей мотив використовувався у європейських культурах землеробів, як символ родючості. Пізніше цей символ доповнювався гачками й крапками і втілював ідею багатой родючості землі.

Вчені зазначають, що стилізованість художнього образу орнаменту виражається через ритмічне чергування ліній, крапок, мотивів, що відтворюють рух і форми природи. Так, на основі узагальнення абстрактних форм створюється

геометричний орнамент (Ю. Герчук, Т. Комарова, Н. Романова та ін.). Геометричний орнамент в повній мірі представлений в традиційній вишивці й ткацтві (Н. Климова, Т. Комарова, М. Некрасова, Т. Семенова, В. Фаворський та ін.). Походження геометричного орнаменту пов'язане з технікою переплетення ниток в тканині. Тому в геометричній орнаментиці переважають ромби, квадрати, хрести, горизонтальні й хвилясті лінії, що володіють образним змістом й відображають уявлення давніх людей про космос, родючість землі (З. Богатеєва, Ю. Герчук, В. Фаворський та ін.).

Вивчаючи та аналізуючи особливості орнаментів народів світу, студенти прослідковують історію формування людських цінностей і усвідомлюють взаємозв'язок між наукою і творчістю, релігією і філософією, творчістю і естетикою. Такі підходи до вивчення орнаменту, його історії, стильових та семантичних особливостей дозволяють більш глибоко зрозуміти закономірності розвитку світової культури, зокрема мистецтва орнаменту (Феномен нації..., 1998: 108).

Розуміння знаково-символічної мови українського орнаменту, його колорит, технологічні прийоми має важливе значення для формування у студентів сприйняття цілісності орнаментальної композиції, розвитку композиційної компетентності, відчуття взаємозалежності форми та декору.

Твори народного декоративно-прикладного мистецтва є відображенням «національного фольклору, традицій і цінностей» (Дряпіка, 2002: 46). Тому, у процесі вивчення українських орнаментів доцільно використовувати поетичні твори й народну музику, вивчати художні особливості творів регіональних та всесвітньо відомих майстрів: Катерини Білокур, Марії Приймаченко, Марії Буряк. Так, аналізуючи найвнший живопис Івана Приходька з Київщини, у творах якого відображається фольклор та традиції українського народу, студенти прослідковують їх зв'язок з народною мудрістю, світосприйманням і національною свідомістю.

Орнаменту, як одному з видів декоративного мистецтва, властивим є узагальненість форми, ритмічність повторення елементів, колористика, що додають завершеності художньому твору.

Вивчення орнаменту в курсі «Декоративно-прикладне мистецтво» ставить за мету вирішення таких завдань:

- ознайомлення з історичними аспектами виникнення й розвитку орнаменту;
- вивчення стилів та мови видів декоративно-прикладного мистецтва;
- усвідомлення основних законів й принципів композиційної побудови орнаментального декору;
- формування вміння використовувати символіку орнаменту як засобу художньої виразності;
- вироблення навичок цілеспрямованого й послідовного виконання орнаментальної композиції;
- забезпечення розуміння схематичної побудови орнаменту;
- активізація інтелектуальних і творчих здібностей студентів;
- формування емоційно-ціннісного ставлення студентів до мистецтва і культури свого народу.

Окреслені завдання реалізуються в процесі опрацювання художнього досвіду майстрів декоративної композиції Київщини: П. Власенко, К. Білокур, М. Буряк, М. Приймаченко, Г. Собачко-Шостак та ін. Аналізуючи композиційні й художні особливості їх творів, студенти усвідомлюють органічну єдність народної й професійної творчості, відзначають як майстерно втілюється задум через композиційне й колористичне рішення.

У процесі виконання ескізів та довготривалих копіювання орнаментальних мотивів і композицій, копій розписів майстрів народного мистецтва та їх інтерпретацію у власних орнаментальних композиціях, майбутні вчителі образотворчого мистецтва прилучаються до традицій та духовної скарбниці національної та світової культури.

Для удосконалення практичних умінь та художнього досвіду студентам пропонуються завдання для індивідуальної роботи, що включають:

- замальовки характерних орнаментальних мотивів керамічного посуду, виробів з бронзи, шовкових тканин китайських майстрів;

- копіювання мотивів японської лакової мініатюри, елементів розпису японського традиційного жіночого вбрання;
- ескізи орнаментів індійських ювелірних прикрас та розписів сарі;
- замальовки фрагментів арабського орнаменту;
- замальовки орнаменту архітектурних елементах готичної різьби з каменю;
- малюнки орнаментів епохи ренесансу;
- ескізи орнаментальних фрагментів декору бароко та рококо;
- вивчення мистецького доробку майстрів петриківського розпису.; замальовки розписів видатних художників Тетяни Пати, Федора Панка, Надії Білокінь;
- створення декоративних композицій на основі сучасних технік двоколірного мазка;
- розробка орнаментальних композицій для оздоблення сучасного одягу.

У процесі виконання практичних завдань, викладач зосереджує увагу студентів не тільки на копіювання і відтворення зразків відомих орнаментальних мотивів, але й пропонує на їх основі створювати нові декоративні мотиви й образи. Творчими завданнями можуть бути побудови орнаментальних композицій на основі стилізації геометричних, рослинних й тваринних форм. Студенти мають набути вмінь не просто копіювати зразки орнаментального народного мистецтва, а творчо інтерпретувати їх канони у власних композиціях.

Висновки

Підготовка майбутніх учителів-художників в системі вищої мистецької освіти вимагає досконалого вивчення специфіки та історії розвитку орнаментального мистецтва, художніх особливостей, композиційних засобів та символіки орнаменту. Оволодіння студентами видовими категоріями, художніми засобами, прийомами побудови й зображення орнаменту в різних художніх стилях і техніках сприяє підвищенню рівня їх фахової художньо-творчої компетентності за умови використання сучасної науково-

обґрунтованої методики, що ґрунтується на психологічних, ціннісних та індивідуальних особливостях молоді.

Література

1. Антонович Є. Захарчук-Чугай Р. Українське декоративне мистецтво : навч. посіб. Київ : Знання, 2012. 342 с.
2. Лозко Г. С. Етнологія України: Філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект. Київ : АртЕк, 2004. 304 с.
3. Феномен нації: основи життєдіяльності / За ред. Б. В. Попова, В. О. Ігнатова, М. Т. Степико та ін. Київ : Знання, НАН України, Інститут філософії, 1998. 262 с.
4. Дряпіка В.І., Савченко Н. С. Розкриваючи естетичні цінності українського народного мистецтва: Книга для вчителя. Кіровоград : ТОВ «Імекс ЛТД», 2002. 151 с.

Носаченко Т.Б.

Методологічні основи вивчення орнаменту у процесі професійної підготовки вчителів мистецтва

Анотація

У статті розкривається сутність та значення декоративно-прикладного мистецтва в системі художньо-педагогічної освіти, розкриваються методичні аспекти вивчення орнаменту, як засобу формування професійної майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Доводиться актуальність і необхідність удосконалення методики вивчення орнаменту у процесі фахової підготовки студентів мистецького профілю. Орнамент розглядається як засіб розвитку у студентів професійних умінь, просторового мислення, формування авторського стилю та творчої індивідуальності.

Метою статті є визначення шляхів ефективного впровадження у процес фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва сучасних технологій

вивчення орнаменту, як засобу формування їх професійної компетентності.

Досліджуючи символічний зміст орнаментів встановлено, що студенти знайомляться з їх найпростішими архаїчними мотивами – лінією, колом, хрестом, ромбом, квадратом, крапкою, що має важливе значення для формування розуміння цілісності художнього твору, ставить за мету формувати відчуття композиційних законів побудови форми та декору й розвивати на цій основі художньо-творчі здібності.

Ключові слова: вчитель образотворчого мистецтва, студент, декоративно-прикладне мистецтво, народне мистецтво, професійна підготовка, професійна освіта, орнамент, символіка, професійні вміння, орнаментальна композиція.

Носаченко Т.Б.

Методологические основы изучения орнамента в процессе профессиональной подготовки учителей искусства

Аннотация

В статье раскрывается сущность и значение декоративно-прикладного искусства в системе художественно-педагогического образования, раскрываются методические аспекты изучения орнамента, как средства формирования профессионального мастерства будущих учителей изобразительного искусства. Доказывается актуальность и необходимость совершенствования методики изучения орнамента в процессе профессиональной подготовки студентов художественного профиля. Орнамент рассматривается как средство развития у студентов профессиональных умений, пространственного мышления, формирование авторского стиля и творческой индивидуальности.

Целью статьи является определение путей эффективного внедрения в процесс профессиональной

підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва сучасних технологій вивчення орнаменту, як засобу формування їх професійної компетентності.

Вивчаючи символічний зміст орнаментів, студенти знайомляться з їх простими архаїчними мотивами – ліній, колом, хрестом, ромбом, квадратом, точкою, мають важливе значення для формування розуміння цілості художнього твору, ставлять на меті сформувати відчуття композиційних законів побудови форми і декору і розвивати на цій основі художньо-творчі здібності.

Ключевые слова: учитель образотворческого искусства, студент, декоративно-прикладное искусство, народное искусство, профессиональная подготовка, профессиональное образование, орнамент, символика, профессиональные умения, орнаментальная композиция.

UDC 378.2147:6148]:005.5

DOI: 10.31470/2415-3729-2019-9-128-141

Problem of the Readiness of Cadets of Specialized Higher Educational Establishments of the State Emergency Service of Ukraine for a managerial activity

Yuliia Panimash

Senior lecturer of the Department of the Management in the Sphere of Civil Defense

Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chernobyl Heroes of National University of Civil Defense in Ukraine

✉ 8, Onopriienko Str., Cherkasy, Ukraine, 18034

E-mail: hawaii-travel@ukr.net

ORCID:0000-0002-5337-6613

Date of receipt of the article: November 29, 2018

Article accepted for publication: February 21, 2019

Проблема готовності курсантів профільних закладів вищої освіти ДСНС України до управлінської діяльності

Юлія Вікторівна Панімаш

старший викладач кафедри менеджменту в сфері цивільного захисту Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільної оборони України

✉ вул. Онопрієнко, 8, м. Черкаси, Україна, 18034

Дата надходження статті: 29 листопада 2018 р.

Стаття прийнята до друку: 21 лютого 2019 р.

Abstract

The article deals with theoretical aspects of a problem of the formation of the readiness of cadets of specialized higher educational establishments of the State Emergency Service of Ukraine for a managerial activity.

On the basis of studied literature it was found out by the author that readiness for a managerial activity is considered as a complex, stable personal formation, expressing the aspirations of a specialist, on the basis of available professional knowledge, skills, professional orientation and personal qualities to successfully solve the tasks of management of personnel and a unit as a whole; it provides for the special organization of the educational process of future officers; the awareness of cadets and students about their reflection in the system of training for future activities.

It was determined that a managerial activity is a complex socio-psychological phenomenon. The components of the readiness of future specialists of the State Emergency Service of Ukraine for the management activity are determined as: a discipline, a self-organization and punctuality, a possession of an effective management style, an ability to clearly formulate tasks and goals, a possession of etiquette rules, an ability to conduct educational work, a communicative competence. It is also proved that technical, professional, psychological and pedagogical training of students influences the improvement of readiness for a managerial activity. It is theorized that graduates of specialized institutions of the State Emergency Service of Ukraine should be able to quickly take their bearings in emergencies and adapt to them, take initiative, be selfless and persistent in fulfilling their tasks, improve their professional skills, be able to assess the situation correctly and adequately, take managerial decisions and to be psychologically ready for extreme situations while carrying out operational activities and extinguishing fires.

It is determined that the cadets of specialized higher educational institutions of State Emergency Service of Ukraine strive for a self-improvement and a self-development, possess executive and communicative skills, and can confidently, timely and faithfully apply functions of planning, organization, motivation, control and coordination.

Key words: specialized establishment, higher educational establishment, managerial activity, readiness, psychological readiness, emergency situations, professional activity.

References

1. Meljnyk, A.F., Obolenskyj, O.Ju., Vasina, A.Ju. & Ghordijenko, L.Ju. (2003). Derzhavne upravlinnja [Public administration]. In A.F. Meljnyk (Ed.) Kyiv: Znannja-Pres [in Ukrainian].
2. Derkach, A.A. (2004). Akmeologicheskie osnovy razvitiya professional [Acmeological basis of professional development]. Moskva: MPSI [in Russian].
3. Dal, V.I. (1981). Tolkovyiy slovar tipovogo velikoruskogo yazyka [A glossary of the typical Great Russian language]. Moskva: Russkiy yazyk (Vol. 1, 699 p.) [in Russian].
4. Mojsejenko, A.O. Ghotovnistj naselennja Ukrajinny do dijajnosti v informacijnomu suspiljstvi [The readiness of the Ukrainian population for activities in the information society]. Retrieved from <https://www.isu.org.ua> [in Ukrainian].
5. Bunjejev, T.V. (2002). Rozvytok ghotovnosti v molodykh oficeriv-prykordonnykiv do samostijnogho vykonannja posadovykh obov'jazkiv [Development of young officers-frontier guards' readiness to self-fulfillment of official duties]. Extended abstract of candidate's thesis. Khmeljnyckyj: Nac. akademiji PVU [in Ukrainian].
6. Maslova, M.Gh., Trakaljuk, O.L., Debrenjuk, A.P., Volodarskyj, V.L. & Krasnopoljskyj, A.L. (2012). Metody ocinky psykholohichnykh jakostej oficeriv dlja vyznachennja rivnja ghotovnosti do upravlinskoji dijajnosti [Methods of the officers' psychological qualities assessing for determining the level of their readiness for management activities]. Visnyk Kyjiv. nac. un-ta imeni Tarasa Shevchenka. Ser.: Vijsjkovo-spezialjni nauky, 27, 30-33 [in Ukrainian].
7. Voljanskyj, P.B. (2017). Pidvyshhennja rivnja pidghotovky kerivnykiv sfery cyviljnogho zakhystu za rakhunok rozvytku jikh kreatyvnykh jakostej [Improvement of the level of the civil protection sphere leaders' training due to the development of their creative qualities]. Visnyk Naukovo-metodychnogho centru navchalnykh zakladiv sfery cyviljnogho zakhystu, 26, 21-27 [in Ukrainian].

8. Vovk N.P. & Dobroskok I.I. (2009). Rozvytok profesiino vazhlyvykh yakostei maibutnoho pratsivnyka derzhavnoho pozhezhnoho nahliadu MNS Ukrainy u profesiinii pidhotovtsi: akmeolohichnyi aspekt [Development of professionally important qualities of the future employee of the state fire department of the Ministry of Emergencies in professional training: acmeological aspect]. Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody», 18, 25–29 [in Ukrainian].

Вступ

Підвищення якості освіти є однією з актуальних проблем не тільки для України, але і для всього світового співтовариства. Вирішення цієї проблеми пов'язано з модернізацією змісту освіти, оптимізацією засобів і технологій організації освітнього процесу та, звичайно, переосмисленням мети і результату освіти.

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується ускладненням вимог до рівня готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності, модифікацією засобів управлінської комунікації, якісними змінами у визначенні стратегічних принципів та пріоритетних цілей управління. Ці процеси ставлять на перший план не лише проблему управління, але і вдосконалення шляхів та технологій здійснення суб'єктами управлінської діяльності.

Під феноменом управління розуміємо цілеспрямовану дію суб'єкта управління на об'єкт управління. До загальних функцій управління належать: планування, організування, мотивування, контроль, координація. Відповідно, управління буде успішним завдяки вмінням фахівця своєчасно та вірно застосовувати означені функції.

А. Мельник, О. Смоленський, А. Васіна, Л. Гордієнко зазначають, що управлінська діяльність є сукупністю вироблених історичним досвідом, науковим пізнанням і талантом людей навичок, умінь, способів, засобів доцільних вчинків і дій людини у сфері управління. Вона вирізняється

інтелектуальним характером, що виражається в спрямованості на вироблення, прийняття та практичну реалізацію управлінських рішень, покликаних змінювати у бажаному напрямі стан і розвиток суспільних процесів, свідомість, поведінку і діяльність людей (Мельник, 2003).

Деякі аспекти формування управлінських якостей майбутніх офіцерів висвітлені у публікаціях учених-педагогів: О. Барабанщикова, В. Звягінцев, М. Новожилов, О. Матеюк, Л. Мерзляк, М. Нещадим, О. Сафін, В. Синьов, В. Стасюк, В. Бойко, І. Грязнов, Н. Давидов, Д. Іщенко, Е. Коротков, В. Маслов, В. Пліско, Р. Санжаєва, В. Ягупов та ін. Проблеми формування готовності майбутніх фахівців до різних видів професійної діяльності, зокрема управлінської, частково розглянуті у працях В. Барка, М. Дяченка, А. Деркача, А. Ліненка, Л. Кандибовича, В. Моляко, О. Мороза та ін. Водночас варто констатувати, що проблема формування готовності до управлінської діяльності майбутніх фахівців ДСНС України не була предметом цілісного аналізу.

Аналіз робіт відомих авторів підтверджується актуальність дослідження готовності до професійної діяльності. У цьому контексті актуальним залишається визначення готовності до управлінської діяльності.

Мета статті – дослідити проблему готовності курсантів профільних закладів вищої освіти ДСНС України до управлінської діяльності. У процесі дослідження були поставлені такі завдання: встановити перелік здібностей, що впливають на готовність до управлінської діяльності майбутніх фахівців ДСНС України; визначити фактори, що впливають на вдосконалення готовності до управлінської діяльності.

Матеріал і методи досліджень

Методи дослідження: теоретичні (аналіз та узагальнення психолого-педагогічної літератури), емпіричні (спостереження, порівняння).

Результати та їх обговорення

Сьогодні система професійної підготовки курсантів закладів вищої освіти ДСНС України не в повному обсязі

враховує існуючі реалії. У багатьох випускників управлінська компетентність знаходиться на низькому рівні, який не дозволяє ефективно вирішувати професійні задачі, що негативно впливає на їх професійну діяльність.

Сучасні умови службової діяльності підрозділів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС України вимагають від рятувальників вміння швидко реагувати на поставлені задачі, приймати нестандартні рішення та передбачати наслідки прийнятих рішень. Адже складність ліквідації надзвичайних ситуацій обумовлена наступними аспектами:

- психологічна готовність до небезпек;
- спеціальна професійна підготовка;
- теоретичні та практичні навички;
- правильність прийняття рішень в умовах обмеженого часу;
- тактика дій з ліквідації надзвичайних ситуацій.

Як відомо, виконання завдань з ліквідації надзвичайних ситуацій в значній мірі визначається роботою оперативно-рятувального підрозділу і багато в чому залежить від особистісних якостей, професійної та психологічної підготовленості, готовності до діяльності в екстремальних ситуаціях рятувальників. Логічно, що недостатня професійна та управлінська готовність співробітників може призвести до зриву виконання ними службового завдання, звести нанівець їх професійні знання, вміння і навички. Тому успіх діяльності співробітників ОРС ЦЗ в умовах впливу несприятливих факторів при виконанні службових завдань багато в чому залежить від їх готовності до такої діяльності.

Відповідно, випускники профільних закладів ДСНС України повинні вміти швидко орієнтуватися під час надзвичайних ситуацій та адаптовуватися до них, бути ініціативними, самовідданими та наполегливими під час виконання поставлених задач, удосконалювати свої професійні здібності, вміти правильно та адекватно оцінювати обстановку, приймати управлінські рішення та бути психологічно готовими до екстремальних ситуацій під час проведення оперативно-розшукової роботи та гасіння пожеж.

В. Даль трактує дефініцію «готовність» як стан чи ознаку готового і вважає, що підготовлена людина є не лише готовою до дії, а може і хоче її виконати, виявляє позитивне ставлення до тієї чи іншої діяльності. Автор також зазначає, що готовність особистості до дії, передусім, залежить від психологічної установки на виконання діяльності, яка вимагає певних зусиль (Толковый словарь типового великоруського языка, 1981). А. Деркач визначає поняття «готовність» як цілісний прояв властивостей особистості, виділяює три компоненти у її структури: пізнавальний, емоційний, мотиваційний. На його думку, розвиток готовності означає організацію системи навчання з накопичення громадської інформації, відносин, поведінки та іншої подібної інформації, яка, активізуючись, може надавати індивіду можливість ефективно виконувати свої функції (Деркач, 2004). Отже, володіння готовністю вказує на позитивне ставлення до тієї чи іншої діяльності, можливість ефективно виконувати певні функції.

Ряд науковців (А. Маркова, А. Мойсеєнко, В.Семіченко та ін.) визначають готовність до професійної діяльності як психічний стан, і виділяють: а) операційну готовність – моментальну передстартову активізацію людини, її включення в діяльність з необхідним рівнем активності, б) функціональну готовність – усвідомлення людиною своїх цілей, оцінку наявних умов, визначення найбільш імовірних способів діяльності, в) особистісну готовність, яка включає пролонговану високу активність людини при включенні в трудовий процес, прогнозування необхідності і розподілу в часі мотиваційних, вольових, інтелектуальних зусиль, оцінку імовірності досягнення життєвих успіхів через діяльність.

У сучасних дослідженнях активно розглядаються проблеми формування психологічної готовності. Так, А. Мойсеєнко виокремлює такі головні характеристики психологічної готовності, як:

- суттєва передумова цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості та ефективності, яка допомагає людині успішно виконувати свої обов'язки, правильно використовувати знання, досвід, особистісні якості,

зберігати самоконтроль і перебудувати свій спосіб дій при появі непередбачених перешкод (С. Максименко, О. Пелех);

- стійка характеристика особистості, яка в конкретному своєму прояві виражається в готовності до професійної діяльності, психічний стан особистості, який виражається в здібності приймати самостійні рішення при виникненні складних професійних завдань, оцінці своїх можливостей в їх співвідношенні до майбутніх труднощів і досягненні певних результатів, передачі своїх знань іншим (Т. Іванова);
- відносно стійкий стан, що визначається базовими (зокрема характерологічними) і програмованими (мотиваційними та інтелектуальними) властивостями особистості і проявляється в активно-позитивному відношенні до професії та у сформованій професійній самосвідомості (Е. Корабліна);
- сформована спрямованість на професійну діяльність, настанова на роботу, наявність інтересу до предмета діяльності, потреба в самоосвіті в цій галузі, розвинуте професійне мислення (В. Сластьонін);
- цілеспрямований вияв особистості, який включає систему професійних знань, навичок, умінь, потреб, мотивів, психологічних якостей, настанов і станів особистості, який дозволяє успішно включатися в професійну діяльність і виконувати її оптимальним для даної діяльності і даної особистості чином (П. Горностай);
- потреба в діяльності, необхідність усвідомлення відповідності особистісних якостей вимогам діяльності, усвідомлена мотивація особистісних прагнень до даної спеціальності (О. Мороз);
- поєднання багатьох і дуже різноманітних взаємопов'язаних рис, а не окрема якість людини, не окрема риса особистості (А. Смірнов) (Мойсеєнко А., 2004: 232).

Отже, поняття «психологічна готовність» тлумачиться науковцями як суттєва передумова цілеспрямованої

діяльності, її регуляції, стійкості та ефективності; психічний стан особистості, стійкий стан, що визначається базовими і програмованими властивостями особистості; спрямованість на професійну діяльність; система професійних знань, навичок, умінь, потреб, мотивів, психологічних якостей, настанов і станів особистості; потреба в діяльності; поєднання багатьох і дуже різноманітних взаємопов'язаних рис тощо.

На основі аналізу сучасної психолого-педагогічної літератури у нашому дослідженні визначено поняття *«готовність курсантів профільних закладів вищої освіти ДСНС України до управлінської діяльності»* складне інтегроване особистісне утворення, яке є результатом професійної підготовки та виявляється у ступені сформованості знань, умінь, навичок, мотивів і цінностей курсантів, їх управлінських якостей (організаційних, лідерських, комунікативних, соціально значущих), що обумовлюють швидку адаптацію до виконання службових обов'язків у надзвичайних ситуаціях та успішну професійну діяльність оперативно-рятувальних підрозділів.

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури дав змогу зробити висновок про те, що більшість дослідників (В. Барко, С. Будник, Н. Кисельова, А. Клімова, С. Рибніков, Р. Троцький, В. Уліч та ін.) серед компонентів *готовності до управлінської діяльності* виокремлюють *мотиваційно-ціннісний, когнітивний (гностичний, змістовий) і емоційно-вольовий* компоненти. Окрім того, кількість структурних компонентів варіюється від двох до восьми. Два компоненти *готовності до управлінської діяльності* звужують сутнісні показники цього поняття, а значна кількість компонентів ускладнюють діагностування рівнів сформованості досліджуваного феномена.

З урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України у структурі досліджуваного феномена виокремлено наступні провідні компоненти і показники:

- *мотиваційно-ціннісний* – наявність професійно значущих установок на управлінську діяльність, усвідомлення її цінностей);
- *когнітивно-діяльнісний* – володіння системою професійних знань (основних нормативно-правових актів, інструкцій, посадових обов'язків та інших документів; мовно-комунікативних; конфліктологічних; психолого-педагогічних, навчально-методичних), умінь, навичок майбутньої управлінської діяльності (самостійно визначати цілі й завдання діяльності підрозділу, прогнозувати можливі результати управлінської діяльності, приймати оптимальні рішення і втілювати їх в життя);
- *емоційно-вольовий* – уміння контролювати свої емоції, здатність працювати в екстремальних умовах, уміння встановлювати дружні стосунки, здатність мобілізувати підлеглих на виконання прийнятих рішень;
- *рефлексивно-особистісний* – уміння адекватно оцінювати досягнуті результати, коригувати та розбудовувати діяльність підлеглих і власну діяльність; розвиток організаційних, лідерських, комунікативних, соціально значущих якостей.

До складових готовності до управлінської діяльності курсантів профільних закладів вищої освіти ДСНС України віднесено наступні здатності, вміння та якості:

- дисциплінованість;
- самоорганізація та пунктуальність;
- володіння ефективним стилем управління;
- вміння чітко формулювати задачі та цілі;
- володіння правилами етикету;
- вміння проводити виховну роботу;
- володіти комунікативною компетентністю.

Цікавою є думка Т. Бунеева про те, що готовність молодих офіцерів прикордонників до самостійного виконання посадових обов'язків можна підвищити за таких умов: орієнтація самовиховання офіцерів на розвиток самостійності; підвищення рівня внутрішньої мотивації молодих офіцерів до самостійного розв'язання поставлених

завдань; вдосконалення змісту і методики організації педагогічної діяльності офіцера підрозділу (Бунеев, 2002: 5).

Успішності управлінської діяльності офіцера, на думку М. Маслової, О. Тракалюка, А. Дебреньюка, В. Володарського, А. Краснопольського, сприяють такі психологічні якості: висока професійна компетентність, управлінська підготовленість, нестандартність мислення, що проявляється у здатності віднаходити нові рішення, самостійність і відповідальність, прагнення до успіху, уміння організувати свою роботу й роботу підлеглих, вимогливість, контроль і турбота про підлеглих, комунікативність, емоційна врівноваженість, стресостійкість, чесність і порядність, постійне самовдосконалення (Маслова, 2012: 30-31).

П. Волянський на підставі аналізу дій органів управління та сил цивільного захисту під час реагування на надзвичайні ситуації робить висновок, що в деяких випадках рішення керівниками приймалися на основі вже раніше відпрацьованих алгоритмів дій, у яких не завжди враховувалися особливості конкретної надзвичайної ситуації, можливі варіанти її розвитку, спостерігався догматизм та шаблонність у прийнятті рішень, нездатність до всебічної оцінки обстановки, відсутність творчого підходу під час виконання завдань (Волянський, 2017: 21-27). Автор доводить необхідність формування у площині якісної підготовки керівного складу сфери цивільного захисту єдиної державної системи цивільного захисту креативності як «поєднання професійних і особистісних якостей людини, що проявляються під час її практичної діяльності, результатом якого є генерація нових, оригінальних ідей, рішень, що дозволяє найбільш ефективно вирішувати завдання колективом або людиною у складних умовах обстановки (Волянський, 2017: 21-27)». Погоджуємо з автором, що креативність є основною якістю сучасного управлінця і керівника.

Висновки

Управлінська діяльність фахівців у системі ДСНС України характеризується багатofункціональністю, динамічністю, особливими умовами напруженості під час

надзвичайних ситуацій, чітким керуванням діями, їх злагодженістю та узгодженістю, адже пов'язана з безперервним вирішенням нагальних проблем, завдань управлінського спрямування. Відповідно, курсанти профільних закладів вищої освіти ДСНС України повинні прагнути до самовдосконалення та саморозвитку, володіти виконавчими та комунікативними якостями, а також впевнено, своєчасно та вірно застосовувати функції планування, організування, мотивування, контролю та координації.

Література

1. Державне управління: навч. посіб. / А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Васіна, Л.Ю. Гордієнко; за ред. А.Ф. Мельник. Київ : Знання-Прес, 2003. 343 с. (Вища освіта ХХІ століття)
2. Деркач А.А. Акмеологические основы развития профессионала. Москва : МПСИ, 2004. 752 с.
3. Даль В. И. Толковый словарь типового великорусского языка, 8-е изд. Москва: Русский язык, 1981. Т. 1. А–З. 699 с.
4. Мойсеенко А.О., Готовність населення України до діяльності в інформаційному суспільстві. *Інформаційне суспільство. Шлях України*. 2004. С. 232.
5. Бунеев Т. В. Розвиток готовності в молодих офіцерів-прикордонників до самостійного виконання посадових обов'язків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 20.02.02. Хмельницький : Вид-во Нац. академії ПВУ, 2002. 18 с.
6. Маслова М. Г., Тракалюк О.Л., Дебреньюк А.П., Володарський В.Л., Краснопольський А.Л., 2012. Методи оцінки психологічних якостей офіцерів для визначення рівня готовності до управлінської діяльності. *Вісник Київ. нац. ун-та імені Тараса Шевченка. Сер.: Військово-спеціальні науки*. Вип. № 27. С. 30-33.
7. Волянський, П. Б., 2017. Підвищення рівня підготовки керівників сфери цивільного захисту за рахунок

розвитку їх креативних якостей. Вісник Науково-методичного центру навчальних закладів сфери цивільного захисту. № 26. С. 21-27.

8. Вовк Н.П., Доброскок І.І. Розвиток професійно важливих якостей майбутнього працівника державного пожежного нагляду МНС України у професійній підготовці: акмеологічний аспект. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький, 2009. Вип. 18. 25–29.

Панімаш Ю. В

Проблема готовності курсантів профільних закладів вищої освіти ДСНС України до управлінської діяльності

Анотація

У статті розглядаються теоретичні аспекти проблеми формування готовності курсантів профільних вищих закладів ДСНС України до управлінської діяльності.

На основі дослідженої літератури з'ясовано, що готовність до управлінської діяльності розглядається як складне, стійке особистісне утворення, що виражає прагнення фахівця, на основі наявних професійних знань, умінь, професійної спрямованості й особистісних якостей успішно вирішувати завдання з управління особовим складом і підрозділом у цілому; передбачає спеціальну організацію навчально-виховного процесу майбутніх офіцерів; усвідомлення курсантами та студентами відображення їх у системі підготовки до майбутньої діяльності.

Ключові слова: профільний заклад, заклад вищої освіти, управлінська діяльність, готовність, психологічна готовність, надзвичайні ситуації, професійна діяльність, управлінська діяльність.

Панимаш Ю.В.

Проблема готовности курсантов профильных учреждений высшего образования ГСЧС Украины к управленческой деятельности

Аннотация

В статье рассматриваются теоретические аспекты проблемы формирования готовности курсантов профильных высших учебных заведений ГСЧС Украины к управленческой деятельности.

На основе исследованной литературы установлено, что готовность к управленческой деятельности рассматривается как сложное, устойчивое личностное образование, выражающее стремление специалиста, на основе имеющихся профессиональных знаний, умений, профессиональной направленности и личностных качеств успешно решать задачи по управлению личным составом и подразделением в целом ; предусматривает специальную организацию учебно-воспитательного процесса будущих офицеров; осознание курсантами и студентами отражения их в системе подготовки к будущей деятельности.

Ключевые слова: профильный заведение, учреждение высшего образования, управленческая деятельность, готовность, психологическая готовность, чрезвычайные ситуации, профессиональная деятельность, управленческая деятельность.

UDC 378.011.3-051:81'243

DOI: 10.31470/2415-3729-2019-9-142-156

Educational Environment of Higher Educational Establishments as the Factor of Forming the Future Foreign Languages Teachers' Conflict Competence

Hanna Polishchuk

Assistant Professor,

Assistant Professor of the Chair of the English Language and Teaching Methods

Central Ukrainian State Pedagogical University named after Volodimir Vinnichenko,

✉ 1, Shevchenko Str., Kropyvnytskyi, Ukraine, 25006

E-mail: lopotova@ukr.net

ORCID: 0000-0002-9547-4959

Date of receipt of the article: November 30, 2018

Article accepted for publication: February 21, 2019

Освітнє середовище вищої школи як фактор формування конфліктологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов

Ганна Віталіївна Поліщук

доцент, доцент кафедри англійської мови та методики викладання

Центральний Український державний педагогічний університет

ім. Володимира Вінниченка,

✉ вул. Шевченка, 1, Кропивницький, Україна, 25006

Дата надходження статті: 30 листопада 2018 р.

Стаття прийнята до друку: 21 лютого 2019 р.

Abstract

The article is devoted to the problem of the educational environment of higher educational establishments as the factor

of forming the future foreign languages teachers' conflict competence. In this article, the essence of the following notions has been analyzed: educational environment in higher educational establishments, teaching environment, educational space. The notions of «educational space» and «teaching environment» have been given detailed description; the notion of «educational environment» is regarded in contemporary scientific literature from the point of view of institutional approach (social environment) and substantial approach (personal environment). The author of the article notes that the educational environment of a higher educational establishment is viewed as the system of different impacts and conditions for creating personality with the help of modern technologies and educational content. Also it is regarded as complex phenomenon of requirements and modes of behavior which are used for professional and personal growth of future teachers. The author claims that the notions of «educational environment» and «educational space» are closely connected: an educational space is defined as a special sphere of sociocultural practices that includes educational environment as the total of social and educational conditions which influence the personality of a student and its future professional orientation. While analyzing the structure of educational environment the author examined its components taking into consideration the peculiarities of professional growth of the future teachers of foreign languages: resource-technological, intrapersonal, strategic-technological, sociocultural and communicative. These structural elements of analyzed phenomenon have been given detailed observation. It is also noted that the investigation of the structure of educational environment is interconnected with the topic under consideration – the formation of conflict competence of the future foreign languages teachers.

The prospects for further exploration are seen by the author in highlighting a strategic line for the formation of the future foreign languages teachers' conflictual competence with the application of certain pedagogical technologies in the educational environment of higher education institutions.

Key words: educational environment in higher educational establishments, teaching environment, educational space, conflict

competence, the structure of educational environment, future teachers of the foreign language.

References

1. Antonova, O. Ye. (2015). Pedahohichni tekhnolohii ta yikh klasyfikatsiia yak naukova problema [Pedagogical technologies and their classification as a scientific problem]. *Suchasni texnologiyi v osviti* (Vol.1, issue 2, pp. 8-15) Kyiv [in Ukrainian].
2. Binetska, D. (2016). Osvitnie seredovyshche universytetu yak zasib formuvannia doslidnytskykh umin maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov [Educational environment of the university as a means of forming the foreign languages future teachers' research skills]. *Naukovyi visnyk MNU imeni V.O. Sukhomlynskoho*. Ser.:Pedahohichni nauky, 1 (52), 16-20 [in Ukrainian].
3. Hrybok, O. P. (2012). Psykholohichni osoblyvosti konfliktnoi povedinky studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv [Psychological features of conflictual behavior of higher educational institutions students]. *Aktualni problemy sotsiologii, psykholohii, pedahohiky*, 14, 112-119 [in Ukrainian].
4. Kernytskyi, O.M. (2013). Osvitnie seredovyshche vyshchoho navchalnoho zakladu yak pedahohichni fenomen [Educational environment of a higher educational institution as a pedagogical phenomenon]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, 38-39, 43-50 [in Ukrainian].
5. Lobach, N. (2014). Osvitnie seredovyshche yak zasib formuvannia informatsiino-analitychnoi kompetentnosti studentiv [Educational environment as a means of forming the students' information and analytical competence]. *Naukovi zapysky. Ser.: Problemy metodyky fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity*, 5, 42-46 [in Ukrainian].
6. Mityaeva, A.M. (2012). Konfliktologicheskaya kompetentnost buduschogo spetsialista kak predmet nauchnogo issledovaniya [Conflict competence of a future

- specialist as a subject of scientific research]. *Uchenyie zapiski Orlovskogo gosudarstvennogo universiteta*, 2, 273-281 [in Russian].
7. Uchadze, S.S. (2010). Pedagogicheskoe upravlenye konfliktamy v obrazovatelnom uchrezhdenyy [Pedagogical management of conflicts in an educational institution] Doctor's thesis. Sochy [in Russian].
 8. Tsymbalaru, A.D. (2016). Osvitnii prostir: Sutnist, struktura i mekhanizmy stvorennia. [Educational space: content, structure and mechanisms of creation]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 1, 41-50 [in Ukrainian].

Вступ

Формування професійних якостей майбутніх учителів іноземних мов здійснюється у складних умовах вищої школи. Професійне становлення майбутніх фахівців починається з адаптації учорашніх школярів до навчання у виші. О. Грибок зауважує: «Студентський вік – носій всіх основних характеристик і проблем молодіжного середовища. Він не має життєвого досвіду, схильний до максималізму, до перебільшення оцінки власної думки. У цей період формується власний світогляд, з'являється прагнення до незалежності, індивідуальності, оригінальності. Процес соціалізації сучасного студента супроводжується його психофізіологічним розвитком і проходить на тлі трансформації суспільства, що створює нові проблеми й ускладнює цей процес» (Грибок, 2012: 117). Отже, головною особливістю навчання студента в закладі вищої освіти (далі ЗВО) є його професійне спрямування, засвоєння способів і досвіду розв'язання практичних завдань, посилення ролі професійних мотивів самоосвіти та самовиховання, розкриття індивідуальних можливостей та потенціалу студента.

Таким чином, сучасна вища освіта повинна створювати відповідні умови для підготовки компетентного фахівця, орієнтованого на постійний професійний розвиток, самовдосконалення, що забезпечить йому в подальшому

високий рівень конкурентоспроможності, продуктивності професійної діяльності. Окрім успішного оволодіння студентами необхідною базою знань і вмінь відповідно до специфіки обраної спеціальності, важливим також є розвиток необхідних якостей, що виступають передумовою ефективного здійснення професійних функцій на етапі становлення професіоналізму особистості. Отже, заклад вищої освіти можна розглядати як модель соціокультурного простору, в якому відбувається становлення особистості майбутнього фахівця. Отже, освітнє середовище закладу вищої освіти є тим утворенням, що впливає на компетентність майбутнього спеціаліста.

У сучасній психолого-педагогічній літературі аспекту дослідження освітнього середовища присвячені праці ряду науковців (А. Артюхіна, Д. Бінецька, М. Братко, О. Керницький, Н. Лобач, О. Шапран і Ю. Шапран, В. Ясвінта ін.)

У цій статті окреслюються такі недостатньо досліджені аспекти проблеми як специфіка використання понять «освітнє середовище» і «освітній простір», визначення структури освітнього середовища з урахуванням особливостей професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Мета статті – охарактеризувати освітнє середовище вищої школи в контексті формування конфліктологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Постановка завдання: запропонувати авторське тлумачення поняття «*освітнє середовище закладу вищої освіти*» та визначити та охарактеризувати структурні складові освітнього середовища.

Матеріал і методи досліджень

Для досягнення поставленої мети використовувалися такі згальнонаукові методи: метод вивчення наукових джерел; аналіз, синтез, порівняння та узагальнення.

Результати та їх обговорення

У процесі дослідження доведено, що сучасні науковці трактують освітнє середовище як системне, інтегроване утворення, що є сукупністю умов, можливостей, ресурсів для

всіх суб'єктів освітнього процесу, спрямованих на реалізацію певних функцій сучасної вищої школи.

У нашому дослідженні *освітнє середовище закладу вищої освіти розглядаємо як систему впливів й умов формування особистості за допомогою різних засобів, технологій і змісту освіти; сукупність вимог і зразків поведінки, які засвоюються в ЗВО з метою професійного й особистісного розвитку майбутнього фахівця.*

Д. Бінецька акцентує увагу і на виокремленні поняття «*середовище навчання*». Це середовище, на думку автора, слід розглядати як спеціально організований простір, у якому мета, зміст, методи й організаційні форми навчання, спрямовуючись на набуття студентами певних компетентностей, стають рухомими й доступними для змін у рамках конкретного навчального закладу. У межах поля діяльності педагога середовище навчання, на переконання автора, є системним утворенням, яке генерується учасниками процесу навчання, пронизується специфічними, властивими саме для цього утворення взаємодіями з домінуючим акцентом на комунікації в середині середовища (Бінецька, 2016: 17). Отже, середовище навчання (навчальне середовище) як різновид освітнього середовища є системним утворенням, яке спрямоване на набуття студентами певних компетентностей засобами комунікації. Вважаємо, що зосередження уваги на комунікативній складовій освітнього середовища доводить важливість спілкування її учасників у форматі міжсуб'єктної взаємодії.

Із визначеними вище поняттями «освітнє середовище» і «середовище навчання» тісно пов'язана дефініція «освітній простір». Освітній простір як предмет наукових розвідок досліджує ряд вітчизняних і зарубіжних учених, а саме: С. Іванова, Н. Касярум, О. Леонова, Т. Ткач, І. Шендрик, А. Цимбалару та ін. Так, А. Цимбалару виокремлює два аспекти розуміння поняття «освітній простір». У межах першого – *інституційного* – освітній простір характеризується як певна частка соціуму, в якому створено умови для розвитку особистості. Контент-аналіз наукових праць, проведених ученою, доводить, що більшість

дослідників (Н. Бастун, С. Бондирева, О. Веряєв, С. Гершунський, В. Гинецінський, Б. Ельконін, В. Слободчиков, І. Фрумін та ін.) під цією дефініцією розуміють певну територію, що пов'язана з масштабними явищами у галузі освіти: як певну частку соціального простору (соціальна організація), у межах якої здійснюється нормована освітня діяльність; як результат інтеграційних процесів у системі освіти, утворення комплексу її елементів або конструктивної діяльності; як єдність, цілісне утворення у галузі освіти, яке має свої межі: глобальний (світовий) освітній простір, міжнародний освітній простір, європейський освітній простір, освітній простір регіону (округу), школи, шкільного класу. У межах іншого – *субстанціонального* (або індивідуального) – аспекту освітній простір визначається А. Цимбалару як можливість і наявність формування особистісного простору суб'єкта освітнього процесу. Важливим, на думку вченої, є встановлене у межах цього аспекту розуміння феномена «освітній простір» як педагогічної реальності, яка концентрує у собі сутнісні ознаки простору, демонструє багатовимірність можливих проявів освітньої діяльності людини (Цимбалару, 2016: 42-45). Отже, поняття «освітній простір» тлумачиться науковцями з позицій інституційного (як певна частка соціуму, де створено умови для розвитку особистості) та субстанціонального підходів (особистісний простір в сприйнятті, дії, впливу суб'єктів на цей простір).

Коротко зупинимось і на особливостях понять «освітне середовище» і «освітній простір». О. Керницький відмінність між цими дефініціями вбачає у тому, що освітнє середовище містить у собі й таку характеристику матерії, як час, тобто освітнє середовище, на відміну від стійких просторових структур, вимірне й мінливе в часі. Поняття простору фіксує увагу дослідників на впорядкованій безлічі людиностворюючих систем, тоді як освітнє середовище описує різноманітність безпосередньо дотичних до суб'єкта, так і нейтральних для нього факторів. Середовище в цьому відношенні більш індивідуальне для кожної людини, що формується. В організованому просторі вишу студент

знаходить своє середовище, свого роду нішу (Керницький, 2013: 6). Нам імпонує погляд Н. Лобач на цей аспект проблеми, яка зазначає: «Простір по відношенню до середовища є конструктором вищого порядку, в якому може знаходитися декілька середовищ. Конструкт «середовище» відображає взаємозв'язок умов, що забезпечують розвиток людини. У цьому випадку передбачається присутність людини в середовищі, взаємовплив, взаємодія оточення з суб'єктом. Простір же може існувати без людини» (Лобач, 2014: 43).

Отже, освітнє середовище характеризується статичністю, формується у межах конкретного закладу освіти, а простір – динамічністю, структурністю, співіснуванням і взаємодією елементів, що відображають систему соціальних зв'язків та стосунків у галузі освіти. Освітній простір є ширшим поняттям, яке включає безліч освітніх середовищ. Вважаємо, що поняття «освітнє середовище» й «освітній простір» тісно взаємопов'язані: освітній простір є особливою сферою соціокультурної практики, що включає освітнє середовище як сукупність соціальних і освітніх умов, які впливають на розвиток особистості студента і його професійну підготовку. Можливості успішного професійного становлення майбутніх фахівців багато в чому визначаються їх суб'єктною сферою. Співвідношення освітнього простору, освітнього середовища і суб'єктної сфери особистості розглядаємо як цілісну єдність, елементи якої існують у взаємопроникненні та взаємодії.

У сучасній психолого-педагогічній літературі недостатньо дослідженою є і структура освітнього середовища. Цей аспект проблеми розглядають такі науковці як М. Братко, Е. Заредінова, О. Єжова, О. Шапран і Ю. Шапран, В. Ясвін та ін.

Аналіз структури освітнього середовища в тлумаченнях різних авторів дозволив виробити власну точку зору щодо його структури з урахуванням особливостей професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Визначення структури освітнього середовища напряду пов'язано в

нашому дослідженні з основною метою – формуванням конфліктологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов та її покомпонентним складом.

Отже, у нашому дослідженні виокремлено наступні складові освітнього середовища, а саме: *ресурсно-технічна, суб'єктно-особистісна, стратегічно-технологічна, соціокультурна, комунікативна*. Коротко охарактеризуємо ці складові.

Ресурсно-технічна складова освітнього середовища включає – сукупність різних ресурсів ЗВО (фінансових, кадрових, організаційних); просторово-предметну достатність (наявність бібліотек, читальних залів, клубів за інтересами тощо); постійне оновлення матеріально-технічної бази ЗВО; рівень оснащення закладу вищої освіти сучасними технічними засобами (наявність персональних комп'ютерів, мультимедійних комплексів, мережі Інтернет тощо).

Суб'єктно-особистісна складова освітнього середовища (суб'єкти освітнього процесу, зв'язки та взаємовідносини між ними) передбачає взаємодію у вищій школі її учасників на трьох рівнях: *макрорівні* («державна») – «суспільство – заклад вищої освіти», *мезорівні* («керівництво») – «ректорат – колектив університету, факультету, групи» та *мікрорівні* («особистість») – «студент – викладач», «викладач – викладач», «студент – студент» та забезпечення взаєморозуміння між суб'єктами освітнього середовища.

Стратегічно-технологічна складова освітнього середовища (впровадження у освітній процес ідей сучасних наукових парадигм і підходів; застосування сучасних педагогічних технологій) орієнтована на визначення стратегічної лінії ЗВО та технологізацію освітнього процесу вищої школи.

У ракурсі впливу освітнього середовища закладу вищої освіти на формування конфліктологічної компетентності студентів цікава точка зору С. Учадзе, де наголошується, що управління конфліктами в освітній установі є відкритою, складною, нелінійною, динамічною системою. У дисипативному освітньому середовищі за відповідних

умов, у тому числі і штучно створених, може виникнути цілком певний набір структур, які визначаються властивостями самого освітнього середовища. Управління освітнім процесом при цьому спрямовано на те, щоб виникли не будь-які можливі, а бажані структури. При цьому основні зусилля на стратегічному рівні вкладаються в створення, підтримку і розвиток цього «активного середовища». Сутність управління конфліктами в освітньому середовищі, як зазначає автор, дозволяє зрозуміти теорія атракторів. Науково обґрунтовані у системі управління конфліктами механізми надійного і гнучкого реагування на флуктуаційні обурення середовища й у вигляді відповідних керуючих впливів. Флуктуація у галузі біфуркації може бути небезпечною для освітнього середовища як ніколи: будь-яка невірна дія керуючої системи здатна призвести до хвилі нелінійних зворотних зв'язків у системі та спрямувати її на програшний атрактор або навіть зруйнувати. Уникнути біфуркаційної стратегії розвитку дозволяють педагогічні закони гуманізації та особистісно-орієнтованого підходу при прийнятті управлінських рішень. Науковець вважає, що при розробці теорії та методології управління конфліктами необхідно говорити про педагогічне управління дисипативними системами, до яких відноситься, в першу чергу, система освіти (Учадзе, 2010).

А. Міт'яєвою запропоновані стратегії організації навчального процесу як ресурсу досягнення нової якості навчальної діяльності. Вчена виділяє одинадцять сучасних стратегій (*задачний підхід, проблемний підхід, диференційований підхід, оптимізаційний підхід, контекстний підхід, імітаційно-ігровий підхід, професійно-спрямований підхід, ситуаційно-особистісний підхід, герменевтичний підхід, текстуально-діалогічний підхід, проектний підхід*) (Мит'яєва, 2012: 276).

У процесі розробки стратегії професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов щодо формування їхньої конфліктологічної компетентності в нашому дослідженні були обрані із перелічених наступні стратегічні підходи: *проблемний* (розв'язання певної проблемної ситуації із

урахуванням власної життєвої позиції та досвіду); *диференційований* (організація освітнього процесу з урахуванням індивідуальних відмінностей студентів); *імітаційно-ігровий* (імітування діяльності в ігровій формі); *текстуально-діалогічний* (висловлювання свого суб'єктивного ставлення до певного текстового матеріалу, своєрідний діалог із його автором); *контекстний* (насичення навчального процесу елементами професійної діяльності).

Обрані стратегічні лінії формування досліджуваного феномена визначають вибір певних педагогічних технологій як спеціального набору «форм, методів, способів, прийомів навчання та виховних засобів, системно використовуваних в освітньому процесі на основі декларованих психолого-педагогічних установок, що призводить завжди до досягнення прогнозованого освітнього результату з допустимою нормою відхилення» (Антонова, 2015: 9). Так, у нашому дослідженні теоретично обґрунтовано використання *технологій проблемного навчання* (засвоєння знань і вмінь, здобутих в ході активного пошуку й самостійного вирішення конкретної проблеми), *особистісно орієнтованих технологій* (організація освітнього процесу з урахуванням самобутності, самоцінності, суб'єктного досвіду кожного його конкретного учасника), *інтерактивних технологій* (система способів організації активної взаємодії викладача і студента), *діалогових технологій* (створення комунікативного середовища, розширення простору співробітництва на суб'єкт-суб'єктному рівні); *технологій контекстного навчання* (моделювання за допомогою системи дидактичних форм, методів і засобів предметного й соціального змісту майбутньої професійної діяльності фахівця).

Соціокультурна складова освітнього середовища передбачає задоволення потреб студентів із метою реалізації їх потенціалу як суб'єктів культури; передача культурної спадщини молодому поколінню із урахуванням особливостей вітчизняної історії, культури й соціальних традицій; нове соціальне замовлення та зростаючі потреби у спілкуванні та співпраці між країнами й людьми з різними мовами та

культурними традиціями; гуманізацію освітнього процесу закладів вищої освіти; досягнення майбутніми вчителями іноземних мов соціальної свободи, інтегрування у власній свідомості різних культурних сфер, що дозволяють розширити простір власного професійного становлення.

Комунікативна складова освітнього середовища передбачає наявність у студентів здатності встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, партнерської взаємодії та досягнення взаєморозуміння; володіння діалогічним способом мислення і діалогічним спілкуванням, вміння організовувати й підтримувати педагогічний діалог; запобігання різного роду конфліктів й непорозумінь та своєчасного їх розв'язання; уміння орієнтуватися у комунікативній ситуації педагогічної взаємодії, користуватися вербальними та невербальними засобами передачі інформації; володіння змістовною інформацією та вміння оперувати нею; вміння розуміти емоційний стан комуніканта та контролювати власний прояв емоцій; адекватно оцінювати ситуацію спілкування.

Висновки

Отже, поняття «освітній простір» тлумачиться у сучасній психолого-педагогічній літературі з позицій інституційного (як певна частка соціуму, де створено умови для розвитку особистості) та субстанціонального (особистісний простір у сприйнятті, дії, впливу суб'єктів на цей простір) підходів. Освітнє середовище закладу вищої освіти виступає як система впливів й умов формування особистості за допомогою різних засобів, технологій і змісту освіти; сукупність вимог і зразків поведінки, які засвоюються у вищій школі з метою професійного та особистісного розвитку майбутнього фахівця. У результаті дослідження виокремлено складові освітнього середовища в ракурсі формування конфліктологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов:ресурсно-технічна, суб'єктно-особистісна, стратегічно-технологічна, соціокультурна, комунікативна. Доведено, що поняття «освітнє середовище» й «освітній простір» тісно взаємопов'язані: освітній простір

є особливою сферою соціокультурної практики, що включає освітнє середовище як сукупність соціальних і освітніх умов, які впливають на розвиток особистості студента і його професійну підготовку.

Перспективи подальших розвідок будуть спрямовані на висвітлення стратегічних лінії формування конфліктологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов із застосуванням певних педагогічних технологій у освітньому середовищі закладів вищої освіти.

Література

1. Антонова О. Є. Педагогічні технології та їх класифікація як наукова проблема. *Сучасні технології в освіті*. Ч. 1. Вип. 2 / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; [упоряд.: Філімонова Т. В., Тарнавська С. В., Орищенко І. О. та ін.; наук. консультант Антонова О. Є. ; наук. ред. Березівська Л. Д.]. Київ, 2015. С. 8-15.
2. Бінецька Д. Освітнє середовище університету як засіб формування дослідницьких умінь майбутніх учителів іноземних мов. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Сер.: Педагогічні науки*. 2016. № 1 (52). С. 16-20.
3. Грибок О. П. Психологічні особливості конфліктної поведінки студентів вищих навчальних закладів. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : зб. наук. пр.* 2012. Вип. 14. С. 112-119.
4. Керницький О. М. Освітнє середовище вищого навчального закладу як педагогічний феномен. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2013. № 38-39. С. 43-50.
5. Лобач Н. Освітнє середовище як засіб формування інформаційно-аналітичної компетентності студентів. *Наукові записки. Сер.: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2014. Вип. 5. С. 42-46.
6. Митяева А. М. Конфликтологическая компетентность будущего специалиста как предмет научного

- исследования. *Ученые записки Орловского государственного университета. Сер.: Гуманитарные и социальные науки.* 2012. № 2. С. 273-281.
7. Учадзе С. С. Педагогическое управление конфликтами в образовательном учреждении: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01. Сочи, 2010. 410 с.
 8. Цимбалару А. Д. Освітній простір: Сутність, структура і механізми створення. *Український педагогічний журнал.* 2016. № 1. С. 41-50.

Поліщук Г.В.

Освітнє середовище вищої школи як фактор формування конфліктологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов

Анотація

У статті розглянуто сутність понять «освітнє середовище закладу вищої освіти», «середовище навчання», «освітній простір»; уточнено особливості використання понять «освітнє середовище» і «освітній простір». На основі аналізу структури освітнього середовища автором запропоновано його складові з урахуванням особливостей професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, а саме: ресурсно-технічна, суб'єктно-особистісна, стратегічно-технологічна, соціокультурна, комунікативна. У статті охарактеризовані ці структурні елементи досліджуваного феномена. Визначення структури освітнього середовища напряму пов'язано в дослідженні з основною метою – формуванням конфліктологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов та її покомпонентним складом.

Ключові слова: освітнє середовище закладу вищої освіти, середовище навчання, освітній простір, конфліктологічна компетентність, структура освітнього середовища, компетентності, міжсуб'єктна взаємодія, майбутні вчителі іноземних мов.

Полищук А.В.

Образовательная среда высшей школы как фактор формирования конфликтологической компетенции будущих учителей иностранных языков

Аннотация

В данной статье рассматривается суть понятий «образовательная среда высшего учебного заведения», «образовательное пространство», «среда образования», уточнена особенность использования этих понятий. На основании анализа структуры образовательного пространства автором предложены его составляющие с учетом особенностей профессиональной подготовки будущих учителей иностранного языка, а именно: ресурсно-техническая, субъектно-личностная, стратегично-технологическая, социокультурная, коммуникативная. Определение структуры образовательной среды напрямую связано в исследовании с основной целью – формированием конфликтологической компетенции будущих учителей иностранных языков и ее покомпонентным составом.

Ключевые слова: образовательная среда высшего учебного заведения, образовательное пространство, среда образования, структура образовательного пространства, конфликтологическая компетентность, межличностное взаимодействие, будущие учителя иностранных языков.

UDC 378.011.3-051(437.3):376-056.2/.3

DOI: 10.31470/2415-3729-2019-9-157-177

Czech Experience of Future Teachers Training to Work in the Conditions of Inclusive Education

Oksana Pluzhnyk

Postgraduate student of the Department of Pedagogy
Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State
Pedagogical University,

✉ 30, Sukhomlynskyi Str., Pereiaslav-Khmelnyskyi, Kyiv
Region, Ukraine, 08401

E-mail: oks.pluzhnik1@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8780-8288

Olha Shapran

Doctor of Pedagogy, Professor,
Head of the Department of Pedagogy
Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State
Pedagogical University,

✉ 30, Sukhomlynskyi Str., Pereiaslav-Khmelnyskyi, Kyiv
Region, Ukraine, 08401

E-mail: olia.shapran@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7514-6632

Date of receipt of the article: December 05, 2018

Article accepted for publication: February 21, 2019

Чеський досвід підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах інклюзивної освіти

Оксана Василівна Плужник

аспірант кафедри педагогіки
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»,

✉ вул. Сухомилинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький,
Київська обл., Україна, 08401

Ольга Ілвіна Шапран

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»,

□ вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький,
Київська обл., Україна, 08401

Дата надходження статті: 05 грудня 2018 р.
Стаття прийнята до друку: 21 лютого 2019 р.

Abstract

The article examines the Czech experience of future elementary school teachers training for activities in the context of inclusive education. The main models of inclusive education in the world and specifically the Czech Republic are considered. The basic laws concerning the training of teachers, special teachers, assistants are analyzed. The basic teachers' competences are determined according to the Czech standard of the teacher's profession quality; the necessary conditions for conferring the qualification of primary and secondary school teachers are defined. The system of higher education in the Czech Republic and the educational programs of leading higher educational institutions for the preparation of primary school teachers and special teachers are considered. The Charles University and the Masaryk University were selected for the research as leading, because these institutions ranked the highest in world rankings. The article acquaints readers with the activity of pedagogical faculties of both universities. The particular attention was paid to the activities of the departments of pedagogy and special pedagogy. The curricula of training teachers, assistant teachers for a work in inclusive education were analyzed. This made it possible to state that bachelor/master's programs were designed to provide graduates with the necessary knowledge, ethical values and practical skills necessary for constructing a pedagogical career. The contents of the bachelor/master's program provides an extensive and deep knowledge in the fields of inclusive education, including the theory of special pedagogy, the necessary

skills and abilities in providing medical services, knowledge of the behavior of a child with different pathologies or abnormalities. It is found that a theoretical training is given to most of the study time, the courses of in-depth specialization are offered. It is determined that in the process of special teachers' professional training in the Czech Republic, three main components can be distinguished: general pedagogical, special pedagogical, specialization with a choice in two main types of A and B. The bachelor training is carried out in two models: simultaneous (parallel, integrative) and sequential. During the study, it was emphasized that an adherence to the unified structure of training bachelors/masters of special education for all institutions of higher education in the Czech Republic contributes to improving their theoretical, methodological and practical basis, facilitates the students' transition from one educational institution to another, an admission to a magistracy in another institution of higher education, gives a few specializations. Consequently, the peculiarities and positive aspects of training specialists for a work in the conditions of inclusive education in the Czech Republic are highlighted in this article as those, that could be used in Ukraine taking into account the peculiarities and traditions of the national high school.

Key words: inclusive education, training of future primary school teachers, competencies, special education, training models, educational programs, specializations.

References

1. Agashev, D. V. & Grankin, K. V. (2014). Problemyi ispolzovaniya v Rossii opyta razvitiya vysshego yuridicheskogo obrazovaniya v gosudarstvah Evropeyskogo Soyuza (na primere Cheshskoy Respubliki) [Problems of using the European Union experience of developing higher legal education in Russia (on the example of the Czech Republic)]. *Vestnik Tomskogo gos. un-ta. Pravo*, 1 (11). Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/problemyi-ispolzovaniya-v-rossii-opyta-razvitiya-vysshego-yuridicheskogo-obrazovaniya-v-gosudarstvah-evropeyskogo-soyuza-na-primere> [in Russian].

2. Antonenko, O. V. (2014). Pidhotovka vchyteliv inozemnykh mov u Cheskii respublitsi u svitli reformuvannia vyshchoi osvity Yevropy [Training of foreign languages teachers in the Czech Republic in the light of the European higher education reformation]. *Pedahohichnyi almanakh*, 24, 91-96 (in Ukrainian).
3. Bannyih, G. A. & Tihomirova, A. M. (2014). Vyisshee obrazovanie v Chehii glazami prepodavatelye UrGEU [Higher education in the Czech Republic in the eyes of the teachers of the UrGEU]. *Upravlenets*, 4/50/, 29-31 [in Russian].
4. Dolgaya, O. I. (2014). Obuchenie detey s osobyimi obrazovatelyimi potrebnostyami v Cheshskoy Respublike [Teaching children with special educational needs in the Czech Republic]. *Problemyi sovremennogo obrazovaniya*, 1. [in Russian].
5. Inklyuzivnoe obrazovanie v shkolah Chehii, Belarusi, Slovaki i Avstrii [Inclusive education in schools of the Czech Republic, Belarus, Slovakia and Austria] 2018. 130 s. Retrieved from URL: AMOcz_Inkljuzivnoe-obrazovanie-v-Chekhii-Slovakii-i-Avstrii.pd [in Russian].
6. Rubtsov V.V. & Margolis A. A. Identifikatsiya profilya kompetentsiy i kvalifikatsii pedagoga [Identification of the teacher's profile of competencies and qualifications]. *Cbornik portala psihologicheskikh izdaniy PsyJournals.ru*. Retrieved from <http://psyjournals.ru/pj/2010-2/32221> [in Russian].
7. Shmidt, V. & Panchoha, K. (2013). Modeli litimizatsii iklyuzivnogo obrazovaniya v Chehii [Models of litigation and inclusive education in the Czech Republic]. *Zhurnal issledovaniy sotsialnoy politiki*. Vol.11, 4, 547-560 [in Russian].
8. Bílá kniha. Národní program rozvoje vzdělávání v české republice. MŠMT ČR (2002). Retrieved from <http://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vl-adni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol>.

9. Czech Prestige (2014). Retrieved from <https://www.pragueacademy.ru/novosti/vse-novosti/item/227-pyaterka-cheskikh-vuzov-v-mirovom-reytinge/227-pyaterka-cheskikh-vuzov-v-mirovom-reytinge>.
10. Havel, J. & Janík, T. (2004). (Eds.) *Pedagogická praxe v pregraduální přípravě učitelů*. Brno : PdF MU. ISBN 80-210-3378-9.
11. Juklová, K. (2013). *Začínající učitel z pohledu profesního vývoje*. Vyd. 1., Univerzita Hradec Králové : Gaudeamus. 177 s. ISBN 978-80-7435-266-9.
12. Katedra speciální pedagogiky. Pedagogické fakulty Masarykovy university v Brně (2010). Retrieved from <http://www.ped.muni.cz/wsedu>.
13. Masarykova univerzita (2018). Retrieved from <http://www.muni.cz/>.
14. Michalík, J.; Baslerová, P., Felcmanová, L. a kol. (2015). *Katalog podpůrných opatření, Univerzita Palackého v Olomouci*. p. 19.
15. Mšmt ČR (2017). Retrieved from <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/ramcove-pozadavky-na-studijni-programy-jejichz-absolvovanim>.
16. Univerzita Karlova (2018). Retrieved from <http://cuni.cz>.
17. Zákon č. 563/2004 Sb. O pedagogických pracovnících. MŠMT ČR (2016). Retrieved from <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/zakony>.

Вступ

Сьогодні реформування української освіти є одним з основних питань державницької політики. Згідно Закону «Про освіту» (2017) в цьому році почалася активна модернізація початкової ланки освіти. Запропонована модель 12-річної школи внесла свої корективи не тільки в зміст освіти, але й у підготовку вчителів для початкової школи. Серед дев'яти основних змін Нової української школи стає напрямом створення належних умов для дітей з особливими освітніми потребами (ООП) для навчання спільно з однолітками.

У сучасних умовах впровадження інклюзивної освіти в Україні цікавим виявляється досвід європейських країн, таких як Чехія, у підготовці вчителів /асистентів учителів до роботи в школі. Вивчення чеського досвіду підготовки майбутніх учителів початкових класів до діяльності в умовах інклюзивної освіти становить великий інтерес для аналізу, осмислення й збагачення сучасної науки та оптимізації вітчизняної спеціальної освіти. Система педагогічної освіти Чехії будується на принципах інноваційності та людиноцентризму. Вона спрямована на підготовку кваліфікованого вчителя, який має відповідати широкому спектру вимог, що містять знання, вміння і компетенції, професійні цінності та практичний досвід (Антоненко, 2014: 91-96).

Учитель у сучасній чеській школі – це модератор навчального процесу, а не просто лектор. Основний персонаж у школі – учень. Учителі – партнери учнів. Вони співпрацюють для досягнення спільної мети. Провідною ідеєю організаційної моделі педагогічної освіти в Чеській Республіці є забезпечення професійної підготовки вчителя на всіх етапах педагогічного становлення. Такий підхід є наслідком послідовного і чіткого плану реформи педагогічної освіти, яка почалася у 2001 році, коли уряд Чеської Республіки затвердив «Національну програму розвитку освіти й виховання в Чеській Республіці». Цей документ був опублікований під назвою «Біла книга» (Bílá kniha, 2002). Основним положенням Білої книги стала розробка та затвердження професійних стандартів для всіх категорій вчителів. Найновіший професійний стандарт педагогічної освіти Чехії визначений у проекті «Кар’єрна система» (JUKLOVÁ, 2013).

Розробка нових компетенцій вчителя в Чехії здійснена на основі визначення ключових завдань школи, цілей навчання учнів: *навчання знання; навчання спільного життя з іншими; навчання дії; навчання життєдіяльності*. До основних компетенцій вчителя, закріпленим в професійному стандарті, віднесено: компетенція у шкільному предметі, компетенція у дидактиці і психодидактиці, компетенція у

педагогіці, компетенція у діагностиці. Виділені також соціальні, психосоціальні, комунікативні, управлінські, професійні та особистісні компетенції. Важливим є те, що на державному рівні поняття якості підготовки вчителя і професійний стандарт задано у загальному вигляді.

Отже, вивчення досвіду якісної підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти обумовлено потребою реформування освіти України та пошуку нових перспективних ідей, методів, технологій удосконалення освітнього процесу з урахуванням європейських реалій.

Дослідженням євроінтеграційних процесів, реформування освіти, підготовки педагогічних кадрів у системі інклюзивної освіти Чехії займаються такі вітчизняні та зарубіжні науковці як О. Антоненко, Г. Банних, О. Долгая, К. Панчоха, В. Рубцов, А. Марголіс, А. Тихомирова, І. Трунда, В. Шмідт та інші.

Вивчення різних наукових джерел доводить, що у процесі становлення й розвитку педагогічної освіти в Чехії відбулася трансформація мети підготовки майбутніх учителів: від забезпечення суспільства професійними вчителями на першому етапі до підготовки полікультурних учителів на сучасному етапі. Зі зміною погляду на освіту учнів з особливими освітніми потребами (ООП) у напрямку інклюзивної освіти переглядається і статус учителів та спеціальних педагогів у школах. Відповідно зазнає змін і концепція підготовки таких учителів, що є недостатньо дослідженою.

Мета написання статті: з'ясувати особливості та переваги чеського досвіду підготовки майбутніх учителів початкових класів до діяльності в умовах інклюзивної освіти для можливості його використання в Україні з урахуванням особливостей і традицій вітчизняної вищої школи.

Матеріал і методи досліджень

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань дослідження використано сукупність взаємопов'язаних методів. Для збору матеріалу застосовувалися загальнонаукові методи: метод вивчення наукових джерел

(педагогічно-методичної літератури та нормативно-законодавчих актів Чехії); аналіз, синтез, порівняння та узагальнення – для з'ясування особливостей концептуальних підходів, покладених в основу освітніх послуг у Чехії. Для аналізу організації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи застосовано такий комплекс наукових методів: метод опису із прийомами порівняння, синтезу й узагальнення теоретичної інформації; метод порівняльного аналізу зібраного матеріалу; метод статистики (для кількісного зіставлення особливостей дисциплінарного навантаження на спеціальності вчителя початкової школи з метою виявлення їх якісних характеристик); метод компаративного аналізу, що дозволив порівняти сучасний стан підготовки вчителів початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти в Україні та Чехії; наукової екстраполяції, використаний для окреслення можливостей використання чеського досвіду в аспекті досліджуваної проблеми в Україні. В ході дослідження використовувалися спеціальні лінгвістичні методи редагування і перекладу інформації з чеської та англійської мов.

Результати та їх обговорення

Відповідно до існуючих у XXI столітті демократичних і гуманістичних тенденцій у світі реалізується принцип інтегрованого підходу, що надає дітям з проблемами в розвитку можливості навчатися в масовій школі разом зі звичайними дітьми. О. Долгая відмічає, що при цьому склалися три основні моделі інклюзивної освіти:

– модель «одного шляху» – інтеграція всіх дітей в рамках масової школи (*Греція, Іспанія, Італія, Португалія, Швеція, Норвегія і Кіпр*);

– модель «двох шляхів» – наявність двох самостійних систем освіти, які існують на основі спеціальних законів, обов'язкових для масової і спеціальної освіти (*Бельгія, Нідерланди, Болгарія, Румунія, Латвія*);

– модель «багатьох шляхів» – існує безліч концепцій, які об'єднують елементи масової та спеціальної освіти (*Австрія, Великобританія, Угорщина, Данія, Німеччина, Литва, Люксембург, Ісландія, Ірландія, Польща, Франція*).

Словаччина, Словенія, Фінляндія, Чехія та інші країни) (Долгая, 2014: 99).

Чехія належить до моделі «багатьох шляхів», підтримує політику Європейського Союзу, тому тенденції у вищій освіті щодо підготовки педагогічних кадрів обумовлені Болонською декларацією. Так, Законом Чехії від 24 вересня 2004 р. «Про педагогічних працівників» (*Zákon o pedagogických pracovnících*, 2016) визначено, що ступінь магістра необхідна умова для присвоєння кваліфікації вчителів початкової та середньої школи. У частині 2 цього Закону щодо отримання професійної кваліфікації педагогічними працівниками зазначається, що:

§ 7 *Учитель початкових класів* у школі, яка здійснює освітні заходи для дітей з ООП, отримує професійну кваліфікацію, здобувши вищу освіту за акредитованою магістерською програмою в галузі педагогічних наук, що орієнтована на спеціальну освіту для вчителів.

§ 18 *Спеціальний педагог* отримує професійну кваліфікацію, здобувши вищу освіту за акредитованою магістерською програмою в галузі педагогічних наук, що орієнтована на спеціальну педагогіку, різні галузі спеціальної педагогіки і додаткові дослідження для розширення професійної кваліфікації, які пропонуються університетом.

§ 20 *Асистент учителя*, який здійснює безпосередню педагогічну діяльність в класі, де навчаються діти з ООП або в школі, що забезпечує виховання дітей у сфері інклюзії, отримує професійну кваліфікацію, здобувши: або вищу освіту, або вищу професійну освіту, або середню освіту за відповідними акредитованими освітніми програмами у сфері освіти з педагогічною спрямованістю чи в результаті вивчення іншої акредитованої навчальної програми (програма вивчення педагогіки, програма навчання протягом усього життя, програма навчання асистентів учителя, що здійснюється середніми школами, орієнтованими на педагогіку). Отже, у чеських школах у роботі з дітьми з ООП допомагає асистент. Це може бути не тільки людина з вищою педагогічною освітою, але й вищою професійною й середньою освітою, яка прослухала спеціальний курс

тривалістю в 80 годин і отримала право супроводжувати дітей з різними порушеннями на уроках. В Україні асистентів педагогів недостатньо і, як правило, вони повинні мати тільки вищу або вищу професійну освіту.

Учителі початкових та середніх шкіл готуються в Чеській Республіці дев'ятьма педагогічними факультетами. Крім того, багато вчителів (особливо для середніх шкіл) випускники філософських чи природничих факультетів. З початку 1990-х рр. педагогічні факультети розширюють можливості підготовки вчителів до роботи з різноманітною групою учнів. У Чеській Республіці існує досить широкий спектр додаткових курсів та програм, які організуються освітніми центрами університетів, а також приватними акредитованими навчальними закладами. Одним із варіантів також є додаткове навчання спеціальної педагогіки, яку пропонують деякі факультети освіти починаючи з 2014 р. (Michalík, Baslerová, Felcmanová, 2015: 19).

Система вищої освіти Чехії налічує понад 80 закладів, з яких близько 30 є державними (суспільно-державними), решта – приватні. Суспільно-державними закладами вищої освіти називаються самоврядні навчальні заклади, створені державою або за її участі (в тому числі на базі державного майна), які здійснюють навчання студентів на підставі державних замовлень за рахунок бюджетних коштів і володіють значною автономією відносно Міністерства у справах молоді, спорту і освіти (MŠMT). Крім цього, в Чехії діють чисельні філії зарубіжних вишів, дипломи яких, однак, підлягають обов'язковій нострифікації через будь-яку державну (суспільно-державну) вищу освітню установу Чеської Республіки, яка має змістовно схожу або аналогічну акредитовану освітню програму (Агашев, Гранкин, 2014).

На даний час у Чехії існує близько 100 факультетів, на яких можна здобути не менше 4 000 різних спеціальностей (у цей список не враховано художні школи і духовні семінарії). Діяльність закладів вищої освіти регулює Закон про Вищу освіту №. 111/1998 Sb. (1998).

З урахуванням рейтингу університетів *QS World University Rankings* серед чеських університетів найвищу

позицію щодо підготовки педагогічних кадрів займає Карлів університет та Університет Масарика (Czech Prestige, 2014). *Карлів університет* – це найпрестижніший вищий учбовий заклад в Чехії та найстаріший університет Центральної Європи, який заснований у 1348 р. Чеським королем та Римським імператором Карлом IV у Празі. Карлів університет входить до Асоціації європейських закладів вищої освіти разом із такими університетами як Оксфордський, Лейденський, Бонський, університетами Болоньї та Женеви. У цьому університеті навчання триває від 3 до 7 років в залежності від обраної спеціальності. В університеті навчаються студенти з 48 країн світу, значну частку з них становлять студенти з Америки, Великобританії та Австрії. Цьому сприяє високий міжнародний авторитет, міжнародне визнання дипломів та якість підготовки спеціалістів. Велика увага приділяється міжнародному співробітництву з престижними освітніми та науковими закладами. Карлів університет має договори про міжнародне співробітництво з 190 зарубіжними університетами (Univerzita Karlova, 2018).

Освітній процес на педагогічному факультеті цього університету, який заснований у 1946 році, відрізняються демократизмом і свободою вибору предметів для навчання. Так, навчальні плани підготовки бакалаврів на факультеті дуже ліберальні, вони включають в себе обов'язкові курси (яких небагато, але за них студент отримує більшу частину із необхідних 130 кредитів за семестр) і кілька курсів за вибором. На курс за вибором має записатися не менше трьох студентів, якщо ж протягом трьох семестрів цей курс ніхто не обирає, то його видаляють з навчального плану. Стандартний бакалаврат - 4 роки, максимальний термін навчання на бакалавраті - 6 років (2 останні роки навчання студент проплачує, держава гарантує безкоштовне навчання тільки протягом 4 років). Якщо і за цей час студент не засвоє програму, то його відраховують без диплома. На гуманітарний факультет студенти вступають на єдину загальну бакалаврську програму гуманітарної освіти. Після закінчення бакалаврату вони вибирають різні напрямки для

магістратури та отримують різні дипломи - *філософів, істориків, антропологів* та ін. Заочного навчання немає, тільки очне і комбіноване. Останнє передбачає читання курсів для студентів у вихідні дні у стінах університету, там же складаються заліки та іспити. На перший курс гуманітарного факультету зараховують близько 600 чоловік, а закінчує його тільки 200. Це пов'язано зі значним обсягом різноманітної самостійної роботи, з якою далеко не всі студенти можуть упоратися (Банних, Тихомирова, 2014: 29-31).

У Карловому університеті створені всі умови для навчання студентів з ООП. У цьому закладі вищої освіти для людей з інвалідністю передбачено безбар'єрне середовище, на яке виділяються значні бюджетні кошти. Також на базі університету організований офіс для молоді з особливими освітніми потребами. Однак, Карлів університет відчуває нестачу кваліфікованих кадрів, які б змогли працювати з «особливими» студентами.

Університет Масарика – другий за величиною державний університет Чехії, розташований у м. Брно. Університет є одним з найважливіших освітніх та наукових закладів у Чеській Республіці та знаним в Центральній Європі університетом з сильним демократичним духом з моменту його заснування у 1919 р. Університет Масарика був у числі перших університетів, які запровадили трирівневу структуру освіти (бакалавр – магістр – доктор), а в 2010 р. єдиний в Чехії виграв European Credit Transfer System Label (ECTS Label). Цей сертифікат, виданий Європейською комісією, підтверджує якість вищої школи та декларує, що заклад оцінюється за кредитною системою. Навчання в університеті проходиться чеською мовою, проте для тих, хто добре володіє англійською мовою, є великий вибір навчальних програм на англійській мові (Masarykova univerzita, 2018).

Педагогічний факультет університету був заснований восени 1946 року як п'ятий факультет університету Масарика. Факультет активно сприяє прийняттю «європейських поглядів» у сфері вищої освіти, збагачує зміст

навчальних програм. Основним завданням педагогічного факультету є підготовка та перепідготовка вчителів для першої та другої ланки початкової школи. Крім загальної педагогіки, вивчають також спеціальну і соціальну педагогіку. Факультет забезпечує отримання ступеня бакалавра, магістра, продовженого магістра та докторів. Також діють програми навчання протягом усього життя, які забезпечують курси спеціалізації, перепідготовки, короткострокові курси та відповідають вимогам сучасної освіти.

Кафедра педагогіки належить до провідних кафедр педагогічного факультету Університету Масарика. Ця кафедра бере активну участь у професійній підготовці студентів щодо отримання кваліфікацій «спеціальний педагог», «вихователь», «асистент учителя».

Кафедра спеціальної освіти педагогічного факультету університету Масарика, що заснована у 1994 р., спрямована на підготовку майбутніх вчителів та спеціальних педагогів з урахуванням поточних соціальних потреб для поступової реалізації інтеграції дітей / учнів з особливими освітніми потребами у звичайні школи (Katedra speciální pedagogiky, 2010). Сучасні спеціальні навчальні програми з педагогіки розроблені з урахуванням глобальних тенденцій у вихованні дітей /учнів з ООП. У даний час кафедра спеціальної освіти пропонує 16 акредитованих навчальних курсів бакалаврату, магістратури, аспірантури та докторантури у чистому та комбінованому вигляді на чеській, англійській та німецькій мовах.

Цікавим і результативним є досвід Університету ім. Масарика у впровадженні активного репетиторства. Суть його в тому, що репетиторами обов'язково стають студенти під час проходження педагогічної практики. Практика проходить не лише в закладах освіти, а й у сім'ях, де є діти з ООП. Деякі студенти займаються активним репетиторством упродовж усього терміну навчання у вищій школі.

В університетах Чехії зустрічаються дві моделі підготовки бакалаврів: *одночасна (паралельна, інтегративна) і послідовна*. В одночасній моделі підготовки

предмети загальних дисциплін вивчаються паралельно із обраними педагогічними, психологічними та дидактичними дисциплінами. У послідовній моделі на першому етапі підготовки вивчаються загальні дисципліни і лише потім спеціальні професійні дослідження (HAVEL, JANÍK, 2004). Перевага паралельної моделі у тому, що педагогіко-психологічна, дидактична, а також практична підготовка є взаємопов'язаними та сприяють більш інтегрованій професійній підготовці. З іншого боку, послідовна модель може бути більш доцільною, оскільки педагогічна та дидактична підготовка є більш концентрованими, а практика не розкидана на короткі періоди часу, а довша і більш систематизована.

На інституційному рівні, тобто в конкретному університеті, професійний стандарт освіти конкретизується на детальному рівні для окремих категорій учителів у формі переліку компетенцій, а також усіх складових програми навчання. Така деталізована форма стандарту отримала назву «Профіль випускника». Розроблена на цій основі загальна схема організації підготовки вчителя визначає основні складові педагогічної освіти. Так, на вивчення дидактики шкільного предмета відводиться в середньому до 55% всієї програми, на психолого-педагогічний блок – 35%, на загально-університетські дисципліни – 10%, на практику викладання з психолого-педагогічною складовою – 10-15% (Рубцов, Марголіс, 2010). Співвідношення основних компонентів навчального плану наступні: загальні дисципліни × педагогічна пропедевтика (педагогіко-психологічна пропедевтика) × дидактика × практика × підсумкова дипломна робота.

У процесі професійної підготовки спеціальних педагогів у Чехії можна виділити три основні складові:

– *загальна педагогічна* (педагогіка, психологія, методологія, соціологія для спеціальних педагогів, соціальна патологія);

– *спеціальна педагогічна* (інтегративна (спеціальна) педагогіка, інклюзивна освіта, спеціальна педагогічна діагностика, патопсихологія та психопатологія, нейропсихологія та медична пропедевтика);

– спеціалізації з вибором у двох основних типах А і В (таблиця 1)

Вибір спеціалізації за типами А і В

Тип А	
1-а спеціалізація	логопедія
2-а спеціалізація	сурдопедія
3-я спеціалізація	конкретні проблеми навчання
4-а спеціалізація	поглиблене вивчення логопедії та сурдопедії I, II.
Тип В	
1-а спеціалізація	психопедія
2-а спеціалізація	соматопедія– офтальмопедія– етопедія
3-я спеціалізація	конкретні проблеми навчання
4-а спеціалізація	освіти осіб: з декількома сучасними інвалідностями I, II (психопедія, соматопедія, офтальмопедія); з розумовими розладами I, II (психопедія); з поведінковими та соціальними порушеннями поведінки I, II (етопедія)

Таблиця 1. Вибір спеціалізації

Перша і друга спеціалізації реалізуються на бакалаврському рівні, третя і четверта - на магістерському рівні. Друга спеціалізація залежить від того, чи це дворівневе або однорівневе навчання. У випадку дворівневого навчання, друга спеціалізація починається у магістратурі. Всі спеціалізації доповнюються великим вибором факультативних предметів і супроводжуються практикою у відповідних школах та установах.

Вивчення програми спеціальної освіти фокусується не лише на вивченні спеціальної педагогіки, але й засвоєнні таких предметів як: *логопедія і сурдопедія; навчання дітей з множинними порушеннями (психопедія, соматопедія, офтальмопедія); з розумовими вадами (психопедія); з поведінковими розладами (етопедія); з мовними порушеннями (логопедія, сурдопедія); специфічними порушеннями навчання* (Katedra speciální pedagogiky, 2010).

Стандартна загальна кількість кредитів для навчання в програмі бакалавра (Bc.) становить 180 кредитів, з подальшим продовженням магістерської програми (MGr.) – ще 120 кредитів і 300 кредитів у програмі магістра (Mgr.).

Бакалаврська програма спеціальної педагогіки повинна забезпечувати міцний фундамент зі спеціальних навчальних дисциплін без спеціалізацій, для того, щоб їх випускники могли продовжувати навчання у будь-якій магістерській програмі спеціальної педагогіки. Самостійна бакалаврська програма спеціальної педагогіки не дає кваліфікацію педагогічного працівника. Але у поєднанні з нею можна отримати кваліфікацію вчителя у класі чи школі, створеній для дітей або учнів з ООП.

Випускник магістерської програми спеціальної педагогіки (будь-якої спеціалізації) набуває професійної кваліфікації спеціального педагога, а також експерта з надання консультаційної допомоги в школі чи консультаційному центрі. Після навчання за магістерською програмою спеціальної педагогіки можна також отримати кваліфікацію вчителя початкової школи. Програма спеціальної педагогіки (особливо логопедії) може бути акредитована як неструктуроване п'ятирічне магістерське дослідження.

Отже, підготовка вчителів та асистентів вчителів Чехії для роботи в школі в умовах інклюзивної освіти здійснюється в провідних університетах за різними програмами. Однак, держава приділяє багато уваги і просвітницькій роботі та підтримує громадські організації, які працюють у цьому напрямку. Так, у країні започатковано цикли освітніх семінарів, наприклад, для працівників педагогічних консультацій; серію інтенсивних освітніх семінарів для вчителів, які проводяться спеціально навченими, так званими «імплементаторами» або тренерами. Державою активно підтримується об'єднання Rytmus, яке займається навчанням і підбором асистентів для установ освіти, контролює, чи всі підприємства виконують завдання з працевлаштування «особливих» людей; фонд KontoVariety, що збирає кошти на реалізацію проектів інклюзивної освіти; асоціація Tu a Ja як своєрідний клуб для людей з інвалідністю; майстерня з соціальної терапії Exodus, відвідувачі якої виготовляють вироби і реалізують їх на ярмарках тощо. Таким чином, створюється цілісна система підготовки фахівців до роботи в умовах інклюзивної освіти.

У підсумку хотілось би зупинитися на сучасних моделях легітимізації інклюзивної освіти. В. Шмідт та К. Панчоха виділяють три моделі легітимізації інклюзивної освіти в Чехії: *output-легітимізацію*, визнає владу як ту, що ефективно забезпечує очікування громадян; *input-легітимізацію*, засновану на прямій участі громадян; *throughput-легітимізацію*, яка забезпечує прозорість процедур прийняття рішень і взаємну відповідальність. Автори відзначають, що в Чехії існує монополія *output-легітимізації*, що блокує системне розуміння напрямків реформ в умовах інклюзивної освіти. В. Шмідт та К. Панчоха доводять, що в Чехії надмірне значення відводиться методиці навчання, але ігнорується, наприклад, роль самоорганізації батьків, використання процедур оцінки розвитку дитини, планування комплексної програми підтримки дитини і її оточення тощо. Отже, ці вчені окрім позитивних сторін впровадження інклюзії в Чехії виділяють і напрямки подальшої роботи з дітьми з особливими потребами (Шмідт, Панчоха, 2013: 557).

Споріднену думку до наукових позицій В. Шмідта і К. Панчохи висловлює дослідник в галузі інклюзивної освіти, директор базової школи Вратіславова Чеської Республіки І. Трунда. Він зазначає, що «інклюзія ні в якому разі не може визначатися як обмежений перелік елементів або методів, це шлях безперервної педагогічної діагностики та проектування освітньої стратегії – як на рівні класу, так і груп і окремих осіб» (Інклюзивное образование в школах Чехии, Беларуси, Словакии и Австрии: практический опыт, 2018: 26). Отже, досвід упровадження інклюзивної освіти у Чеській Республіці доводить необхідність якісної підготовки майбутніх фахівців до роботи в умовах інклюзії та постійне їх самовдосконалення.

Висновки

Аналіз навчальних програм закладів вищої освіти Чехії, що здійснюють підготовку вчителів, асистентів учителів до роботи з дітьми, що мають ООП, дає змогу стверджувати, що програми підготовки бакалаврів / магістрів розроблені таким чином, щоб забезпечити випускників необхідними знаннями,

етичними цінностями та практичними навичками, необхідними для побудови педагогічної кар'єри. Зміст підготовки бакалаврів / магістрів забезпечує широкі й глибокі знання у галузях, що стосуються інклюзивної освіти, включаючи теорію спеціальної педагогіки, необхідні вміння та навички з надання медичних послуг, знання поведінки дитини з різними патологіями чи відхиленнями. Теоретичній підготовці відводиться більша частина навчального часу, пропонуються курси поглибленої спеціалізації.

Дотримання єдиної структури підготовки бакалаврів / магістрів спеціальної освіти усіма закладами вищої освіти Чехії сприяє покращенню їх теоретичної, методичної й практичної бази, спрощує перехід студентів з одного навчального закладу до іншого, вступ до магістратури в іншому закладі вищої освіти, дає змогу отримати декілька спеціалізацій. Окрім якісного засвоєння ряду дисциплін у вищій школі та певних методів та технологій спеціальної педагогіки, важливим залишається просвітництво, робота громадських організацій, батьків, розробка та впровадження комплексних програм підтримки дитини і її оточення.

Позитивний чеський досвід підготовки майбутніх учителів початкових класів до діяльності в умовах інклюзивної освіти може бути використаний в Україні з урахуванням особливостей і традицій вітчизняної вищої школи. Це дозволить оптимізувати систему підготовки таких фахівців і в цілому сприятиме полегшенню впровадження інклюзивної освіти в Україні.

Література

1. Агашев Д. В., Гранкин К. В. Проблемы использования в России опыта развития высшего юридического образования в государствах Европейского Союза (на примере Чешской Республики). *Вестник Томского гос. ун-та. Право.* 2014. №1 (11). URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/problemy-ispolzovaniya-v-rossii-opyta-razvitiya-vysshego-yuridicheskogo-obrazovan-iyu-v-gosudarstvah-evropeyskogo-soyuza-na-primere> (дата обращения: 07.11.2017).

2. Антоненко О. В. Підготовка вчителів іноземних мов у Чеській республіці у світлі реформування вищої освіти Європи. *Педагогічний альманах*. 2014. Випуск 24. С. 91-96.
3. Банных Г. А., Тихомирова А. М. Высшее образование в Чехии глазами преподавателей УрГЭУ. *Управленец*. 2014. № 4/50/. с. 29-31.
4. Долгая О. И. Обучение детей с особыми образовательными потребностями в Чешской Республике. *Проблемы современного образования*. 2014. № 1.
5. Інклюзивне образование в школах Чехии, Беларуси, Словакии и Австрии: практический опыт. 2018. 130 с. URL: АМОц_Іnkljuzivnoe-obrazovanie-v-Chekhii-Slovakii-i-Avstrii.pd.
6. Рубцов В. В., Марголис А. А. Идентификация профиля компетенций и квалификации педагога. *Сборник портала психологических изданий PsyJournals.ru*. 2010. № 2. URL: <http://psyjournals.ru/pj/2010-2/32221.shtml> (дата обращения: 20.09.2017).
7. Шмидт В., Панчоха К. Модели легитимизации иксклюзивного образования в Чехии. *Журнал исследований социальной политики*. 2013. Т. 11. № 4. С. 547-560.
8. Bílá kniha. Národní program rozvoje vzdělávání v české republice. MŠMT ČR. 2002. URL: <http://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol>.
9. Czech Prestige. 2014. URL: <https://www.pragueacademy.ru/novosti/vse-novosti/item/227-pyaterka-cheskikh-vuzov-v-mirovom-reytinge/227-pyaterka-cheskikh-vuzov-v-mirovom-reytinge>.
10. Havel J.; Janík, T. (Eds.) *Pedagogická praxe v pregraduální přípravě učitelů*. Brno : PdF MU, 2004. ISBN 80-210-3378-9.

11. Juklová K. *Začínající učitel z pohledu profesního vývoje*. Vyd. 1., Univerzita Hradec Králové : Gaudeamus. 2013. 177 s. ISBN 978-80-7435-266-9.
12. Katedra speciální pedagogiky. Pedagogické fakulty Masarykovy university v Brně. 2010. URL: www.ped.muni.cz/wsedu.
13. Masarykova univerzita. 2018. Retrieved from URL: [//www.muni.cz/](http://www.muni.cz/).
14. Michalík J.; Baslerová, P., Felcmanová, L. a kol., *Katalog podpůrných opatření, Univerzita Palackého v Olomouci*. 2015. p. 19.
15. MŠMT ČR. 2017. URL: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/ramcove-pozadavky-na-studijni-programy-jejichz-absolvovanim>.
16. Univerzita Karlova. 2018. URL: <http://cuni.cz>.
17. Zákon č. 563/2004 Sb. O pedagogických pracovnících. MŠMT ČR. 2016. URL: [//www.msmt.cz/dokumenty-3/zakony](http://www.msmt.cz/dokumenty-3/zakony).

Плужник О.В., Шапран О.І.

Чеський досвід підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах інклюзивної освіти

Анотація

У статті досліджено чеський досвід підготовки майбутніх учителів початкової школи до діяльності в умовах інклюзивної освіти. Проведено огляд основних законів, що стосуються підготовки вчителів, спеціальних учителів, асистентів. Визначено основні компетенції вчителів відповідно до чеського стандарту якості професії вчителя та необхідні умови для присвоєння кваліфікації вчителів початкової та середньої школи. Розглянуто систему вищої освіти в Чеській Республіці та освітні програми провідних вищих навчальних закладів з підготовки вчителів початкових класів та спеціальних педагогів. Визначено особливості та позитивні аспекти підготовки фахівців для роботи в умовах

інклюзивної освіти в Чехії, які можуть бути використані в Україні з урахуванням особливостей та традицій національної вищої школи.

Ключові слова: інклюзивна освіта, підготовка майбутніх учителів початкових класів, компетенції, спеціальна освіта, моделі підготовки, освітні програми, спеціалізації.

Плужник О.В., Шапран О.И.

Чешский опыт подготовки будущих учителей к работе в условиях инклюзивного образования

Аннотация

В статье исследовано чешский опыт подготовки будущих учителей начальных классов к деятельности в условиях инклюзивного образования. Проведен обзор основных законов, касающихся подготовки учителей, специальных учителей, ассистентов. Определены основные компетенции учителей согласно чешского стандарта качества профессии учителя. Рассмотрена система высшего образования Чехии и образовательные программы ведущих высших учебных заведений по подготовке учителей начальной школы и по специальной педагогике. Определены особенности и положительные стороны подготовки специалистов к работе в условиях инклюзивного образования, перспективные направления работы, которые могут быть использованы в Украине с учетом особенностей и традиций отечественной высшей школы.

Ключевые слова: инклюзивное образование, подготовка будущих учителей начальных классов, компетенции, специальное образование, модели подготовки, образовательные программы, специализации.

UDC 378-044.247(477:4)

DOI: 10.31470/2415-3729-2019-9-178-194

Higher Professional Education in the Conditions of Integration in European Educational Environment

Olena Serhiichuk

Doctor of Philosophy in History (Ph.D), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Pedagogy
Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State
Pedagogical University,

✉ 30, Sukhomlynskyi Str., Pereiaslav-Khmelnyskyi, Kyiv
Region, Ukraine, 08401

E-mail: olenaserghijchuk@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2008-1122

Date of receipt of the article: December 03, 2018
Article accepted for publication: February 22, 2019

Вища професійна освіта в умовах інтеграції в європейський освітній простір

Олена Миколаївна Сергійчук

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет

імені Григорія Сковороди»,

✉ вул. Сухолинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький,
Київська обл., Україна, 08401

Дата надходження статті: 03 грудня 2018 р.
Стаття прийнята до друку: 22 лютого 2019 р.

Abstract

The article substantiates the priority tasks of reforming the system of higher education in Ukraine. The current state of higher professional education and its tasks are defined; the principles of

modern European education are highlighted. Moreover, the components and functions of the organization of the educational process in higher education institutions are identified. The emphasis is placed on the development of pedagogical workers' professional and pedagogical excellence, the raise of the level of their readiness to use personal development and information and communication technologies, electronic learning tools, information and analytical systems for managing the development of vocational education and students' training. The recommendations of the European Higher Education Area regarding the development of higher education in the EU countries are substantiated. The author stresses that today one of the main principles of modern European education, which is responsible for the qualitative aspect of training and acquisition of professional competencies, is the mobility of students and teachers. It is noted that the influence of integration processes and the growing role of globalization cause the need to use the international educational standards in the field of education. The influence of reforming the system of higher education onto the creation of favorable conditions for the professional growth of a future specialist is substantiated.

Over the last years the improving of the higher education quality have occupied the dominating place in the issues of ensuring the competitiveness of Ukraine's educational system and training a personnel of a particular qualification. The author also noted that the influence of integration processes, the growing role of globalization cause the need to use the international educational standards in the field of education. The impact of the higher education system reforming onto the creating of favorable conditions for the development of a person throughout its life, in particular, its professional growth, is theoretically grounded as the key to the development of national intellectual potential. The growing requirements for the quality of training specialists in professional education require further theoretical and practical development of the improvement of the system of higher professional education of Ukraine, its recognition in the European and world space, which will be an important step on the way to the professionalism of modern specialists.

Key words: higher education institutions, vocational education, educational dominant, labor market, information society, directions of reforms in higher professional education, mobility of students and teachers, European Higher Education Area, Bologna Process.

References

1. Babyn, I. & Lykova, V. *Stratehiia ta suchasni tendentsii rozvytku universytetskoï osvity Ukrainy v konteksti Yevropeiskoho prostoru vyshchoï osvity na period do 2020 r.* [Strategy and current trends of the university education of Ukraine in the context of the European Higher Education Area up to 2020]. Retrieved from <https://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/238-strategija-ta-suchasni-tendenciji-rozvitku-universitetskoji-osviti-ukrajini-v-konteksti-jevropejskogo-prostoru-vishhoji-osviti-na-period-do-2020-r.html> [in Ukrainian].
2. Bilyi, L.H. (2012). *Osoblyvosti rozvytku vyshchoï profesiinoï osvity v Ukraini ta suchasni tendentsii v upravlinni osvitoiu.* [Features of the development of higher professional education in Ukraine and current trends in the management of education]. Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogical Sciences. Issue 1. Retrieved from https://www.irbis-nbuv.gov.ua/./cgiirbis_64.exe [in Ukrainian].
3. Drach, I.I. & Chernyshova, Ye.R. (2010). *Osoblyvosti osvitnoi diialnosti u suchasnii vyshchii shkoli* [Features of educational activity in modern high school] Theory and methodology of education management, 3, 1-10. Retrieved from <http://www.mode.tme.umo.edu.ua/docs/3/10dramhc.pdf> [in Ukrainian].
4. Zharkova, O. (2017). *Yakist pidhotovky zdobuvachiv vyshchoï osvity v umovakh modernizatsii osvity* [Quality of the training of higher education applicants under conditions of education modernization]. Retrieved from <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/2017/> [in Ukrainian].

5. Korzhuiev, A.V. & Popkov, V.A. (2003). *Tradytssyy y ynnovatsyy v vysshem professyonalnom obrazovanuy* [Traditions and innovations in higher professional education.]. Moskva : INTRA [in Russian].
6. *Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na period 2012-2021 roky*. [National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the period 2012-2021.]. Retrieved from https://www.tempus.org.ua/./823-nacionalna-strategija-rozvitku-osviti-v-ukrajini-na-2012-2021-r-/2446-25_2013/.html [in Ukrainian].
7. *Proekt Kontseptsii dualnoi osvity – Ministerstvo osvity i nauky* [Draft Concept of Dual Education – Ministry of Education and Science]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/./kontseptsii-dualnoi-osviti.doc> [in Ukrainian].
8. Sergiichuk, O.M. (2018). Tendentsii rozvytku vyshchoi pedahohichnoi osvity v Ukraini na suchasnomu etapi. [Trends in the development of higher pedagogical education in Ukraine at the present stage]. *Theoretical and didactic philology*: Sb. sciences works. Series «Pedagogy». Pereyaslav-Khmelnysky: «FOP Dombrovskaya Ya.M.», 27, 179-188 [in Ukrainian].
9. Dobroskok I., Dobroskok S. World Experience of Distance Learning as a Innovative Form of Professional Education. *Professional Education: Methodology, Theory and Technologies*. 2017, № (6), pp.7–26. URL <https://education-journal.org/index.php/journal/article/view/74>.

Вступ

Євроінтеграційні процеси, що відбуваються в сучасному світовому освітньому просторі в контексті глобалізації, розвиток ринкових відносин, реформування вищої освіти в Україні зумовлюють посилення уваги до рівня підготовки кадрів професійної освіти. Завдання закладів вищої освіти полягає не лише в тому, щоб студенти оволоділи певною сумою знань для роботи за вибраним фахом, але й

усвідомили шляхи подальшого розвитку власного професіоналізму та відповідно вміли інтегрувати знання, отримані в процесі навчання та самовдосконалення.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. акцентує увагу на виконання таких завдань: реформування освіти, як відродження національної системи освіти – найважливішої ланки у вихованні свідомих громадян української держави, формуванні освіченої, творчої особистості; виведення освіти України на рівень розвинутих країн світу. Сконцентрувавши увагу на самоосвіту та саморозвиток особистості, яка здатна критично мислити, та використовувати набуті знання й уміння для подальшого творчого вирішення власне професійних проблем (Національна стратегія розвитку освіти..., 2013).

Дослідження В. Андрущенко, М. Головатого, В. Журавського, В. Зайчука, В. Зайченко, В. Кременя, Л. Мулик розглядають педагогічні аспекти професійної освіти. З'ясування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності досліджували М. Артюшина, В. Боброва, М. Головань, Л. Дибкова, А. Коржуєва, Л. Медведєва, О. Романовський, Н. Самарук та ін. Однак актуальність даної проблеми не вичерпує всіх аспектів теми дослідження. Перспективним вважаємо наукові пошуки у відстеженні новітніх світових освітніх тенденцій з метою прогнозування їхнього можливого впливу на систему вищої професійної освіти України.

Метою статті є аналіз реформування діяльності вищої професійної освіти в умовах інтеграції її в європейський освітній простір.

Матеріал і методи досліджень

Методи дослідження: *теоретичні* (аналіз та узагальнення психолого-педагогічної літератури), *емпіричні* (педагогічне спостереження, систематизація власного емпіричного досвіду роботи).

Результати та їх обговорення

Вища освіта в Україні нині є найважливішою сферою соціального життя для кожної людини. Важливість підвищення її якості, проголошена у Законі України «Про

освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), у державній програмі «Освіта і навчання 2020», що свідчить про значну увагу до проблеми якості вищої професійної освіти з боку ЄС. Адже освіта нині формує інтелектуальний, культурний, духовний стан суспільства. Нині розуміння якості вищої освіти можна представити у вигляді наступної послідовності: носій знань; передача знань; сприйнятливність сучасних методик передачі знань; фундаментальність знань; затребуваність отриманих знань; використання отриманих знань у практичній діяльності (Жаркова, 2017).

У центрі освітнього процесу стоїть споживач знань – здобувач вищої освіти. З метою отримання студентами закладів вищої освіти професійних компетенцій на період навчання виділяються наступні факти: насамперед це бажання вчитися протягом життя, важливість набутих знань на період навчання, знання іноземної мови та комп'ютерної техніки, розвиток інтелектуальних здібностей, обдарованість кожного, наполегливість, дисциплінованість, працездатність, спостережливість, планування кар'єри.

Освітня діяльність у закладі вищої освіти має ґрунтуватися на таких основних засадах:

- відповідність освіти потребам соціально-економічного розвитку суспільства на сьогодні;
- забезпечення інтелектуального розвитку особистості, оволодіння нею ефективними методами самостійної діяльності під час навчання;
- формування у молодих поколінь високих духовних, моральних, патріотичних, правових якостей на засадах загальнолюдських та національних цінностей;
- сприяння розвитку високої екологічної культури й відповідальності за збереження навколишнього середовища (Проект Стратегії реформування вищої освіти..., 2014).

На сьогодні метою професійної освіти є створення умов для оволодіння професійною діяльністю майбутніми фахівцями, зокрема одержання кваліфікації або перекваліфікації для включення молоді в громадську діяльність відповідно до її здібностей та інтересів.

Слід відмітити, що поняття «вища професійна освіта» враховує такі характеристики: вища професійна освіта передбачає підготовку фахівців певної кваліфікації; результатом професійного зростання майбутнього фахівця є не лише рівень засвоєння студентами сукупності систематизованих знань, умінь і способів діяльності, що надають змогу в майбутньому самостійно і відповідально вирішувати поставлені перед ним завдання, здійснюючи власне професійне зростання, але й творчо використовувати у практичній діяльності досягнення науки, культури і техніки (Білий, 2012).

Досить неоднозначно у сучасній літературі на сьогодні визначаються основні функції вищої професійної освіти. Зокрема, А. Коржуєв і В. Попков вважають основними такі:

сформувати у майбутніх фахівців уміння цілісного сприйняття навколишнього світу та відчуття відповідної єдності з ним, а також цілісного сприйняття навчального процесу і результату діяльності, зокрема;

опанувати технології прийняття оптимальних рішень у професійній діяльності, уміння адаптуватися до різних змін у соціальному середовищі, прогнозувати перебіг розвитку тієї чи іншої ситуації, яка виникла під час діяльності, а також попереджувати негативні наслідки;

опанувати культурою системного підходу в навчальній діяльності та найважливіших загальнометодичних принципів її організації, формування у майбутнього випускника закладу вищої освіти толерантності, стриманості, коректності у власних судженнях і подальшій професійній діяльності (Коржуєв, Попков, 2003: 8).

На сьогодні Державний стандарт вищої освіти України контролює кваліфікації та напрямки спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у закладах вищої освіти за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями, зокрема, загальні вимоги до кожного освітньо-кваліфікаційного і освітнього рівня.

На сьогоднішній день зміст вищої освіти визначається відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця (ОКХ), який характеризує його

професійну діяльність і є складовою галузевого стандарту підготовки майбутнього фахівця з певної спеціальності. Зміст вищої професійної освіти представлено в освітньо-професійній програмі (ОПП), що розкриває зміст освітньо-професійної підготовки майбутнього фахівця і є складовою галузевого стандарту його підготовки з певної спеціальності, в якому зазначено перелік навчальних дисциплін з чітко визначеним обсягом навчального навантаження. Години, відведені на лекційні, практичні та індивідуальні заняття представлено у стандарті кожного закладу вищої освіти – навчальному плані.

Так, зокрема, Коржуєв А.В., та Попков В.А., у вищій професійній освіті вбачають заклад вищої освіти, який виконує функцію підготовки майбутнього фахівця до вирішення в подальшому його професійних завдань у певній сфері діяльності та передбачає достатньо високий рівень сформованості набутих здібностей, умінь і навичок, з метою подальшого їх удосконалення (Коржуєв, Попков, 2003: 9).

Важливою умовою у закладі вищої освіти залишається умова вдосконалення професійної підготовки, при якій студенти мають бути залучені до науково-дослідної діяльності, що містить мотиваційний, творчий, пізнавальний, ціннісно-орієнтований та результативний компоненти. З метою реалізації даної умови, слід передбачити посилення зазначених компонентів діяльності за рахунок включення у освітній процес підготовки усних і творчо-письмових доповідей і повідомлень студентів з мультимедійними та проектними технологіями, з технологією ситуаційного навчання.

Згодом, опановуючи обрану спеціальність у ЗВО, студенти мають виконувати завдання, які обирають вони самостійно їм пропонують викладачі, що відповідають наступним вимогам, зокрема:

- мають суспільно-корисну значущість даної проблеми;
- дані завдання відрізняються достатнім та високим рівнем складності;
- отримані в ході дослідження результати мають бути вагомими для подальшої їх освітньої діяльності;

- потребувати від студентів активного залучення до теоретичних знань наукової, навчальної, методичної, довідкової й іншої літератури з метою розробки проекту;
- передбачати можливості групової та колективної діяльності (Драч, 2010: 5).

Одним із завдань, яке має вирішувати вища освіта на сьогодні – це виконання у процесі організації освітньої діяльності студентів настанови щодо неперервного здобування вищої освіти, яка потребує постійного оновлення і поповнення нових знань. Адже саме метою вищої професійної освіти в подальшому має стати не стільки наповнення студентами певним обсягом знань, а скільки формування в них усвідомленості необхідності проектування власного саморозвитку та самоосвіти, що є підґрунтям майбутньої їх професійної діяльності.

Важливим залишається на сьогодні освітнім явищем в державі впровадження дистанційної освіти у закладах вищої освіти. Завдяки якій, розширюється можливість навчатися також абітурієнтів із особливими потребами. Адже у студента нині є скайп-зв'язок, інтернет та інше програмне забезпечення, яке дає доступ до необхідної навчальної інформації; студент матиме змогу спілкуватися з викладачем, отримувати відповідь на поставлені запитання. На сьогодні, такі інновації в освіті сприяють забезпечувати діалог між студентом та викладачем, організації освітнього процесу, застосуванні різних прийомів та методів навчання.

Впровадження у заклади вищої освіти підготовки фахівців за дуальною формою навчання (відповідно до Проекту Концепції дуальної освіти) з 2018 року сприяє поєднання навчання осіб у закладі вищої освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях з метою набуття студентами певної кваліфікації на основі укладеного ними договору. З метою покращення практичної підготовки майбутніх фахівців у Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття вищої освіти передбачається, насамперед, встановлення рівноправного партнерства закладів вищої освіти,

роботодавців та студентів з метою набуття ними досвіду практичного застосування компетентностей та їх адаптація в умовах професійної діяльності. Важливо відрізнити дуальне навчання від традиційного проходження практики студентами та учнями. Дуальна форма освіти передбачає навчання на робочому місці з виконанням певних посадових обов'язків відповідно до трудового договору, що не слід спутувати з проходженням навально-виробничої чи педагогічної практики студентами. Саме така форма навчально-виробничої діяльності дає змогу майбутнім фахівцям швидше адаптуватися до робочого місця та знайти професію за покликанням (Проект Концепції дуальної освіти..., 2018).

Впровадження інтеграційних процесів у вищій професійній освіті України, значно зміцнює освіту, відкриває широкі можливості рейтингу закладів вищої освіти, з метою підготовки висококваліфікованих фахівців, єдиний простір вищої освіти в Європі створює умови для вищої освіти України щодо співпраці між ЗВО, участі міжнародної співпраці у проектах студентів та викладачів.

Однією з першочергових проблем, що має вирішувати сучасна вища професійна освіта, є проблема відбору обдарованої молоді до ЗВО, яка за період навчання має відображати всі особливості професійної діяльності майбутнього випускника в проєкції на освітній процес.

Важливою проблемою залишається і відбір змісту вищої освіти, який нині ґрунтується на загальнодидактичних принципах (науковості, наочності, доступності, зв'язку навчання з життям тощо), які покликані регулювати процес відбору форм і методів, засобів організації освітньої діяльності у ЗВО. Слід наголосити, що окрім наведених принципів необхідно вводити у освітній процес закладу вищої освіти ще й такі: відповідності сучасного змісту освіти потребам ринку праці; єдності змістової і практичної сторін навчання; випереджального розвитку освіти у відповідності до вимог часу та ін. (Коржуєв, Попков, 2003: 7).

Нині, практика європейських держав показує, що при запровадженні національної системи забезпечення якості

вищої освіти, надзвичайно важливо проявляти гнучкість та уникати сприйняття всіх стандартів і рекомендацій щодо інноваційних тенденцій в освіті, зокрема, створення агенції з академічного визнання і міжнародного обміну в рамках співпраці між студентами та викладачами; запровадження національної системи рейтингів закладів вищої освіти відповідно до Болонського процесу («Болонський процес 2020 – Європейський простір вищої освіти в новому десятиріччі» Льовен, 2009), що акцентує увагу на фундаментальній ролі університетів, акценту на дослідницькій та самоосвітній роботі (Бабин, Ликова, 2017).

Інтеграція системи вищої освіти України у Європейський простір вищої освіти (ЄПВО) відкриває такі можливості: зокрема, доступу до вищої освіти всіх бажаючих; широкої мобільності студентів, науково-педагогічних працівників; зміцнення позицій державних закладів вищої освіти на національному, європейському і світовому ринку праці та ринку освітніх послуг (Бабин, Ликова, 2017).

Таким чином, вимоги сучасності приводять до появи нових засобів і предметів праці, нових виробничих та інформаційних технологій, які наполягають на впровадженні у професійну освіту таких основних засад, зокрема: зміцнення «трикутника знань»: зв'язку між освітою, дослідницькою діяльністю та інноваціями в освіті; розвиток багатостороннього партнерства між закладами вищої освіти України та ЄС; зміцнення зв'язків між вищою освітою та ринком праці (Жаркова, 2017).

Система вищої освіти України нині визначає такі тенденції, які невідомо чи сьогодні будуть на користь закладів вищої освіти, чи навпаки послаблять його діяльність, а саме: зростання вартості вищої освіти на заочній формі навчання на 15 відсотків, денній – 5% (на прикладі ДВНЗ «Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди»; зростання обсягу годин, який відводиться на самостійну роботу та практичну підготовку майбутніх фахівців; можливе збільшення обсягу навчальних предметів за вибором; встановлення оптимального поєднання

теоретичної і практичної підготовки (з метою збільшення терміну навчально-виробничої та переддипломної практик), а також в зв'язку з малочисельністю навчальних груп перевага надається індивідуальним заняттям (Сергійчук, 2018: 184).

Досить важливим кроком у ЗВО сьогодні є навчання, стажування та дослідницька робота за кордоном, що збагачує індивідуальний досвід студента, надає йому можливість більше здобути фахових знань та дозволить розширити мережу контактів. Формування у майбутніх випускників умінь цілісного сприйняття оточуючого світу і відчуття єдності з ним, поєднання професійної мобільності, що ґрунтується на відображенні у змісті освіти основ сучасних знань, наданню йому методологічної й світоглядної спрямованості, об'ємному відображенню навколишнього середовища і таким чином підготовки майбутнього фахівця у певній конкретній галузі, що передбачає набуття знань з обраної спеціальності, що є важливим аспектом нині у подальшій його професійній діяльності.

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» з кожним роком намагається розширювати межі діяльності навчального закладу із ЗВО Чехії, Польщі, Туреччини, Німеччини, Китаю та ін. країн, у рамках академічного обміну студентами, співпрацю між навчальними закладами, участь у міжнародних проектах, спільна видавнича діяльність, організація спільних міжнародних науково-практичних конференцій, симпозіумів та інших заходів.

Щороку укладаються міжнародні угоди, між нашим ЗВО та міжнародними партнерами, метою яких є забезпечення академічної мобільності студентів та адміністративного складу університету за програмою ЄС Еразмус+ (2016-2018 рр. між університетом імені Гарріка Масарика (Чехія) та (2016-2018 рр. між Гданським університетом (Польща), завдяки цим крокам студенти нашого університету матимуть змогу навчатися протягом одного семестру в партнерських вузах, а професорсько-викладацький склад матиме змогу отримати новий досвід

завдяки стажуванню у вказаних закладах вищої освіти. У 2018 році підписана угода про співпрацю із Стамбульським фондом науки і культури Туреччини з метою організації спільних проектів, напрацювань та заходів, обміну досвідом; а також договір про співпрацю в галузі науки і освіти з «Українсько-Китайським Центром Розвитку Культури і Освіти», який акцентує співпрацю на організації стажування викладачів, студентів та викладачів, студентів та молодих фахівців, що є випускниками університету в Китаї та України.

Нові реалії України в контексті глобалізації та в умовах європейського вибору, зумовлюють заклади вищої освіти звернути увагу на формування освіченої творчої, конкурентоздатної особистості, чому слугує забезпечення пріоритетного розвитку особистості протягом всього життя, які включені до Закону «Про освіту» (2017 р.); вихід системи освіти в Україні на рівень систем освіти розвинених країн світу шляхом докорінного реформування його концептуальних, структурних і організаційних основ відповідно до Болонського процесу та «Європи знань» з метою утворення єдиного узгодженого європейського простору вищої освіти для забезпечення світової конкурентоспроможності майбутніх фахівців – є стратегічними пріоритетними завданнями реформування системи вищої професійної освіти в Україні.

Висновки

Отже, підвищення якості вищої професійної освіти посідає протягом останніх років домінуюче місце у питаннях забезпечення конкурентоспроможності освітньої системи нашої держави та підготовки кадрів відповідної кваліфікації. Важливість підвищення якості вищої професійної освіти сприяють впровадження дистанційної освіти та дуальної форми навчання у підготовці майбутніх фахівців, створення сприятливих умов з метою академічного обміну між студентами та викладачами у галузі співпраці та з метою розвитку особистості впродовж життя – на сьогодні набирають впевнених кроків і є запорукою розвитку національного інтелектуального потенціалу.

Зростаючі вимоги до якості підготовки фахівців з професійної освіти вимагають подальшої теоретичної та практичної розробки удосконалення системи вищої професійної освіти України та визнання її у європейському освітньому просторі.

Література

1. Бабин І., Ликова В. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти на період до 2020 р. URL: <https://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/238-strategija-ta-suchasni-tendenciji-rozvitku-universitetskoji-osviti-ukrajini-v-konteksti-jevropejskogo-prostoru-visshhoji-osviti-na-period-do-2020-r.html/2017/>
2. Білий Л. Г. Особливості розвитку вищої професійної освіти в Україні та сучасні тенденції в управлінні освітою. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки. 2012. Випуск 1. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/./cgiirbis_64.exe.
3. Драч І.І., Чернишова Є.Р. Особливості освітньої діяльності у сучасній вищій школі. Теорія та методика управління освітою. 2010. №3. С.1-10. URL: <http://tme.umo.edu.ua/docs/3/10dramhc.pdf>.
4. Жаркова О. Якість підготовки здобувачів вищої освіти в умовах модернізації освіти. URL: <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/2017/>.
5. Коржуев А. В., Попков В.А. Традиции и инновации в высшем профессиональном образовании. Москва : ИНТРА, 2003. 411 с.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період 2012-2021 роки. URL: https://www.tempus.org.ua/./823-nacionalna-strategija-rozvitku-osviti-v-ukrajini-na-2012-2021-r-/2446-25_2013/.html
7. Проект Концепції дуальної освіти – Міністерство освіти і науки. URL: <https://mon.gov.ua/./kontseptsii-dualnoi-osviti.doc>

8. Сергійчук О.М. Тенденції розвитку вищої педагогічної освіти в Україні на сучасному етапі. Теоретична і дидактична філологія: зб. наук. праць. Серія «Педагогіка». Переяслав-Хмельницький: «ФОРМ» Домбровська Я.М., 2018. Випуск 27. С. 179-188.
9. Dobroskok, I., & Dobroskok, S. (2017). World Experience of Distance Learning as a Innovative Form of Professional Education. *Professional Education: Methodology, Theory and Technologies*, (6), 7-26. Retrieved from <https://education-journal.org/index.php/journal/article/view/74>.

Сергійчук О.М.

Вища професійна освіта в умовах інтеграції в європейський освітній простір

Анотація

У статті обґрунтовано пріоритетні завдання реформування системи вищої освіти в Україні; висвітлено сучасний стан вищої професійної освіти та її завдання; висвітлено принципи сучасної європейської освіти; компоненти та функції організації навчального процесу у закладах вищої освіти; акцентується увага на розвитку професійно-педагогічної майстерності педагогічних працівників, підвищення рівня їхньої готовності до використання особистісно-розвивальних та інформаційно-комунікативних технологій, електронних засобів навчання, інформаційно-аналітичних систем управління розвитком професійної освіти і навчання студентів; обґрунтовані рекомендації Європейського простору вищої освіти щодо розвитку вищої освіти у країнах ЄС. Автор наголошує, що одним із основних принципів сучасної європейської освіти, що відповідає за якісний бік підготовки та надбання фахових компетенцій, на сьогодні є мобільність студентів та викладачів. Зазначено, що вплив інтеграційних процесів, зростаюча роль глобалізації викликають необхідність

використання міжнародних освітніх стандартів у сфері освіти. Обґрунтовано вплив реформування системи вищої освіти на створення сприятливих умов для фахового зростання майбутнього фахівця.

Ключові слова: заклади вищої освіти, професійна освіта, освітня домінанта, ринок праці, інформаційне суспільство, напрямки реформ вищої професійної освіти, мобільність студентів і викладачів, Європейський простір вищої освіти, Болонський процес.

Сергейчук Е. Н.

Высшее профессиональное образование в условиях интеграции в европейское образовательное пространство

Аннотация

В статье обоснованы приоритетные задачи реформирования системы высшего образования в Украине; освещено современное состояние высшего профессионального образования и ее задачи; освещены принципы современного европейского образования; компоненты и функции организации учебного процесса в учреждениях высшего образования; акцентируется внимание на развитии профессионально-педагогического мастерства педагогических работников, повышение уровня их готовности к использованию личностно-развивающих и информационно-коммуникативных технологий, электронных средств обучения, информационно-аналитических систем управления развитием профессионального образования и обучения студентов; обоснованные рекомендации Европейского пространства высшего образования по развитию высшего образования в странах ЕС.

Автор отмечает, что одним из основных принципов современного европейского образования, отвечающий за качественную сторону подготовки и приобретения профессиональных компетенций, на сегодня является мобильность студентов и преподавателей. Отмечено, что влияние интеграционных процессов, растущая роль

глобализации вызывают необходимость использования международных образовательных стандартов в сфере образования. Обосновано влияние реформирования системы высшего образования на создание благоприятных условий для профессионального роста будущего специалиста.

Ключевые слова: высшие учебные заведения, профессиональное образование, образовательная доминанта, рынок труда, информационное общество, направления реформ высшего профессионального образования, мобильность студентов и преподавателей, Европейское пространство высшего образования, Болонский процесс.

UDC 377.8:011.3-051:796

DOI: 10.31470/2415-3729-2019-9-195-210

Psychological and Pedagogical Conditions for the Future Physical Education Teachers Training in the Educational Process of the New Ukrainian School

Iryna Fastovets

Specialist of the Highest Qualification Category, Teacher-methodologist,

Lecturer of the Kyiv Higher Educational Institution of Kyiv Region Council

«Bila Tserkva Humanities Pedagogical College»

✉ 37, Yaroslava Mudrogo Str., Bila Tserkva, Ukraine

E-mail: fastovets.ira12@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7437-8263

Nadiia Ovcharova

Specialist of the Highest Qualification Category, Teacher-methodologist,

Lecturer of the Kyiv Higher Educational Institution of Kyiv Region Council

«Bila Tserkva Humanities Pedagogical College»

✉ 37, Yaroslava Mudrogo Str., Bila Tserkva, Ukraine

E-mail: ovcharovik@ukr.net

ORCID: orcid.org/0000-0003-1447-7478

Date of receipt of the article: December 04, 2018

Article accepted for publication: February 21, 2019

Психолого-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичного виховання Нової української школи

Ірина Анатоліївна Фастовець

спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
педагог-методист, викладач Київського вищого
навчального закладу

Київської обласної ради «Білоцерківський гуманітарний педагогічний коледж»

✉ вул. Ярослава Мудрого, 37, Біла Церква, Україна

Надія Андріївна Овчарова

спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
педагог-методист, викладач Київського вищого навчального закладу

Київської обласної ради «Білоцерківський гуманітарний педагогічний коледж»

✉ вул. Ярослава Мудрого, 37, Біла Церква, Україна

Дата надходження статті: 04 грудня 2018 р.
Стаття прийнята до друку: 21 лютого 2019 р.

Abstract

The article presents the theoretical substantiation of the implementation of pedagogical innovations aimed at increasing the efficiency of the New Ukrainian School. It sets the task of scrupulous analysis, awareness and comprehension of the circumstances on which the effectiveness, success, quality of education depend on. The pedagogical conditions under which their implementation is possible in the preparation of future Physical Education teachers are determined by the authors. They note that the results of the long-term scientific and pedagogical research during the pre-diploma practice of graduate students convincingly testify that the professional development of future teachers and scientific and pedagogical workers are linked inseparably. There are situations that stimulate the teachers of psychological and pedagogical disciplines for a self-development during the introduction of psychological and pedagogical conditions: the self-improvement of their own competence, the methodically competent selection of professional-practical tasks, and the work on research projects. The pedagogical conditions and other aspects of this article concern both the main subjects of education, although they are aimed, viewing the goal and objectives, mainly for the training of future Physical Education teachers. The effective professional development of students

requires taking into account the social, individual and characterological characteristics of each individual. The learning system should develop the students' ability to comprehend, study, analyze, make informed decisions, take into account different options for solving practical problems. The stimulation of the professional teachers' activity involves the creation of such circumstances and the psychological atmosphere, when their active creative activity achieves high results, satisfies their personal and social needs, which leads to the formation of positive motives in their professional and pedagogical activity. The article presents the theoretical substantiation and methodology of physical education features in the educational process in pre-school educational institutions, the formation of physical health and cultural skills that have a positive effect on physical development, emotional state of children, diverse classes.

Key words: professional competence, professional motivation, professional and pedagogical training of students, physical education, healthcare, New Ukrainian School.

References

1. Azhippo, O. Y. (2012). *Pidhotovka maibutnix uchyteliv fizychnoi kultury do profesiinoi diialnosti v zahalnoosvitnix navchalnykh zakladakh* [Training of physical culture future teachers for a professional activity in general educational institutions]. Kharkiv: Digital Printing House, 1, 423 [in Ukrainian].
2. Balakhnicheva, G.V., Zaremba, L.V. & Tsos, A.V. (2013). *Profesiina maisternist uchytelia fizychnoho vykhovannia* [Professional mastery of a physical education teacher]. Lutsk: Lesia Ukrainka Eastern Europe National University [in Ukrainian].
3. Vasyanovich, G.P. (2013). *Pedahoh i yoho rol u navchalno-vykhovnomu protsesi* [The teacher and its role in an educational process]. *Officer of Ukraine*, 8, 9-11 [in Ukrainian].
4. Vasyanovich, G.P., 2005. *Pedahohichna etyka* [Pedagogical ethics]. Lviv: Norma [in Ukrainian].

5. Gurevich, R. S. & Cademia, M. Y. (2005). Informatsiino-telekomunikatsiini tekhnolohii v navchalnomu protsesi ta naukovykh doslidzhenniakh [Information and telecommunication technologies in the educational process and scientific researches]. Vinnitsa: Ltd. «Planer» [in Ukrainian].
6. Gurevich, R. S. (2008). Teoriia i praktyka navchannia v profesiino-tekhnichnykh zakladakh [Theory and practice of teaching in vocational schools]. Vinnytsya: «Vinnytsia» [in Ukrainian].
7. Gurzhiy, A. M., Gurevich, R. S. & Konoshevsky, L. L. (2015). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv trudovoho navchannia zasobamy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii [Formation of professional competence of future labor education teachers by means of information and communication technologies]. Kyiv; Vinnitsa: Ltd. «Planer» [in Ukrainian].
8. Yevtuh, M. B. (2008). Pedahohichna osvita [Pedagogical education]. In V.H. Kremen (Ed.), Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
9. Zyazyun, I.A. (2000). Intelektualno-tvorchyi rozvytok osobystosti v umovakh neperervnoi osvity [Intellectual and creative development of a person in the conditions of continuous education] In I.A. Ziaziuna (Ed.) Neperervna profesiina osvita: problemy, poshuky, perspektyvy [Continuing vocational education: problems, quest, perspectives]. Kyiv: Vipol. 11-57 [in Ukrainian].
10. Zyazyun, I., Levovitsky, T., Vilsh, I., & Nichkalo, N. (2001). Nauka i mystetstvo pedahohichnoi dii [Science and art of pedagogical influence]. *Profesiina osvita: pedahohika i psykholohiia*. Kyiv, 5, 357-380 [in Ukrainian].
11. Zyazyun, I. A. (2011). Pedahohichne naukove doslidzhennia v konteksti tsilisnogo pidkhodu [Pedagogical research in the context of a holistic approach]. *Porivnialna profesiina pedahohika*, 1, 19 [in Ukrainian].
12. Nychkalo, N. G. (2012). Teoretychni zasady stanovlennia i rozvytku subdystyplin u suchasni pedahohitsi

[Theoretical foundations of formation and development of subdisciplines in modern pedagogy.]. Zhytomyr: Publishing House of Ivan Franko Zhytomyr State University. 23-33 [in Ukrainian].

Вступ

Для ефективної модернізації педагогічної освіти в українських ЗВО, зокрема підготовки вчителів фізичного виховання, відповідно до завдань, пов'язаних із формуванням Нової української школи, необхідно достатньо повно та цілісно уявляти структуру й організаційні особливості вищої освіти розвинених європейських та інших розвинених країн, у тому числі основні напрями вдосконалення підготовки педагогічних кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що за кордоном галузь фізичної культури і спорту розглядають крізь призму практичної діяльності як складну систему соціально-економічних відносин. Останнім часом Уряди країн ЄС здійснюють заходи щодо пропаганди фізичної культури, затверджують національні програми популяризації фізичного виховання; більшість європейських країн на всіх ступенях загальної освіти (молодша, середня і старша школи) вимагають від учнів обов'язкового відвідування уроків фізичного виховання. Підготовка вчителя Нової української школи в наш час перебувають в центрі уваги педагогічної науки. Формування особистості майбутнього вчителя у процесі навчання представлене в роботах (Васяновича, 2013: 9-11; 2005: 344; Гуревича, 2005: 366; 2008: 410; Гуржія, 2015: 464; Євтуха, 2008: 646; Зязюна, 2001: 380) та ін. Отже, аналіз функціональних компонентів психолого-педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання дає підстави стверджувати, що вони будуються на ґрунті загальнонаукових, загальнопрофесійних і професійно орієнтованих (теоретичних і практичних) дисциплін шляхом взаємозв'язку та інтеграції психолого-педагогічної та фізкультурно-спортивної підготовок.

Тому головною метою є: проектування професійних якостей випускників ЗВО галузі фізичної культури на основі компонентів психолого-педагогічної компетентності, вивчення сучасних педагогічних концепцій та ідей компетентнісного підходу в освіті, а також досвіду моделювання особистості вчителя фізичного виховання. Моделювання дозволяє співставити інваріантні, ідеалізовані, узагальнені характеристики особистості фахівця, його професійної діяльності та, на цій основі, – удосконалити процес його формування.

Отже, незважаючи на значення проведених наукових пошуків, виділення невіршених раніше частин проблеми професійної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання у ЗВО недостатньо досліджена в теоретико-методологічному аспекті, а традиційна система освіти не в змозі забезпечити органічне входження нової генерації вчителів у складне та швидкозмінне поле різнопланових потреб навчально-виховної діяльності в Новій українській школі.

Головною метою статті є: формування цілісної особистості, що передбачає активний вплив не лише на її фізичний потенціал, а й на свідомість, психіку та інтелект, сприяє формуванню стійкої позитивної мотивації, ціннісних орієнтацій, інтересів і потреб у фізичній активності та здоровому способі життя. Розвиток фахівців фізичної культури і спорту визначається компетенціями, необхідними для творчого розв'язання психолого-педагогічних завдань фізичного виховання молоді. Відповідно, важливе місце в підготовці фахівців цього профілю займають психологічні та педагогічні дисципліни, від яких залежить вироблення в них здатності ефективно застосовувати форми і методи роботи з учнями, креативно мислити, самостійно продукувати нові знання.

Тому постановка завдань полягає у визначенні психолого-педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичного виховання та ефективному застосуванні їх у навчальному процесі.

Матеріал і методи досліджень

Методи дослідження, які використовувалися для досягнення поставлених завдань: аналіз, синтез та узагальнення отриманих матеріалів.

Результати та їх обговорення

У зв'язку з цим педагогічні умови вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання стосуються як структурних, так і функціональних компонентів розробленої освітньої системи. Специфіка фізичного виховання визначає конкретну спрямованість педагогічних умов, відповідно до змісту і структури освітнього процесу, які розрізняють: дидактичні, психолого-педагогічні, організаційно-педагогічні, соціально-педагогічні та методичні умови.

Отже, основними передумовами якісної професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання вважаємо належне соціально-психологічне, науково-методичне, кадрове і матеріально-технічне, у тому числі інформаційно-комунікаційне забезпечення освітнього процесу коледжу в галузі фізичної культури і спорту.

Розробляючи умови вдосконалення професійної підготовки, розглядаємо їх як психолого-педагогічні, оскільки у життєдіяльності колективів (педагогічного, навчального) особливе місце займає морально-психологічний стан його членів, соціально-психологічні обставини функціонування, діяльності та розвитку колективу. І це природно, оскільки колектив не може ні існувати, ні працювати без спілкування його членів, без взаємовідносин між ними, без їхнього соціально-психологічного контакту та взаєморозуміння. Під психологічними умовами розуміємо всю сукупність соціально-психологічних характеристик стану та діяльності колективу в цілому та його окремих складових, що в сукупності визначають соціально-психологічний клімат Нової української школи. У педагогіці соціально-психологічний клімат – це «емоційна атмосфера», що склалась у колективі та відображає систему міжособистісних відносин у ньому, що суттєво впливають на продуктивність освітньої діяльності майбутніх вчителів.

Виходячи з цього, загальними (першого рівня конкретизації) умовами формування компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в системі професійної освіти, на нашу думку, присутні три групи умов:

- пов'язані з реалізацією сукупності принципів, вибір яких визначений освітньою сферою педагогічної діяльності;
- організації освітнього процесу, що забезпечує єдність знань і діяльності студентів, формування в них адекватних уявлень про майбутню соціально-професійну дійсність і рольові функції, котрі вони виконуватимуть;
- реалізації принципів положень компетентнісного підходу в освіті, вибір яких визначається сутністю та цільовою спрямованістю цього підходу.

Отже, педагогічні умови можуть бути описані стосовно ефективності функціонування освітнього процесу (умови другого рівня конкретизації) як вимоги до цілеспрямованої професійної мотивації, становлення, ідентифікації та адаптації студентів; вибору змісту освіти; засобів, форм, прийомів і методів організації освітнього процесу; поведінки, діяльності та характеру взаємодії особистісних умови. За цією логікою поділяють психолого-педагогічні умови професійної підготовки вчителів фізичного виховання на такі підгрупи: мотиваційно-цільові, процесуально-змістові, організаційно-технологічні, суб'єктно-особистісні.

Натомість, сукупність умов, спрямованих на формування професійно-педагогічної майстерності в системі професійної освіти фахівців фізичної культури і спорту, включає: гуманізацію процесу навчання і виховання; вивчення мотивів і потреб студентів; коригування мотивів на підвищення педагогічної майстерності; розвиток суб'єктної позиції студента з урахуванням його активності, інтересів і потреб; наступність змісту курсів обраного виду спорту, спеціалізації та фізкультурно-педагогічного вдосконалення; етапність у формуванні педагогічної майстерності; інтегрування спортивно-спеціалізованого та психолого-педагогічного вдосконалення; використання активних

методів навчання та створення інноваційного середовища. Психолого-педагогічними умовами ефективною загальнопедагогічної підготовки майбутнього учителя фізичного виховання виступають: фундаменталізація навчального матеріалу; системна організація процесу пізнання педагогічної дійсності; формування методологічного мислення майбутнього вчителя; актуалізація людинотворчої сутності професійної діяльності учителя фізичного виховання; інтеграція теоретичної та практичної складової загальнопедагогічної підготовки.

Викладені умови охоплюють різні сторони навчання, відображаючи специфіку підготовки вчителів фізичного виховання, сприяють формуванню інноваційних знань, умінь, навичок, відповідних особистісних і професійних якостей студента, котрі забезпечують готовність майбутнього вчителя до інноваційної навчальної діяльності в Новій українській школі.

Результати тривалого науково-педагогічного пошуку під час передипломної практики студентів-випускників, переконливо свідчать про нерозривну єдність професійного розвитку майбутніх педагогів і науково-педагогічних працівників. Під час упровадження психолого-педагогічних умов виникають ситуації, що стимулюють викладачів психологічних і педагогічних дисциплін до саморозвитку: самовдосконалення власних компетенцій, методично грамотного добору професійно-практичних завдань, виконання науково-дослідних проєктів. Як викладачів, так і студентів заохочують підвищувати педагогічну майстерність: незадоволеність власним рівнем професіоналізму, готовності до педагогічної діяльності, своїми досягненнями, статусом, визнанням серед інших фахівців галузі фізичної культури і спорту; прагнення пошуку нових життєвих стратегій, створення програми власного саморозвитку і вибору відповідних засобів, набуття досвіду самовдосконалення в реальних діях і вчинках, моделювання цілісної системи роботи над собою, розвитку власних інтелектуальних і фізичних здібностей. Педагогічні умови та інші аспекти статті стосуються обох основних суб'єктів освіти, хоч і

спрямовані, з огляду на поставлену мету і завдання, переважно, на підготовку майбутніх учителів фізичного виховання. Зауважимо також, що цілеспрямована мотивація студентів і викладачів до навчання та педагогічної діяльності в галузі фізичної культури і спорту включає: урахування загального культурно-освітнього рівня студентів; активізація навчально-пізнавальної діяльності, залучення студентів до різних складових освітнього процесу; урахування впливу особистості викладача на професійно-педагогічний розвиток студентів.

Розвиток професійної мотивації майбутнього вчителя та перевірка його здатності забезпечувати в подальшому мотивацію освітньої діяльності учнів, має здійснюватися вже у процесі допрофесійної підготовки та профвідбору. До найважливіших характеристик освітнього процесу ЗВО, що визначають мотивацію професійно-педагогічної діяльності й ефективність професійної підготовки в цілому, як уже зазначалось, належить соціально-психологічний клімат у навчальному та педагогічному колективі. Організуючи роботу з підвищення мотивації студентів і викладачів до навчання та педагогічної діяльності, варто враховувати показники, що характеризують стан соціально-психологічного клімату: задоволеність членів колективу взаємовідносинами, процесом діяльності, керівництвом; настрій, що домінує; взаєморозуміння студентів із викладачами, викладачів із керівництвом, авторитетність педагогів і керівників коледжу; ступінь участі членів колективу в управлінні та самоуправлінні; згуртованість, свідомі дисципліна; продуктивність освітньої діяльності. На нашу думку, ці показники доцільно доповнити задоволеністю рівнем оплати праці та одержаними результатами професійної підготовки випускників.

Тому можна з упевненістю стверджувати, що діяльність з мотивації студентів і викладачів до навчання та педагогічної діяльності у галузі фізичної культури і спорту здійснюється за двома взаємопов'язаними напрямками: робота керівництва з оздоровлення клімату в педагогічному колективі та серед студентів і підвищення активності викладачів у створенні

сприятливої соціально-психологічної атмосфери в навчальному колективі. При цьому ефективний професійний розвиток студентів потребує врахування соціальних, індивідуально-характерологічних особливостей кожної особистості. Динаміка професійного зростання та поступового формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичного виховання залежить від суб'єктної взаємодії «студент – викладач» і прямо пропорційна рівню професійної мотивації в освітньому процесі. Система навчання має розвивати у студентів здатність осмислювати, вивчати, аналізувати, приймати обдумані рішення, враховуючи різні варіанти виходу з педагогічних ситуацій, розв'язання практичних завдань. Стимулювання професійної діяльності викладачів передбачає створення таких обставин і психологічної атмосфери, коли їхня активна творча діяльність дає високі результати, задовольняє їхні особистісні та соціально зумовлені потреби, що зумовлює формування в них позитивних мотивів професійно-педагогічної діяльності. Для формування індивідуальних соціально та професійно важливих якостей, розвитку навичок спілкування, формування мотивації до професійно-педагогічної діяльності та професійної спрямованості викладачів і студентів доцільно використовувати тренінгові технології.

Особливістю навчання педагогічних працівників Нової української школи є необхідність врахування факторів, що допомагають долати сформовані в їхній свідомості негативні стереотипи щодо опанування нових знань, професійних навичок і вмій. У цьому зв'язку однією з провідних тенденцій, що набуває нині суттєвого значення, є посилення уваги до психологічної складової навчання та відповідного психологічного супроводу професійної підготовки, формування у випускників готовності до вікових і професійних змін, що відбуваються з людиною впродовж життя, і максимальна профілактика можливих професійних деформацій, зокрема професійного вигорання вчителя. Це особливо важливо для учителів фізичного виховання, завдання яких – не лише фізична підготовка, а й морально-психологічний розвиток учнів.

На сьогодні в Новій українській школі повинно бути обов'язковою складовою ефективною діяльністю вчителя фізичної культури та належний рівень психолого-педагогічної компетентності. Якщо студент не оволодів психолого-педагогічними знаннями, вміннями, професійними якостями, він не зможе в подальшому правильно підійти до аналізу професійних функцій, що створить значні труднощі для його педагогічної діяльності. Робота в Новій українській школі має розглядатися не «як система навчальних предметів, а як, відповідно, предмет навчальної діяльності, що ставить студента в дієву позицію, забезпечує змістову реалізацію принципу зв'язку теорії з практикою».

У модернізації змісту освіти майбутніх учителів фізичного виховання у коледжі вирішальну роль відіграють критерії добору змісту навчальних дисциплін, що мають забезпечувати точність, достовірність, відтворюваність, доказовість, логічну стрункність навчальної інформації. Навчальні програми варто наповнювати науковими знаннями, що є теоретичною підвалиною дисциплін. При цьому враховувати закономірність взаємозв'язків і взаємозалежність у розвитку науки і практики, а також інтеграцію та диференціацію різноманітних галузей знання. Чим вищий рівень узагальнення знань, тим ширшою є сфера їх дії та, водночас, меншою кількістю інформації, що необхідно засвоїти студентам. Головним об'єктом вивчення є основні закономірності; усі факти потрібно розглядати насамперед як засіб розкриття сутності цих закономірностей. Крім цього, до змісту освіти треба вносити лише те нове, що вже пройшло наукову та практичну перевірку. Отже, зміст освіти, побудований на науковій основі відповідно до Нової української школи, зокрема діяльнісного та компетентнісного, має передбачати інтеграцію знань із дисциплін суміжних галузей для ефективного розв'язання вчителем у подальшому практичних завдань фізичного виховання.

У зв'язку з цим, «суть освіти полягає в тому, щоб дозволити студенту на будь-якому рівні стикатися з

важливими проблемами свого існування, щоб він усвідомлював проблеми і суперечливі питання, які він хотів би вирішити».

Запропонована точка зору прямо співвідноситься з ідеями про смисл, особистісну значимість змісту навчальної дисципліни і методів навчання. У зв'язку з цим відзначимо, що переживання сутності змісту навчальної дисципліни й освітнього процесу Нової української школи в цілому є одним із найважливіших чинників, що забезпечують позитивну мотивацію, формування професійної спрямованості та ефективність навчання.

Висновок

У цілому, запропонований комплекс психолого-педагогічних умов забезпечує досягнення мети і завдань професійної освіти, взаємозв'язок і оптимізацію навчальної, розвивальної та виховної функцій професійної підготовки вчителя; узгодженість і взаємодію змісту, форм, методів і технологій підготовки майбутніх учителів фізичного виховання; спрямування психолого-педагогічного компоненту професійної підготовки студентів на майбутню діяльність учителя фізичного виховання; сприяє створенню інноваційного освітнього середовища для формування комплексу компетентностей, необхідних учителям фізичного виховання, розвитку професійної спрямованості та на цій основі – педагогічної майстерності вчителя фізичного виховання.

Література

1. Ажиппо О.Ю. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах (теоретичний і методичний аспекти). Харків: Цифрова друкарня № 1, 2012. 423 с.
2. Балахничева Г.В., Заремба Л. В., Цьось А. В.. Професійна майстерність учителя фізичного виховання. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. 64 с.

3. Васянович Г.П. Педагог і його роль у навчально-виховному процесі. Офіцер України. 2013. № 8. С. 9-11.
4. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навч.-метод. посібник. Львів: Норма, 2005. 344 с.
5. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю.. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навч. посібник для студ. пед. ВНЗ і слухачів ін-тів післядипл. пед. Освіти. Вінниця: ООО «Планер», 2005. 366 с.
6. Гуревич Р.С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах: монографія. Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 410 с.
7. Гуржій А.М., Гуревич Р.С., Коношевський Л.К. Формування професійної компетентності майбутніх учителів трудового навчання засобами інформаційно-комунікаційних технологій: монографія. Вінниця: ТОВ Фірма «Планер», 2015. 464 с.
8. Євтух М.Б. Педагогічна освіта // Енциклопедія освіти / В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 646.
9. Зязюн І.А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи*: монографія / за ред. І. А. Зязюна. Київ: Віпол, 2000. С. 11-57.
10. Зязюн І.А. Наука і мистецтво педагогічної дії. *Професійна освіта: педагогіка і психологія. Польсько-український, україно-польський журнал* / за ред. Т. Левовицького, І. Зязюна, І. Вільш, Н. Ничкало. Ченстохова; Київ, 2001. № 5. С. 357-380.
11. Зязюн І.А. Педагогічне наукове дослідження в контексті цілісного підходу. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2011. Вип. 1. С. 19-30.
12. Ничкало Н.Г. Теоретичні засади становлення і розвитку субдисциплін у сучасній педагогіці. *Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку* : збірник наукових праць / за ред. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 23-33.

Фастовець І.А, Овчарова Н.А

Психолого-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичного виховання Нової української школи

Анотація

У статті подано теоретичне обґрунтування реалізації педагогічних інновацій, спрямованих на підвищення ефективності Нової української школи, яка ставить завдання прискіпливого аналізу, усвідомлення й осмислення обставин, від яких залежать ефективність, успішність, якість освіти та визначення педагогічних умов, за яких їх упровадження є можливим і доцільним у підготовці майбутніх учителів фізичної культури. Педагогічні умови та інші аспекти статті стосуються основних суб'єктів освіти, на поставлену мету і завдання, на підготовку майбутніх учителів фізичного виховання.

Ключові слова: позитивне ставлення, професійна компетентність, професійна мотивація, інновація, професійно-педагогічної підготовка студентів, фізичне виховання, здоров'язбереження, Нова українська школа.

Фастовец И.А, Овчарова Н.А

Психолого-педагогические условия подготовки будущих учителей физического воспитания Новой украинской школы

Аннотация

В статье представлено теоретическое обоснование реализации педагогических инноваций, направленных на повышение эффективности Новой украинской школы, задачу тщательного анализа, осмысления обстоятельств, от которых зависят эффективность, успешность, качество образования и определения педагогических условий, при которых их внедрение возможно и целесообразно в подготовке будущих учителей физической культуры. Педагогические условия и другие аспекты статьи касаются основных субъектов

образования, поставленную цель и задачи, на подготовку будущих учителей физического воспитания.

Ключевые слова: позитивное отношение, профессиональная компетентность, профессиональная мотивация, инновация, профессионально-педагогической подготовки студентов, физкультурное воспитание, сохранение здоровья, Новаяукраинская школа.

UDC 378.011.3-051

DOI: 10.31470/2415-3729-2019-9-211-225

Professional Training of a Teacher to the Practical Realization of the Idea of the New Ukrainian School

Olena Khmelnytska

Doctor of Philosophy in Pedagogy (Ph.D),

Senior Lecturer at the Department of Pedagogy

Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State

Pedagogical University,

✉ 30, Sukhomlynskyi Str., Pereiaslav-Khmelnytskyi, Kyiv

Region, Ukraine, 08401

E-mail: hmelnitskalena@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0644-6201

Date of receipt of the article: November 30, 2018

Article accepted for publication: February 21, 2019

Професійна підготовка педагога до практичної реалізації ідеї Нової української школи

Олена Сергіївна Хмельницька

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,

□ вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401

Дата надходження статті: 30 листопада 2018 р.

Стаття прийнята до друку: 21 лютого 2019 р.

Abstract

The article describes the main components of the teacher's professional training for the implementation of the idea of the New Ukrainian School, the role of integrating the theoretical and practical training of future teachers, and the peculiarities of the

introduction of dual education into pedagogical activity. The innovative methods, technologies and forms of educational activity organization during the study of theoretical foundations of pedagogy, the peculiarities of their application in practical and seminary classes, have been separated, in particular, individualized and differentiated learning, group forms of activity, mixed and adaptive learning, a digital storytelling, a personalized learning, an inverted class, a virtual classroom, a gaming education, STEM education, a training, debate, etc. The main aspects that promote the professional competencies of students, their technological and personal readiness, and the formation of a competitive specialist in this field during the pedagogical practice are investigated.

The correlation between theory and practice in pedagogical activity has certain regularities. The objective laws of pedagogical activity determine only its main direction. The forms of manifestation of pedagogical patterns are multivariate; in different situations they can be different and determined by specific conditions. The theory of pedagogy gives only a possible choice of methods, techniques, means and forms of content implementation, but can not predict many specific situations, give timely guidance for each case.

The integration of theoretical and practical future teachers' training contributes to activating cognitive activity of students, forming a holistic view of the future profession, creating the optimal conditions for gaining strong knowledge and skills in the work. A student integrates into the school system, improves the theoretical and methodological knowledge, practical skills and examines the age and psychological characteristics of children.

The New Ukrainian School is designed to form a person capable of being successful in life, holistic and versatile, initiative, patriot with an active position, an innovator capable of changing the world. To accomplish the above tasks, a professional teacher must possess a range of competencies such as informational, digital, research, civic, linguistic-communicative, social, technological, etc. An educational activity at the institution of higher education is constructed in such a way as to ensure the formation and improvement of the professional competences necessary for the New Ukrainian School teacher.

The specificity of the professional training of future teachers is to ensure continuity and integration of the theoretical and practical components of training.

Key words: New Ukrainian School, competencies, innovative technologies, integration, theoretical and practical training, vocational training, educational activity, teaching methods, forms of training.

References

1. Vajnola, P.X. (2017). *Metodyka vykladannya dyscyplin socialno-pedagogichnogo cyklu. Navchalnyj posibnyk* [Methodology of teaching disciplines of the socio-pedagogical cycle]. Centr uchbovoyi literatury. Kiev [in Ukrainian].
2. Gushynecz, N.O. (2008). *Innovacijni metody i formy provedennya seminar skyx zanyat* [Innovative methods and forms of seminars]. Retrieved from URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/gushinez.php>.
3. *Zakon Ukrayiny «Pro osvitu»* (2017). [Law of Ukraine «On Education»]. Retrieved from <https://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/>.
4. *Koncepciya Novoyi ukrayinskoyi shkoly* (2016). [Concept of the New Ukrainian School]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrain-ska-shkola-compressed.pdf>.
5. *Koncepciya pidgotovky faxivciv za dualnoyu formoyu zdobuttya osvity* (2018). [Concept of specialists' training on the dual form of education]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/koncepciya-pidgotovki-fahivciv-za-dualnoyu-formoyu-zdobuttya-osviti>.
6. Lyashenko, O. & Koczur, V. (2018). *Na shlyaxu do novoyi ukrayinskoyi shkoly* [On the way to a new Ukrainian school]. *Ridna shkola*. 3-4 (1058), 8-10 [in Ukrainian].
7. Makovska, O.A. (2011). *Praktychni zanyattya yak forma navchalno-vykhovnogo procesu u faxovij pidgotovci majbutnogo vykladacha vyshhogo navchalnogo zakladu* [Practical lessons as a form of the teaching and bringing-up process in the professional training of the future teacher

- of a higher educational establishment]. Retrieved from <http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=14251&chapter=1> [in Ukrainian].
8. Pometun, O.I. (2007). Encyklopediya interaktyvnogo navchannya. [Encyclopedia of interactive learning]. Kiev: A.S.K. [in Ukrainian].
 9. Sergijchuk, O.M. & Onyshhenko, N.P. (2012). Formuvannya gotovnosti majbutnix uchyteliv do profesijnoyi diyalnosti u procesi pedagogichnoyi praktyky [Formation of the future teachers' readiness for a professional activity in the process of pedagogical practice]. Pereyaslav-Xmelnyckyj: Vydavnyctvo PP «SKD» [in Ukrainian].
 10. Sysoyeva, S. (2011). Interaktyvni tehnologiyi navchannya doroslyx [Interactive adult teaching technologies]. VD «ЕКМО», Kiev [in Ukrainian].

Вступ

На сучасному етапі впровадження ідей Нової української школи та модернізації змісту освіти, конче необхідна підготовка компетентнісного фахівця, учителя, який зможе у своїй практичній діяльності спрямовувати дітей та молодь до якісного життя у суспільстві. Орієнтуючись на Державний стандарт та типові освітні програми, учитель повинен вміло обирати та формувати інтегрований та автономний спосіб подання змісту з освітніх галузей Стандарту, добирати дидактичний матеріал, ефективні методики та технології навчання і виховання, орієнтуватися на індивідуальні можливості та пізнавальні запити учнів, практичне застосування ними одержаних знань та навичок поведінки в життєвих ситуаціях. Тому нові тенденції професійної підготовки майбутнього фахівця спрямовані на набуття студентами педагогічних закладів вищої освіти, майбутніми учителями ряду загальних та професійних компетентностей, вміння нестандартно та креативно мислити, бути активними, раціонально оволодівати новими знаннями та технологіями, здатними до навчання впродовж життя тощо.

Питання підготовки вчителя для реалізації завдань Нової української школи озвучується відомими науковцями, зокрема Н. Бібік, М. Вашуленко, Л. Гріневич, В. Коцур, О. Пометун, О. Савченко та ін. Теоретичні основи інноваційної діяльності педагогів висвітлено у публікаціях І. Дичківської, В. Моляко, І. Підласого, Б. Сазонова тощо. Психологічну готовність вчителів до нововведень у професійній діяльності досліджено М. Боришевським, Г. Головіним, Н. Клокар, Л. Мітіною, О. Соснюк, О. Францевою та ін.

Увага науковців до цього питання є доречною та потребує дослідження можливостей якісної професійної підготовки майбутніх учителів. Тому метою написання статті є дослідження шляхів удосконалення теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів у контексті розбудови Нової української школи. Серед завдань провідним є виокремлення головних аспектів, що сприяють підвищенню професійних компетентностей майбутніх учителів, їх технологічної та особистісної готовності, формування конкурентоспроможного фахівця у цій галузі.

Матеріали і методи досліджень

Для досягнення поставлених завдань використовувалися такі теоретичні методи дослідження як аналіз наукової та методичної літератури з досліджуваної проблеми, моделювання ситуацій, синтез та узагальнення зібраних даних.

Результати та їх обговорення

Закон України «Про освіту», який окреслює правові норми організації діяльності закладів освіти, був прийнятий Верховною Радою 5 вересня 2017 року. Закон характеризується рядом змін. Зокрема, терміном навчання 12 років, збільшенням автономії закладів освіти та оплати вчителям, правилами атестації вчителів та підвищення їх кваліфікації, уточненнями особливостей управлінської діяльності та обрання директорів шкіл, наданням ширших прав державній мові навчання. З 1 вересня 2017 року за Новою українською школою почали працювати пілотні навчальні заклади, а з 1 вересня 2018 року всі початкові навчальні заклади України.

Прийняття Закону України «Про освіту» визначає нові вимоги до підготовки висококваліфікованих вчителів Нової української школи. Для реалізації цього закону у закладах вищої освіти мають здійснюватись інтеграція теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів, застосовуватись новітні методики та технології навчання і виховання, формуватись ключові компетентності особистості та запроваджуватись нові форми навчальної діяльності (Закон України «Про освіту», 2017).

Підготовка висококваліфікованого, конкурентоспроможного фахівця освітньої галузі можлива завдяки поєднанню міцних та глибоких теоретичних знань з практичними. Сучасні вимоги до педагога та процесу його підготовки в навчальному закладі зумовлені багатьма факторами: інтенсивною інформатизацією, диференціацією та інтеграцією наук, ускладненням функцій педагогічної діяльності тощо. Усе це вимагає від учителя не лише поінформованості, але й неперервного розвитку професійних якостей. Суттєву роль у формуванні готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності відіграє його практична підготовка – важлива складова всієї системи професійної підготовки (Сергійчук, Онищенко, 2012).

Отримані під час теоретичної підготовки знання, допомагають оптимально добирати методи та форми роботи, засоби досягнення мети діяльності, вміння орієнтуватися в різнопланових педагогічних ситуаціях, передбачати та оцінювати результативність своєї професійної діяльності тощо.

Співвідношення між теорією та практикою у педагогічній діяльності має певні закономірності. Об'єктивні закони педагогічної діяльності визначають лише її основне направлення. Форми прояву педагогічних закономірностей визначаються певними ситуаціями та конкретними умовами. Педагогічна теорія дає лише можливий вибір методів, прийомів, засобів та форм реалізації змісту, проте не може передбачити різноманітність ситуацій та спланувати їх вирішення завчасно.

Практична підготовка передбачає проходження різних видів практик та діяльність студента на практичних та семінарських заняттях, а також за допомогою інших форм і видів навчальної роботи.

Інтеграція теоретичної та практичної підготовки майбутніх педагогів сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів, формуванню цілісного уявлення про майбутню професію, створенню оптимальних умов для здобуття міцних знань та навичок у роботі.

Щоб підвищити якість підготовки майбутніх учителів, потрібно інтенсифікувати та оптимізувати навчальний процес у закладі вищої освіти, забезпечити ефективність пізнавальної діяльності студентів та оптимально сприятливі умови навчання. Це передбачає побудову навчальної діяльності на принципах індивідуалізації навчання, тобто врахуванні індивідуально-психічних можливостей студентів, їхніх схильностей до роботи за фахом, до самоорганізації, саморозвитку й успішності навчання. Це забезпечить розвиток професійних здібностей, формування особистісних якостей і, відповідно, психічної готовності до професійної діяльності.

Нова українська школа покликана формувати особистість, здатну бути успішною у житті, цілісно і різнобічно розвиненою, ініціативною, патріотом з активною позицією, інноватором, здатним змінювати світ. Щоб реалізувати вищепоставлені завдання учитель-професіонал має володіти рядом компетентностей таких як інформаційна, цифрова, дослідницька, громадянська, мовно-комунікативна, соціальна, технологічна та ін. Навчально-виховна діяльність у закладі вищої освіти побудована таким чином, щоб забезпечити формування та вдосконалення професійних компетентностей необхідних учителю Нової української школи (Концепція Нової української школи, 2016).

Під час теоретичної підготовки студентів (майбутніх учителів) вчать застосовувати інформаційно-комунікаційні технології для створення, пошуку, оброблення та обміну інформацією у житті. У студентів формують медіа-грамотність, етику спілкування у інформаційному просторі,

вчать працювати на електронних платформах. Майбутні учителі оволодівають інноваційними технологіями навчання, як змішане і адаптивне навчання, цифровий сторітеллінг, персоналізоване навчання, перевернутий клас, віртуальний клас, гейміфікація навчання, STEM освіта тощо (Ляшенко, Коцур, 2018).

На практичних та семінарських заняттях з педагогіки практична складова представлена низкою інноваційних методів, технологій та форм роботи у групах студентів. Серед них індивідуалізовані та диференційовані форми роботи. Проводячи роботу у групах, викладач сприяє залученню всіх студентів з урахуванням рівня їх розвитку та можливостей сприйняття матеріалу. Студент розвиває свої індивідуальні професійні риси під час вирішення творчих завдань, коли залучається його власний життєвий досвід і отримані знання. Самооцінка студентів стає головним фактором оцінювання власних досягнень. Навчання, у такому разі, будується на основі спілкування між людьми для отримання нових знань. Викладач стає посередником між студентами і навчальним матеріалом.

Під час групової роботи студент набуває певних навичок та вдосконалює власні компетентності такі як відповідальність за спільну та індивідуальну діяльність, вміння відстоювати власну позицію, співпрацювати, обмінюватися інформацією, виконувати ролі, залежно від обставин, лідера, автора, репортера, спостерігача. Роль викладача у такій роботі полягає у правильному формулюванні завдання та забезпеченні взаємодії груп, підготовці цікавого заохочувального матеріалу, внесенні коректив, спрямуванню роботи груп тощо (Гушинець, 2008).

Інтерактивні методи навчання передбачають діяльність учасників та групову взаємодію. Їх застосовують з метою порушити монотонність і урізноманітнити практичні заняття; сприяти формуванню партнерських стосунків; розвивати співпрацю та творчий підхід; зорієнтувати навчання на практичну професійну діяльність; залучити до співпраці більшу кількість студентів.

Інтерактивна діяльність передбачає непередбачуваність. Тобто, застосування інтерактивних методів та алгоритм їх реалізації добираються відповідно вимог конкретної педагогічної ситуації. Серед методів інтерактивної взаємодії можуть бути: лекції-презентації; дискусії; тренінги; ділові і рольові ігри; моделювання ситуацій; мозковий штурм тощо.

За класифікацією Р. Вайноли, можна виокремити інтерактивні форми проведення практичних занять. Серед них заслуховування доповідей, міні-захист інноваційних програм та проектів навчально-виховної роботи; ретроспективний аналіз педагогічних явищ та навчально-виховних ситуацій; написання анотацій та рецензій; заповнення таблиць; конкурси; ділові та рольові ігри; педагогічні бесіди; диспути; розробка картотек; демонстрація технік та аналіз методик педагогічної діяльності; розробка демонстраційних та ілюстративних матеріалів, зокрема рекламної та інформаційної продукції, відеороликів; розробка планів-конспектів уроків, сценаріїв, навчально-виховних заходів; акції, фестивалі, тематичні тижні тощо (Вайнола, 2017).

Серед педагогічних засобів активізації навчального процесу у закладах вищої освіти особливе місце належить *дидактичній грі*, яка характеризується цілеспрямованою організацією навчально-професійної діяльності майбутнього фахівця. Процес навчання побудований на застосуванні різних видів ділових ігор: імітаційних, операційних, рольових, діловий театр тощо. Зокрема, «Мозковий штурм» як ефективний метод колективної дискусії, пошуку оптимальних рішень у процесі спільного висловлювання та обговорення думок. Він дає можливість за нетривалий час висловитись великій кількості студентів, що є передумовою прийняття найбільш розумного рішення.

Викладач пропонує студентам різні *педагогічні ситуації*, штучно їх створює, проводить *тренінги* та спрямовує до вирішення поставлених педагогічних завдань у інтерактивному колі. Такі форми роботи – це *діалог*, *різнопланове співробітництво учасників* (студента з колегами

та викладачем) навчального процесу з метою колективного розв'язання ситуації та спільного пошуку рішень. Вони спрямовані на пошук ефективних ідей, розширення і можливу зміну власної позиції та кута зору, чесність у взаємовідносинах. Як доводять дослідження, під час групових обговорень і дискусій відбувається якісне засвоєння 50% необхідного матеріалу.

Ще однією формою групової роботи є *дискусії* – це словесний обмін ідеями, думками з будь-якої теми. Користь дискусій полягає у можливості активізувати розумову діяльність студентів, умінні висловлювати та відстоювати власну позицію, використовувати набуті теоретичні та практичні знання (Маковська, 2011; Пометун, 2007; Сисоєва, 2011).

Під час педагогічної практики закріплюються навички, напрацьовані на практичних і семінарських заняттях щодо готовності до професійної самореалізації. Вдосконаленню практичної підготовки сприяють спостереження студентів за проведенням уроків у школах учителями. Під час проведення пробних уроків студенти виявляють свої індивідуальні особливості та творчі здібності, креативне мислення, педагогічну інтуїцію, творчу уяву, асоціативне мислення, інтелектуальну активність та, звичайно, теоретичну підготовку.

Для більш глибокого розуміння інтеграції теоретичної та практичної підготовки, завдяки повторюваності педагогічних завдань та ситуацій, педагог може звертатися до вже існуючого педагогічного досвіду. Якщо вчитель не звертається до досвіду провідних педагогів минулого, власного педагогічного досвіду та передового досвіду колег, то кожного разу починатиме справу спочатку. Ситуація складеться так само, за умови використання обмежених методів та засобів у роботі. Педагогічна практика через застосування нових освітніх технологій, новаторських підходів у педагогіці постійно розвивається, збагачується та змінюється. Практика – це невичерпне джерело педагогічних спостережень та знахідок, цілей та відкриттів. Провідні сторінки в історії педагогічної думки належать педагогам-

новаторам, які ціленаправлено поєднували теоретичні знання з практичним використанням, узагальнення з досвідом, новаторські ідеї з експериментальною перевіркою. Новаторський характер чітко відображається у творчій діяльності А. Макаренка та В. Сухомлинського. Теоретичні аспекти їх навчально-виховної діяльності були підкріплені практичним шляхом (Маковська, 2011; Пометун, 2007; Сисоєва, 2011).

Наприкінці січня 2018 року було прийнято Концепцію підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти в Україні. У педагогічних університетах дуальна освіта представлена практичною складовою. На практичну діяльність майбутнім вчителям відводять до 70% часу. Таке співвідношення практичної підготовки і навчання підвищує конкурентоздатність молодих педагогів.

Основне завдання дуальної форми навчання — це усунення основних недоліків традиційних форм і методів навчання майбутніх кваліфікованих вчителів, подолання розриву між теорією і практикою, освітою й школою, та підвищення якості підготовки кваліфікованих кадрів із урахуванням вимог роботодавців у рамках нових організаційно-відмінних форм навчання.

Студент поєднує навчання з практичною діяльністю у школі. Він має наставника. Статус наставника закріплений у угоді з навчальним закладом, наказі університету. За свою роботу зі студентом вчитель отримує оплату (Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, 2018).

Практична підготовка допомагає студентам, майбутнім учителям перевірити власні теоретичні знання, накопичені у закладі вищої освіти та становить підґрунтя для поглибленого засвоєння проблем, що мають місце у педагогічній сфері. А також, вивчити та проаналізувати реальні ситуації, самостійно приймати рішення, обґрунтовуючи їх доцільність перед керівником практики. Майбутній фахівець навчається роботі в педагогічному колективі, отримує навички професійного спілкування.

Під час педагогічної практики студенти вчаться розв'язувати різнопланові педагогічні завдання, в конкретних ситуаціях прогнозувати хід навчально-виховного процесу і знаходити оптимальні шляхи управління ним. Відбувається не тільки ознайомлення з сучасним станом організації навчально-виховного процесу у закладах освіти, з передовим педагогічним досвідом, формування фахових компетентностей кожного студента, але й надання допомоги навчально-виховним установам. Загалом це інтенсивна самоосвітня і самовиховна робота майбутніх педагогів, перевірка їхньої готовності до майбутньої професійної діяльності.

Студент інтегрується в шкільну систему, вдосконалює теоретичні та методичні знання, практичні навички, вивчає вікові та психологічні особливості дітей. Цю діяльність оцінює вчитель та методисти з кафедр університету.

Висновки

Таким чином, аналіз особливостей фахової підготовки майбутніх учителів в закладах вищої освіти визначається розумінням мети та змісту певного виду діяльності; інтеграцією теоретичних знань у практичній діяльності; спостереженням за роботою досвідченого фахівця-практика. Специфіка професійної підготовки майбутніх педагогів полягає у забезпеченні наступності, неперервності та інтеграції теоретичної та практичної складових підготовки. Саме така творча, активна та цілісна діяльність у поєднанні з теоретичним підґрунтям та практичним застосуванням здобутих знань допоможе студентам у майбутньому стати професіоналами високого гатунку, здатними реалізувати провідні ідеї Нової української школи.

Література

1. Вайнола Р.Х. Методика викладання дисциплін соціально-педагогічного циклу. Навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 140 с.
2. Гушинець Н.О. Інноваційні методи і форми проведення семінарських занять. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/gushinez.php>

3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. URL: <https://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/>
4. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrain-ska-shkola-compressed.pdf>
5. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/koncerpsiya-pidgotovki-fahivciv-za-dualnoyu-formoyu-zdobuttya-osviti>
6. Ляшенко О., Коцур В. На шляху до нової української школи. *Рідна школа*. 2018. №3-4 (1058). С.8-10.
7. Маковська О.А. Практичні заняття як форма навчально-виховного процесу у фаховій підготовці майбутнього викладача вищого навчального закладу. URL: <http://book.net/index.php?p=achapter&bid=14251&chapter=1>
8. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ: А.С.К., 2007. 144 с.
9. Сергійчук О.М., Онищенко Н.П. Формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності у процесі педагогічної практики: навчально-методичний посібник. Переяслав-Хмельницький: Видавництво ПП «СКД», 2012. 171 с.
10. Сисоєва С. Інтерактивні технології навчання дорослих. Київ: ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.

Хмельницька О.С.

Професійна підготовка педагога до практичної реалізації ідеї Нової української школи

Анотація

У статті охарактеризовано основні складові професійної підготовки педагога до реалізації ідеї Нової української школи, роль інтеграції теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів, особливості впровадження дуальної освіти у педагогічну діяльність. Виокремлено

інноваційні методи, технології та форми організації навчально-виховної діяльності під час вивчення теоретичних основ педагогіки, особливостей застосування їх на практичних та семінарських заняттях, зокрема індивідуалізоване та диференційоване навчання, групові форми діяльності, змішане і адаптивне навчання, цифровий сторітеллінг, персоналізоване навчання, перевернутий клас, віртуальний клас, гейміфікація навчання, STEM освіта, тренінги, диспути тощо. Досліджено головні аспекти, що сприяють підвищенню професійних компетентностей студентів, їх технологічної та особистісної готовності, формування конкурентоспроможного фахівця у цій галузі під час проходження педагогічної практики.

Ключові слова: Нова українська школа, компетентності, інноваційні технології, інтеграція, теоретична і практична підготовка, професійна підготовка, навчальна діяльність, методи навчання, форми навчання.

Хмельницькая Е.С.

Профессиональная подготовка педагога к практической реализации идеи Новой украинской школы

Аннотация

В статье охарактеризованы основные составляющие профессиональной подготовки педагога к реализации идеи Новой украинской школы, роль интеграции теоретической и практической подготовки будущих учителей, особенности внедрения дуальной образования в педагогическую деятельность. Выделены инновационные методы, технологии и формы организации учебно-воспитательной деятельности при изучении теоретических основ педагогической деятельности, особенностей применения их на практических и семинарских занятиях, в частности индивидуализированное и дифференцированное обучение, групповые формы деятельности, смешанное и адаптивное обучение, цифровой сторителлинг, персонализированное обучение, перевернутый

класс, виртуальный класс, геймификация обучения, STEM образование, тренинги, диспуты и тому подобное. Исследовано главные аспекты, способствующие повышению профессиональных компетенций студентов, их технологической и личностной готовности, формирования конкурентоспособного специалиста в этой области во время прохождения педагогической практики.

Ключевые слова: Новая украинская школа, компетентности, инновационные технологии, интеграция, теоретическая и практическая подготовка, профессиональная подготовка, учебная деятельность, методы обучения, формы обучения.

UDC 378.147

DOI: 10.31470/2415-3729-2019-9-226-243

Features of Using «Flipped Learning» Technology in Higher Education Institutions

Olha Shapran

Doctor of Pedagogy, Professor,

Head of the Department of Pedagogy

Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State

Pedagogical University,

✉ 30, Sukhomlynskyi Str., Pereiaslav-Khmelnyskyi, Kyiv

Region, Ukraine, 08401

E-mail: olia.shapran@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7514-6632

Oleksii Shapran

Student of the Faculty of Accounting Audit and Informational Systems («Computer Science»)

Kiev National University of Commerce and Economics,

Kiev, Ukraine

✉ 19, Kioto Str., Kyiv, Ukraine, 02156

E-mail: alexeyshapran333@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1329-4047

Date of receipt of the article: December 04, 2018

Article accepted for publication: February 22, 2019

Особливості застосування технології «перевернутого навчання» у закладах вищої освіти

Ольга Іллівна Шапран

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри педагогіки

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,

✉ вул. Сухолинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький,

Київська обл., Україна, 08401

Олексій Юрійович Шапран

студент факультету аудиту, бухгалтерського обліку та інформаційних систем («Комп'ютерні науки»)

Київський національний торговельно-економічний університет,

✉ вул. Кіото, 19, м. Київ, Україна, 02156

Дата надходження статті: 04 грудня 2018 р.
Стаття прийнята до друку: 22 лютого 2019 р.

Abstract

The article describes the use of the «flipped learning» technology in the practice of higher education institutions. The benefit of the study is that the authors have proved that the technology of «flipped learning» is based on the ideas of active learning, involving students in joint activities and combined teaching system. This technology helps to optimize studying at higher educational institutions. The essence of this technology is that students learn the new material which is based on video lectures, presentations, or other media technologies on their own at home and the next classroom work involves discussing problem issues, consolidating theoretical knowledge and developing practical skills, assessing the absorption of new material. Moreover, this allows students to determine their own learning pace and develop individual teaching strategies. Another advantage of «flipped learning» technology is the ability to use more class time for group activities, where students can discuss the content of the lecture, check their knowledge and interact with each other in an interactive mode that promotes the development of their practical skills. It is proved that as any educational technology «inverted learning» technology is characterized by algorithmicity and a certain order of educational actions of teachers and students. For effective implementation of «flipped learning» technology, the certain cycles (phases) are used, such as a phase of viewing the educational video, a phase of interactive work; a phase of the result awareness; a feedback phase and more. Each stage requires not only student`s but also teacher`s activity,

who have to develop additional training or control materials for classes. The authors have analyzed the advantages and difficulties of applying «flipped learning» technology in higher education institutions. The article outlines the features of «flipped learning» in high school (the expediency of its use in senior courses, low awareness of this technology, lack of time and the need for some adaptation to its application, low technical readiness of teachers to «flipped learning» technology) and describes the experience of using this technology in the practice of teaching «High School Pedagogy» subject for students of the Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University.

Key words: «inverted learning», blended learning, video lectures, coaching, learning games, electronic environment.

References

1. Antonova, N.L. & Merenkov, A.V. (2018). Model «perevernutogo obucheniya» v sisteme vysshey shkoly: problemy i protivorechiya. [The model of «inverted learning» in the system of higher education: problems and contradictions]. *Integratsiya obrazovaniya*, 22, vol. 2, 237-247 [in Russian].
2. Baida, M.V. (2015). Vykorystannia klasychnykh tekhnolohii kooperatyvnoho navchannia na zmishanykh ta perevernutykh zaniattiakh u protsesi fakhovoi pidhotovky vchyteliv-filolohiv [The use of classical cooperative teaching technologies in mixed and inverted classes in the process of teachers-philologists' professional training]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu. Ser: Pedahohichni nauky*, 4 (82), 83-87 [in Ukrainian].
3. Kademiia, M.Yu. (2017). Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii u perevernutomu navchanni studentiv [Information and communication technologies in inverted students training]. *Zvitna naukova konferentsiia Instytutu informatsiinykh tekhnolohii i zasobiv navchannia NAPN Ukrainy*. Kyiv : IITZN NAPN Ukrainy (pp.147-150) [in Ukrainian].
4. Kuzminska, O.H. (2016). Perevernute navchannia: praktychnyi aspekt [Inverted Learning: A Practical Aspect].

- Informatsiini tekhnolohii v osviti*. № 1 (26). S. 86–98. [in Ukrainian].
5. Popadiuk, S.S. & Skurativska, M.O. (2017). Metodolohichni zasady vykorystannia osvitnoi kontseptsii «perevernute navchannia» u vyshchii shkoli [The methodological principles of using the educational concept of «inverted learning» in higher education]. *Zb. nauk. prats Kherson ped. un-tu. Pedahohichni nauky*, LXXVI, Vol. 3, 149-154 [in Ukrainian].
 6. Prykhodkina, N.O. (2014). Vykorystannia tekhnolohii «perevernutoho navchannia» u profesiinii diialnosti vykladachiv vyshchoi shkoly [Using the technology of «inverted learning» in the high school teachers' professional work]. *Naukovyi visnyk Uzhhorod. nats. un-tu. Ser.: Pedahohika, sotsialna robota*, 30, 141-144 [in Ukrainian].
 7. Harlamova, T.V. (2014). Perevernutoe obuchenie kak novyyi stsenariy obucheniya. [Inverted learning as a new learning scenario]. *Inostrannyye yazyki v kontekste mezhkulturnoy kommunikatsii: mater. dokladov VI Mezhdunarod. Internet-konf. (g. Saratov, 26-28 fevralya 2014 g.)*. Saratov, 312-317. Retrieved from http://www.sgu.ru/sites/default/files/textdocsfiles/2015/02/18/harlamova_t.v._perevernutoe_obuchenie_pf.pdf [in Russian]
 8. Bergmann, J., & Sams, A. (2012). *Flip Your Classroom: Reach Every Student in Every Class Every Day*. Washington DC: International Society for Technology in Education.
 9. Roehl, A., Reddy, L.S. & Shannon, G.J., 2013. The flipped classroom: An opportunity to engage millennial students through active learning strategies. *Journal of Family and Consumer Sciences*. Vol. 105, 2, 44-49. Retrieved from <http://eric.ed.gov/?id=EJ1045858>.
 10. Marshall, H. (2013). Three reasons to flip your classroom. *Bilingual Basics*. Retrieved from <http://newsmanagercommpartnerscom.tesolbeis>.

11. Sharples, M., Adams, A., Ferguson, R., Gaved, M., McAndrew, P., Rienties, B., Weller, M., & Whitelock, D. (2014). *Innovating Pedagogy 2014: Open University Innovation Report 3*. Milton Keynes: The Open University.

Вступ

Освітні тенденції модернізації вищої школи України останніх років обумовлюють скорочення кількості годин в закладах вищої освіти на вивчення майбутніми фахівцями різних дисциплін. Отже, питання якісного засвоєння студентами необхідного обсягу навчального матеріалу, особливо в умовах високотехнологічного інформаційного суспільства та комп'ютерної грамотності молоді набувають вирішального значення для підготовки компетентнісного та конкурентоспроможного фахівця.

Новий погляд на систему вищої освіти актуалізує дослідження в галузі технологій навчання, а також їх застосування у практиці роботи сучасних закладів вищої освіти. Так, у доповіді Відкритого університету (Велика Британія, 2014) визначено провідні тенденції в сучасних педагогічних практиках, які б сприяли активному залученню учнів (студентів) до освітнього процесу, а саме: розвиток масового відкритого соціального навчання (Massive Open Social Learning [Massive open online course] (MOOCs)), навчального дизайну на основі аналізу даних (Learning design informed by analytics), навчання на основі подій (Event-based learning), навчання на основі розповіді історій (Learning Through Storytelling) та ін. (Sharples, Adams, Ferguson, Gaved, McAndrew, Rienties, Weller, Whitelock, 2014). Ці технології дозволяють відійти від традиційних підходів організації освітнього процесу в закладах вищої освіти, посилити практичну орієнтацію навчання, залучити студентську аудиторію до активної самостійної роботи.

Однією з технологій, що починає активно використовуватися у вищій школі є «перевернуте навчання» (англ. flipped learning). Засновником цієї технології вважається С. Хан (Sal Khan), який у 2005 році як аналітик

хедж-фондів створив програму та відео інструкції для виконання математичних завдань, щоб допомогти двоюрідним братам та сестрам у навчанні на відстані. Його вправи стали дуже популярними на YouTube завдяки користувачам, серед яких був і Б. Гейтс (Bill Gates). У 2007 році цей принцип побудови програм навчання був розвинений вчителями природничих наук Дж. Бергманном (J. Bergmann) та А. Самсом (A. Sams) та запропонований учням Вудландської школи в штаті Колорадо (США). Ці вчителі запропонували короткі відеоподкасти з матеріалами лекцій, які учні мали переглядати вдома, а уроки присвячувались лабораторним роботам і відповідям на запитання учнів.

Проблема впровадження технології «перевернутого навчання» у вищій школі присвячені праці таких науковців як Н. Антонова, А. Меренков, М. Байда, М. Кадемія, О. Кузьмінська, С. Попадюк, М. Скуратівська, Н. Приходькіна, Т. Харламова та ін. Серед зарубіжних досліджень цієї проблеми виділяються наукові доробки таких дослідників як Дж. Бергманн (J. Bergmann) та А. Самс (A. Sams), А. Роел (A. Roehl), Л. Редді (L. Reddy), Г. Шеннон (G. Shannon), Х. Маршалл (H. Marshall) та ін.

Проблема визначення особливостей технології «перевернутого навчання» пов'язана з широким її застосуванням у вищій школі та зосередження уваги не тільки на її перевагах, але й труднощах і недоліках впровадження у практику професійної підготовки майбутніх фахівців.

Мета статті – визначити особливості використання технології «перевернутого навчання» у вищій школі. У процесі дослідження були поставлені такі завдання: охарактеризувати технологію «перевернутого навчання»; визначити переваги та труднощі її впровадження у практику роботи закладів вищої освіти; описати досвід використання цієї технології з урахуванням її особливостей.

Матеріал і методи досліджень

Методи дослідження добиралися відповідно до проблематики статті, зокрема, *теоретичні* (аналіз та

узагальнення психолого-педагогічної літератури), *емпіричні* (систематизація власного емпіричного досвіду роботи).

Результати та їх обговорення

Науковці єдині в поглядах на «перевернуте навчання» як різновиду технології змішаного навчання (blended learning), що передбачає інтеграцію традиційних форм навчання з елементами дистанційного навчання. Змішане навчання поєднує різні навчальні заходи, що включають очне навчання, онлайн електронне навчання і самонавчання (електронні курси, практичне навчання, робота над конкретними проектами, використання електронних книг, мобільне навчання, коучинг, навчальні ігри та симуляції тощо). Окрім того, технологія «перевернутого навчання» відноситься до технологій інтенсивного навчання, що передбачають інтенсифікацію освітнього процесу, досягнення максимуму його ефективності за короткий навчальний час, збільшення обсягу і швидкості засвоєння матеріалу студентами з мінімальними затратами зусиль професорсько-викладацького складу; активізацію діяльності студентів, їх психологічних резервів тощо. Отже, технологія «*перевернутого навчання*» сприяє оптимізації навчання у вищій школі, спирається на такі ідеї як активне навчання, залучення студентів до спільної діяльності, комбінована система навчання.

Сутність цієї технології полягає у тому, що студенти самостійно ознайомлюються з новим матеріалом у домашніх умовах на основі відео лекцій, презентацій, а наступна аудиторна робота передбачає обговорення проблемних питань, закріплення теоретичних знань і вироблення практичних навичок, оцінювання засвоєння нового матеріалу тощо. Використання відео та інших попередньо записаних інформаційних носіїв дозволяє студентам визначати власний темп навчання, виробляти індивідуальні стратегії роботи з навчальним матеріалом.

М. Байда зазначає, що у вищій школі особливістю технологій перевернутого навчання виступає заміна місцями лекції і практичного заняття. Провідною метою такої заміни є збільшення часу на обговорення питань на занятті та

залучення якнайбільшої кількості студентів до навчання в кооперативних групах. Так, замість проведення лекції в класі, текстовий матеріал лекції дається на самостійне опрацювання вдома шляхом перегляду лекцій в режимі он-лайн, читанням, слуханням аудіо запису лекції. Після домашнього опрацювання матеріалу студенти обговорюють опрацьований матеріал у класі в кооперативному режимі ... (Байда, 2015: 84).

Отже, цінність технології «перевернутого навчання» полягає у можливості використовувати навчальний час для групових занять, коли студенти можуть обговорювати зміст лекції, перевіряти свої знання і взаємодіяти між собою в інтерактивному режимі, що сприяє розвитку їх практичних умінь та навичок.

Н. Приходькіна доводить, що у процесі «перевернутого навчання» роль викладача – виступати тренером або консультантом, заохочуючи студентів на самостійні дослідження й спільну роботу. «Перевернуте навчання», як відмічає автор, припускає зміну ролі викладачів, які здають свої передові позиції на користь більш тісного співробітництва й спільного внеску в навчальний процес. Супровідні зміни торкаються й ролей студентів, багато з яких звикли бути пасивними учасниками в процесі навчання, який подається їм у готовому виді. Перевернута модель покладає більшу відповідальність за навчання на плечі студентів, даючи їм стимул для експериментування. Діяльність може очолюватися студентами, а спілкування між студентами може стати визначальною рушійною силою процесу, спрямованого на навчання за допомогою практичних навичок. На думку вченої, «перевернуте навчання» призводить до значного зсуву пріоритетів від простої подачі матеріалу до роботи над його вдосконалюванням (Приходькіна, 2014: 142). Отже, роль викладача в процесі використання «перевернутого навчання» на аудиторних заняттях суттєво змінюється. Він виступає як тренер, консультант, тьютор, експерт, який заохочує студентів до самостійних досліджень та спільної групової роботи, оцінює рівень їх практичних вмінь. Студенти опановують навчальний матеріал, зазвичай, на

основі самонавчання, що сприяє розвитку їх пізнавальної активності та самостійності.

Т. Харламова зазначає, що «перевернуте навчання» має деяку схожість з випереджаючою самостійною роботою, коли вивчення студентами нового матеріалу здійснюється до його викладу викладачем на лекції або практичних заняттях. Основна відмінність цих видів роботи, на думку автора, полягає в тому, що у випереджаючій самостійній роботі студент самостійно здійснює пізнавально-пошукову чи творчу діяльність поза аудиторією, тоді як при «перевернутому навчанні» студент вивчає новий матеріал за допомогою комп'ютерних технологій, а викладач віртуально присутній і керує цим процесом (відео пояснення, контрольні питання) (Харламова, 2014). Таким чином, «перевернуте навчання» і випереджаюча самостійна робота мають певні відмінності, що зумовлені рівнем їх зворотного зв'язку між викладачем та студентами.

Як для будь-якої освітньої технології «перевернутому навчанню» притаманна алгоритмічність та певний порядок навчальних дій викладачів і студентів. М. Кадемія описує етапність проведення технології перевернутого навчання: в навчальних закладах, які мають корпоративну мережу з виходом в Інтернет створюються освітні портали на яких розміщені електронні навчально-методичні комплекси, що містять різні матеріали (відео-лекції, лабораторні роботи, практичні і семінарські заняття зі змістом відповідних матеріалів, а також блок-моніторингу знань студентів, за допомогою якого можливо виявити рівень засвоєння навчального матеріалу). Студенти одержують можливість багаторазово переглядати навчальні матеріали, здійснювати індивідуальну самостійну роботу в електронному середовищі. Викладач контролює і коригує, перевіряє тести студентів. Інтерактивний характер вивчення навчального матеріалу забезпечується за рахунок взаємодії студентів і викладача, а також студентів між собою після спільного обговорення навчальних матеріалів. Важливим, на думку автора, є робота студентів у проектах: короткотривалих і довготривалих з окремих тем, а особливо інтегрованих, в

яких інтегруються знання з декількох дисциплін. Це дає можливість викладачу підбирати та реалізовувати проекти за конкретною професійною діяльністю, на основі реальних ситуацій (Кадемія, 2017: 147-149). Отже, технологія «перевернутого навчання» передбачає колективне і особисто значиме вирішення навчально-професійних задач кожним учасником освітнього процесу, починаючи з самостійного перегляду студентами відео-лекцій, обговорення основних її питань в аудиторії під час семінарських занять та закінчуючи контролем і корекцією знань студентів викладачами.

О. Кузьминська виділяє чотири фази у процесі організації «перевернутого» навчання: 1. *Досвід*. Цикл починається із залучення студентів до експериментальної діяльності, актуалізації (чи визначення) наявного досвіду, мотивації до дослідження визначеної предметної галузі та реконструкції власного знання і досвіду, встановлення зв'язків із реальним життям, визначення практичної значущості очікуваних результатів, цілепокладання тощо. 2. *Дослідження* (вивчення предметної галузі). Під час реалізації цієї фази студенти досліджують питання чи шукають шляхи вирішення проблем, виявлених під час проведення експериментальної діяльності. 3. *Усвідомлення результату*. Мета цієї фази – рефлексія студентів щодо їх діяльності та результатів, одержаних у процесі реалізації попередніх етапів. Це фаза усвідомлення результатів випробувань (фаза 1) та навчання й аналізу матеріалів від експертів (фаза 2). 4. *Демонстрація і застосування*. На цьому етапі студенти мають продемонструвати, що вони дізналися і чому навчилися, причому у привабливій для них формі, тобто презентувати значущі для студентів результати дисципліни чи окремої теми (Кузьминська, 2016: 88-89). Так, О. Кузьминською зроблено психологічний аналіз технології «перевернутого навчання», виокремлено її фази, що передбачають мотивацію, цілепокладання діяльності студентів, їх залучення до дослідження окремих проблем, усвідомлення результатів власної роботи на основі рефлексії та їх презентацію.

Дж. Бергманн (J.Bergmann) і А. Самс (A. Sams) деталізують структуру аудиторного заняття з використанням технології «перевернутого навчання» та пропонують такі його складові: «розігрів» (вступ до теми) – 5 хвилин, питання стосовно відео – 10 хвилин, самостійна практична робота – 75 хвилин (Bergmann J., Sams A., 2012: 15). Отже, науковці виділяють три основні етапи проведення «перевернутого навчання», що базуються на актуалізації знань студентів, проблемних запитаннях та уточненні основних теоретичних положень, практичній діяльності. Останній етап є найбільшим та передбачає співпрацю студентів та практичне застосування отриманих знань.

Погоджуємося з Н. Приходькіною, що не існує єдиної моделі «переверненого навчання» – термін широко використовується для опису структури практично будь-яких занять, які будуються на перегляді попередньо записаних лекцій з наступним їхнім обговоренням безпосередньо в аудиторії (Приходькіна, 2014: 143). Однак, для ефективної реалізації «перевернутого навчання» використовуються певні цикли (фази), серед яких виділяється фаза перегляду навчального відео; фаза інтерактивної роботи; фаза усвідомлення результату; фаза зворотного зв'язку та ін. Кожен етап вимагає активної діяльності не тільки студентів, але й викладачів щодо розробки додаткових навчальних або контрольних-вимірних матеріалів для занять.

«Перевернуте навчання» як сучасна технологія має як позитивні сторони, так і певні труднощі у процесі її застосування. С. Попадюк, М. Скуратівська визначають наступні переваги технології «перевернутого навчання» для студентів і викладачів, а саме:

- ґрунтовне «привласнення», тобто опанування нового матеріалу здійснюється незалежно від аудиторної присутності студента. Якщо студент і пропустив заняття, то він може все одно вивчити матеріал вдома;
- студенти можуть визначати свій темп та стратегії навчання, за потреби зупинити запис, повторити його або відразу ж знайти в Інтернеті чи в посібниках додаткову інформацію, потрібне роз'яснення. Таким

чином може бути врівноважений неоднорідний попередній обсяг знань студентів;

- викладачі відкривають для себе нові можливості для організації аудиторної фази роботи як студентоорієнтованої, можуть детальніше розглядати проблеми, що виникли у студентів під час засвоєння матеріалу, можуть надати заняттю більшої інтерактивності (Попадюк, Скуратівська, 2017: 151).

– Перевагами застосування «перевернутого навчання» Х. Маршалл (H. Marshall) вважає, по-перше, що воно сприяє кращому розумінню матеріалу, підвищує взаємодію з викладачем та іншими студентами, розвиває критичне мислення і робить його природною частиною процесу навчання. По-друге, при застосуванні цієї технології навчання аудиторний час витрачається раціональніше (Marshall, 2013). Отже, науковці єдині у поглядах на інноваційність та необхідність використання «перевернутого навчання» як технології інтенсивного навчання у практиці роботи вищої школи.

Ряд науковців (Н. Антонова, А. Меренков, С. Попадюк, М. Скуратівська, А. Roehl, L. Reddy, G. Shannon) відзначають і недоліки та труднощі впровадження технології «перевернутого навчання» у практику роботи вищої школи, серед яких дослідники виділяють низьку готовність студентів до перегляду матеріалів, розроблених викладачами; незвичність для студентів такої технології підготовки до лекції, необхідність певної адаптації до неї; невисоку технічну підготовленість самих викладачів, що перешкоджає якісному оформленню та презентації розроблених лекцій.

Вважаємо, що вищезазначені недоліки легко вирішуються в довгостроковій перспективі, а саме: готовність студентів до перегляду матеріалів залежить в більшості від якості та доступності викладеного матеріалу, а постійно зростаюча комп'ютерна та інформаційна грамотність сприяє покращенню цих показників; аналогічно, багаторазове застосування технології «перевернутого навчання» сприяє адаптації до неї студентів та підвищенню комп'ютерної грамотності викладачів. Н. Антонова та

А. Меренков, досліджуючи особливості використання моделі «перевернутого навчання» у вищій школі, доводять, що, по-перше, студентська спільнота набуває навичок самостійної роботи і планування свого часу лише до четвертого року навчання. Відповідно тільки до закінчення вишу студент стає найбільш підготовленим до включення в модель «перевернутого навчання»; по-друге, рівень обізнаності про модель «перевернутого освіти» у викладачів поки низький, і вони рідко роблять спроби застосовувати її на практиці, вважаючи за краще використовувати традиційні методи навчання. До числа перешкод (бар'єрів) в реалізації цієї новації ці автори також відносять відсутність часу у професорсько-викладацького складу для підготовки лекційних матеріалів у форматі відео-лекцій і необхідність у технічному супроводі «перевернутого навчання» (Антонова, Меренков, 2018: 243).

Враховуючи особливості «перевернутого навчання» у вищій школі (*доцільність його використання на старших курсах; низький рівень обізнаності про цю технологію; брак часу та необхідність певної адаптації до її застосування; невисока технічна підготовленість викладачів до «перевернутого навчання»*) ця технологія у практиці роботи ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» застосовувалася у процесі організації навчання студентів-магістрантів при викладанні курсу «Педагогіка вищої школи». У нагоді стали матеріали авторського підручника (Шапран, Новак, 2018), який пропонувався студентам в електронному форматі. До лекційного матеріалу додавалися відео-презентації, завдання для самостійної роботи студентів, додаткові посилання на освітні електронні сайти і блоги. Особлива увага при застосуванні технології «перевернутого навчання» приділялася інтерактивній взаємодії учасників освітнього процесу при обговоренні основних питань лекційного матеріалу, залученні їх до роботи у різних проектах, виконанні ситуаційних вправ, пошуку найбільш ефективних методів і прийомів вирішення конкретних педагогічних проблем. Також проводилася і активна робота щодо

ознайомлення викладачів з новітніми технологіями навчання. Згідно Наказу № 222 ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» від 20.11.2018 р. «Про впровадження інноваційних технологій і методик викладання» в університеті ініційовано проведення серії семінарів для професорсько-викладацького складу університету щодо можливостей використання інструментарію навчального середовища MOODLE. Для цього навчально-методичною радою університету розроблено та проведено серію семінарів для викладачів на теми: «Мобільне навчання», «Інтегроване навчання», «Змішане навчання», «Технологія «перевернутого навчання»», «Дуальна освіта», «IBL (Inquiry Based Learning) – дослідницьке навчання), PBL (Project Based Learning – метод проектів) тощо.

Висновки

Отже, «перевернуте навчання» є сучасною технологією, що спирається на ідеї активного навчання, залучення студентів до спільної діяльності, комбінованої системи навчання. Сутність цієї технології полягає у самостійному ознайомленні студентів з новим матеріалом у домашніх умовах на основі відео-лекцій, презентацій, а в процесі аудиторної роботи відбувається обговорення проблемних питань, закріплення теоретичних знань і вироблення практичних навичок. Така робота дозволяє студентам визначати власний темп навчання, виробляти індивідуальні стратегії роботи з навчальним матеріалом, перевіряти свої знання і взаємодіяти між собою в інтерактивному режимі.

Для ефективної реалізації «перевернутого навчання» використовуються певні цикли (фази), серед яких виділяється фаза перегляду навчального відео; фаза інтерактивної роботи; фаза усвідомлення результату; фаза зворотного зв'язку та ін. Кожен етап вимагає активної діяльності не тільки студентів, але й викладачів щодо розробки додаткових навчальних або контрольних вимірювальних матеріалів для занять.

На основі аналізу переваг та труднощів «перевернутого навчання» у закладах вищої освіти визначено особливості його застосування у вищій школі (*доцільність використання на старших курсах; низький рівень обізнаності студентів і викладачів про цю технологію; брак часу на використання технології та необхідність певної адаптації учасників освітнього процесу до її застосування; невисока технічна підготовленість викладачів до «перевернутого навчання»*).

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у напрямку розробки відео-лекцій та програмного забезпечення «перевернутого навчання» для студентів різних спеціальностей.

Література

1. Антонова Н. Л., Меренков А. В. Модель «перевернутого обучения» в системе высшей школы: проблемы и противоречия. *Интеграция образования*. 2018. Вып. 22. Т. 2. С. 237-247.
2. Байда М. В. Використання класичних технологій кооперативного навчання на змішаних та перевернутих заняттях у процесі фахової підготовки вчителів-філологів. *Вісник Житомирського державного університету. Сер: Педагогічні науки*. 2015. Вип. 4 (82). С. 83-87.
3. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології у перевернутому навчанні студентів. *Звітна наукова конференція Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України: зб. матер. наук. конф.* (м. Київ, 28 берез. 2017 р.). Київ : ІТЗН НАПН України, 2017. С. 147-150.
4. Кузьмінська О. Г. Перевернуте навчання: практичний аспект. *Інформаційні технології в освіті*. 2016. № 1 (26). С. 86–98.
5. Попадюк С. С., Скуратівська М. О. Методологічні засади використання освітньої концепції «перевернуте навчання» у вищій школі. *Зб. наук. праць Херсон пед. ун-ту. Педагогічні науки*. 2017. Вип. LXXVI. Т. 3. С. 149-154.

6. Приходькіна Н. О. Використання технології «переверненого навчання» у професійній діяльності викладачів вищої школи. *Науковий вісник Ужгород. нац. ун-ту. Сер.: Педагогіка, соціальна робота.* 2014. Вип. 30. С. 141-144.
7. Харламова Т.В. Перевернутое обучение как новый сценарий обучения. *Иностранные языки в контексте межкультурной коммуникации: матер. докладов VI Международ. Интернет-конф. (г. Саратов, 26-28 февраля 2014 г.).* Саратов, 2014. С. 312-317. URL: http://www.sgu.ru/sites/default/files/textdocsfiles/2015/02/18/harlamova_t.v._perevernutoe_obuchenie_pf.pdf
8. Bergmann, J., & Sams, A. (2012). *Flip Your Classroom: Reach Every Student in Every Class Every Day.* Washington DC: International Society for Technology in Education. 120 p.
9. Roehl, A., Reddy, L.S. & Shannon, G.J. (2013). The flipped classroom: An opportunity to engage millennial students through active learning strategies. *Journal of Family and Consumer Sciences.* Vol. 105, no. 2. Pp. 44-49. URL: <http://eric.ed.gov/?id=EJ1045858>
10. Marshall, H. (2013). Three reasons to flip your classroom. *Bilingual Basics.* URL: <http://newsmanagercommpartnerscom tesolbeis>
11. Sharples, M., Adams, A., Ferguson, R., Gaved, M., McAndrew, P., Rienties, B., Weller, M., & Whitelock, D. (2014). *Innovating Pedagogy 2014: Open University Innovation Report 3.* Milton Keynes: The Open University.

Шапран О. І., Шапран О. Ю.

Особливості застосування технології «перевернутого навчання» у закладах вищої освіти

Анотація

У статті охарактеризовано застосування технології «перевернутого навчання» у практиці роботи закладів вищої

освіти. Доведено, що для ефективної реалізації «перевернутого навчання» використовуються певні цикли (фази), серед яких виділяється фаза перегляду навчального відео; фаза інтерактивної роботи; фаза усвідомлення результату; фаза зворотного зв'язку та ін.

Авторами проаналізовані переваги та труднощі застосування «перевернутого навчання» у закладах вищої освіти. У статті визначені особливості «перевернутого навчання» у вищій школі (*доцільність його використання на старших курсах; низький рівень обізнаності про цю технологію; брак часу та необхідність певної адаптації до її застосування; невисока технічна підготовленість викладачів до «перевернутого навчання»*) та описано досвід використання цієї технології у практиці викладання курсу «Педагогіка вищої школи» для студентів-магістрантів ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Ключові слова: «перевернуте навчання», змішане навчання, відео-лекції, коучинг, навчальні ігри, електронне середовище.

Шапран О. И., Шапран А. Ю.

Особенности использования технологии «перевернутого обучения» в учреждениях высшего образования

Аннотация

В статье охарактеризовано применение технологии «перевернутого обучения» в практике работы высших учебных заведений. Доказано, что для эффективной реализации «перевернутого обучения» используются определенные циклы (фазы), среди которых выделяется фаза просмотра обучающего видео; фаза интерактивной работы; фаза осознание результата; фаза обратной связи и др.

Авторами проанализированы преимущества и трудности применения «перевернутого обучения» в учреждениях высшего образования. В статье определены

особенности «перевернутого обучения» в высшей школе (целесообразность его использования на старших курсах, низкий уровень осведомленности об этой технологии; нехватка времени и необходимость определенной адаптации к ее применению; невысокая техническая подготовленность преподавателей к «перевернутого обучения») и описан опыт использования этой технологии в практике преподавания курса «Педагогика высшей школы» для студентов-магистрантов ДВНЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды».

Ключевые слова: «перевернутое обучение», смешанное обучение, видео-лекции, коучинг, обучающие игры, электронная среда.

UDC 378.147:331.45-051

DOI: 10.31470/2415-3729-2019-9-244-258

Using of Imitational Teaching Technologies in the Process of Future Labour Specialists Professional Training

Yurii Shapran

Doctor of Pedagogy, Professor,

Head of the Department of Theory and Methods of Professional Training

Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State

Pedagogical University,

✉ 30, Sukhomlynskyi Str., Pereiaslav-Khmelnyskyi, Kyiv Region, Ukraine, 08401

E-mail: Yrij.shapran@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4176-7502

Date of receipt of the article: December 07, 2018

Article accepted for publication: February 21, 2019

Використання імітаційних технологій навчання у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із охорони праці

Юрій Петрович Шапран

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри теорії та методики професійної підготовки

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,

✉ вул. Сухомилинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401

Дата надходження статті: 07 грудня 2018 р.

Стаття прийнята до друку: 21 лютого 2019 р.

Abstract

The objective of this abstract was to determine the features of the using of the imitational technologies in the educational

process of labor protection specialists. The theoretical (scientific literature analysis, modeling of specific situations, synthesis and comparison, evaluation and synthesis of collected facts) and empirical (observation, questioning, testing, questioning, conversation, problem solving, game interaction) analyzing methods were used as the main ones. The features of the active teaching methods using were determined. The experience of their implementation in the educational process is discussed. It is proved that the interpersonal interaction of students in the process of vocational training contributes to very many important things. Such things are: the effective formation of skills for emergencies forecasting at military and construction objects, social and educational institutions, industrial enterprises of various forms of ownership; the development of life strategies in order to minimize these destructive influences; the development of adequate measures to prevent possible emergencies etc. The experience of the «Accident at the enterprise» simulation technology using is discussed. An algorithm is proposed which consists of the next stages for the implementation of educational technology: the definition of a goal; the necessary material and equipment selection; the familiarization with the simulation problem content; the normative base of business activity studying; the creation of the investigation expert accident commission; an analysis of the materials received and the investigation of the root causes that led to an accident; the reveal of the officials who committed violations; the development of recommendations for elimination of the revealed violations; summing up and issues discussing. It is important to take into account that the simulation training technologies are the most effective when students acquire future professional activity experience, and analyze the possible variants of activity in the industrial, educational and social spheres. The author notes that the studying of the essential training technologies simulation features provided an opportunity to determine the main advantages of their use in the practice of future labor specialists training.

Key words: educational training technologies; methods of teaching; game interaction; staging of the simulation training technology; active teaching methods; vocational training.

References

1. Druz, I. M. (2011). Pedagogichna systema pidhotovky fakhivtsiv v umovakh bolonskoho protsesu [Pedagogical system of training specialists in the conditions of the Bologna process]. *Shchokvartalnyi naukovo-praktychnyi zhurnal*, 1, 67-72 [in Ukrainian].
2. Ivanenko, L. M. (2007). Imitatsiini ihry – rakursy i perspektyvy [Imitation games – aspects and perspectives]. *Visnyk NAN Ukrainy*, 5, 58-67 [in Ukrainian].
3. Lozovetska, V. T., Luk'ianova, L. B & Kozak, L. V. (2010). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti fakhivtsia sfery posluh i turyzmu [Formation of the professional competence of a specialist in the field of services and tourism]. Kiev [in Ukrainian].
4. Shapran, Yu. P., Dranytsia, P. Iu. (2017). Vykorystannia ihrovoho imitatsiinoho modeliuвання pry formuvanni profesiinoi kompetentnosti inzheneriv u haluzi okhorony pratsi [The using of game simulation modeling in the forming of professional competency of engineers in the field of labor protection]. *Profesiina osvita: metodolohiia, teoriia ta tekhnolohii*, 5/1, 213-227 [in Ukrainian].

Вступ

Наявні світові інтеграційні процеси, загострення економічної кризи, ймовірні природні катаклізми, виробничі техногенні аварії, необхідність реформування господарської діяльності спонукають до проведення якісних змін у системі професійної підготовки фахівців із охорони праці. Постає проблема щодо необхідності досягнення соціально затребуваного результату освітнього процесу у формі конкурентоспроможного на сучасному ринку праці випускника закладу вищої освіти – компетентного, креативного, ініціативного, мобільного, відповідального, принципового, критичного, стійкого до соціальних упливів, спроможного адаптуватися до постійно плинних умов професійної діяльності, здатного вибудовувати ефективні стратегії досягнення прогнозованого результату,

самостійного в прийнятті виважених рішень у стандартних і не стандартних ситуаціях тощо.

Компетентність сучасного фахівця визначається у його готовності до реалізації особистісного потенціалу при розв'язанні наявних, переважно важко прогнозованих, виробничих проблем. Ця інтегрована якість високо мотивованої особистості набувається у процесі професійної діяльності. З цією метою під час навчання студентів у закладі вищої освіти передбачено проведення різноманітних практик (навчальні, виробничі, педагогічні). Проведений аналіз навчальних планів підготовки фахівців означеного профілю засвідчує не достатню тривалість практичної підготовки, що не сприяє розв'язанню наявної проблеми. Варто зазначити, що виробничі практики, зазвичай, організовуються на останніх курсах професійної підготовки, що перешкоджає ранній професіоналізації студентів. Вище наведене спонукає до висновку щодо необхідності пошуку й апробації нових варіантів викладання матеріалу й використання активних методів навчання. Упровадження в освітній процес закладів вищої освіти інтерактивних технологій навчання є надзвичайно актуальним, бо це сприяє зануренню студента в професійне середовище його майбутньої діяльності. Використання в освітньому процесі означених технологій є доцільним за умови проведення моделювання імовірних потенційних виробничих небезпек і ризиків унаслідок ігнорування правилами експлуатації виробничих засобів, порушення виробничих циклів, не дотримання правил техніки безпеки тощо.

Проблема професійних якостей сучасного фахівця розглядається зарубіжними ученими – R. Boyatzis, M. Dalziel, D. Fitt, E. Fleischam, R. Mansfield, J. Marshall-Miles, A. Mitrani, J. Raven, L. Spenser, S. Spenser, C. Uhlman, D. Ulrich, L. Wetrogan та ін. Дослідження різних аспектів підготовки фахівців із цивільного захисту й охорони праці в освітній сфері здійснювали Ю. Буц, П. Волянський, В. Вонсович, В. Губенко, О. Дьоміна, О. Євсюков, Н. Заверуха, В. Зацарний, Д. Зеркалов, О. Запорожець, С. Ільїн, О. Кобилянський, Б. Коржик, О. Крайнюк, В. Лапін,

А. Матвеев, В. Матейчик, О. Попова, О. Русак, О. Степанова, А. Терент'єва, А. Ткачук, А. Тушин, Ю. Холмовий, В. Ягупов та ін.

Проблему методики навчання із охорони праці досліджували О. Кобилянський, О. Смірнов, Я. Томашевська, Н. Фадєєва, З. Яремко та ін., формування готовності до реалізації професійних компетенцій – П. Омельченко, Л. Сорокіна, Л. Сурова, В. Ткаченко, М. Шайденко, В. Щербакова та ін., технологічного забезпечення та удосконалення професійної підготовки – І. Друзь, Д. Зеркалов, О. Запорожець, В. Зацарний, В. Матейчук, І. Самойленко, Я. Серіков, І. Смоліна, Д. Ступак та ін.

Імітаційні технології навчання висвітлюються у працях О. Вишенської, В. Єфімова, Л. Заїки, Т. Калашнікової, П. Підкасистого, Т. Рижкової, А. Смолкіна, В. Стрельникова, В. Трайнева та ін. Сучасні наукові дослідження спрямовані на вивчення методології і практики використання імітаційних технологій із метою активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти й удосконалення процесу професійної підготовки конкурентно спроможних фахівців в умовах сучасного ринку праці.

Аналіз літературних джерел призводить до думки, що наявні дослідження щодо процесу професійної підготовки інспекторів із охорони праці охоплюють лише окремі аспекти вказаної проблеми. На жаль, на сучасному етапі розвитку професійної освіти їх теоретичне обґрунтування виявляє ознаки фрагментарності й не сприяє становленню цілісної системи підготовки кадрів означеного профілю. Зважаючи на проведений аналіз наукової літератури можна стверджувати, що на сьогодні відсутні системні наукові дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців із охорони праці з використанням сучасних освітніх технологій навчання, зокрема імітаційних.

Метою статті є визначення особливостей використання імітаційних технологій навчання у закладах вищої освіти в процесі професійної підготовки фахівців із охорони праці.

Матеріал і методи дослідження

Дослідження проводилося на базі ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені

Григорія Сковороди» зі студентами, які здобували освітній рівень бакалавр за напрямом підготовки 6.01.01.01 Професійна освіта (Охорона праці). Всього в експерименті брали участь 98 студентів природничо-технологічного факультету. Емпіричний матеріал дослідження накопичувався й узагальнювався упродовж 2016-2018 років.

Серед використаних методів дослідження визначальними були теоретичні (аналіз наукової літератури з досліджуваної проблематики; моделювання конкретних ситуацій, синтез і порівняння, оцінка й узагальнення зібраних фактів) й емпіричні (спостереження, опитування, тестування, анкетування, бесіди, розв'язування проблемних завдань, ігрова взаємодія). Використані методи дослідження дозволяють стверджувати про ефективність використання в освітньому процесі імітаційних технологій навчання у процесі підготовки фахівців із охорони праці за умови дотримання вимог їх конструювання і проведення.

Результати та їх обговорення

Положення, що нормують сферу діяльності фахівців із охорони праці наведені в Конституції України, Кодексі цивільного захисту України (2013 р., із змінами), Законах України «Про охорону праці» (1992 р., із змінами), «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (1992 р., із змінами), «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991 р., із змінами), «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення» (2011 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), Кодексі Законів про працю (2016 р, із змінами), наказі Міністерства освіти та науки України «Про затвердження Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти» (№1669 від 26.12.17 р.) та ін.

Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців із охорони праці в умовах сьогодення є соціально затребуваною і потребує нагального розв'язання. Вона організовується у відповідності до галузевого стандарту вищої освіти й визначається сучасними соціально-економічними, освітніми й професійними потребами, що продиктовані ринком праці.

Професійна компетентність фахівця характеризується такими елементами діяльності: аналіз результатів праці і технологічних процесів; аналіз професійних ситуацій і проблем; аналіз технічної документації завдань діяльності; організація праці; дотримання технічних та технологічних вимог виробництва; координація видів професійної діяльності; створення професійно-значущої інформації щодо об'єкта діяльності; прогнозування типових і нетипових виробничих ситуацій; забезпечення безпечних умов праці; оволодіння додатковими кваліфікаціями і професіями; забезпечення високого рівня культури праці; дотримання правил експлуатації галузевого устаткування; відсутність браку продукції; своєчасне усунення технічних і технологічних порушень; дотримання рекомендацій, норм і вимог щодо фізіологічних, економічних, екологічних і ергономічних чинників (Лозовецька, Лук'янова, Козак, 2010: 11). Визначальне значення у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із охорони праці відведене сучасним освітнім технологіям. Їх, зазвичай, трактують як систему психологічних, загально-педагогічних, дидактичних, методичних процедур взаємодії педагогів і студентів із урахуванням їх здібностей, спрямованих на проектування і реалізацію змісту, методів, форм, засобів навчання, що відповідають меті освіти, змісту майбутньої діяльності й вимогам до професійно важливих якостей фахівців (Друзь, 2011: 70). Серед освітніх технологій особливе місце посідають імітаційні технології навчання, які ще називають технологіями «активного навчання».

Навчання із використанням імітаційних технологій набуває особливого поширення в економіці, освіті, політиці, соціології, екології, адмініструванні тощо. Його використовують у процесі професійної підготовки фахівців, а також із метою прогнозування, апробування пропонуваніх інновацій. Специфікою імітаційних технологій навчання є моделювання (створення штучної системи) різноманітних взаємозалежностей в умовах реального життя. Їх сутністю є побудова освітнього процесу, що зорієнтований на формування і розвиток у здобувачів вищої освіти ціннісних

орієнтацій, толерантних взаємин, комунікативної культури, раціональних методів виробничої діяльності (прогнозування, планування, проведення ґрунтовних аналізів першопричин досліджуваних явищ, рефлексії тощо).

Імітаційні технології навчання сприяють набуттю учасниками освітнього процесу досвіду майбутньої професійної діяльності й забезпечують перенесення отриманих в аудиторії знань і практичних навичок у реальну професійну дійсність. Варто зазначити, що імітаційне навчання розвиває такі особистісні навички як умотивованість, ініціативність, комунікативність, емпатійність, толерантність, автономність, співробітництво, відповідальність тощо.

Імітаційні технології навчання використовують ігрові (ділові й рольові ігри, ігрове проектування) й неігрові (аналіз й обговорення змодельованих ситуацій, розв'язання виробничих проблем, робота із документами) методи.

У процесі гри засвоюються норми професійних і соціальних дій, а також принципи безконфліктного спілкування. Л. Іваненко стверджує, що імітаційна модель, що покладена в основу гри, може бути інформаційною, тобто вона передбачає отримання на вході певних сигналів щодо дій (рішень) гравця – послідовності символів, цифр і реакції на них. Тому ще вживають вислів «модель відгуку». Вона може реалізуватися також у формі макету, тоді сигнали передаються за допомогою ручок, важелів, тумблерів тощо. (Іваненко, 2007: 58). Серед ділових ігор особливе місце відведене ігровому проектуванню (розробка інженерних, технологічних, здоров'язбережувальних й охоронних проектів) й імітаційним тренінгам (напрацювання спеціалізованих навичок й умінь, що необхідні в майбутній професійній діяльності), серед рольових – розіграванню ролей і стажування із виконанням посадової ролі (в їх основі лежать напрацювання комфортних взаємовідносин у колективі).

Неігрові методи забезпечують занурення здобувачів вищої освіти в їх майбутнє професійне середовище, спонукають до ґрунтового аналізу наявної (змодельованої)

ситуації, віднаходження оптимальних шляхів її розв'язання шляхом творчого пошуку в умовах активної командної взаємодії.

Результативність імітаційних технологій навчання проявилася у процесі викладання навчальних дисциплін професійно-практичної підготовки: «Теорія горіння та вибуху», «Експертиза з охорони праці», «Розслідування, облік і аналіз нещасних випадків, професійних захворювань та аварій» (1 курс), «Безпека життєдіяльності», «Соціально-економічні основи охорони праці», «Загальна електротехніка та електробезпека», «Основи інженерно-педагогічної творчості», «Організація наглядової діяльності в галузі охорони праці» (2 курс), «Правові основи працевохоронної політики та охорони праці», «Захист у надзвичайних ситуаціях», «Пожежна безпека виробництв», «Виробнича санітарія», «Правила будови та безпечної експлуатації електроустановок споживачів», «Методи розрахунку захисних засобів» (3 курс), «Профілактика виробничого травматизму та професійних захворювань», «Метрологія, стандартизація та сертифікація», «Потенційно небезпечні виробничі технології та їх ідентифікація», «Безпека експлуатації будівель та споруд», «Безпечна експлуатація інженерних систем і споруд», «Безпека експлуатації виробничого устаткування, приладів і пристроїв» (4 курс).

Використання імітаційних технологій навчання призводило до збільшення обсягів здобутих знань і практичних навичок майбутніми фахівцями з охорони праці за певну одиницю часу. Варто зазначити, що шляхом використання комп'ютерних засобів навчання довготривалі виробничі процеси моделювалися із значним прискоренням (допускається деяке спрощення виробничих циклів), що забезпечувало суттєву економію навчального часу й не потребувало безпосередньої присутності здобувачів вищої освіти на підприємстві, не спричиняло їм ніяких загроз (моделювання умов шкідливого й небезпечного виробництв, типових аварійних ситуацій, імовірних техногенних катастроф, порушення експлуатації промислових установок, технологічного циклу, правил техніки безпеки тощо).

Зазвичай, ситуації, що моделювалися, були дотичними до типових проблем із виробничої, техногенної, побутової і рекреаційної безпеки. Отже, використання імітаційних технологій навчання інтенсифікувало освітній процес, активізувало приховані можливості студентів, сприяло набуттю досвіду майбутньої професійної діяльності.

При розробці імітаційних технологій навчання важливим є конструювання і прогнозування різноманітних форм діяльності майбутнього фахівця із охорони праці з метою з'ясування сучасних підходів до організації охорони праці на виробництві, потенційних і реальних загроз експлуатації будівель, інженерних систем, споруд, сучасних промислових підприємств тощо. Взаємодія учасників освітнього процесу потребує від них умінь прогнозування виникнення можливих аварійних ситуацій і ризиків, вибудовування адекватних стратегій діяльності, нормування виробничих умов, їх контроль, усунення виявлених недоліків і порушення нормативних законодавчих актів, розв'язання загальних організаційних завдань тощо.

При використанні технологій імітаційного навчання доцільно враховувати етапність їх проведення (Шапран, Драниця, 2017). На першому етапі (підготовчому): визначають мету, завдання, місце й час проведення; з'ясовують відповідність освітньої технології етапу професійної підготовки; формують (моделюють) проблемну ситуацію, що пов'язана з тематикою заняття, розробляють відповідний сценарій і визначають імовірні етапи взаємодії учасників освітнього процесу (аксіологічно-мотиваційний, когнітивно-операційний, контрольно-оцінювальний, рефлексивний); готують відповідний інформаційний і методичний супровід.

Другий етап (ігрова складова, міжособистісна взаємодія) забезпечує когнітивно-операційну сферу освітньої технології, яка характеризується прогнозуванням студентами кінцевого результату, вибором й обґрунтуванням оптимальних шляхів його досягнення, здатністю ефективно працювати в команді, спільним прийняттям рішень, спроможністю до раціональних способів міжособистісної

взаємодії, умінням вибору ефективних шляхів розв'язання наявної проблеми, творчим професійним мисленням тощо. Діяльність студентів на вказаному етапі технології визначається суперництвом, емоційністю, комунікативністю, креативністю і нормується відповідними правилами й інструкціями.

Третій етап (аналітично-оцінювальний) передбачає узагальнення отриманих студентами результатів, обговорення варіантів і вибір раціональних шляхів розв'язання змодельованої проблеми, підведення підсумків, оцінювання й аналіз кожного учасника власної діяльності з метою подальшого особистісного професійного зростання і рефлексії, установлення викладачами виявлених помилок і з'ясування шляхів удосконалення комунікативної взаємодії студентів із метою подальшого використання апробованої технології.

Наведемо приклад використання освітньої технології імітаційного навчання *«Нещасний випадок на виробництві»* при вивченні навчального предмета *«Розслідування, облік і аналіз нещасних випадків, професійних захворювань та аварій»* (1 курс).

Метою технології є формування відповідального ставлення у здобувачів вищої освіти до проблеми безпеки експлуатації виробничих засобів, уміння фахово реагувати на різноманітні нестандартні виробничі ситуації, формування ціннісного ставлення до здоров'я людини.

Матеріали й обладнання: комп'ютерна техніка, інтерактивна дошка, опис виробничих засобів підприємства (будівлі, споруди, передавальні пристрої, машини й устаткування, транспортні засоби, виробничий і господарський інвентар тощо), відеофрагмент виробничого циклу (підготовлений старшокурсниками під час проходження ними виробничої практики), внутрішні приписи й інструкції щодо правил експлуатації ємностей із вибухонебезпечними речовинами, копії посадових обов'язків інженера з охорони праці, відеоролики *«Аварія на Васильківському складі горючо-мастильних матеріалів»*, *«Надання первинної медичної допомоги при глибинних*

опіках шкіри». У процесі реалізації імітаційної технології навчання передбачалося створення експертної комісії із метою розслідування причин і наслідків нещасного випадку, що був пов'язаний із отриманням численних опіків тіла робітником унаслідок проведення ремонтних робіт у небезпечній зоні зберігання вибухонебезпечних речовин.

Завданням експертної комісії було з'ясування причин травмування працівника, визначення провини посадових осіб, які причетні до цього випадку.

Реалізація освітньої технології здійснювалася по чергово:

1) ознайомлення студентів із виробничим циклом підприємства;

2) вивчення нормативної бази ведення господарської діяльності, ознайомлення із правилами експлуатації ємностей для зберігання вибухонебезпечних речовин, імовірними ризикованими наслідками їх експлуатації;

3) створення експертної комісії із метою розслідування нещасного випадку (огляд місця пригоди; бесіда із потерпілим, опитування очевидців, посадових осіб, які були відповідальні за безпечну експлуатацію виробничого обладнання; вивчення нормативної, виробничої і первинної документації; перевірка технічного стану обладнання);

4) аналіз отриманих матеріалів розслідування і з'ясування першопричин, що призвели до нещасного випадку;

5) визначення посадових осіб, які допустили порушення інструктивних (нормативних) вимог й умов експлуатації засобів виробництва, не дотримання правил техніки безпеки праці;

6) розробка рекомендацій щодо ліквідації виявлених порушень й уникнення аналогічних нещасних випадків у майбутньому;

7) підведення підсумків, обговорення виниклих проблем, оцінювання й самоаналіз діяльності здобувачів вищої освіти, встановлення виявлених порушень експлуатації й обслуговування ємностей для зберігання вибухонебезпечних речовин і шляхів їх подолання.

Висновки

Отже, проведений аналіз сутнісних ознак імітаційних технологій навчання надає змогу визначити основні переваги їх використання у практиці професійної підготовки майбутніх фахівців із охорони праці. Вони є ефективними при набутті здобувачами вищої освіти досвіду майбутньої професійної діяльності, адаптації, проведенні аналізу типових моделей реальності (на зразках професійних дій представниками різних рольових й особистісних позицій). При розробці імітаційних технологій навчання важливо дотримуватися їх етапності, при конструюванні – урахувувати різноманітні форми діяльності майбутнього фахівця із охорони праці в умовах реального виробництва з метою прогнозування виникнення можливих аварійних ситуацій і ризиків, вибудовування адекватних стратегій діяльності, нормування виробничих умов, їх контроль, усунення виявлених недоліків і порушення нормативних законодавчих актів, розв’язання загальних організаційних завдань тощо.

Перспективи подальших розвідок убачаємо в напрямку подальшої розробки інтерактивних освітніх технологій і впровадження їх у практику професійної підготовки майбутніх інженерів із охорони праці.

Література

1. Друзь І. М. Педагогічна система підготовки фахівців в умовах болонського процесу. *Щоквартальний науково-практичний журнал*. 2011. № 1. С. 67-72.
2. Іваненко Л. М. Імітаційні ігри – ракурси й перспективи. *Вісник НАН України*. 2007. № 5. С. 58-67.
3. Лозовецька В. Т., Лук’янова Л. Б., Козак Л. В., Формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму : навч.-метод. посіб. за заг. ред. Лозовецької В. Т. Київ. 2010. 382 с.
4. Шапран Ю.П., Драниця П.Ю., Використання ігрового імітаційного моделювання при формуванні професійної компетентності інженерів у галузі охорони праці. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*. 2017. Вип. 5/1. С.213-227.

Шапран Ю.П.

Використання імітаційних технологій навчання у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із охорони праці

Анотація

Обговорюються можливості використання технологій імітаційного моделювання у процесі професійної підготовки фахівців із охорони праці. Визначено особливості використання активних методів навчання, обговорюється досвід їх упровадження в освітній процес. Доведено, що міжособистісна взаємодія студентів у процесі фахової підготовки сприяє ефективному формуванню професійних умінь, що дозволяє вибудовувати обґрунтовані стратегії мінімізації деструктивних упливів, розробляти адекватні заходи з метою уникнення імовірних аварійних ситуацій. У процесі використання імітаційних технологій навчання важливе місце відведене процесу їх конструювання. При їх розробці важливо дотримуватися етапності (підготовчий, міжособистісної взаємодії, аналітично-оцінювальний), при конструюванні – урахувувати різноманітні форми діяльності майбутнього фахівця із охорони праці в умовах реального виробництва. Обговорюється досвід використання імітаційної технології «Нещасний випадок на підприємстві». Запропоновано алгоритм її реалізації. Зазначено, що технології імітаційного навчання є ефективними при набутті студентами досвіду майбутньої професійної діяльності, здійсненні аналізу можливих варіантів професійних дій у не стандартних ситуаціях.

Ключові слова: освітні технології; методи навчання; ігрова взаємодія; активні методи навчання; фахова підготовка.

Шапран Ю. П.

Использование имитационных технологий обучения в процессе профессиональной подготовки будущих специалистов по охране труда

Аннотация

Обсуждаются возможности использования технологий имитационного обучения в процессе профессиональной подготовки специалистов по охране труда. Определены особенности использования активных методов обучения, обсуждается опыт их внедрения в образовательный процесс. Доказано, что межличностное взаимодействие студентов в процессе профессиональной подготовки способствует эффективному формированию профессиональных умений, позволяет выстраивать обоснованные стратегии минимизации деструктивных влияний, разрабатывать адекватные меры во избежание возможных аварийных ситуаций. В процессе использования имитационных технологий обучения важное место отведено процессу их конструирования. При их разработке важно придерживаться этапности (подготовительный, межличностного взаимодействия, аналитически-оценочный), при конструировании – учитывать различные формы деятельности будущего специалиста по охране труда в условиях реального производства. Обсуждается опыт использования имитационной технологии «Несчастный случай на предприятии». Предложен алгоритм ее реализации. Отмечено, что технологии имитационного обучения эффективны при приобретении студентами опыта будущей профессиональной деятельности, осуществлении анализа возможных вариантов профессиональных действий в нестандартных ситуациях.

Ключевые слова: образовательные технологии; методы обучения; игровое взаимодействие; активные методы обучения; профессиональная подготовка.

Наукове, науково-виробниче,
навчальне видання

PROFESSIONAL EDUCATION: Methodology, Theory and Technologies.
ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: методологія, теорія та технології

Збірник наукових праць

Випуск 9

Редакційна колегія залишає за собою право редагувати та скорочувати текст.

У разі передруку посилання на видання «Professional Education: Methodology, Theory and Technologies. Професійна освіта: методологія, теорія та технології» обов'язкове.

Адреса редакції: Україна, 08401 м. Переяслав-Хмельницький Київської обл., вул.
Сухомлинського, 30, кафедра професійної освіти (ауд. 322).
E-mail: phdpu.nfv@gmail.com

П 84 Professional Education: Methodology, Theory and Technologies. Професійна освіта: методологія, теорія та технології :
зб. наук. праць / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний вищий навчальний заклад імені Григорія Сковороди. – Переяслав-Хмельницький : Домбровська Я. М., 2019. – Вип. 9. – 260 с.

Збірник містить наукові статті з викладом результатів теоретичних і експериментальних досліджень актуальних проблем професійної освіти в Україні та світі.

Видання адресовано науковцям, молодим дослідникам, педагогам, усім, хто цікавиться національною практикою та світовими тенденціями і новаціями в освітній галузі.

Автори несуть відповідальність за достовірність представленої у статтях інформації, точність назв, цифр, прізвищ та цитат.

УДК 378:001.8(082)

П 84

Scientific, scientific and production,
educational edition

PROFESSIONAL EDUCATION: Methodology, Theory and Technologies.
ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: методологія, теорія та технології

The collection of scientific papers

Volume 9

The Editorial Board reserves the right to edit and streamline the text.

In the case of a reprint, a reference to the publication «Professional education: methodology, theory and technologies» is mandatory.

Address of the editorial office: 08401, Ukraine, Kyiv reg., Pereiaslav-Khmelnytskyi,
30, Sukhomlynskyi Str., The Department of Professional Education (off. 322).
E-mail: phdpu.nfv@gmail.com

P 84 Professional Education: Methodology, Theory and Technologies.
Професійна освіта: методологія, теорія та технології (2019). Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University. Volume 9. 260 p.

The collection includes the scientific works with the results of theoretical and experimental research on the current problems of professional education in Ukraine and the world.

It is addressed to scholars, young researchers, teachers, and everyone who is interested in national practice and world tendencies and innovations in the field of education.

The authors are responsible for a verity of the information given in the articles, an accuracy of titles, numbers, names and citations.

UDK 378:001.8(082)

P 84

Підписано до друку 05.03.2019 р. Формат 60x84 1/16.
Папір офсет. Гарнітура Times New Roman. Наклад 100.
Зам. № 96. Ум. друк. арк. 11,1.

Виробник ФОП Домбровська Я.М Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до державного реєстру видавців
ДК № 6366 від 22.08.2018 р.
08055, Київська обл., Макарівський р-он., с. Вільне,
e-mail: devis519@ukr.net